

NDERGANG

OOR A. M. DE JONG

UITGEGEVEN DOOR C. A. J.
VAN DISHOECK TE BUSSUM

Van Ko.

ONDERGANG

VELUT ARBOR ÆVO

ONDERGANG

EEN LEVENSFRAGMENT

DOOR A. M. DE JONG

UITGEGEVEN DOOR C. A. J. VAN DISHOECK
TE BUSSUM IN HET JAAR MCMXVI

VOOR WILLEM

EEN HERINNERING AAN DUISTERE DAGEN

Vrijdag 18 September 1914. Middernacht.

Ik ben moe.

Maar toch wil ik, vóór ik slapen ga op dit te kleine ledikant m'n eerste indrukken nog even opschrijven.

Londen is me niet meegevallen.

Misschien komt het, doordat ik zo beroerd was van de zeereis. Dat onmogelike geschommel en geslinger heeft me zo onzegbaar wee gemaakt.

Ik heb in een hoek als een zieke hond me liggen wringen van benauwdheid. Het was beter geweest, als ik de ruimte gezocht had, maar er waren kennissen uit Holland aan boord, lui, die ik liever niet zien wou om ongewenste vragen te ontgaan. Ik haatte ze, met hun reispetten en hun gewild-ongedwongen houding van mensen, die door veel reizen tegen de zeeziekte bestand zijn... Misschien ook nog om iets anders...

Ik ben, ziek en ellendig, Londen binnengeslopen, met m'n kleine handkoffer bij me, en heb me, verdoofd door het havenrumoer, de inderdaad buitensporige weelde van een cab veroorloofd, die me in duizelingwekkende vaart, met demoniese behendigheid zwenkend door de warrelende drukte van een doolhof van straten, naar het hotelletje gereden heeft, dat ik me uit oude aanbevelingen had uitgezocht: „goed, zindelik en goedkoop".

Ik heb me van boven tot onder met ijskoud water afgesponsd en daarna wat gegeten. Ik was niet meer zò beroerd en ik vond er behagen in, op den vloer te stampen en te voelen, dat het wel degelik vaste grond was en geen wiebelend scheepsdek.

Ik ben uitgegaan, maar er bleef nog lang een vreemdsoortig gesuis in m'n oren, en een leeg gevoel in m'n hoofd en in m'n maag. Een soort onophoudelik knagende droefenis, die toenam, naarmate ik verder van m'n hotel dwaalde. Ik had me voorgesteld, blij te zijn...

't Is hier killig, en de mensen...

De mensen lijken me zo stijf, zo gesloten. Ze hebben over 't algemeen harde, energieke koppen en ik zie er maar zo weinig lachen. 't Komt misschien ook door de ernstige tijden.

Ik heb verscheidene gewonde soldaten zien wandelen, glimmend van trots om hun verbonden armen en hoofden... de malloten!...

En alles is hier zo groot, zo ontzaggelik en zo dreigend van aanzien.

Ik voel me zo nietig, zo opgeslokt door deze eindeloze zee van huizen en winkels en fabrieken en paleizen, door deze kokende draaikolk van tumultueus verkeer.

De Theems is een vuil, troebel, goor bassin... En de hemel is van dezelfde kleur als de Theems, groezelig grauw.

Eigenlik voel ik me niet prettig. Ik ben niet precies bang, maar ik ben wat terneergeslagen... ik ben iets van m'n zekerheid kwijt.

't Komt alles van die vervloekte zeereis.

Morgen zal dat over zijn, als ik goed geslapen heb... Dan er op uit om middelen van bestaan te zoeken. Men zegt, dat dit hier moeilik is, maar dat is het immers juist,

wat ik zoek! Ik wil iets anders dan tot nu toe. Ik wil vechten en uit eigen kracht overwinnen... En, eerlik gezegd, geloof ik niet, dat het mij moeilik vallen zal...

Ik denk met weemoed aan m'n eerste avond in Parijs, jaren geleden... een avond, zo geheel anders dan deze... O, het schone, lachende Parijs...

Zaterdag 19 Sept. Avond.

Ik heb Londen doorkruist.

Wat een stad! Wat een rijkdom! Wat een ellende!...

Ik heb rondgekeken in de city, de bruisende binnenstad, het fel-slaande hart van de Engelse wereldhandel.

Ik heb gewandeld in de heerlike, uitgestrekte parken, waar het wemelt van elegante equipages en waar de high life paradeert: Bois de Boulogne van Londen, maar zonder dat je ne sais quoi, dat alleen de Parijse uitgaande wereld heeft. Het was er correcter, koeler, minder bewegelik en soepel. Een chique jonge meneer sprak me aan, menende een kennis voor zich te zien. Een ogenblik van wederzijdse, lichtelik komiese verbazing. Dan scheidden we met een beleefden groet en een glimlachend compliment. Glimlachen kunnen alleen de Engelsen zo: een onweerstaanbare, *sterke* glimlach. Je wordt jaloers op hun mooi, regelmatig, blank gebit.

Het was een bizonder prettige gewaarwording voor mij, de verlatene, met z'n armelik geldbeursje, voor een dandy van de upper ten te worden aangezien! Het uiterlik kan veel doen, zegt men. Hier, in het meest democratiese land van Europa, heeft men een diepgeworteld ontzag voor een heer, een gentleman.

Ik zag in Hyde Park de rekruten oefenen en met een vreemde aandoening keek ik naar die jonge en

oudere mannen, bedenkende: kanonnenvlees! Nog kan ik me niet voorstellen, dat dit werkelikheid is: deze kerels, sterk, gezond, vol jeugd en levenslust... over enkele dagen of weken een lillende massa rokend, bloederig vlees... Bah, wat is deze werkelikheid gruwelik, onsmakelik, en — ongeloofwaardig... Oorlog.

Ik heb m'n geld nageteld en uitgerekend, dat ik zo niet door mag gaan: ik zou over negen dagen totaal blut zijn!

Maar — negen dagen!... In negen dagen kan ik er schoon boven op zijn. Negen dagen is een lange tijd... Evenwel, voor alle zekerheid heb ik naar Holland geschreven, naar enkele bladen, ook plaatselike krantjes, of ze korrespondenties van me willen... Er zullen er toch allicht een paar van m'n espistels gediend zijn en dan kan ik rustiger uitkijken, gevrijwaard voor direct broodsgebrek...

Maandag 21 Sept. Elf uur 's avonds.

Ik heb nog niets gevonden. Ik heb me heel den dag lopen presenteren, telkens met dezelfde vervelende praatjes, op kantoren in de city, in boekhandels, maar overal keken ze me wantrouwig aan om m'n vreemd accent, enkelen vroegen me of ik een Duitser was... En allen vertelden me zonder veel omslag, dat ze van m'n diensten geen gebruik wensten te maken; dat ze overigens bijna altijd voor onverschillige betrekkingen namen kregen van betrekking-bureaux.

Morgen ga ik me opgeven bij een betrekking-bureau.

Ik sprak vandaag een landgenoot, in de National Gallery, waar ik voor de schilderijen van de Hollandse meesters stond. Ik heb nog al lang met hem gepraat

en hij leek me een man van veel ervaring en mensenkennis. Zijn doordringende ogen zagen blijkbaar meer dan ik vermoedde en me lief was. Met een onverschillig air wist hij me heel handig het een en ander te ontlokken en toen we afscheid namen, drukte hij me hartelik de hand, hield die even vast en zag me scherp aan.

„Jonge vriend," zei hij, en z'n stem klonk bijna plechtig, „ik zal u een raad geven: pak ten spoedigste uw koffer en gebruik uw resterend geld om onmiddellik terug te keren naar Holland. Hier in Londen is voor u niets te vinden dan teleurstelling, u zult hier, aan één stuk door, naar de kelder gaan ... Londen is een groot, vraatzuchtig monster, dat allen opslokt, die bescherming nodig hebben."

Toen, eer ik tijd had, hem te antwoorden, had hij zich omgekeerd en was tussen de mensen verdwenen. Ik denk, dat ik vrij beteuterd stond te kijken, want een agent vroeg me, of ik iets zocht en maande me aan om door te lopen, toen ik ontkennend antwoordde.

Nu lach ik er om! Wat voor onervaren broekje meende hij voor zich te hebben, m'n wijze raadgever?...

En — naar huis terug?... Na m'n stormachtige afscheidsscène terugkomen als verslagene en glimlachjes verdragen? Mij vernederen, na in hartstochteliken trots allen vernederd te hebben?... Nooit!... Ik zàl slagen!

Overigens — m'n „resterende geld" is niet meer toereikend om de reis naar Holland te betalen...

En morgen zal ik misschien al bericht hebben van m'n bladen! Ik blijf.

Woensdag 23-9. Avond.

Het is wel moeilik om zuinig te zijn!

Ik heb vanmiddag een halven souvereign gegeven aan een vrouw op de Waterloobridge . . . Ik heb er erg veel spijt van . . . Maar ik had nog nooit iets zo ellendigs gezien als die in vodden geklede vrouw met de twee kleine kinderen tegen zich aangedrukt, en een zo gebroken stem had ik nooit om medelijden horen snikken . . . Het was diep ontstellend. In de uitgebluste ogen was alleen nog maar honger en wanhoop . . . elk spoor van leven of levensvreugd, de laatste vonk van hoop was er uit weg, en de gele, groezelig-bleke huid spande zo krampachtig strak om de scherp-uitstekende jukbeenderen . . . En ze vroeg met haar onverstaanbaar gereutel, of ik dat sanctioneerde . . . Het was of het verval van heel een ellendig, verwaarloosd mensenras van uit dit afzichtelik mager karkas zijn steunende bede om een weinig mededogen naar me opzond . . . Ik had nog geld. En ik kon niet weerstaan . . . Ze liep me huilend achterop en vroeg me of ik me niet vergist had . . . Dat vroeg ze me . . . In plaats van er hard mee weg te lopen, om mogelike teruggave te ontkomen, kwam ze me achterop en bood me het goudstuk aan . . . het was zoveel! . . . Zij . . . Er schoot me iets in de keel en ik haastte me weg, snel en schuw, als vluchtte ik zelf met een onrechtmatig verkregen schat . . . Achter me hoorde ik haar versleten, haperende stem: „Mylord . . . mylord!" . . . en de voetjes van de kleuters, die met hun veel te grote schoenen kletsten op het natte hout van de brug . . . Toen speet het me, dat ik geen handenvol goud had . . .

Ja, het is wel moeilik om zuinig te zijn.
En toch wordt het dringend noodzakelik...

Donderdag 24-9. Namiddag.

Het heeft vandaag de hele dag geregend en gemist, en ik ben thuisgebleven.

Thuis — dat wil zeggen op mijn klein en ongeriefelik hotelkamertje, dat ik weldra zal moeten verlaten. als de omstandigheden niet gunstiger worden.

Het is triest weer, grijs, geelgrijs, dampig. 't Is alsof een vlokkige wolk van gelige rook over de stad hangt en daaruit zijgt langzaam, zonder ophouden, geruisloos en onzegbaar naargeestig een fijne, kille regen neer, die alles doordringt en het hier in de kamer ook klam en onbehagelik maakt. Een zonderlinge schemering hangt overal, ook binnen; geen schemering, zoals we die in Holland kennen: de blauw-grijze schemering van den vroegen avond of wel de dof-grijze schemer van een stille regendag. Nee, zelfs de laatste is vrolik en opwekkend bij de lelike, gele schemering, die hier als een dichte sluier van onwezenlikheid om alle dingen klamt...

En telkens zie ik weer die vrouw op de Theemsbrug en ik meen haar ellendige stem te horen, die me nafluistert... Ik stel me voor, hoe ze daar nu staat met haar twee haveloze, verschrikkelike peuters, in de vijandige, kille damp... Of nee, misschien staat ze er vandaag niet: ze had gisteren een goudstuk in haar hand...

Ik heb nog geen bericht van de Hollandse bladen. Misschien komt het straks.

Nu ga ik toch uit om zo'n bureau te zoeken en me maar vast aan te bieden voor een betrekking... Als wat?... Dat let niet, alles lijkt me!

Avond.

Eén blad heeft geantwoord: een beleefde weigering, de correcte, koele mededeling, dat zij, „zooals vermoedelik alle Hollandse bladen", bereids van een Londense briefschrijver voorzien waren, wat „in deze tijd" nu eenmaal onvermijdelik is voor elke krant, die zich respecteert ... 't Is waar ook: 't is oorlog! ... Het is niet zeer bemoedigend, dit begin ...

Maar 't is niets. Ik ben op een bureau geweest. Daar heb ik tien shilling gelaten voor administratiekosten. 'k Zou er dan wel gauw wat van horen. Momenteel was er niets.

Ik heb in heel m'n leven nog niet zoveel arme, haveloos geklede mensen gezien als hier in enkele dagen. 't Begint me te lijken, alsof er hier enkel lords en bedelaars zijn ... En dronken vrouwen! ...

God, wat is Londen vuil en triest in deze eindeloze, vale motregen! ...

Zaterdag 26 September.

Ik heb gelachen, dat de tranen me over de wangen rolden! En ik lach nog! ...

„Alles lijkt me," zei ik gisteren.

Daar is me een betrekking aangeboden. Een betrekking als — schoenpoetser in een groot hotel! ... Ik heb gelachen om het te besterven, ziedaar! ... Schoenpoetser, het is buitengemeen romanties: men zegt, dat vele millionairs hun loopbaan aldus begonnen zijn. Maar daar ik geen plan heb, millionair te worden, heb ik me verplicht gezien, de aanbieding van de hand te wijzen. De employé keek me aan met een gezicht of

ik een koninkrijk weigerde! hoe iemand zo iets kon afslaan! Stel je voor, iemand die een betrekking zocht!

Zoals ik gelachen heb!

Geen enkel bericht uit Holland. Niemand weet trouwens m'n adres, uitgezonderd de bladen, die geen behoefte hebben aan briefschrijvers . . .

Middernacht.

Ik heb m'n geld geteld en m'n hotelrekening geschat...

Het is misschien toch onverstandig geweest, die „betrekking" af te slaan . . .

Schoenpoetser?

Maandag 28 Sept. Avond.

Avond, of eigenlik al nacht.

Ik zit op den rand van een onzindelik bed in mijn „kubiekje".

Gisteren wist ik nog niet, wat dat was, een kubiekje. Nu ben ik de gast van het „kubiekhuis", een reusachtig toevlucht voor daklozen, waar ik voor een paar stuivers huurder ben van een der zeven- à achthonderd „kubiekjes", die de inrichting bevat.

Ik heb de hele dag op straat gezworven en ben eindelik hier terecht gekomen, op aanbeveling van een werkloze kleermaker, die zelf den nacht ging doorbrengen in een portiek. Ik zal die kleermaker niet licht vergeten.

Een merkwaardige dag!...

Toen ik van morgen m'n hotelletje verliet, met nog precies drie shillings in m'n zak, m'n mager valiesje in de hand en straat in straat uit liep, kwam een vreemde

gewaarwording mij besluipen. Op een ogenblik vroeg ik me verbaasd af: „Waarheen?" En met klimmende verbazing moest ik vaststellen, dat het enige antwoord op deze vraag was: „Nergens heen!"

Nergens heen? Maar dat was toch zonderling! Nergens heen... Stel je voor: je loopt in een wereldstad, die je nauweliks enkele dagen kent, met de zee tussen jezelf en je land, en je hebt drie shillings in je zak, zegge drie, en in je hoofd het eenvoudige rekensommetje: drie min drie is nul... En dan loop je — nergens heen... Al de mensen, die daar dooreen warrelen over de straten, gaan ergens heen, naar hun huis, naar een kantoor, naar een restaurant, naar een vriend, naar een vrouw... Alleen jij, je loopt: nergens heen... Kon dat?

Ik bleef staan en keek naar de voorbijgangers. Ik zag er een paar, die de hoed voor elkaar afnamen: die kenden elkaar dus... Och, al die lui kennen elkaar immers! Al is het dan maar alleen als stadgenoot, als landgenoot... Alleen ik... ik ken niemand... En niemand kent mij... Al deze mensen hebben iets gemeen... Alleen ik heb er geen deel aan... Als ik iemand aanspreek, zien ze me aan en vragen: „U is een vreemdeling?"... Juist, ik ben een vreemdeling, ik ben de absolute vreemdeling... Men zou kunnen zeggen, dat het verdrietig is, niet méér te zijn, dan „een vreemdeling"... Misschien bitter zelfs...

Ik kan hier niet slapen... met geen mogelikheid.

Daarom schrijf ik maar wat.

Het stinkt hier; de geluiden zijn veel en velerlei en zonder uitzondering walgingwekkend... Snorken, vloeken, bidden, rochelen en... erger. Er hangt hier een dikke walm van natte, onzindelike kleren en vieze,

in-lang-niet-gewassen mensenlijven, van slechte jenever en onwelriekende adems, een vunzige, vettige walm...

Ik kan hier toch niet slapen.

Ik ben benieuwd waar m'n vriend, de kleermaker, slaapt. Zeker op een rustiger plekje dan dit...

Het idee „nergens heen" te gaan, heeft me eerst wel een beetje verbijsterd, maar daarop heb ik geglimlacht... Het rekensommetje is nog niet opgelost, dacht ik met voldoening, de drie shillings zitten nog veilig en machtig in m'n portemonnaie. Men is nog niet verslagen, zolang men nog drie stukken zilvergeld in de zak heeft. En daarna?... Daarna?... We zullen zien. Misschien komt vandaag of uiterlik morgen de fortuin, in de vorm van een briljante betrekking, die me van alle zorgen zal ontheffen. Dan kan ik werken gaan en leven en connecties aanknopen... een heel nieuw bestaan scheppen, eenvoudig, maar bevredigend... Ik behoef geen luxe meer, ik kan bijna alles missen... Ik behoef alleen wat warmte en — een doel...

En mislukken? Onzin, iemand met mijn gaven en bekwaamheden mislukt niet, mislukt nooit... Zo hoogmoedig denk ik over mezelf... Zoveel stommeriken hebben een onbekommerd leven, een goed betaalde betrekking... hoe zou ik, die geen stommerik ben, dan mislukken?...

De zon scheen en overgoot alles met een stroom van vrolik, levend licht en luchtige windjes speelden om m'n gezicht, m'n goed geschoren gezicht van onberispelik gekleed gentleman. Alleen, m'n overhemd droeg ik voor de derde dag, dat was een onaangenaam, onfris idee...

In Parklane ging ik op een bank zitten, in de zon.

Er zaten al twee mannen in ontzettend afgedragen kleren, lompen bijna. Ze zaten elk op een punt van de bank en staarden doelloos voor zich uit, achterover leunend, de benen uitgestrekt, de handen in de zakken. Ik nam ze tersluiks op en er was iets in hun onverschillige, doffe ogen, dat me hen als verwanten deed voelen: die twee gingen ook „nergens heen."

Ik was een heer en zij waren schooiers, maar in één punt kwamen we overeen, waren we gelijken: we gingen geen van drieën ergens heen.

Ik knikte tegen m'n buurman rechts en vroeg, m'n best doende om een kameraadschappelike toon aan te slaan:

„Ook zonder werk?"

Z'n fletse ogen gleden afkeurend van boven tot onder over mijn goed verzorgde kleren en ik zag een trek van bitteren haat over z'n ingevallen, ongezond bleek gezicht komen. Enkele seconden monsterde hij me zonder te antwoorden. Toen zei hij langzaam, met een gemelik schouderophalen:

„Natuurlik."

„Al lang?" informeerde ik verder, zonder mij door z'n weinig tegemoetkomende houding te laten afschrikken.

Weer zag hij me aan en z'n ogen gingen met een demonstratieve blik over z'n haveloze plunje. Daarop dwaalden ze af, ver weg, als zag hij iets bizonders in de lucht boven de huizen aan den overkant. Ik wachtte geduldig. Eindelik kwam het antwoord, met flauwe stem, bijna achteloos:

„Drie weken."

En er klonk uit die achteloosheid een zo diepe, doffe wanhoop omhoog, dat ik er bijna van schrok. En het flitste door m'n hersens: „drie weken . . . drie weken in

deze stad zonder werk" ... Ik durfde, na mijn geringe ervaringen al niet dieper mij daar in denken ... Misschien had hij zelfs geen drie shillings gehad... drie weken geleden ...

Na een poosje wendde m'n buurman zijn ogen weer naar me heen en zag me van terzijde aan, als verwonderd over mijn plotseling bescheiden zwijgen. De uitdrukking van mijn gezicht scheen hem niet aan te staan; hij stond op, huiverde, spuwde op den grond en ging slenterend heen, zonder omkijken, zonder groeten, rechtuit de laan af ... geheel de manier van den man, die „nergens heen" gaat ...

Ik keerde me naar de andere zijde en zag in een even vaal-bleek gezicht met een groezelige, grijze stoppelbaard. Maar dit gezicht glimlachte tegen me. Een heel bizondere glimlach was het. Ik zou haast zeggen: de glimlach van een filosoof, vol bezonken wijsheid; de glimlach van een man, die het leven kent, verstaat en weet te aanvaarden zonder nutteloos tegenspartelen. Het herinnerde mij, ik scherts niet, aan de aantrekkelik lelike kop van Socrates. Ik was verbaasd en wachtte tot de vreemde een gesprek zou beginnen. Hij knikte met het hoofd in de richting van de wegslenterende werkloze en zei half spottend, half meewarig:

„Een groene, die daar, hoor! ... Nou!"

Z'n stem had een bizonder prettige klank. Niet mooi, niet welluidend, een beetje schor zelfs, maar bepaald prettig om te horen. Waarom weet ik eigenlik niet. Maar onder invloed van die stem zag ik ineens het beeld van m'n moeder, zooals ze was toen ik nog aan haar schoot speelde, en ik dacht aan vrienden in het vaderland, die me heel lief zijn, en die niet weten waar ik ben en dat ik ... enfin ...

Plots in mijmerij verdiept, verzuimde ik te antwoorden, en de oude herhaalde, nadrukkelik knikkend:

„Een groene, hoor!"

Ik schrikte op en zei, nog half verstrooid:

„Die?... O, zo... ja!..."

„Nou!" bevestigde m'n buurman, „dat zie je toch aan alles! Nog niks gewend... Zo'n gezicht!... Wat kan het mij schelen, of u mooie kleren aanhebt, hè?... Ze zijn gauw genoeg gelijk aan de onze, als dat eenmaal begint."

Hij had me met de eerste oogopslag op de juiste waarde geschat. Hem hadden mijn kleren niet bedrogen. En hij sprak z'n vermoeden uit met een zekerheid, die me overbluftte en amuseerde tegelijk, zonder hoon, zonder sentimentaliteit, als een eenvoudig feit. Ik keek hem aan. Z'n gezicht stond rustig en z'n grijze ogen zagen naar mij met een stille, verstandige blik, als wilden ze me zeggen: „Heus, 't is zo!" Z'n laatste woorden kregen daardoor een bizondere betekenis; ze leken me een duistere voorspelling en onwillekeurig huiverde ik. Hij merkte het, lachte zachtjes en zei troostend:

„Da's niks, hoor! dat went wel... In 't begin is dat heel onverdragelik, maar dat went gauw... De hoofdzaak is: je kop niet verliezen..."

Ik kon me niet onttrekken aan de rustige bekoring van z'n goedige, schorre stem, die me telkens aan 't dromen dreigde te brengen... dromen van warmte en vriendschap, van behagelikheid en toewijding. Ik keek het vreemde mannetje glimlachend aan en z'n gezicht leek me nu al zo vertrouwd, als had ik hem lange jaren van nabij gekend. Hij zat in elkaar gedoken naast me, hoog in de kraag van z'n dun jasje en draaide zich wat meer naar het zonnetje.

„Ja," herhaalde hij, „in 't begin lijkt het je, alsof je daar nooit overheen zult komen, maar dat duurt niet lang . . . as je tenminste een vent bent!"

Ik verzekerde hem, dat ik stellig van mening was „een vent" te zijn en hij knikte goedkeurend, en zei:

„Welnou, dan komt alles op z'n pootjes terecht . . . gerust . . . As ie je kop maar helder houdt . . . Ik zelf, toen ik voor 't eerst rondliep zonder werk, zonder een cent op zak, in Parijs . . ."

„Ben je in Parijs geweest?" riep ik verbaasd uit. Verbaasd en verheugd, waarom weet ik niet. ('t Is gek, dat me vandaag onophoudelik gevoelens en aandoeningen doorstroomd hebben, waarvan ik de herkomst onmogelik kan vaststellen, die ik zelfs niet te benoemen weet . . . ik, die het zover dacht gebracht te hebben in zelfanalyse! . . .).

„Wel ja," zei hij glimlachend, „en in Berlijn ook, tot Petersburg toe . . . Altijd maar scharrelen om rond te komen en aan 't werk te blijven . . . Kleermaker ben ik, en een goeie, weet je, al zeg ik het zelf . . . Maar ik heb van alles angepakt, buiten m'n vak om; al was dat soms minder plezierig . . . 'k Had geen rust in m'n body, en ik wou het beter hebben, dan hier. Maar mis, hoor! . . . 'k Ben overal geweest, maar waarachtig, 't is overal eender: hard sjouwen voor een beetje centen, en nooit rust . . . En as je dan buitenlander ben, wor je nog een beetje harder uitgezogen, doen ze net of èt een gunst is, dat ze je je eigen kapot laten ploeteren . . . daar mot je in leren berusten, da's overal zo de gewoonte . . . Afijn, ik klaag niet . . . ik leef . . . Zo langzaam aan ben ik weer naar Londen afgezakt . . . 't Is hier niet slechter as ergens anders . . . en och, nie-waar, ze zeggen, dat zelfs een rat tegen dat ie

dood gaat, z'n ouwe riool nog weer opzoekt..."

En hij lachte, als had ie iets heel vroliks en opwekkends gezegd. Ik voelde behoefte om vriendelik voor hem te zijn, om hem iets te geven, om hem door een daad te tonen, dat ik hem graag mocht lijden. Ik haalde m'n sigarenkoker voor den dag en presenteerde hem m'n laatste Hollandse sigaar . . . die ik had willen bewaren om in een toekomstige bui van grote zwaarmoedigheid, die iedereen op z'n tijd heeft! op te roken... (Als die nu komt, zal ik aan het vergenoegde gezicht van m'n ouwe zwerver denken). Hij nam de sigaar zonder scrupules aan en stak haar op. Twijfelend keek hij van mij naar de sigaar en volgde dan belangstellend met half gesloten ogen de blauwe rookwolkjes, die opkrinkelden boven onze hoofden. Ik vermaakte mij met z'n verbazing, die na elke haal steeg.

„Da's geen werklozen-sigaar!" zei hij eindelik, met de lippen smakkend.

Ik glimlachte (misschien wat pijnlik), en zei luchtig: „'t Is m'n laatste, zie je."

„Ah zo," zuchtte hij peinzend, „ja, daar doe je niet zo gemakkelik afstand van."

En genoegelik blies hij een zware rookwolk door mond en neus tegelijkertijd naar buiten. Ik zag hem ietwat verbijsterd aan: hij scheen het offer volkomen te begrijpen, en er zich toch geen ogenblik over te verwonderen, dat ik het te zijnen behoeve gebracht had; hij aanvaardde het, als iets natuurliks, als iets vanzelf sprekends. Was dat een vreemd kereltje!... Ik schoot mijns ondanks in een lach en hij knikte me vrolik toe.

„Ja," zei hij met een guitig knipoogje, „ja, de wereld is groot en mooi, d'r is heel veel moois, overal... maar voor ons soort geuzen is het leven toch niet

vrolik... We lijken zo'n beetje op vleugellamme vogeltjes, die door een prachtig bos hippelen en elk ogenblik gevaar lopen platgetrapt te worden... Maar, allah! daar mot je je niet al te veel van antrekken, anders ga je dood voor je tijd... je mot 'et maar nemen zoas 'et valt. Is 't lollig, nou, dan lach je, en is 'et soms es niet lollig, nou, dan denk je maar dat 'et straks weer lollig zijn zal..."

„Uilenspiegel!" dacht ik, en ik vroeg belangstellend: „Waar heb je vannacht geslapen?"

Mijn belangstelling was niet geheel zonder baatzucht: met z'n antwoord kon ik misschien m'n voordeel doen!

Hij glimlachte fijntjes, als om een onnozele vraag en zag mij aan met een lichte spot in z'n wonderlik levendige ogen; toen zei hij:

„In een portiek in Regentstreet... een best beschut plekje... en deftig."

Ik keek naar z'n grijze haren en herinnerde mij, hoe kil de nachten zijn om dezen tijd van het jaar. Mijn gezicht zal er wel bespottelik hebben uitgezien, want hij lachte binnensmonds en vroeg langs z'n neus weg, zonder me aan te kijken:

„Waar ga jij van nacht slapen?"

Een vraag, die me in niet geringe verlegenheid bracht.

„Ik weet nog niet," zei ik aarzelend, en ter verduideliking voegde ik er bij: „'k Heb nog drie shillings."

Z'n gezicht vertrok tot een lustig grijnzend masker en hij floot zachtjes tussen de tanden.

„Drie shillings?" zei hij toen, bedachtzaam naar de rook van z'n sigaar kijkend. „Drie shillings?... Da's nog zo weinig niet... Dan kan je vannacht nog royaal een kubiekje betalen."

Ik liet me inlichten over de „kubiekjes" en met het

air van een smulpaap, die vertelt van een fijn maal, dat hij eenmaal genoot, verhaalde hij me van z'n vroegere, rijke dagen, toen hij ook in een kubiekje slapen kon... voor enkele stuivers... en hoe aangenaam het daar was... warm, en veel gezelschap, en geriefelik... een apart bed, en 's morgens gratis waswater... Hij gaf me het adres.

„Waar eet je 's middags?" informeerde ik verder.

M'n nieuwe vriend nam de sigaar uit z'n mond en zag me aan met een olike lach en een schouderbeweging van: „as-je-mijn-nou!" Maar toen hij m'n onmiskenbare argeloosheid zag, lachte hij luid-op en riep uit:

„Ik heb je toch gezegd, dat ik werkloos ben!"

Er klonk een zo pijnlik-sterke overtuiging in z'n stem, dat ik het verband tussen m'n vraag en z'n antwoord wel moest zien, en niets meer durfde vragen... En voor mijn voeten meende ik een zwart gat te zien, dat naar mij gaapte... Wat is er veel in de wereld, waar men nooit van droomt!...

Ik nodigde hem uit, met mij te gaan eten.

Hij weigerde, vriendelik, maar beslist.

Ik bood hem een kubiekje aan voor de nacht.

Hij aarzelde, maar schudde toen vastbesloten het hoofd.

„Nee, beste jongen," zei hij op z'n gemoedelike manier, „'t gaat niet... je zou er later te véél spijt van hebben en 'et mij verwijten... Nee, schud je hoofd niet... *Ik weet dat bij ervaring*"...

Hij stond op en schudde mij hartelik de hand.

Ik liet hem gaan en keek hem na, hoe hij wegslenterde, het eind sigaar onverschillig tussen de lippen, even doorgebogen in de smalle schouders, de handen in de zakken van z'n veel te wijde broek... Spoedig was hij verdwenen tussen de mensen, langzaam van

'et ene been op 'et andere wiegend, precies als de ander deed, duidelik doelloos... nergens heen... Een wonderlik weemoedig gevoel maakte zich van mij meester, een gewaarwording als had ik een goed en wijs vriend voor altijd verloren... Lang heb ik peinzend op de bank gezeten...

Ik heb daarna rondgelopen, hierheen, daarheen,... gekeken voor de winkels, stil gestaan op drukke verkeerspunten en naar den krankzinnigen tuimel van deze kokende drukte getuurd tot ik er duizelig van werd... En ik heb getracht mijn rol van werkloze zuiver vol te houden... Maar ik ben nog niet genoegzaam geoefend en tegen den avond moest ik wel een paar broodjes gaan kopen om niet flauw te vallen van honger en vermoeienis.

Al vroeg ben ik naar het kubiekhuis gegaan. De portier keek me niet zonder bevreemding aan, maar gaf me daarop met een onverschillig schouderophalen een nummer en wees me de „conversatiezaal", een grote, vierkante ruimte, die meer en meer vol liep met haveloze zwervers. Ik zette me aan een tafel in het midden en trachtte te verstaan wat er rondom mij gesproken werd. Dat was niet gemakkelik, want de meesten spraken een taaltje, dat men cockney-Engels noemt, en dat ver boven m'n bevatting ging. Maar ik merkte wel, dat ze het bijna zonder uitzondering over den oorlog hadden en geestdriftig de verschillende gebeurtenissen bespraken... Waarover ik me zeer verbaasd heb: wat hebben zij voor belang bij „den oorlog"?... Voor hen is het altijd oorlog en zij verliezen het altijd... God, wat een treurig zoodje armoedzaaiers!... En een luchtje, dat ze bij zich hadden!... Het werd warm in de zaal en benauwd. Langzaam aan zakte de een na den ander

af, maar er was toch nog veel publiek, toen klokslag tien een schril fluitje klonk, een schreeuw — en alle lichten ineens uitfloepten... Stommelend en elkaar stotend en verwensend zoeken de habituées den uitgang en verdwijnen naar de verschillende galerijen, waar hun slaapkamers zich bevinden... Met veel moeite heb ik ook de mijne opgespoord.

Het is een klein hokje van een paar meters lang en breed, de muren, iets meer dan manshoogte, reiken niet tot de hoge zoldering, zodat het in vrije gemeenschap staat met de honderd negentien andere van deze galerij, waaruit de meest verschillende en fantastiese geluiden opstijgen, zich verenigend tot een nooit gehoord concert, dat mijn oren vol gedruis en m'n ziel vol walging stort...

M'n armzalig bed, een ijzeren krib met twee stromatrassen en een dunne katoenen deken, wasemt een zuur luchtje uit, als was het wekenlang beslapen door onfrisse individuen, zonder gelucht te worden... Het wekt zozeer mijn afkeer op, dat ik liever sterven zou, dan mij te ontkleden en onder deze deken te kruipen...

Ik kan in deze atmosfeer en bij dit gedruis onmogelik slapen... Ik ben misselik en ik zit op den rand van m'n krib bij het flauwe licht van de noodlampjes maar wat te schrijven om de tijd te doden, die zo onduldbaar langzaam voortkruipt... En ik mag er niet uit, eer de deuren geopend worden...

M'n ogen doen pijn.

Ik benijd m'n goeie vriend, de kleermaker, z'n wel beschut portiek in de deftige Regentstreet...

Morgen zal ik... Wat?

Woensdag 29 Sept.

Ik heb een... betrekking!

Toen ik tegen het sluitingsuur der kantoren toevallig in de buurt van het betrekkingbureau kwam, waar ik mijn geld gedeponeerd had, ben ik er binnengelopen.

Ik had m'n laatste shilling aan een warm maal in een volksgaarkeuken uitgegeven... Ik kan geen honger lijden, zolang ik nog een cent op zak heb...

Nu had ik niets meer en toch was ik — ik zeg het niet zonder zelfvoldoening — toch was ik niet moedeloos. Integendeel, ik voelde me door het warme maal geheel verkwikt, versterkt en moreel opgeheven. Want een feit is het, dat ik na den middag heel terneergeslagen geweest ben... Maar na het „diner", dat de fatale oplossing bracht van het gevreesde: drie min drie is nul, werd m'n stemming beter, opgewekter, enigszins uitdagend zelfs: *nu* zou het pas goed beginnen... nu was ik eerst in waarheid brodeloos... nu zou blijken, of ik „een vent" was. Ik dacht aan m'n kleermaker en glimlachte... Met saamgeknepen lippen, de handen tot vuisten gebald liep ik voort, veerkrachtig, het hoofd omhoog...

Op de stoep van het bureau kwam ik een jonge man en een jonge vrouw tegen, beiden bleek en met een diep moedeloze uitdrukking in de ogen... Ik weet zeker, dat ze honger hadden, en ze waren trots ook... Op een paar pas van de deur bleven ze staan en keken gelijktijdig naar de ramen van het kantoor omhoog... Toen zei de jonge man, zacht en aarzelend:

„Ik zou kunnen dienst nemen?"...

Ik zag tranen wellen in de blauw-omkringde ogen van de bleke vrouw... Ze lei haar hand als smekend

op zijn arm, maar zei, heel stil en toonloos, zonder hem aan te zien:

„Ja... voor Johnny"...

De jonge man boog zwijgend het hoofd en hand in hand gingen ze weg. Het was er vrij stil en dichtbij luidde een klok, die een buitengemeen blijden galm had.

Er zijn zonderlinge en romantiese toestanden in deze materialistiese maatschappij: een man, die de bizarre noodzakelikheid voelde z'n jonge lijf te gaan blootstellen aan bajonnetsteken en granaatsplinters, om het leven te rekken van die bleke vrouw en „Johnny"... En vlakbij zijn mensen, die zonder zich ook maar in 't minst te benadelen, deze man zouden kunnen terugbrengen in normale banen en gedachtengang... Er worden hier dageliks millioenen verdiend en — verbrast...

Ik ging het kantoor binnen zonder veel hoop, en zie: men had juist een boodschap naar m'n oude adres gestuurd! Er was een betrekking open, die me misschien passen zou: bordenwasser in een groot hotel!...

Ik keek de man aan: het was dezelfde, die mij de betrekking als schoenpoetser gepresenteerd had... In z'n ogen zag ik een mengeling van spot en medelijden, als wou hij zeggen: „zóveel uren geleden weigerde je een baantje, maar dat is ook alweer zóveel uren geleden, arme kerel... je zult nu wijzer zijn"... De uitdrukking van z'n gezicht ergerde me in hoge mate, vooral het kwalik verborgen medelijden kwetste m'n ijdelheid, meer nog dan de spot... Bordenwasser!... Ik schoot in een korte, nerveuse lach en uit louter ergernis heb ik de betrekking aanvaard... Louter uit ergernis?... Ik ben er eigenlik niet zeker van, of de gedachte aan kubiekjes en welbeschutte portieken en honger, niet mede hielpen om mij over m'n trots heen te zetten...

Ik zal acht shilling in de week verdienen boven de kost... Honger lijden zal ik dus niet... En ik zal kalm uitkijken naar iets beters...

De man van het kantoor heeft me een paar adressen gegeven en ik heb een slaapkamertje gehuurd à vier shillings in de week, wat een te grote uitgave is. Maar dat van twee shillings had alleen een tuimelraampje op een duffe binnenplaats, en het rook er als in een ongemeen smerig kubiekje... Hier is een behoorlik raam, en ik moet er heel dicht bij gaan staan, om de grond van de straat te kunnen zien, een eentonige, lange arbeidersstraat. Ik zit heel hoog, maar het is hier fris. Ik heb een vrij zindelik bed, een stoel en een tafel, zelfs iets dat lijkt op de schim van een spiegel: hier en daar zit nog een stukje foelie achter het glas... Wassen moet ik mij op de gang, onder de kraan. Enfin, ik zal geen honger hebben en ik kan 's avonds met een doel van mijn hotel weggaan: ik heb een kamer voor de nacht, een gehele kamer van wel bijna vijf vierkante meter voor mij alleen... Weer ben ik rijk!... Morgen ga ik — borden wassen...

Vrijdag 1 October. Nacht.

Nu kan ik de pen weer vasthouden, gisteren was er geen denken aan: mijn handen waren „voos"... m'n vingers wit uitgebeten van het zeepsop en het loogwater of zoiets, dat gebruikt wordt om de nikkelen vleesschalen en de sauskommen te reinigen. En in de groefjes en onder m'n nagels zat zwart: restjes van het poetsmiddel, waarmee ik het tafel-„zilver" moet blank wrijven, want ook dat behoort tot mijn competentie. En 't was of er lood in m'n hielen zat, en of de spieren

van m'n benen, die toch nog al wat kunnen hebben, gescheurd waren... Ik heb heel de dag gestaan... Ik was doodmoe en het sloeg half elf, toen ik thuis kwam. M'n geest was evenwel nog helder genoeg om in staat te zijn tot een ondragelike ergernis over m'n ontoonbare handen. Wanhopig ben ik aan 't wassen en schuieren gegaan, totdat ten slotte de pijn mij te machtig werd... Maar 't was alles tevergeefs: ze waren niet schoon te krijgen, ze bleven er uitzien als de handen van een werkvrouw...

En toen ik wou gaan schrijven viel telkens de pen uit m'n geweekte, machteloze vingers... Ik heb gevloekt van woede, maar ik moest het opgeven.

Nu gaat het al beter... Alleen, ze zijn al wat meer ontoonbaar dan gisteren, m'n handen, en ik kijk af en toe met een bittere grijns naar de wonderlike rimpeltjes in de huid van m'n vingers, die de pen vasthouden, spierwit uitgebeten, met zwarte groefjes als kaballistiese tekens... buitengewoon, onsmakelik lelik...

Ik denk, dat het in mijn omstandigheden dwaas en kinderachtig is, om mij te ergeren aan de desolate toestand van m'n handen, maar het is sterker dan ik, ik kan er niets aan doen: het komt mij voor, dat elke achteruitgang in uiterlik mij ook moreel en geestelik op lager plan brengt... En dit zou de eerste trede naar omlaag zijn... Beschaving, smaak en verfijning zijn hinderlike ballast op sommige ogenblikken.

M'n „kameraden" zijn niet erg tegemoetkomend. Ze kijken me met een zekere vijandige achterdocht aan en praten niet meer met me dan nodig is. Een is er bij met het gezwollen gezicht van een drinkebroer, rood en puisterig, die me telkens spotachtig aankijkt en als ik me niet sterk vergis, amuseerde hij van middag de

anderen te mijnen koste... Ik ben daar niet op gesteld, maar ik heb er weinig aandacht aan geschonken...

Ze hebben me „Long Bill" gedoopt...

M'n vingers doen pijn en ik ben moe. Ik ga slapen om nieuwe krachten te verzamelen voor het borden wassen van morgen...

Maandag 4 October.

Een of ander Frans schrijver heeft beweerd, dat „het ongeluk de slagen tot zich trekt." En het schijnt mij zeer waar toe.

De lui in het hotel vermoeden iets van mijn geschiedenis... Ze voelen instinctmatig, dat ik in rang heb moeten dalen om onder hen verzeild te geraken. Als ze zoiets lazen in hun sentimentele stuiversromans zouden ze vol medelijden aan de arme kerel denken, met hulpvaardige neigingen. Maar in de werkelikheid staan ze anders tegenover individuen als ik: uit haat tegen de klasse, die de mijne wàs, en die ze alle voorrechten benijden en misgunnen, koesteren ze wraakzuchtige gevoelens tegen mij, die me wil indringen in hùn klasse... Zoiets moet het zijn. Maar waarom?... Persoonlik heb ik hen niets in den weg gelegd, daarvan ben ik overtuigd. Ik doe integendeel al het mogelike om voorkomend en kameraadschappelik voor hen te zijn, maar ze houden zich nors op een afstand en tonen me een stuurs gezicht. Ik begrijp dat niet. Onbevangen tracht ik hen tegemoet te treden. Ik laat me niet voorstaan op m'n betere opvoeding, op m'n meerdere kennis, op m'n hogere beschaving. Ik vermijd allen schijn van goedwillig afdalen, ik doe zo gewoon als maar mogelik is. Maar ze blijven koel en vijandig. Ze leggen me niet

precies moeilikheden in de weg, maar ze nemen een houding aan van „onwelwillende neutraliteit"... Het heeft er veel van, dat ze op een afstandje willen aanzien, of ik boven water zal blijven en het vaste voornemen hebben geen hand uit te steken om me te redden, als ik soms mocht gaan zinken... Er zijn ogenblikken, dat ik me hulpeloos voel en heel veel geven zou voor een vriendelik gezicht, voor een hartelik woord... Gisteren had ik vagelik het plan naar een oud vriend in Holland te schrijven, die indertijd heel veel voor me geweest is. Maar ik heb het niet gedaan. Ik zal het doen, zodra ik hem kan uitnodigen, bij mij te komen logeren op m'n kamers... als ik uit eigen kracht een fatsoenlik bestaan zal hebben veroverd...

Het is niet opwekkend, borden te staan wassen in een zo ijskoud-vijandige omgeving... En m'n handen worden zo onogelik... Handschoenen zijn nog al duur, en die ik bij me had, zijn versleten...

Woensdag 6 October. Middag.

Weer ben ik werkloos.

Ik heb dat niet langer kunnen verdragen...

Die grote bruut van een zuiplap heeft me sinds gisterenmorgen onophoudelik tot het mikpunt gemaakt van z'n ellendige, laffe spotternij, en, m'n hooghartig stilzwijgen blijkbaar uitleggend als gebrek aan durf, is hij verder en verder gegaan... Ik heb het nu duidelik gemerkt: ik ben nog te chic! Als ik in lompen gehuld was, zouden ze me misschien m'n verval nog niet zò kwalik nemen, maar nu sta ik door m'n uiterlik nog te dicht bij m'n oude omgeving... m'n waterproof cover-coat en m'n slappe hoed van fijn Italiaans vilt irriteren hen...

Zo lang mogelik heb ik me bedwongen en niets gezegd. Z'n kwinkslagen werden van steeds minder en minder allooi en ten slotte onverdragelik. Tot op een ogenblik, toen hij juist dicht bij me stond en ik een stapel borden van een kelner overnam, hij iets zo gemeens zei, dat ik dit papier te goed acht om het er op neer te schrijven. Er brak een brullend gelach los en plotseling vertroebelde een razende woede mijn ogen... Ik zag hem nog maar schemerig staan en wierp hem met een heftige, convulsieve beweging de hele stapel borden naar het hoofd, die met een rammelend gekletter in scherven vlogen. Huilend en met uitgestrekte armen stoof de ellendeling achteruit, maar ik vloog bliksemsnel op hem toe en sloeg hem met één vuistslag tegen de grond, waar hij kermend tussen de scherven liggen bleef, zich kronkelend als een getrapte worm... Toen eerst kwam ik tot bezinning en vond mezelf staan midden in de keuken tussen scherven en vuil, vlak voor m'n onschadelik gemaakte kwelgeest, hijgend, met trillende lippen, de vuisten gebald... Verder achteruit stonden de anderen, in dreigende houding, mompelend, en zochten met de ogen naar wapens... Dicht bij me stond een koperen bierpomp tegen de aanrechtbank. Ik pakte het zware ding en hield me gereed. Ik weet niet, waar dit alles op uitgelopen zou zijn, als niet op dat critieke ogenblik de patroon, blijkbaar gewaarschuwd, de keuken was komen binnenstuiven... Ze liepen allen op hem toe, om hem de zaak uit te leggen, er wel voor zorgend, mijn schuld zo zwaar mogelik te doen lijken. Ik wierp m'n bierpomp neer en sloeg de mouwen van m'n overhemd naar beneden, begrijpend, wat er volgen zou.

Ik kreeg op staanden voet ontslag, met de mede-

deling, dat men geen wilde beesten kon gebruiken, en dat ik blij mocht zijn, de politie er niet in gemengd te zien... De „kameraden" grinnikten, de verslagene, die z'n hevig gezwollen oog stond te betten, grijnsde als een kwaadaardige aap... De patroon dreef de welwillendheid zo ver, mij „ondanks de aangerichte schade," vijf shillings uit te betalen, die ik (ik vloek met de tanden op elkaar!!) heb aangenomen!...

Het is de eerste keer, dat men mij ergens smadelik de deur wijst... Dit is geen plezierige gewaarwording... Ik kan mijn tanden bijna niet vaneen krijgen...

Ik ga wat wandelen: ik heb er de tijd voor.

Avond.

Ik heb in Hydepark gewandeld, onder de herfstige bomen... Hoe heerlik de onverstoorbaarheid van de natuur inwerkt op een opstandig en verhit gemoed... Vallende bladen hebben mij berustigend omdwarreld... Ik heb bij mezelf overwogen, dat hun val onherstelbaar is, terwijl de mijne... En ik heb glimlachend hun onnoemelik aantal aanschouwd.

De wind was fris, maar niet guur... En de zon, ondergaand, scheen helrood door, tussen de inktzwart zich aftekenende takken der kaal wordende bomen... Het was een buitengewoon mooie herfstavond en ik ben helemaal tot mezelf gekomen. Alleen voel ik me afgemat, m'n spieren verslapt, m'n hoofd zwaar: het gewone gevolg van een uitbarsting van drift...

Ik heb m'n kamerhuur betaald. Nu rest me nog een shilling om de toekomst mee in te gaan... één enkel zilverstuk, waar ik zuinig mee dien om te springen... Sinds van morgen heb ik niets meer gegeten. In mijn

maag is een knagende pijn, maar gelukkig niet dat flauwe, weeë gevoel van laatst. Dit is te verdragen en ik zal niet eten, eer ik slapen ga.

Voor het eerst van mijn leven ga ik naar bed na een simpel ontbijt van brood en thee, zestien uren geleden. Ik leer aan.

En morgen begint de strijd om het bestaan opnieuw... met een weerstandsvermogen van juist één shilling... Er is een troost: duizenden hebben geen enkele shilling en nog veel minder een week crediet „voor een eigen kamer!"... Want ik heb mij wel gewacht de staat van mijn financiën aan mijn hospita te openbaren...

Struggle for life... dat was vroeger voor mij een kwestie van zuiver geestelike betekenis en toen vond ik haar al netelig genoeg... De term heeft nu een andere klank gekregen, minder nobel misschien, maar veel wreder...

Donderdag 7 October. Middag.

Ik ben gans verkild van de ijzige regen, die een felle noordenwind door mijn kleren tot op mijn huid joeg. En er brandt geen kachel op mijn klein kamertje met zijn kale muren en zijn volslagen gebrek aan alle behagelikheid... Maar het is niettemin een kamer... De wind zwiept de kille droppels tegen het raam en de grauwe dag dringt hier binnen als een norse nieuwsgierige, lusteloos en nijdig... Buiten heeft alles gekke, lang uitgerekte vormen tengevolge van het neerstralende regenwater langs het glas...

Deze morgen ben ik naar het betrekkingbureau geweest maar men wou mij niet meer helpen: eerstens omdat ik geen nieuwe geldsom storten kon en tweedens omdat ik op zo weinig eervolle wijze ontslagen was

uit het „ambt", dat ik aan de edelmoedigheid van het bureau te danken had. Ik heb de vent, die me te woord stond, geen asem gegeven en ben weggegaan met het hoofd in de nek, een verachtelike glimlach om de lippen... Maar toen ik door de gang liep en toevallig in een daar hangende spiegel keek, schrok ik van mijn eigen gezicht: groezelig bleek, met ingezakte wangen en rode vlekken op de uitstekende, zware jukbeenderen; en in mijn ogen, die groter leken door de donkere kringen er omheen, brandde een koortsig vuur; mijn nek, met plooien van magerheid, stak vuilig af bij mijn fris, blank boord, en mijn lippen waren kleurloos... Haastig liep ik door, en m'n hart bonsde, dat het tot in m'n hoofd dreunde... Wat zie ik eruit!

In mijn ingewanden brandde het, als liep er gesmolten metaal zonder ophouden doorheen... en in mijn hoofd was een naar gevoel, zo leeg, zo hol... Ik had sinds gisterenmorgen niets meer gegeten.

Ik heb voor dé helft van mijn geld brood gekocht en dat naar binnen gewerkt... Het lag als lood in mijn maag en lang daarna had ik nog een buitengewoon pijnlik gevoel, als was mijn slokdarm geheel rauw... Voortdurend rispt een zuur vocht tot in mijn keel op... Ik ben niet in orde.

Een ding nog: ik ga vooruit... in egoïsme. Wat noodzakelik is.

Het bewijs: toen ik met het gekochte brood in de hand liep, klampte een kleine jongen mij aan. Zijn grote blauwe ogen zagen naar mij op, met zo innige bede om medelijden en met zo groot vertrouwen tevens, dat het grote krachtsinspanning kosten moest, daaraan te weerstaan. Haast had ik hem het restje van mijn geld in de handjes gestopt, of het brood, maar ik heb me

bedacht. Er kwam een rijk gekleed oud heertje aan. Ik schoof de jongen van me af en zei: „Vraag die heer... ik heb zelf niets." Het ventje zag me aan en glimlachte ongelovig, maar ik knikte overtuigend en hij ging van me weg... Alzo heb ik alles voor mij gehouden, mijn brood en mijn geld... Ik weet niet of het goed was... Maar prettig voel ik mij niet.

Ik ga naar bed, trachten te slapen tot morgenochtend... Wie slaapt heeft geen behoeften.

Maandag 11 October. Avond.

Voor het eerst sedert twee dagen heb ik weer wat gegeten...

Ik heb vandaag een shilling verdiend.

Met pakjes dragen.

'k Ben naar het station gegaan en heb gekeken naar de pakjesdragers. De meesten vragen niets, maar nemen eenvoudig een paar koffers van een reiziger op en vragen: „Waarheen?"

Ik heb het ook gedaan. De eerste schold me uit en rukte me z'n koffers uit de hand. Hij noemde me: „onbeschaamde schooier" en dreigde met de politie. Ik heb hem niet in z'n gezicht geslagen.

De tweede liet me m'n gang gaan en noemde een hotel, dat ik wist, een paar straten van het station af. Ik bracht hem erheen. Hij gaf me een shilling. Ik nam m'n hoed af en stak het geld in m'n zak. Waarom brandde het mij? Het was niettemin eerlik verdiend!

De derde noemde een straat, die ik niet wist. Buiten het station had ik gelegenheid het even aan een agent te vragen, maar zijn uitlegging was zo verward, dat ik er maar half uit wijs kon worden. Ik probeerde het

te vinden, maar het lukte niet. De man begon na een half uurtje te mopperen en het zweet brak me uit, van angst en van vermoeienis. Niet, dat de koffers zo zwaar waren, maar men moet bedenken, dat ik in twee dagen niets gegeten had... Plotseling — stonden we weer voor het station. De reiziger was woedend. Hij schold me voor al wat lelik was en wenkte een agent. Ik smeet z'n koffers neer en maakte me uit de voeten.

Dat durf ik, met m'n geringe kennis van de stad niet meer te doen...

Maar ik heb weer wat gegeten... Een warm maal, juist voor een shilling.

Hoe zal ik aan geld komen om mijn kamerhuur te betalen?

Dinsdag 12 October.

Ik zit in een openbare bibliotheek en schrijf dit op.

Buiten hangt weer die ellendige, gele, koude mist. Hier is het warm en rustig.

Ik heb honger. Allerlei vreemde gedachten komen in mij op, waar ik vroeger geen tijd voor had, en die eerst goed kunnen rijpen door de omstandigheden.

Ik denk veel over de maatschappij en haar samenstelling. Ik denk er aan, hoe het mogelik is, dat men, ondanks bekwaamheden en werklust, honger kan lijden.

Ik heb nooit geweten, dat honger iets zo vreseliks zijn kon. Mijn handen beven, ik zie slecht. Ik heb hoofdpijn en af en toe moet ik mij ergens aan vasthouden, om niet te vallen, zo duizelig ben ik. De mensen kijken mij aan en ik zie, dat ze denken, dat ik dronken ben... En ik heb toch enkel maar honger!...

Er wordt veel honger geleden... Waarom?... Waarom

lijd ik honger en zovele duizenden?... En waaraan hebben die anderen het dan verdiend geen honger te lijden?...

Zo houd ik het niet langer vol. Alles draait en rolt me voor de ogen... Ik moet eten... Ik moet absoluut eten.

Ik zou m'n demi en m'n horloge kunnen verpanden...

Woensdag 13 October.

Ik heb geld — en een betrekking! Ik ben wel gelukkig.

Een gek avontuur weer. Ik, die me voorgenomen had, niet meer edelmoedig te zijn en alleen aan mezelf te denken.

Toen ik vanmorgen uitging naar een betrekkingbureau, en de honger mijn ingewanden doorvrat als een gloeiende kanker, zag ik eerst goed, hoeveel mensen er om me heen lopen met honger. Vroeger merkte ik dat zo niet op, omdat ik de kentekenen niet wist. Nu zie ik het dadelik aan het vreemdsoortige, droge vuur, dat de honger in de holle ogen van den armoedzaaier ontsteekt.

Ik ging naar een ander betrekkingbureau. Ik werd zeer beleefd ontvangen, maar toen ik bekende, dat ik geen farthing bezat, veranderde die beleefdheid spoedig en wees de meneer-in-'t-zwart me uiterst onheus de deur. Juist kwam een ander employé binnen, die me verzocht even te wachten en na een kort en fluisterend gesprek met z'n collega me vroeg, of ik „stoken" kon. Ik zei brutaal van ja en daarop zei hij me, in de namiddag terug te komen: misschien kon hij me helpen. Hij had een prettige stem en er was iets in z'n gezicht, dat me onbegrijpelik warm aandeed, en toen hij me, alsof dat zo hoorde, de hand toestak, drukte ik die

hartelik en mijn ogen werden een oogwenk troebel. (Ik had niemand de hand gedrukt sedert mijn zonderlinge ontmoeting met de kleermaker, die ik zeker nooit vergeten zal.) Toen ik wegging, zag ik in een spiegel, hoe hij me nakeek en meewarig het hoofd schudde — en een hete woede schoot fel in me op... voor een ogenblik, want de honger wierp me spoedig terug in m'n doffe stemming.

Het regende, een trage, grijze regen, die uit een loodkleurige lucht over de trieste huizenzee neerzeeg. Ik ging in een portiek staan om te schuilen en leunde tegen de muur om wat uit te rusten, want ik was zo moe, alsof ik een dag en een nacht achtereen zware lasten versjouwd had. Ik had pijn in m'n lenden en m'n nekspieren deden ontzettend zeer, als waren ze oververmoeid door het voortdurend torsen van het zware hoofd. Lusteloos keek ik de drukke straat in.

Toen zag ik een meisje aankomen, ik denk van een jaar of drie-, vier-en-twintig. Zo'n slank, echt Engels figuurtje, blond en klein. Maar ze leek nog kleiner, omdat ze voorover liep, met opgetrokken schouders. En ze huilde... Ze huilde zo maar zachtjes voor zich heen. Ze dacht niet aan de regen, die de haren als natte klissen aan haar slapen en over de kleine oortjes deed kleven. Ze dacht blijkbaar aan niets dan aan haar verdriet. De tranen liepen over haar wangen en ze veegde ze niet af. Ze had de handen saamgewrongen voor haar lijf en ze huilde zo maar, zachtjes en ontroostbaar, ononderbroken. Ze liep voorbij en toen ik haar smalle en gebogen rug zag, met de naar voren gekromde schouders, zag ik eerst goed, hoe onbegrijpelik triestig ze liep te huilen. M'n eigen ellende kwam me klein en nietig voor, of eigenlik bestond die helemaal

niet meer en in een onweerstaanbare opwelling liep ik haar achterna.

Ik tikte haar op de schouder. Ze zag me van terzijde aan, vreesachtig met een rilling van schrik. Ik nam m'n hoed af en vroeg, waarom ze zo huilde. Maar ze antwoordde niet en liep sneller door. Ik gaf echter de moed niet op en drong er op aan, dat ze me vertellen zou, wat er aan scheelde. En eindelik, stukje voor beetje, kwam het er uit.

Ze was op een kantoor en verdiende net zoveel, dat ze zichzelf, haar jonger zusje en haar oude moeder van gebrek kon vrijhouden. Elke Woensdag moest ze geld van een bankinstelling halen. Dat had ze nu al drie jaar gedaan. Deze morgen ontbraken er twee bankbiljetten van een pond sterling, toen ze op haar kantoor terugkwam en alle zoeken en navraag was vergeefs geweest. Op de bank beweerde men, dat ze alles had ontvangen en toch — de twee pond waren weg. Toen had de patroon — wat krijgt dat woord elken dag voor mij een hateliker klank — haar kort en goed gezegd, dat voor de avond het geld er moest zijn en dat ze anders haar ontslag had. En alleen aan haar driejarige, trouwe dienst zou ze het te danken hebben, dat hij er de politie niet in mengde. (Ik denk, dat dit een goedkoop loon is voor „driejarige trouwe dienst!") Ze had niemand om te vragen. Ze kon haar betrekking niet missen. Ze wist geen raad.

Ik liep naast haar in de regen en ik begreep al de wanhoop en radeloosheid, die in haar arme hartje spookten. Kon ik helpen?

Plotseling dacht ik aan m'n overweging van gisterenavond.

Ik zei haar te wachten in het tramhuisje, vlak bij

den hoek van de straat. Misschien kon ik haar het geld bezorgen. Ze keek me aan met een onderzoekende blik, die ik eerst later begrepen heb. Er was meer angst dan hoop in. Maar ik was vol van mijn plan tot uitredding en bracht haar al pratend naar het huisje. Ze moest daar een uur wachten. Misschien was ik binnen die tijd terug. Willoos liet ze zich leiden en beloofde alles, wat ik haar vroeg.

Ik rende weg en vroeg een agent naar een pandjeshuis. Hij wist er geen, maar riep dienstvaardig een taxi-chauffeur aan, die mij vijf adressen tegelijk gaf en me aanbood, mij voor billik tarief er heen te rijden. Ik sloeg glimlachend z'n vriendelik aanbod af en liep wat ik lopen kon, naar het dichtstbije adres, dat nog een heel eind uit de buurt was.

Ik bood m'n demi aan, en m'n zilveren horloge. Maar mèt m'n manchetknopen kreeg ik alles en alles niet meer dan negen gulden los. Vijftien te weinig alzo. Maar met de optimistiese gedachte, dat dit wellicht als blijk van goede wil aanvaard zou worden en het arme kind haar betrekking zou doen houden, holde ik terug naar het tramhuisje. Een paar keer liep ik mis, maar toch was ik nog binnen het uur op de afgesproken plaats.

Maar het meisje was weg.

Ik zocht tot zelfs onder de banken, maar zij was wel zeker verdwenen... Ik liep wat in de omgeving rond, telkens menend het droeve figuurtje te zien, maar het was telkens mis... Ze was weg.

Mistroostig vroeg ik me af, waar ze gebleven kon zijn.

Toen herinnerde ik me ineens haar blik en ik meende alles te begrijpen. En het stuitte mij diep!...

Nog zie ik er uit als een soort heer (een droevig soort, het is waar!)... we zijn in de wereldstad Londen...

Het meisje was bang geweest voor de prijs, die ik haar zou laten betalen voor m'n hulp!... Dat moet de reden geweest zijn... Ik ben rood geworden van schaamte en woede... En ik heb de bijna onweerstaanbare behoefte gevoeld, een echte „heer" op z'n gezicht te slaan...

— — — — — — — — — — — — — — —

'sMiddags ben ik teruggegaan naar het bureau.

En ik ben, na een klein practies examen, aangenomen als stoker in een kleine brouwerij daar in de buurt. Mèt de bemoedigende mededeling, dat de patroon erg lastig is en bijna geen werkvolk kan houden... Vandaar de gratis aanbeveling.

Maar ik heb gegeten... Zoveel, dat ik na bijna gestikt te zijn van benauwdheid, mijn maag weer heb moeten ledigen... Ik ben er nog ziek van, maar honger voel ik niet meer... Alleen een beetje koorts.

Ook heb ik mijn kamerhuur weer betaald en nu heb ik nog geld over. Daar is een mislukte weldaad goed voor... Maar het is koud zonder jas en ik grijp vaak tevergeefs naar mijn vestzak...

Enfin, morgen ga ik stoken en geld verdienen: negen gulden per week! De zon schijnt weer.

Toch ben ik benieuwd, wat dat meisje nu gedaan heeft!...

Zaterdag 16 October. Namiddag.

Een vrije middag na twee en een halve dag van dodelik vermoeiende arbeid. En, hoewel het niet gemakkelik gaat, ik schrijf.

M'n handen!... Het zijn grove knuisten geworden, zwartig, met afgebrokkelde nagels en overdekt met kleine

brandwondjes... Werkmanshanden, stokersknuisten...

Komt het daardoor, dat ik zoveel meer sympathie voor de arbeiders voelen ga? Of komt het, omdat ik ze voor dezen nooit van nabij gezien had?

Ik kan mij daar nu niet in verdiepen, ik ben te moe. Morgen ga ik niet uit. Ik zal lang slapen om krachten te verzamelen voor Maandag.

Nu, na een fris bad, voel ik me weer opleven en mijn vermoeienis is niet zo pijnlik meer... Alleen m'n linkervoet, waar een groot stuk steenkool op gevallen is, doet schrijnend pijn. De nagel van de middelste teen ligt halverwege open, maar ik heb er een lapje omgedaan... Het zal wel vanzelf moeten genezen...

En nu ga ik slapen.

Zondag. Namiddag.

De zon schijnt buiten. Ik ben zo blij gestemd als in weken lang niet gebeurd is... Het is daar buiten een lustig, rossig najaarszonnetje en de kinderen spelen op de straat en hun vrolike kreten klinken tot hier... Ik heb een gat in de dag geslapen en me daarna een stevig ontbijt laten halen... me flink afgesponsd met koud water en ziedaar, ik ben bijna geheel en al hersteld van m'n uitputting... O, ik ben sterk... En nu ga ik eens op m'n gemak schrijven... wat altijd een heerlike bezigheid voor me is... Ik denk me dan terug op m'n oude plaats in de maatschappij, in m'n oude omstandigheden, en ik ben al m'n misère vergeten... Al m'n misère? Ik heb momenteel geen misère! De zon schijnt!...

Ik ben sterk, já. Is het niet zonderling dan, dat dit werk me zo vermoeit? Ik zie magere, zwak-uitziende

mensen dingen doen, die me moeiliker en zwaarder lijken. Het is misschien ongewoonte. Het is misschien ras-zwakte voor zekere arbeid. Sportief behoorde ik vrijwel tot de athleten en nu: het kolen in de vuurhaard scheppen en het aandragen van zakken breekt me letterlik. Dat voortdurend op en neer buigen, die bijna ononderbroken snel-uitschietende armbewegingen om de kolen ver genoeg onder de ketels te smakken, heeft m'n spieren zo onzegbaar afgemat, dat ik er af en toe bijna bij neerviel.

Donderdag vooral. Tegen de avond wankelde ik op m'n benen en op een gegeven ogenblik zag ik alles voor m'n ogen draaien, draaien als door een donkere nevel. Ik leunde op mijn schop en zou zeker in de kolen gerold zijn, als de machinist me niet gegrepen had. Hij heeft toen zelf een uurtje gestookt om mij wat te laten rusten.

Ah, die machinist, dat is een brave kerel, een echt kameraad. En net zo'n wonderlik type als m'n vriend, de kleermaker. Ik begrijp niet, waar die eenvoudige, betrekkelik zo weinig ontwikkelde lieden, hun diepe wijsheid, hun brede filosofiese kijk op het leven vandaan gekregen hebben! Zo stil en zonder het te merken blijkbaar, zeggen ze dingen zo diep en wijs en waar, dat ik geheel en al verbaasd sta en af en toe geslagen van bewondering, als had ik een boek geopend, dat ik nog niet kende en dat schoner is dan welk ander, vroeger boek dan ook... Het volk?...

Ik ben vol vermoedens en tegenstrijdige gedachten, die ik nog niet nader bepalen kan. Maar dit is zeker: als mijn vermoedens juist zijn en alles openbaart zich verder zoals het nu nevelig voor m'n geest zweeft, dan heb ik tot nu toe geleefd als een blinde tussen de mensen...

dan ook is er zoveel in- en ingemeens en ongeloofbaar onrechtvaardigs in deze samenleving, dat geen oorlog wreedaardig genoeg kan zijn, om haar tot in haar grondvesten te verwoesten...

De zon schijnt verblindend schoon tegen de huizen aan de overzijde en ik houd het hier niet uit.

Ik ga wandelen, een uurtje maar, want ik moet zuinig zijn met m'n lichamelike kracht.

Avond.

Ik ben kapot!... Dit zal ik nooit vergeten... Was ik maar niet uitgegaan... Of ja, eigenlik ben ik toch maar blij, dat ik uitgegaan ben en dit heb gezien. Mijn vermoedens gaan dus waarheid blijken... Godallemachtig, wat is dát afschuwelik!... Ik moet het geregeld trachten neer te schrijven, om het vast te spijkeren, zichtbaar voor m'n ogen, dat ik het nooit meer vergeten kan...

Ik heb gewandeld in de buurt van de Theems, en daar was een opstootje. Ik hoorde spreken van een meisje, dat uit het water was opgehaald, en zag een brancard naar een nabije politiepost rijden. Gedreven door een onverklaarbare nieuwsgierigheid heb ik mij aangemeld, zeggende, dat ik het meisje misschien kende, dat een kennisje van me sinds enkele dagen vermist werd. Ze zagen me daar wantrouwig aan, om m'n vreemd accent misschien; maar ze brachten me toch bij het lijk, dat met een witte doek was overdekt... En toen ze de doek wegtrokken, was het, of ik een steek door m'n hart kreeg!... Want ze was het wel!... Ontwijfelbaar zeker was ze het... Ze had hetzelfde blonde, zware haar en het bruine vlekje boven het rechteroog... Het was het meisje van het bankiers-

kantoor... Ze moet zich die rampzalige dag, toen ze me ontlopen is, verdronken hebben...

De inspecteur stiet me aan m'n schouder en ik schrok op, mompelde wat, zonder zin of slot en hij werd nijdig en duwde me de deur uit, bromde iets van: „idiote manie van sommige lui" en ik stond op straat, zonder iets gezegd te hebben.

O, ze was het zeker!... Ik heb uren lang rondgelopen in radeloosheid bijna over dit voorval en ben ten slotte thuisgekomen, zo moe als een hond en ik heb zitten snikken op de rand van m'n bed... Nog nooit heb ik iets zo afschuweliks gezien... Aldoor zie ik het voor me, ook nu, tussen m'n ogen en m'n papier... het lichtelik gezwollen hoofd, met de opzij wegvallende, doornatte tressen dik, blond haar... Het hoofd half van de romp gescheiden door een slag van een scheepsschroef... de zwarte, gapende wond in de blanke hals... En het gezichtje was nog zo lief in deze vreselike dood... Er was alleen een zorgelike trek om het kleine mondje en een donkere, scherpe groef van de neus naar de mondhoeken... Ze kan niet ouder geweest zijn, dan twee- of drie-en-twintig jaar... Enkele dagen geleden nog was ze zo'n aardig meisje, en zo'n hart van goud, ik weet dit... Ze werkte zwaar en moeizaam voor weinig geld en ze won brood voor haar oude moeder en haar jonger zusje... Het was zuurverdiend brood, en er was geen weelde, maar ze hongerden toch niet... Ze moet toch zwijgend zoveel idealen opzij gezet hebben om dit te bereiken en vol te houden... Zeker was ze geen „jong meisje" meer naar de geest en durfde ze zelfs in de slaap niet dromen van de liefelikheden, die het leven biedt aan andere jonge meisjes, die zonder veel strijd en leed jonge

vrouwen en... jonge moeders worden... Dat was een lot, niet weggelegd voor haar... Zij was broodwinster, zij was de altijd bezige werkmachine, droomloos, gewild-gedachteloos, bijna geslachtloos geworden door een leven, dat met léven, warmte, tederheid of vrouwelikheid niets uitstaande had... Voor haar was er maar één ding ter wereld: plicht... afschuwelik woord in deze beduidenis voor een jong meisje... die een jonge moeder had moeten worden toch... dat eist toch de Natuur, dat eist het Leven, dat eist de Rede en het Recht en dit te ontkennen is *misdadig*... Alzo is de maatschappij misdadig!... Maar zij klaagde niet... Zij dèèd de haar opgedrongen, afschuwelike plicht zonder morren, zonder toch zo gerechtvaardigd protest... En al haar natuurlike warmte schonk ze weg aan haar moeder en haar zuster... en alleen de moeder heeft misschien — als dit Leven haar tenminste niet heeft verdord of versteend! — het driemaal afschuwelike offer begrepen... Ik zie haar als een droeve heldin, het kleine, blonde meisje, dat nog alleen maar „werkte op een kantoor..."

Toen, op een dag, verloor ze twee pond!... Twee pond!... In een tijd, dat millioenen ponden weggesmeten worden om tienduizenden jonge, krachtige levens in misdadige dorst naar macht en heerschappij vaneen te scheuren. Twee pond!... Op een Londens bankierskantoor, waar misschien de heer Directeur gisteren duizend pond verloor in een gewaagde speculatie... Twee pond...

En men dreigde haar met ontslag!... De Directeur dreigde haar met ontslag tegen die avond! D. w. z. dat hij haar de gelegenheid ontnemen zou om zich verder uit te putten in onbegrensde edelmoedigheid en dat hij

het allerergste brengen zou over haar en haar verwanten... En ze zou zeker geen nieuwe betrekking vinden na deze eerloze zaak: twee pond van de Bank verloren op straat!... En haar moeder en haar zusje zouden honger lijden en haar aanzien met vragende ogen, hulpeloos: van haar was altijd de hulp en de redding gekomen... Zij leefden slechts bij de gratie van haar edelmoedigheid... waarom hield ze nu op?... Waarom zorgde ze niet voor wat brood en voor warmte en licht?... Zij was toch de enige die het kon... En ze zou het niet meer kunnen... Ze zou haar *plicht*, waarvoor ze van alle heerlikste natuurplichten had afstand gedaan, niet meer kunnen volbrengen...

Weet iemand, hoe ontzettend groot en zwaar een wanhoop er kan neerzinken in de bijna lege, verdorrende ziel van een kantoorjuffrouw, en hoe die om zich heen kan grijpen met gierige klauwen en omwoelen in de edelste bestanddelen van de geest en alles, alles verminken en verwoesten? Kan iemand berekenen welke gevolgen het zal hebben, wanneer een ruwe hand het weinige groen, dat nog staat in de dorre woestijn van een leeg en alleen schijn-doelhebbend leven, uitrukt en neersmakt in het zand?... Is er iemand, die kan aangeven, hoeveel een verstand verdragen kan, dat gewend is door de ellendigste aller noodzaken het tegen-de-natuur-zijnde te beschouwen als zedelik en als onafwendbaar?...

Er kwam „een heer" die haar hulp bood... Ze had wel iets, o weinig! van het leven gehoord! Te weinig, om te kunnen onderscheiden en juist zoveel, dat een dodelike angst haar aangreep... Er was geen uitkomst, nergens... dan wellicht deze vreselike... Had ze dan zoveel slechte mensen ontmoet, dat ze niet meer geloven kon aan onbaatzuchtigheid?...

En zij koos de Theems...

In radeloze wanhoop en krankzinnige overspanning sprong zij in het troebele, kolkende en borrelende water...

O, het is diep afschuwelik!...

En waar ik zie, ik speur overal de misdaad! Want dit is een moord. Dit is een moord, die valt op het geweten van... Wie?

Van wie?... Van wie dan toch?... Ik wou een aanklacht neerschrijven en een verpletterend vonnis. Maar tegen wie? Tegen de Directeur?... Hij handelde onmenselik, hij handelde als een beest, als een geldmachine, als een mensenverslindend monster... goed, maar bij hem ligt niet de eerste schuld!... Dit kind is tweemaal vermoord en de eerste moord was de wreedste, de vreselikste ook, die was tegen de natuur... O, het is niet door de opwinding van dit vreselike ogenblik, ik zie het klaar en duidelik, als met heldere, zwarte letters op blank papier: aan deze eerste en allerergste moord staan we allen schuldig, allen, die behoren tot deze „maatschappij", die dit hebben aangezien en geduld zonder spreken...

En de twede moord is een logies gevolg van hetzelfde stelsel, van hetzelfde, misdadige moordsysteem, dat nergens voor terugdeinst, dat slechts vraagt naar *belang!*... En naar belang alweer van wie?...

Het duizelt me... ik kan niet meer geregeld denken. Duizend gedachten stormen op me aan en ik word er bang voor... Ik moet rustig over dit alles kunnen nadenken en ook moet ik rusten... voor morgen... Zit ik óók tussen de klauwen van het monster en moet ook ik vergaan?... Nee, nooit! Ik wil me ontwringen aan die dodelike greep. Door eigen kracht zal ik op-

staan en overwinnen. Ondergaan is onmogelik!!... Omdat ik het niet wil!...

18 October. Maandag.

De hele dag heb ik gewerkt als een machine. Ik kon niet eten en ik kon niet praten. Ook kon ik in het middaguur m'n brood niet naar binnen krijgen. De machinist heeft me telkens aangezien en me eindelik gevraagd, wat er toch aan scheelde... Ik heb het hem ten slotte gezegd en ik heb onder het trieste verhaal m'n tranen niet kunnen houden. En hij, ouwe, harde kerel, sloeg me met z'n van olie glimmende, ruwe hand op de schouder en hij slikte enige keren achter elkaar, eer hij met onzekere stem zei:

„Trek het je niet zo aan... zo is het leven *in deze maatschappij!*"

Het moet wel belachelik geweest zijn: twee grote kerels, met zwart-bestoven tronies, die samen stonden te huilen voor het snorrende en snuivende monster... om een meisje, dat ze geen van beiden kenden...

Hij heeft me verteld van z'n twee jongens, knappe werklui aan een machinefabriek. Nu zijn ze in Frankrijk, aan het levens-vretende front en hij wacht elk ogenblik het bericht — van hun dood... Bij het uitbreken van de woedende oorlog kregen ze ontslag, en werden als het ware naar het leger gedreven. Maar zij gingen zonder klagen en vol moed... Ik begrijp dat niet. Naar het praten van de oude te oordelen waren ze allebei socialisten, zowel als hijzelf. En het woord „vaderland" werd uitgesproken op die eigenaardige toon, met een bijklank van kanongedonder... en zij gingen. Nu vechten ze en schieten arme Duitse jongens dood, werklui als

zij, socialisten als zij... En op hun beurt worden zij doodgeschoten — door hun kameraden van gisteren, door hun broeders... En hier staat de stoere, ouwe vader, en wacht geduldig de tijding van hun dood, van zijn allergrootste leed...

„Zo is het leven *in deze maatschappij*"...

Inderdaad.

Het is alles even afschuwelik. Het is alles even misdadig...

Ik ben erg moe en het denken valt me zwaar... En ik zou juist zoveel willen denken. Ik zou de hele nacht door willen schrijven, om ten minste mezelf te dwingen, een zekere regelmaat in m'n onstuimige gedachten te brengen, en te komen tot een bepaalde gevolgtrekking. Het komt me n.l. voor, alsof heel m'n gedachteleven een grote verandering ondergaat... als zag ik m'n oude leven als in een dikke mist, van verduisterende schemering omhuld... Ik zie veel meer dingen dan vroeger, en tegelijkertijd zie ik andere dingen veel minder duidelik... Maar het wordt er niet vroliker op, zou ik zo zeggen...

Ik heb nog altijd niet naar huis geschreven. Zolang ik niet schrijf, denken ze, dat het mij best gaat...

Ik ben heel verdrietig.

20 October. Woensdag. Middernacht.

Daar zit ik op een ander kamertje.

M'n vorige hospita heeft me de huur opgezegd, omdat ik zo'n vuile vent was. Inderdaad, de lakens zagen als roet. Dat vervloekte kolenstof kruipt overal tussen en ik ben 's avonds te moe om een behoorlik bad thuis te nemen en voor een badinrichting heb ik geen centen. Eerst gisteren een scène. En vandaag de

katastrofe... Ze had gedacht „haar kamer" te verhuren aan een *gentleman* en niet aan een smeerpoets van een stoker... Ik kon tegen dat argument niet op en heb er in berust.

In de druilige motregen heb ik heel de avond door deze volkswijk rondgedoold, en ben eindelik geslaagd, voor nog een shilling minder dan eerst... En hier zullen ze me niet wegjagen, omdat ik maar een „vuile stoker" ben: het bed ziet er uit, alsof het altijd door stokers beslapen geweest is! Maar toch zal ik onder de smerige dekens kruipen... Ik ben zelf immers maar een smeerpoets...

M'n handen zijn geheel ontveld. Ik knijp te hard in de schop... „Maar dat is niets," zegt de machinist, „dat wordt allemaal eelt en dan voel je er niks meer van."

Hij heeft bericht van z'n ene zoon: die ligt met verbrijzelde benen in het hospitaal te Boulogne... Hij is vier-en-twintig... De oude man was terneergeslagen en stil... Het enige, wat hij er van zei, was, dat hij hoopte, dat de jongen maar sterven zou... En hij heeft gelijk...

Donderdag, 21 October. Middag.

Weer zit ik in de leeszaal van een bibliotheek te schrijven... Weer werkloos... Ik ga niet naar m'n kamertje. Het is hier warmer...

Ik was ziek vanmorgen, en stond op met barstende hoofdpijn en slappe benen... Door oververmoeidheid kon ik vannacht den slaap niet vatten en toen ik eindelik nog even insluimerde, schoot ik telkens met schrik wakker uit een of andere rare droom... Ik zag het verdronken meisje of ik zag de zoon van de machinist met bloedige lappen om het onderlijf en zonder benen...

En ze hadden dezelfde smekende en vragende uitdrukking in hun holle, koortsig gloeiende ogen... De eeuwige vraag, *„waarom?"* De vraag, die ook mij kwelt... Dan lag ik weer heen en weer te woelen en trachtte de verschillende gedachten vast te houden, maar telkens ontglipten ze me... als een te zwaar voorwerp aan de zwakke handen van een kind... Tot ik weer indommelde, om opnieuw wakker te schrikken door een of ander ellendig visioen...

Ik was te laat op, had geen tijd om te ontbijten en holde ongewassen de straat op. Ik verdwaalde in het vreemde kwartier en kwam meer dan een uur te laat aan de brouwerij, wankelend op m'n benen en met bevende handen. Ik zag sterretjes voor m'n ogen en hield me een ogenblik overeind aan de post van de deur. De patroon kwam uit z'n kantoor schieten, woedend tegen me schreeuwend, dingen, die ik niet verstond; ik raakte helemaal de kluts kwijt en kwam pas tot mezelf, toen ik in een andere straat tegen iemand aanbonsde en een serie verwensingen naar m'n hoofd kreeg... Toen drong de werkelikheid weer tot me door... Ik was ontslagen, omdat ik te laat kwam... Ik had mijn loon in de hand, 7 shilling 6 pence... En ik was opnieuw werkloos...

Een tijdlang heb ik geheel versuft in de altijd door neersiepelende regen op een bank gezeten... Niet, omdat ik zo verslagen was door m'n congé, maar het was alles zo haastig en onverwacht in z'n werk gegaan, dat ik het niet goed begrijpen kon. En ik was bovendien ziek.

Eindelik heb ik de noodzakelikheid gevoeld wat te doen en ik ben naar een gaarkeuken gesukkeld en heb daar een stuk warm vlees gegeten met een paar waterige

aardappels... Dat heeft me veel opgeknapt. Ik heb me bij de kachel wat gedroogd en een glas whiskey gedronken, omdat ik zo door en door koud was. Maar ik kon daar niet blijven, zonder meer te verteren en zo ben ik ten laatste weer de straat opgegaan, en heb deze leeszaal opgezocht. De bedienden kijken me wantrouwig aan en geen wonder!... Ik moet er vreselik uitzien: groezelig en dagen lang niet geschoren... En in de garderobe had ik niets af te geven dan een druipende, smerige, slappe hoed, met triest neerhangende randen... M'n schoenen zijn kapot en ik ben tot op het hemd doorweekt... Maar hier is het goed... Lekker warm en rustig... Veilig... Om mij heen zitten allemaal mensen, die er goed gekleed en weldoorvoed uitzien... Ze zitten te studeren en te schrijven... rustig, veilig, zeker van hun bestaan, zeker van straks een goed maal te zullen vinden in een gezellige kamer, in een vriendelike omgeving... En ze zijn gezond en niet oververmoeid... Ze denken niet aan allerlei afgrijselike noodzakelikheden in de maatschappij, die ze helpen schragen... Niet aan zelfmoord plegende kantoormeisjes... niet aan jonge mannen met afgeschoten benen... niet aan de tragedie van mijn eigen verval... Ik weet het toch! Ik heb toch zelf ook in de leeszaal van de Koninklike Bibliotheek in Den Haag zitten werken! Toen was ik als zij... En wat niet weet, wat niet deert... Maar nu wéét ik!... O, ik ben nog zoo kort in deze wrede strijd gewikkeld en reeds weet ik zoveel... Vroeger hoorde of las ik er ook wel eens wat van, maar het drong niet tot me door, niet zo, niet zo schrijnend, zo smartelik helder... Ik heb dit alles nooit *geweten!* Alleen wat men zelf werkelik beleeft, *weet* men... O, het is als werd er gesmolten lood gegoten over mijn weerloze ziel!...

Ik ben de enige schooier hier! Een paar bedienden draaien voortdurend om me heen en nemen me van alle kanten met veelzeggende blikken op... Ik kan dat niet verdragen. Jullie hebben gelijk, onbarmhartige ezels, ik hoor hier niet... En ik zal hier ook niet langer blijven. Ik ga al weg. Ik ga „naar huis", door den kouden, kouden regen naar m'n kil en onvriendelik, duf-riekend kamertje in de achterbuurt van Londen... Ik dank je niet voor je warmte in je rustige uurtje... Stik met je welverzorgde leeszaal, met je zachte lopers en je geriefelike tafels... Ik zie het immers wel, dat je het mij niet gunt! Deze inrichting is niet gesticht voor individuen als ik... Niet voor plebejers met afgedragen en kapotte schoenen, niet voor hongerlijers met een ongeschoren bakkes, die rillen in hun natte kleren... En jullie... wie zijn jullie, dat je me zo durft wegkijken? Tien tegen een, dat je zelf komt uit een familie, die veel schooiers telt, hongerlijders als ik, werklozen, vervallenen... Maar jullie hebt het goed... *de anderen* hebben jullie een kluif toegesmeten en nu lik je hun de schoenen... Ezels, driedubbele ezels, die jullie zijn! Kijk me toch niet zo aan, want de haat in jullie ogen is verderfelik voor je zelf en voor je rasgenoten... Want aan alles, tot aan je grove neus en je ruwe jukbeenderen, aan je brede kaken en je dikke vingergewrichten zie ik, dat je behoort tot het ras, dat de zware strijd voert tot instandhouding der maatschappij, die hen uitmergelt tot op het gebeente en hen dan wegtrapt in de modder om te vergaan als een rottend vod... Ik heb er nog zo weinig van ondervonden en reeds begint de waarheid in mij aan te lichten met een rosse, beangstigende gloed... Zijn jullie dan blind, ezels?... O, ik zou je kunnen slaan en trappen om die blikken, die zijn vol

zelfverachting, vol haat tegen jezelf, tegen je vaders en je broeders... Slavenzielen, die bukt onder de loden druk van een verpletterend zware hand en die deze hand likt, inplaats van er manmoedig je sterke tanden in te zetten!...

Goed, ik geef het op... je bent nu sterker dan ik, omdat ik ziek ben en ellendig... Maar als ik weer sterk geworden ben en weer geregeld denken en werken kan, dan... wacht maar, dan zal ik, die tot *de anderen* behoorde, zien wat ik voor je doen kan... Nu ga ik heen...

Avond.

Nadat ik thuisgekomen ben heb ik een tijdlang half ontkleed onder de dekens liggen klappertanden en rillen van de kou of van de koorts, ik weet het niet. Ik heb m'n hospita warme citroenkwast laten maken en dat heeft me verwarmd en veel verkwikt. Toch ben ik niet in orde en het is alleen met inspanning van al m'n krachten, dat ik heb kunnen opstaan om m'n boeltje in te pakken. Waarom ik dat gedaan heb, weet ik zelf niet, maar het was me een onweerstaanbare behoefte om al m'n eigendommen (hoe armzalig ook) bij elkaar in m'n handkoffer te stoppen... Misschien is het uit een soort voorzorg, geboren uit het vage gevoel, dat ik wel eens heel ziek worden kon, ik weet niet... Nu schrijf ik nog wat in m'n dagboek, maar ik zal het gauw moeten laten, want de lijntjes op het papier kronkelen zich als ijle slangetjes voor m'n ogen en de letters voeren de wonderlikste dansen uit...

Ik heb me erg opgewonden van middag in de leeszaal, maar nu ben ik veel kalmer. Kalmer, maar suf,

dof in m'n hoofd en met een brandende pijn boven m'n ogen... En ik beef zo, dat ik nauweliks m'n pen kan vasthouden... Gewassen heb ik me nog niet... ik kan er niet toe komen... ik, die zozeer op m'n dageliks bad gesteld was... Ik ben bepaald ziek... Ik ben blij, dat ik alles ingepakt heb... Ik stop er mijn dagboek bij en dan ga ik naar bed... Zien te slapen... Als ik maar niet zulke verontrustende dromen heb...

Vrijdag 30 October. Middag.

Voor ik van hier wegga, moet ik eerst nog bijschrijven, wat ik doormaakte sinds verleden week Donderdag. Ik weet er niet zo heel veel van, want ik ben ziek geweest en heb liggen ijlen als een gek. Zo vertellen me m'n huisjuffrouw en haar dochter. Ze hebben koortspoeders gehaald en me die laten slikken. Toevalligerwijze hebben die me niet vermoord, maar me integendeel in zoverre opgeknapt, dat ik weer overeind ben, al zit ik dan ook te rillen op m'n stoel. Het spiegeltje boven de wastafel heeft me een treurig uiterlik vertoond, waarin ik mezelf nooit zou herkend hebben. Al die tijd ben ik niet geschoren en ik durf nu het mes niet op m'n gezicht te zetten, uit vrees dat ik er de stukken uit snijden zal. M'n ogen staan diep in m'n hoofd te branden met een koortsig vuur en m'n huid ligt rimpelig over m'n ingevallen gezicht. En die gore, rossig-bruine stoppels... Ik ben een landloperstype geworden...

En nu moet ik de straat op, met als totaal bezit een halve shilling. De rest heeft m'n hospita uit m'n zak gehaald als haar toekomende en ze beweert, dat ze er nog genoeg aan tekort komt en dat ze me alleen uit genegenheid zo lang in huis gehouden heeft... Nu kan

ze het niet langer volhouden en ik moet vertrekken om plaats te maken voor een „gentleman" die mijn „kamer" heeft gehuurd... Ik denk, dat ik een hond, die zo ziek was als ik op dit ogenblik, niet de straat op sturen zou... Maar m'n hospita is een ander dan ik, en vooral, ik ben iets anders dan een zieke hond, ik ben maar een zieke schooier en verdien als zodanig alle mogelike verachting en hardheid...

Overigens ben ik zeer onverschillig. Ik neem dadelik m'n koffertje op en ga weg, de straat op... *nergens heen*... Maar ik ben erg zwak, m'n knieën trillen onder me en voor m'n ogen flikkeren telkens kleine, helwitte vlammetjes...

Zaterdag 31 October. Morgen.

Dit is wel een zeer bizonder dagboek-bladzijdje!

Ik zit gehurkt in de portiek van een deftig huis. Op straat giert een kouwe, natte wind voorbij en af en toe blaast hij ook hier. Maar ik zit overigens nog al luw.

Op mijn knieën ligt mijn papier en ik heb m'n vulpen — laatste rest, een soort erfenis feitelik, uit een vroeger bestaan — in m'n bibberende verkleumde vingers, en langzaam teken ik wonderlike hanepoten op, tussen en dwars door de regels... Ik schrijf omdat ik niets beters te doen heb... Ik schrijf, zoals de soldaten schrijven, die, gedeeltelik stukgeschoten, liggen dood te bloeden op het slagveld...

Ik heb de nacht in deze portiek doorgebracht. Ik heb ze moeten *veroveren*... Eerlik heb ik er om gevochten, met evenveel recht en gevoel van verontwaardiging tegen m'n vijand als de beste Grote Mogendheid...

Tot diep in de avond heb ik gezworven door de

koude, natte straten zonder eten en met onophoudelike koortsrillingen. Soms, als ik wilde stilstaan om me te vergasten aan de weelde van het licht in grote vitrines, kon ik niet, omdat m'n benen eenvoudig doorliepen, en ik niet genoeg wilskracht had, om ze tot stilstaan te dwingen... Tegen een uur of acht eindelik wist ik stand te houden voor een grote delicatessenhandel... Ik zag er allerlei worst en zalm en gerookte elft, en busjes met sprookjesachtige opschriften: doperwtjes, truffels, sardines, asperges... Een ware golf water kwam me in de mond en ik moest me aan het raamkozijn vasthouden, anders was ik zeker gevallen... Ik kon onmogelik voor het raam wegkomen en al die heerlikheden brandden mij het hart af... En alsof de duivel mij dreef, zo ben ik, wetende, dat het oerstom was, de winkel ingegaan... De bediende achter de toonbank zag me achterdochtig aan en vroeg nors:

„Wat moet je?"

„Sardines!" zei ik en ik werd beroerd van de schorre klank mijner stem. Steunend tegen de toonbank wierp ik m'n six-pence op het marmer, en de vent schoof me een busje toe en wipte het geldstuk — m'n allerlaatste steunpunt in de maatschappij — met een vieze beweging in de lade.

„Doe het voor me open?" vroeg ik, want ik voelde, dat ik de kracht miste om het stijve blik om te buigen. Zwijgend voldeed hij aan mijn verlangen en ik ging heen, zonder groeten, zonder gegroet te worden, en buiten, in de motregen, at ik de sardines op, niet langzaam, zoals ik me had voorgenomen, maar gulzig, met heftige happen... er waren er zo weinig, en ik hield niet op, eer het laatste druppeltje olie van m'n vingers gelikt was... De hele pret duurde hoogstens twee minuten...

Nu was m'n hart gerust:.. Ik had geen duit meer, en ik had ten minste weer wat gegeten.

Me herinnerende, wat m'n vriend, de kleermaker, gezegd had, ging ik op zoek naar een lekker beschutte portiek. Het duurde lang eer ik er een gevonden had, die me leek: diep en aan de luwte-zij van de straat. Maar ten slotte lukte het. Ik vond deze portiek. Evenwel, toen ik binnenstapte, bleek ze al bezet te zijn. Ik was niet van plan, me daardoor te laten afschrikken, zette m'n koffertje neer en kroop in de lege hoek. Maar de eerste bewoner protesteerde heftig en viel me op het lijf met een vuistslag in het gezicht en de woede hergaf me een oogwenk m'n ouwe kracht. Ik vatte hem aan en we rolden als vechtende honden door de portiek, telkens bonzend tegen het harde graniet van de stoep of de muren. Hij was niet sterk, armen als pijpestelen, en ik was nog al gauw met hem klaar. Op het juiste moment greep ik hem bij de voeten en sleepte hem naar buiten. Toen ik hem losliet viel hij in een plas modder. Moeilik krabbelde hij overeind en, de logika der dingen zonder verder protest aanvaardend, hinkte hij weg, de verlaten straat uit, het hoofd tussen de schouders, als een geslagen hond... Ik kreeg plotseling hevig medelijden met hem en riep hem aan, maar hij stoorde zich niet aan mijn geschreeuw, liep alleen wat harder en was spoedig verdwenen. Ik had op dat ogenblik kunnen huilen van narigheid om het gelaten gebaar van die arme schooier. Maar hij was weg en ik kroop in de meest beschutte hoek nu, en hurkte neer, hijgend van inspanning en met een gloeiend zweet op m'n gezicht.

Veel geslapen heb ik niet. Ik kan zo'n portiek, ondanks al z'n goeie en geriefelike eigenschappen, die ik

geenszins ontken, maar niet behagelik vinden. In 't begin leek het mij zelfs ontzettend belachelik, om het bezit van zo'n „slaapgelegenheid" gevochten te hebben... Maar als ik dan de wind weer hoorde gieren in de straat en de regen zag als een gelig gordijn in het licht van de straatlantaarn... dan drukte ik me dichter in de hardstenen hoek, en hoopte, dat m'n verslagen tegenpartij ook nog iets gevonden zou hebben in dit genre...

't Is nu een grauwe morgen en in de straat is het nog stil. Maar al gauw zullen de karren en de mensen komen, de huizen zullen open gaan en ik moet hier weg... Was ik maar geschoren! Ik durf zo niet naar een bibliotheek gaan, waar het warm en gezellig is... Daarnet heb ik gemerkt, dat de rand van m'n hoed ingescheurd is bij het gevecht van vannacht... Elke dag maakt me meer tot een straattype... Ik word vies van mezelf...

Toch ga ik trachten, een leeszaal in te lopen... Bij dit weer kan ik niet de hele dag op straat blijven... Ik zal m'n dagboek onder de arm nemen en een onverschillig gezicht zetten... Als ik er maar niet zo morsig uitzag!... Maar er zijn toch ook slordig-geklede artiesten en die behandelt men wel met respect... Ik zal het air aannemen van iemand die *uit vrije verkiezing* er slordig bijloopt...

De wind draait en blaast telkens nijdiger in mijn hoek. Ik leg m'n litteraire arbeid neer en ga m'n morgenwandeling maken...

Vraag: Waarom schrijf ik telkens, op de onmogelikste plaatsen neergestreken, m'n lotgevallen op?

Ik weet het niet, maar het wordt een behoefte, die aangroeit in kracht met elke stap, die ik dichter m'n ondergang nader... Want — al kan dit idee mij niet

alle hoop doen verliezen of al m'n geestkracht vernietigen — nu komt langzamerhand het gevoel, dat m'n landgenoot, die ik in de National Gallery ontmoette, gelijk had, en dat ik *reddeloos verloren* ben...

Zou het waarachtig kunnen zijn?...

Woensdag 11 Nov. Voormiddag.

Is men zeer diep gezonken, is men onherstelbaar verachtelik, als men door een vrouw onderhouden wordt? Men zegt wel eens...

Welnu, zo verachtelik ben ik dan, want ik eet genadebrood bij een vrouw... die ik bovendien niet lief heb... Het is een trieste geschiedenis, maar ik ga hem toch helemaal opschrijven... Ik zit hier lekker warm, het kacheltje brandt en buiten is het een heldere, koude dag. Sinds Maandag vriest het een beetje...

Het is bijna veertien dagen geleden, dat ik m'n laatste dagboek-bladzijde schreef en sindsdien is er heel wat gebeurd. Nu kan ik weer enigszins geregeld denken en aangezien ik niets te doen heb, schrijf ik maar weer op, hoe het me verder gegaan is en nog gaat... Later wil ik precies kunnen nagaan, hoe deze periode van m'n leven verlopen is... Later, als ik het weer goed heb, want nu ik weer aansterk, komt de hoop terug, dat ik toch niet helemaal verloren ben...

Die laatste dag van October is me bijna noodlottig geworden.

De wind was zo snijdend scherp en de regen zo ijzig koud en ik dwaalde maar om, straat in straat uit, en tweemaal ben ik door m'n knieën gezakt en in de

modder gevallen, maar 't was of zo'n val me weer meer kracht gaf om verder te gaan... En bij elke val hoorde ik om me heen lachen, en onwillekeurig dacht ik dan aan Multatuli's „Kruissprook": „Kijk... daar valt ie weer!..."

's Middags verdwaalde ik in White Chapel, een der ellendigste wijken van Londen, wijk van misère en vuilheid, van armoe en misdaad, van onbeschrijfelike ellende.

En juist, toen de eerste lantaarn aanfloepte, vond ik op de rand van het trottoir een grote, bronzen stuiver... Haastig bukte ik me en greep het geldstuk met bevende vingers op... Dan keek ik schuw om me heen, alsof ik het gestolen had en snel liep ik door, als een vluchtende misdadiger, de penny in m'n hand geklemd, met gloeiend gezicht en kloppende slapen en ik herinner me, dat er iets in me was als een duistere woede en een gevoel van reuzenkracht, bij het idee, dat er iemand zou kunnen komen om me mijn pas gevonden schat te ontrukken... En al had ik er iemand mee van de dood kunnen redden, ik zou de stuiver voor mezelf gehouden hebben...

Zorgvuldig speurde ik rond naar de beste wijze om dit geld te besteden, want dit was voor mij een vraagstuk van het allergrootste gewicht... Ik was door en door nat... de kleren hingen zwaar en klam om mijn verkleumde leden en m'n hoed woog als lood op m'n van pijn barstende kop. Deze armzalige penny was m'n hele bezit, m'n enige hoop, feitelik m'n redding... Hoe zou ik hem besteden?...

Daar zag ik op een raam een geschreven briefje: „Uitstekende koffie, 1 penny per kop."

Het was mij, als drong de geur van de pittige drank al in mijn neusgaten en onmiddellik was mijn besluit genomen. Ik trad het lokaaltje binnen.

Het was een klein, onaanzienlik lokaaltje met een lage zoldering en een smerige vloer. Aan een paar tafeltjes zaten verlopen kerels met een glas whisky voor zich en dicht bij de deur merkte ik een individu op met een buitengewoon ongunstig uiterlik, half werkman, half heer, met een geruite shawl om de nek, gele slobkousen over z'n poenige lakschoenen en schitterende ringen aan z'n dikke vingers. Z'n kleine, zwarte oogjes zagen mij nieuwsgierig aan en zijn laag voorhoofd rimpelde zich onder zijn ver neergroeiend, dik, zwart haar. Hij onderbrak het fluisterend gesprek, waarin hij met een paar dames van verdacht allooi gewikkeld was en floot zachtjes tussen de tanden, toen ik langs hem heen naar een leeg tafeltje liep.

Ik bestelde een kop van de uitstekende koffie aan de vieze kerel, die naar mij toe slofte en zag mij weldra in het bezit van een kop drabbig, bruin vocht, dat, met vrij-gewaagde spekulatie op de goede wil van de gebruiker, voor koffie uitgegeven werd. Enfin, het was warm en ik slurpte gretig, zodat ik al spoedig voor een lege kop zat met een groezelig, bruinzwart restje onderin.

Toen ik opkeek, zag ik recht in de geniepige oogjes van de vent bij het tafeltje in m'n nabijheid. Hij glimlachte tegen me, maar ik voelde me te afgemat, om hem z'n vriendelikheid terug te geven. Achter z'n hand zei hij iets tegen de vrouwen, die daarop naar me zagen en giechelend knikten van ja... Als ik bedenk, hoe ik hem vroeger zeker inlichtingen gevraagd zou hebben over z'n praatjes, en hoe ik nu onverschillig bleef zitten, een beetje angstig, of gedrukt alleen...

Een ogenblik later stond hij op en kwam naar me toe. Hij was klein, maar breedgeschouderd en gemeen

tot in de donkere haartjes op z'n dikke handen. Hij had iets van de poenige pooier van een Rotterdamse matrozensnol.

„Goeien avond," groette hij. „Zonder werk?"

Nog eer ik kon antwoorden, voelde ik een hand op m'n schouder en zag een man naast me, die een hoofd boven den ander uitstak, een brede werkmansfiguur met een fluwelen broek aan en een blauwe kiel onder z'n dun jasje. Hij zag er ook niet naar uit, of het hem voor de wind ging, en z'n kaken waren danig ingevallen. Maar z'n ogen stonden helder onder z'n donkere wenkbrauwen, en er was iets in z'n blik, dat me een zeker vertrouwen inboezemde.

„Laat ik je één raad geven, kameraad," zei hij met een diepe bas, „al zou je verrekken van den honger, neem dan van hem geen werk aan... verrek liever op je eigen houtje, want hij zou nog een voordeeltje uit je slaan, eer je toch krepeerde..."

Daarop knikte hij me toe en ging weg, zonder om te zien naar de man, van wie hij een zo weinig liefelik getuigenis had gegeven. Deze zag hem na met een giftige blik en siste een verwensing tussen de tanden. Om me heen hoorde ik gegrinnik van leedvermaak en een half gesmoorde uitroep: „Goed zo!" waaruit ik opmaakte, dat de kerel, die relatie met me zocht, niet tot de populaire figuren behoorde. Zelfs de vrouwen aan het tafeltje lachten.

Hij bedwong zich echter en trok een spottend gezicht. Lachend wenkte hij de kastelein en zei op joviale toon:

„Breng koffie en brood voor deze gentleman... maar goeie, versta je?"

Toen ging hij naast me zitten en zei:

„Laat je niks voorpraten door die dronken schoft...

Als je werken wilt, zal ik je helpen... Maar zonder werken je geld geven, dat doe ik niet en dat zouen die schooiers hier willen... Luie zwijnen, allemaal!"

„En jij dan?" schreeuwde een der vrouwen, plotseling, woedend opspringend, „wat ben jij dan, hè?..."

Hij keek haar een ogenblik zwart aan en zei op ruwe toon:

„Hou jij je bek er buiten, Kitty... je weet er alles van..."

Met ogen vol haat zag ze naar hem, maar voor zijn dreigende blik week ze terug en ging mompelend aan een ander tafeltje zitten, in een donkere hoek. Ik dacht, wat er wel tussen die twee zijn mocht?

De waard bracht me een stapel boterhammen en een grote kop koffie, ditmaal echte koffie, die heerlik rook. Het leek me een droom en ik keek vol ontzag naar de man, die dit alles voor me betalen kon en het zo maar deed, zonder gevraagd te zijn. Deze vreemdsoortige eerbied voor zijn financiële kracht werd evenwel spoedig verdrongen door een veel sterker wantrouwen: waarom die vent gaf me dat alles? Belangeloosheid? Had ik niet alle recht om aan het bestaan van een dergelijke deugd te twijfelen? Mijn overpeinzingen beletten mij echter geenszins, met ware razernij op de victualiën vóór mij aan te vallen en met wonderbare spoed alles naar binnen te spelen. M'n edelmoedige begunstiger had een dikke sigaar opgestoken en keek met blijkbaar welgevallen naar m'n fabelachtige eetlust. Toen alles naar binnen was bestelde hij twee glazen whisky en presenteerde mij een sigaar. Onder deze koninklike traktatie versmolt mijn wantrouwen als sneeuw voor de zon als van verre hoorde ik zijn gepraat, en keurde alles met een hoofdknik goed.

Hij was eigenaar van een bioskoop-theater in White

Chapel, dat enkel 's middags speelde. Verder bezat hij ook een volkskomedie in dezelfde wijk, waar elke avond voorstellingen gegeven werden, tooneelstukken of wel specialiteiten, al naar het uitkwam.

Nu bood hij mij de betrekking aan van *portier*. Ik zou, in uniform gestoken, aan de deur staan en het publiek uitnodigen binnen te treden, in de zaal de orde bewaren en 's avonds zo nodig assistentie verlenen bij de werkzaamheden der artiesten. 's Morgens moest ik de werkmeid helpen bij het reinigen van de lokalen en helpen bij het in orde brengen van de requisieten achter de coulissen. En voor deze geringe en gemakkelike bezigheden zou mij een loon betaald worden van vijftien shilling per week, plus vrij slapen achter het toneel in de theaterzaal. Ik bedacht mij niet lang en sloeg toe... Het was een ware uitkomst!... Mijn gelukster was dus nog niet ondergegaan!...

„Dan," vervolgde mijn weldoener, „dan zijn er kleinigheden te regelen, natuurlik... Kijk es, de vorige portier was een stuk kleiner dan jij,... de uniform moet dus worden veranderd... 't Spreekt vanzelf, dat de kosten daarvan voor jouw rekening komen... Maar dat vindt zich met het loon... Je hebt daar toch niks op tegen?"

Hoewel ik het vrij zonderling vond, dat ik de verandering aan de uniform, die zijn eigendom was en bleef, te betalen zou hebben, wilde ik hem niet ontstemmen, en betuigde, dat ik dit billik vond.

„'t Zal ook zo veel niet wezen," stelde hij mij gerust. „En kom dan morgenochtend tegen negenen in de manufakturenzaak hier over... daar zullen ze je de maat nemen voor de uniform..."

„En vannacht?" waagde ik vrij schuchter op te merken.

Hij haalde de schouders op en zei onverschillig:

„Vannacht?... ja, daar bemoei ik me niet mee... Morgen kom je in mijn dienst... Tot zolang ben je vrij man..."

Ik kon deze mijn vrijheid helaas niet op prijs stellen, en waagde een laatste poging:

„U zou mij een klein voorschot op mijn loon kunnen geven... Laten we zeggen: twee shilling?"

En de heerlikheden van het kubiekhuis doemden voor mijn verbeelding op.

Hij lachte smadelik, en ik herinner me niet, ooit zo'n gemeen en wreed bakkes te hebben gezien...

„Ja, hoor es, vriend," zei hij, „ik ken jou niet en zaken zijn zaken... Wie geeft me de verzekering dat ik je nog ooit terug zie?... Zo erg vertrouwenwekkend zie je d'r nou juist ook niet uit..."

Hoe dikwels moet de hongerlijder de gebalde vuist in de zak houden en de woorden, die hem in de mond branden, inslikken?! *Ik sloeg de ogen neer en knikte!*

„M'n naam is Mr. Hunt," vertelde m'n werkgever me. „Tot morgen in de winkel."

Hij trok z'n handschoenen aan en ging heen. Niemand beantwoordde zijn groet dan de waard en een der vrouwen, met wie hij gesproken had.

Alzo was ik *vrij man* tot morgen... Dat wil zeggen, dat buiten de nacht met z'n nijdige wind en z'n kille regen op mij wachtten en dat ik die nacht andermaal in de open lucht zou moeten doorbrengen.

Ik besloot te trachten, mij onderdak te verschaffen.

Toen de waard mij passeerde trok ik hem aan zijn mouw en vroeg hem, mij voor de nacht een bed af te staan: ik zou hem betalen, zodra ik m'n loon van

Mr. Hunt zou hebben ontvangen. De man lachte luidop en riep naar de vrouw in de hoek:

„Die is goed... hoor je dat, Kitty?... Ook een groene, wat?..."

De vrouw kwam naderbij en vroeg, wat er gaande was. Hij vertelde het haar en een bittere trek kwam op haar niet onbevallig gezicht. Ik zag haar nu voor het eerst goed in het licht... Ze had een nog vrij mooi, ovaal gelaat met grote blauwe kinderogen en lichtblond haar... Ze was bleek en had kringen onder de ogen en op de hoogte van de jukbeenderen brandden verraderlike blosjes. Ook kuchte ze af en toe... Teringachtig, dacht ik, en ik zag haar medelijdend aan. Zij mij eveneens.

„De arme schooier," zei ze. „Dat ie die vent vertrouwt!"

Toen, zich tot mij wendend, ging ze voort:

„Laat je niet bedotten... je krijgt geen cent van hem te zien, nooit!..."

Ik had maar één antwoord:

„Ik ben werkloos en zonder dak."

Even dacht ze na en zag me strak aan.

„Neem jij hem, Ben, voor vannacht."

„Kan niet," zei nors de waard. „Alles vol... en hier mag ik hem niet leggen..."

Toen voerden ze een kort gesprek in een soort dieventaal, waarvan ik geen woord verstond. Angstig wachtte ik de uitslag af. Ze scheen aan te dringen, maar hij maakte een afwerend gebaar en toen ze nog wat zei op besliste toon, haalde hij de schouders op, en ging weg.

„Kom," zei ze tegen mij. „Ben kan onmogelik, anders is hij de beroerdste niet... Ga mee... ik zal je een slaapplaats wijzen..."

Ik liep met haar mee. Op straat nam ze mijn hand en trok me haastig met zich voort. De straat was druk. Matrozen en soldaten, kaaiwerkers en straatslijpers, met ongure gezichten, liepen slenterend rond, zingend of luid pratend en lachend, met meiden aan de arm. Het was de verdachte drukte van White Chapel. Op de hoek van de straat was een vechtpartij, en veel volk stond er omheen, luidruchtig pratend en de vechtenden aanhitsend tot volhouden en toeslaan.

We stonden niet stil.

In een zijstraat ging ze me voor, een donker portaal in, en een nauwe, pikdonkere trap op. Dan stiet ze een deur open en bracht me in een kamertje, waar een klein olielampje een flauw licht scheen over de verwaarloosde inboedel: een wrakke tafel, een paar stoelen, een ijzeren ledikant in de hoek.

„Hier kun je slapen,'' zei ze met een lachje.

Ik begreep, dat het haar eigen kamer was.

„En jij?'' vroeg ik.

„Maak je daar niet ongerust over... Wat heb je met die zwarte ploert afgesproken?''

Ik vertelde het haar.

„Die winkel is van hem... Daar werken meisjes van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, voor bijna niets... Op hun werk vindt hij aanmerkingen, en dan krijgen ze geen loon... Toch blijven ze, omdat ze moeten... honger is een prachtig dwangmiddel... Ik ben er ook geweest...''

Ze lachte schril en ging weg, de deur achter zich sluitend.

Ik was te moe om na te denken en kroop geheel gekleed onder de dunne deken. Buiten rumoerde de steeds stijgende drukte van matrozenwijk bij nacht.

Even dacht ik nog aan mijn wonderlike positie, aan mijn verblijf in het bed van deze vrouw, in deze kamer van White Chapel. Toen sliep ik in en werd heel de nacht geen enkele keer wakker...

Woensdag 11 Nov. Voormiddag.

Toen ik ontwaakte, was de vrouw in de kamer bezig thee te zetten op een oud kacheltje, dat gezellig snorde. Half wakker keek ik tussen mijn oogleden door, en sloeg haar heen-en-weer-geloop van de kachel naar de tafel met verbazing gade... Was het geen droom?... Lag ik hier heus in een echt bed, in een kamer, waar de kachel brandde, waar een vrouw rondliep en een ontbijt klaar maakte? Hoe dan dat alles?

Langzaam drong het begrip van de toestand tot mij door, en allerlei tegenstrijdige gevoelens bestormden mij. De toestand was zo bizonder. Eigenlik schaamde ik mij diep... Maar niettemin was het mij onmogelik, me te onttrekken aan een gevoel van behagelikheid, dat mij geheel en al doordrong... Men moet bedenken, dat ik in zo lang niet zo rustig geslapen had, dat ik dagen lang te weinig of helemaal niets had gegeten en dat mijn ontwaken elke dag een schrik was geweest voor de lange uren van honger en kou, die aankwamen... En nu dit!...

Stil bleef ik liggen en dacht aan dit ene: ik lag lekker warm onder de dekens, en de thee pruttelde op de kachel... En bij de tafel stond de vrouw en sneed brood, dat ze op de kachel roosterde... Het was me, als rook ik de geuren van een feestmaal... En ik lachte zachtjes voor me heen, hoorbaar, want de vrouw keerde zich naar me toe. Ze lachte ook, en wenste me goeie morgen.

Ik voelde me geheel verkwikt en sterk, en vrolik sprong ik het bed uit, en stond meteen, gekleed en wel midden op de vloer. Dat is het voordeel van gekleed te gaan slapen.

Nu eerst zag ik, hoe moe, hoe verwelkt de vrouw er uitzag: grauw bleek met brede, donkere kringen onder de ogen. Om haar mond was scherper gevoord de pijnlike trek, die ik er ook de vorige avond al opgemerkt had en ze liep moeilik, dacht me, alsof ze lang achtereen zware lasten gedragen had. Haar schouders waren iets vooruitgekromd en haar borst viel in. Af en toe hoestte ze en drukte dan de hand op de linkerborst, terwijl een uitdrukking van heftige pijn over haar ingevallen trekken gleed... pijn en... angst, dacht ik zo. Toch hield ze zich dapper en lachte, maar haar lach was niet vrolik.

„Waar heb jij geslapen?" vroeg ik met begrijpelike nieuwsgierigheid.

„Ik?" vroeg ze, en haar stem klonk rauw en schor. „Ik heb helemaal niet geslapen nog... Zo meteen ga ik slapen."

Toen ik haar aankeek, begon ze te lachen, een ruwe, cyniese lach, die me het bloed naar de wangen joeg. Daarop brak haar lach plotseling in een geluid, dat veel van een snik had, en werd ze nog bleker, dan ze al was.

„Kom," zei ze onvriendelik, „ga zitten, en eet... je hebt niet meer zoveel tijd eer je naar die vent moet..."

Zwijgend ging ik zitten en begon te eten. Ik trachtte, niet naar haar te zien, maar telkens werden mijn blikken naar haar heengetrokken en telkens ook ontmoette ik haar ogen, haar heldere, blauwe ogen. Het kwam mij voor, dat het vreemd, zeer vreemd was, dat deze vrouw, die

zo leefde, zulke ogen kon hebben... zo klaar en schuldeloos droevig... En ze was zo moe. Ze zat voorover op haar stoel en leunde met de ellebogen op de tafel, terwijl ze in de tot een schelp gevormde handen haar kom thee hield en langzaam het hete vocht slurpte. Ze leek weinig beschaafd, zoals ze daar zat, en niettemin gevoelde ik een onverklaarbare eerbied voor haar... voor hààr... voor een vrouw die nog moest gaan slapen om negen uur 's morgens... Men pleegt andere gevoelens tegenover dit soort vrouwen te koesteren...

Ineens zette ze haar kopje neer met een bruuske beweging en zei op harde toon:

„Je moet niet naar die kerel toe gaan."

Een weinig verwonderd, dat ze er nog eens op terugkwam, zag ik haar aan. Ze voegde er echter niets meer aan toe, keek me alleen recht in de ogen met een zonderling sterke blik. Maar ik haalde de schouders op en antwoordde alleen:

„Ik heb geen werk en geen cent..."

Toen haalde zij op haar beurt de schouders op en zei droog:

„Ga dan wel... maar pas op je tellen."

Deze hernieuwde waarschuwing deed me onaangenaam aan: m'n nieuwe patroon scheen niet in een al te best blaadje te staan... Enfin, wat kon het mij schelen... ik zou geld verdienen en geen honger lijden... Voor 't ogenblik vroeg ik niet meer...

Het eten smaakte mij niet... De vrouw, de wonderlike positie, waarin ik tegenover haar stond, een vage ongerustheid over m'n toekomstige werkkring, dat alles te zamen maakte, dat ik geen eetlust had en maar heel weinig door de keel kon krijgen... Ook, ik schaam me bijna het te zeggen, hinderde het mij vreselik, dat

dit eten was betaald met zo verdiend geld... Tegelijkertijd voelde ik mij als een ondankbare... Ik slokte nog haastig een kop thee naar binnen en stond op, om weg te gaan.

Ik bedankte haar, maar kon de woorden niet vinden, die genoegzaam zouden uitdrukken, wat ik eigenlik voelde, haar verschuldigd te zijn. De vrouw glimlachte flauw en stak me de hand toe. Haar hand was koud en klam en haar handdruk krachteloos. Bezorgd zag ik haar aan en zei:

„Je moet maar gauw gaan slapen."

Ze kreeg een kleur en ik zag, hoe een vochtig waas de glans van haar ogen even omfloerste.

„Ja," zei ze, met geheel veranderde stem, „'t is goed... Ga jij nu maar naar hem, en denk aan wat ik je gezegd heb..."

Het volgende ogenblik stond ik op straat, bedenkende, hoe weinig goede woorden deze vrouw te horen moest krijgen, om aanstonds zo ontroerd te zijn bij zo weinig hartelikheid... En ook, hoe vreemd ze over Mr. Hunt sprak, met een bijna wrede klemtoon, met een wraakzuchtige uitdrukking in haar stem. Daar moest iets zijn tussen die twee... Alleen, ik kon niet gissen wat...

Binnen enkele minuten stond ik in het donkere manufacturenwinkeltje in de naburige straat. Een echt White Chapel-boefje van een jaar of twaalf, met een goor-gelig gezicht, in flarden hangende kleren en een haarbos als een vuile raagbol, kwam op me toe en zag me uitvorsend aan. Daarop vroeg hij familjaar:

„Jij bent zeker de nieuwe portier, hè?"

„Ja."

„O, ga dan maar mee... De baas wacht al op je."

Hij liep me voor, met verbazingwekkende behendig-

heid laverend tussen allerlei pakken, dozen en kistjes, die over de grond in ongelofelike wanorde overal door de kleine ruimte verspreid lagen, telkens roepend; „pas op dit!" of „pas op dat!" maar meestal even te laat, zodat ik herhaaldelik struikelde en eenmaal een kistje in elkaar trapte, gelukkig een leeg. Achter in het duffe winkeltje was een nauwe trap, die m'n gids met vogelsnelheid opvloog. Stommelend en struikelend volgde ik hem. Hij wachtte me grinnikend boven aan de trap op.

„Moeilik, hè?" grijnsde hij, en troostend voegde hij er bij: „'t zal wel wennen... as-ie d'r een keer of vijf afgedonderd bent, ken je 't kunstje en dan gaat 't vanzelf."

Opgemonterd door deze plezierige inlichting liep ik hem achterna, door een bijna pikdonker gangetje naar een grote kamer, waar het vale licht van de trieste najaarsdag door twee kolossale ramen naar binnen viel. In de kamer zaten zeker twaalf of vijftien meisjes aan naaimachines te werken en ik hoorde de onaangename, hatelike stem van Mister Hunt, die bij een der naaisters stond en haar op heftige toon een verwoede uitbrander gaf.

„Je werkt veel te langzaam... en wat je aflevert is helemaal niet geschikt... het werk van gisteren heb je totaal verknoeid en ik zweer je, dat je me niet lang meer belazeren zult... voor het werk van gisteren zal ik je geen cent uitbetalen, versta je, en zodra je me weer zo'n losse boel aflevert, trap ik je voorgoed de deur uit... Ja, ik zal me daar laten bestelen in m'n eigen huis, door zo'n slet van een meid... Stikken kunnen jullie allemaal!..."

De naaimachines snorden en de meisjes zaten allen over hun werk gebogen en maakten voort als hing

haar leven er van af. Het meisje, dat zo duchtig doorgehaald werd, zat met de handen in de schoot voorover en ik zag grote tranen aan haar wimpers hangen. Maar ze zei niets. Plotseling klonk een knappend geluidje en de patroon draaide zich woedend om naar een machine, die in eens stil stond.

„Mooi zo!" bulderde hij, „breek me de naalden maar! ze kosten me niks, mot je denken... Twee penny zal ik er voor korten en als je niet binnen vijf minuten weer aan 't werk bent, geef ik je nog een halve shilling boete voor verzuim ook!... Wat bliksem is dat!..."

Eer ik nog van m'n verbazing, of liever van m'n ontsteltenis, bekomen was, keerde hij zich naar mijn kant en kreeg me in 't oog.

„Zo," schreeuwde hij, „ben jij daar ... ga maar 's mee hier naar het raam, dan kunnen ze je de maat nemen... de uniform is d'r al."

Een meisje nam me de maat en kreeg order „as de donder" dat ding in orde te brengen en voor de middag klaar en anders zou ze eens wat zien.

Ik nam de uniform in de handen en bekeek het smerige, groene ding met de gemene, geel katoenen garnering en vroeg me met verbazing af, hoe *dit* voor mij passend gemaakt kon worden. 't Was een onmogelik stuk te klein! Maar de patroon rukte me het costuum uit de hand en smeet het over de naaimachine.

„Kom," zei hij op zijn gemene, scheldende toon, die hij er speciaal voor dit „atelier" scheen op na te houden, „naar beneden... 'k Zal je die jongen meegeven om je naar de cinema te brengen."

Beneden trok hij me aan de arm in een hoek en zei op dreigende toon:

„Je bent vannacht bij Kitty geweest, niet?"

Ik voelde weinig neiging, om hem van mijn doen en laten precies op de hoogte te brengen. M'n weerzin tegen dit individu steeg van seconde tot seconde en ik zei wrevelig:

„Dat gaat u toch niet aan."

„God zal mijn beware! wat een brutale schooier ben jij!... Lelike hongerlijer! geef ik je daarom te vrete, dat je me geen eens fatsoenlik antwoord geeft, as ik je wat vraag."

M'n handen jeukten, om de ploert bij z'n nek te pakken, maar de dagen van honger en kou hadden m'n driftig karakter heel wat bedaard en m'n voorzichtigheid behield de overhand. Kalm antwoordde ik:

„Ik heb in de kamer van Kitty geslapen en er van morgen ontbeten, dat is alles."

Hij keek me met z'n in de schemering van de hoek vals glinsterende oogjes doordringend aan en zei na een ogenblik, nog snuivend van woede:

„Zo... nou, ik raai je aan, bemoei je niet met die dweil... da's een gevaarlik wijf... pas op..."

Ik had veel lust, hem te zeggen, dat zij me ongeveer gelijkluidende inlichtingen over hem gegeven had, maar ik beet op m'n lippen en zei niets. Maar weer kwam de gedachte in me op: „wat mag er toch zijn tussen die twee?"

Mister Hunt had inmiddels de onogelike jongen een wenk gegeven en deze zette een of ander vod op z'n raagbol, dat voor pet moest doorgaan, trok z'n gescheurde broek, die een onbetamelik eind afgezakt was omhoog, (welke beweging hij trouwens elke vijf minuten, en niet zonder dringende noodzaak, met onnavolgbaren zwier herhaalde), en wenkte me naar de uitgang.

„Na de middag komt je uniform," zei Mr. Hunt nog.

„De werkvrouw zal je wel zeggen, wat je te doen hebt... 'k Kom straks wel es kijken... Doe je best, dat alles goed loopt... Enne... je kunt vannacht in het theater achter de coulissen maffen, bij de artiesten, zoals ik je al gezegd heb..."

Toen keerde hij me zonder groeten de rug toe en verdween door een deur in zijn „kantoor".

Met de jongen, die een echt Londens straatboefje bleek, ging ik naar de cinema, enkele straten verder de wijk in, een oud, smerig gebouwtje vol kleurige aanplakbiljetten met schreeuwerige opschriften en aangrijpende tonelen voorstellend, die binnen op het doek vertoond zouden worden. De jongen, die Bob bleek te heten, vertelde me een en ander van de patroon op zo'n oer-humoristiese manier, dat ik telkens in een lach schoot, ondanks het weinig prettige vooruitzicht, onder het regime van zo'n individu te moeten werken, onder de zweep, moest ik eigenlik zeggen.

Het lust me niet, in bizonderheden de gebeurtenissen van die ellendige, ontzettend lange dag te beschrijven. Niet van de schoonmaak van het stinkende zaaltje, met allerlei onbeschrijfelik afval bevuild; niet van het lokgeschreeuw in de volle straat 's middags, in de veel te nauwe en te korte uniform, onder een neersuizende regen; niet van de woede en de voorgewende verontwaardiging over mijn luiheid van Mister Hunt, toen de cinema niet vol genoeg was bij z'n komst... Alleen, dat ik om vijf uur 's avonds dood- en doodmoe was, doorweekt van den regen en rillend van opnieuw opkomende koorts en dat ik honger had, als misschien nooit te voren.

Want ik kreeg niet te eten. De patroon was onvermurwbaar op het punt van voorschotten, hoe gering ook.

„Eerst afwerken, dan zullen we zien." En ik werd met elke minuut ellendiger. Telkens kwam een golf water in m'n mond en ik werd misselik en draaierig, had een gevoel of ik braken moest en kon toch niet. En dan de lucht en het geschreeuw van het publiek!..,

En ik had nog heel wat werk voor de borst!

Aan het theater was ik bureaulist. Ik gaf kaartjes uit en nam het geld in ontvangst. Hunt stond naast me en hield me met zijn gemeen-glinsterende ogen fel in de gaten: of ik geen geld in m'n zak moffelde. De mensen werden schimmen, die voorbij me heenschoven in eindeloze rij, en het gerinkel van het geld op het stenen bordje klonk als het daveren van mokerslagen door m'n moeie, zieke kop.

Toen het geld binnen was, sloot Hunt het weg en verdween.

Nu moest ik, op aanwijzing van de „toneelmeester" de „artiesten" helpen, een schunnige verzameling tienderangs-acrobaten, jongleurs, koorddansers en muziekmakers op wanluidende instrumenten. En om een uur of tien, toen ik bijna niet meer op of neer kon, moest ik boven het toneel over een bank gaan hangen en een lange stok heen en weer bewegen, waartegen een „Australiese wilde met katachtige behendigheid omhoog klauteren zou." Ik was bang, dat ik van duizeligheid naar beneden zou vallen, en kon met de beste wil van de wereld geen regelmaat in m'n gezwaai brengen, zodat de „wilde" elk ogenblik van de paal dreigde geslingerd te worden en naar me keek met zo'n woede op z'n barbaars toegetakeld gezicht, dat ik er nog beroerder van werd, dan ik al was. Eindelik liet hij zich met een ijzigen zwaai naar beneden glijden en kon nog net de zware stok ontwijken, die ik losliet omdat

ik hem niet langer houden kon, al had mijn leven er van afgehangen. Het publiek gilde en floot, als was het razend geworden, en toen ik beneden kwam, wou de wilde man mij met alle geweld te lijf en kon slechts met moeite in bedwang gehouden worden door de toneelmeester en een paar der artisten. Maar hij zwoer bij de duivel, dat hij me 's nachts vermoorden zou.

Ik had geen kracht meer om me staande te houden en ging onverschillig op een stoel tegen de muur zitten. Een van de acrobaten zag blijkbaar, dat er iets niet met me in orde was en hij ging weg om even later terug te komen met een groot glas whiskey, dat hij me in de hand drukte, terwijl hij medelijdend zei:

„Hier, baas, zuip dat maar es leeg, dat zal je opknappen... je ziet as een lijk..."

Ik bedankte hem met de ogen en wierp het hele glas ineens in m'n keel. Het brandde als vuur in m'n ingewanden, maar het fleurde me werkelik voor een ogenblik op, zodanig, dat ik weer handelen kon. Ik besloot, weg te gaan, om de patroon op te zoeken. Hier kon ik niet slapen. Hij moest me geld geven. Ik had er nu voor gewerkt, en ik moest toch eten. Ik vroeg naar Hunt. De lui lachten.

„Natuurlik in de kroeg van Ben," zei een.

Daarop ging ik weg. Zodra ik echter buiten kwam, en de kou me rauw om het lijf viel, na de lauwe warmte in het kleine zaaltje, begon de whiskey te werken, ik tolde op m'n benen en moest tegen de muur leunen om niet te vallen. Plotseling begon ik te braken en stond daar in de houding van volslagen dronkaard op de publieke straat. Een paar meiden, die achter me langs gingen, lachten en riepen iets, in een taaltje, dat ik niet verstond. Maar toen ik opkeek, zag ik een agent

met langzame passen het trottoir afkomen. Een hete angst overviel me. De politie!... Niet in aanraking komen met de politie... dan was ik verloren!...

De schrik gaf me kracht, snel liep ik door, sloeg een zijstraatje in en durfde eerst op te kijken, toen ik zeker zes keer een straat was ingeslagen, elk ogenblik vrezende door de zware hand van een Bobby in de nek gepakt te worden. Er was geen agent te bespeuren en door een gelukkig toeval stond ik slechts op enkele passen afstand van het kroegje, waar ik de vorige avond geweest was, en dat ik nu zocht. Zonder lang nadenken stapte ik naar binnen.

De eerste die ik zag was Mister Hunt. Hij zat op zijn zelfde plaats van gisteravond en praatte met een landloperachtig type, dat erg eerbiedig zat te luisteren. Er was nogal veel publiek, matrozen en werklui en ook een paar vrouwen, die aan een tafeltje apart zaten. Ook Kitty was er weer.

Zodra ik binnenkwam, zag Hunt me en kwam op me toe.

„Wat kom jij hier doen?" schreeuwde hij: „jouw plaats is in het theater... Je dacht zeker, dat ik nog niets wist, he!... Mis vrind! hier, deze gentleman, (hij wees op de sluike vagebond naast hem) heeft me al verteld, hoe je de boel in 't honderd gesmeten hebt..."

Ik liet hem niet uitspreken. Deze ontvangst deed m'n ouwe heftigheid weer in volle kracht opbruisen en gaf me voor een ogenblik de beschikking weer over m'n trots en m'n lichamelike sterkte. Bij elk woord, dat hij sprak, werd m'n woede groter en m'n haat verbitterder... Als één ondragelike belediging stond plots deze zware dag mij in z'n geheel voor de geest en een onweerstaanbare behoefte naar voldoening maakte zich meester

van heel m'n denken en willen. Een hete begeerte om me te wreken op dit laaghartige wezen spande al m'n zenuwen en ik voelde als het ware trillingen van weerkerende kracht door m'n zozeer verslapte spieren sidderen. Ik hoorde m'n stem beven, toen ik begon te spreken en m'n lippen bibberden telkens, zodat ik de woorden moeilik uitsprak. Ook gooide ik er af en toe onwillekeurig een Hollandse vloek doorheen, die meer dan iets anders de aandacht van de aanwezigen op ons „gesprek" scheen te vestigen.

„Maak geen praatjes," zei ik, „ik weet nu, dat je een schoft en een walgelike bloedzuiger bent, maar mij zul je niet langer tot je werktuig hebben... Het werk, dat je me vandaag hebt laten doen, is veel te veel voor twee kerels en nog heb je niet de moeite genomen, me een stuk voer toe te gooien, wat men toch een trekhond nog doet, al was het maar om hem in 't leven te houden. Je hebt alleen naar me omgekeken om me voort te zwepen, maar nou heb ik er genoeg van. Al verrek ik dan van de misère, voor jou steek ik geen poot meer uit, liever hing ik me op... Ik ben geen naaistertje uit je hongeratelier, begrijp dat wel... niet iedereen is geschikt om uitgezogen te worden..."

Hij onderbrak m'n steeds luider wordende stem met een spottende lach en schreeuwde:

„Honden zijn jullie, allemaal! En je zult voor me kruipen, omdat ik je te vreten geef... Ik ben nog veel te goed voor jullie... En jij... weg met jou, terug naar het theater... Ik zal je vijf shilling boete opleggen, omdat je weggelopen bent van je werk!..."

„Ik was ziek," zei ik, niet om mij te rechtvaardigen, want ik was niet van plan, nog iets voor hem te doen. Ik zei het alleen, om hem nog meer te ontlokken, wat

me woedend maken zou, want ik voelde de woede als een weldadige warmte in mijn bloed en wilde die niet doen verkoelen.

„Wat ziek!" tierde de schoelje. „In mijn dienst heb ik geen zieken, versta je dat, hè, schooier... Wat kom je hier doen, en hoe durf je..."

„Ik kom m'n geld halen," zei ik kort-af. „Ik wil niet meer voor je werken en ik moet van je hebben, wat ik vandaag verdiend heb."

Nu barstte m'n patroon in een onbedaarlik geschater uit, en toen hij uitgebruld was, riep hij, met een knipoogje naar de „gentleman":

„De vent is gek!... Geld!... Jawel, geld!... Dat vraagt om geld!... Dat draagt een uniform, waar vandaag tien shilling reparatiekosten aan besteed zijn als voorschot op z'n salaris... Dat stuurt me een hele voorstelling in de war en bezorgt me minstens vijftig shilling schade... en dat vraagt me om geld!... Om anderhalve shilling, die hij verdiend zou hebben!... Ga toch weg, vagebond, bedelaar, of ik lach me nog dood om je praatjes!..."

Ik trilde op m'n benen... Ik zag niets meer, dan juist z'n hatelik grijnzende tronie vlak voor me... Het flitste door m'n gedachten: alzo geen geld... dat is: kou, honger, buiten slapen... dan moet ik nou dus wel degelik kapot!... En door die vent z'n schuld!... Langzaam schoof ik op hem toe, zoekend naar de plek, waar ik hem treffen zou. Want dat stond vast: niet zonder verweer zou ik me dood laten trappen... ik zou me eerst nog tenminste aan dit ene werktuig tot m'n ondergang wreken... Om me heen hoorde ik een gemompel. Iemand riep: „Hou'em vast! Hij begaat een ongeluk!..." Maar het drong niet tot m'n bewustzijn door en niemand

stak een hand uit. Het gezicht tegenover me werd lijk-wit, en de lafaard week langzaam achteruit, en stotterde:

„Pas... pas op... hoor je... raak me... me niet aan..."

Zwijgend ging ik nog dichter op hem toe, en een zekere rust, een (hoe zonderling het ook klinken mag!) een zekere plechtigheid kwam m'n ziedende woede tot bedaren brengen, zonder echter een enkel moment m'n besluit om met deze vampyr af te rekenen te verzwakken. Hij stuitte tegen een tafeltje... Ik zag hoe hij zijn lippen op elkaar perste en hoe een valse uitdrukking, haat en vrees dooreen, zijn toch al niet aantrekkelik gelaat tot een afschuwelik masker vertrok. Ik zag ook, hoe hij met een voorzichtige beweging de hand in den zak stak. Op dat ogenblik sloeg ik toe. Al de kracht, die nog in m'n armzalig en verzwakt corpus huisde, scheen zich in m'n arm te hebben saamgetrokken en m'n tot een harden bal gesloten vuist trof hem midden in het gelaat. Met een schreeuw van pijn en schrik vloog hij, mèt het tafeltje, waar hij tegen leunde, over den grond... Het was een schrikkelik tumult... Het tafeltje brak, glazen vlogen kletterend in scherven en om me heen klonk een gebrul, toejuichingen, vreugdekreten... Maar ik zelf was als verlamd. Deze ene slag had me al m'n energie gekost... Ik voelde m'n stemming plotseling inzinken en al m'n bloed liep terug naar m'n hart, dat bonsde of het bersten wou, en ik sloeg m'n hand om den schouder van een vent, die naast me stond en me iets onverstaanbaars toeschreeuwde.

Mister Hunt was intussen overeind gekrabbeld, geholpen door z'n gentleman. Even zag ik zijn gezicht in bloed, dat hem overvloedig uit neus en mond stroomde. Een rust, iets als de stilheid van een vredige glimlach,

kwam in mijn ontsteld gemoed, en alle wraakgedachten waren weg... ik was volmaakt tevreden. Maar Hunt was nog niet verslagen. Met een schelle schreeuw, in een plotse aanval van woede, toen hij, door z'n terugkerend bewustzijn, besefte, wat er eigenlik gebeurd was, sprong hij op me toe, en ik zag een mes in z'n hand. En evenwel, ik was niet bang. Ik weet zeker, dat ik geen ogenblik vrees gekoesterd heb. Ik voelde, dat ik op was, dat ik geen de minste tegenweer bieden kon, en toch was ik niet bang. Kalm wachtte ik af, met het idee: 't is toch alles uit... laat komen, wat komen wil... En het gebeurde alles zo snel, dat ik het zo niet beschrijven kan... De omstanders stoven op zij. De vrouwen gilden: moord!

Maar het kwam zover niet... Langs me heen schoot een logge schaduw. Het was een zwaargebouwd matroos, breed van schouders, met een nek als een stier en een borst als een pantser. Ik zag zijn vuist snel achteruit komen en daarna bliksemsnel weer vooruitschieten... een vuist als een moker... Ik hoorde een doffe stoot, daarna een zware val... en Mister Hunt lag op zes pas van me tussen een ruïne van gebroken glas en tafelpoten... onbewegelik als een dode... Nog even hoorde ik iemand met zware stem zeggen: „Die heeft voor het eerste uur genoeg..." Toen raakte ik buiten westen en eerst vele dagen later kwam ik weer tot bewustzijn... in deze kamer... De kamer van Kitty...

Ik had White Chapel wel op een bizondere wijze leren kennen...

Ik heb lang zitten schemeren, eer ik de lamp heb aangestoken om verder te schrijven... Af en toe heeft men behoefte, een zéér onweerstaanbare behoefte, zich te verdiepen in dingen uit het verleden... Het is niet

goed, dit te doen... maar het is ook niet goed zware wijn te drinken, wanneer men iets vergeten wil, — en toch doet men dat, als men kan... De wijn doet het bloed forser stromen, en driftig slaat het hart en jaagt het afgetobde lijf vol vuur en nieuwe kracht... in schijn. Want als de slaap de werking van de wijn heeft geneutraliseerd, komt de reactie; met een plat woord: de kater... Dan ziet men alles nog donkerder in dan voorheen, en wat er nog een weinig licht scheen, is teruggekropen in al even duistere schaduw als de rest... En de ontmoediging doet opnieuw grijpen naar de vriendelik verdovende wijn... Ik geloof, dat ik aanleg zou hebben, een drinker te worden in zekere omstandigheden.

Het peinzen aan mijn voorbije dagen heeft mij zozeer geabsorbeerd, dat ik er nog van onder de bedwelming ben — al komt de werkelikheid maar al te bitter zich voor mijn oog vertonen, als ik opzie naar het armelik interieur van deze kamer, dat in de flauwe lampenschijn nog armoediger, nog wrakker, nog meer vervallen lijkt... Maar nog eens toch wil ik al schrijvend mij verbeelden, de oude te zijn, in de oude omstandigheden... Ik wil mijzelf zien in m'n voormalig milieu en ik zie het... De wanden wijken en de kamer vult zich met gezelligheid en behagelike dingen... Langs de wanden zijn mijn boeken, mijn kleine, uitgelezen verzameling boeken, louter meesterwerken, stuk voor stuk... Oude, antieke boeken in leer en perkament, nieuwere en de nieuwste... maar alleen het allerbeste... hoe prettig de planken even doorbuigen!... Het is stil. Alleen de lamp suist zachtjes, zachtjes en dromerig tikt mijn oude klok, traag, als weerstrevend, als wilde hij den tijd beletten, al te snel te gaan... Bij mijn brede

open haard — ik weet nog hoe gelukkig ik was, toen ik hem kon laten aanleggen — zit ik in een lagen klubstoel en rook een geurige sigaar, of nee, ik rook een pijp, een pijp van die heerlike Hollandse tabak... Het vuur brandt en af en toe knettert het zachtjes en witte vonkjes spatten dansend in de rode gloed omhoog... Ik heb een boek in mijn hand, maar ik lees niet... Ik zit buiten de lichtkring van de grote, bronzen lamp op het bureau. Er hangt een gouden schemering, die alle dingen omwaast met een tederheid van oneindig zoete bekoring... Ik kijk wat rond en ik verblijd mij stil, dat mijn kamer zo is, zò als ik altijd wilde, dat zij zijn zou... zo n.l. dat, hoe men ook zat en hoe men z'n ogen toevallig opsloeg, men altijd een prettige indruk kreeg... Keek men zo, men zag de schoorsteen, met het prachtig gebeeldhouwde paard van m'n vriend Hein, die een groot kunstenaar is met een mooie toekomst, — en de wapens daarboven, oude pistolen en dat heerlike rapier uit de Spaanse tijd... keek men die kant uit — daar waren de boeken en de oude platen, zo mooi op het zware dofgroene behang... de andere kant uit, daar was mijn bureau, het monumentale meubel, met zijn rijkdom van diep-bruine glanzen en z'n verrassende flikkering van het weinige, maar schoon-gedreven koperwerk... en achter me wist ik de wand met de oude kast, waarop de antieke folianten, stoffig en eerwaardig hun deftige rij uitbreedden... En dan hier en daar een mooi beeld, een enkel schilderij, dat me zeer, zeer lief was... en op de vloer het dikke tapijt, dat de voetstappen bijna onhoorbaar maakte en zo prettig was om te voelen onder de voeten... Voor de deur de in mollige plooien neerhangende portière, alle onwelkom geraas van buiten dempend, smorend in

z'n dikke draperie... En voor de ramen de prachtige Turkse gordijnen, als tapijten zo zwaar, die een vriend voor me meebracht en die vooral 's avonds bij lamplicht zo mooi waren, als wondere bloemen er uit op te bloeien schenen in een vaag schemerende nacht... En ik zelf, ik zat daar in m'n fauteuil, groot en sterk, gezond en zorgeloos, me voelend machtig, heerser in dit kleine rijk van weelde en behagelikheid... En naast me, met z'n kop op m'n knie, m'n ruige wolfshond, me aanziend met zijn trouwe, bruine, vochtig glanzende ogen, waar weerschijnen van het vuur als rosse flikkeringen doorheen schoten...

Zoo was het...

En nu?

Nu zit ik in het schamele, onzegbaar armelike kamertje van deze vrouw uit White Chapel, deze verworpelinge... zelf een verworpeling.

De grond is kaal, de meubels wrak, de muren vuilwit met hier en daar resten van wat eens behang was... In de hoek een ijzeren ledikant als een gevangenisbrits... Enkel een stuk spiegelglas, verweerd en uitgeslagen, tussen een paar kromgebogen spijkers... En zelfs geen hond, die zich om mij bekommert... Toch! de vrouw...

Ik kan nu niet meer schrijven. Ik ben moe en droevig gestemd. Nog moet ik aansterken en ik ben zo vol weemoedige herinneringen, zo vol treurige gedachten... Ah, het leven is wel vol onverwachte wisselingen, vol van de meest bizarre verrassingen...

Donderdag 12 Nov. Namiddag.

De vrouw slaapt. Het is stil in de kamer. Vanmorgen is de dokter voor 't laatst naar me wezen kijken. Hij

zegt, dat ik maar „veel versterkende middelen" moet nemen, dan ben ik weer spoedig „de oude". Hij weet zeker niet, welk een dubbele ironie deze zin inhoudt, welk bijtend sarcasme zelfs. „De oude".

Ik heb vannacht gedroomd, dat heel deze troosteloze historie van mijn verval maar een droom was en dat ik ontwaakte in mijn eigen bed, op mijn frisse, ruime slaapkamer. En het was een stralende zomermorgen, buiten zongen de vogels, ik hoorde hun gefladder in de bomen van de tuin, en honden blaften... een haan kraaide... en de zon scheen zilverig over de ontwakende wereld, de lucht was teer-grijsblauw en de atmosfeer was zo zoel en geuren van vele bloemen ondereen gemengd dreven op de ochtendwind mijn kamer binnen... En er was niets benauwends meer, ook niets dat me dwong, heen te gaan, geen belediging, geen bitterheid, geen van de duizend kleine onaangenaamheden, die aanzwellen tot een onverdragelike spanning, tot een woedende uitbarsting van gekrenkte trots... O, hoe diep snoof ik de heerlike, zoete morgenkoelte in, als met een immense zucht van wonderbare verlichting. Ik rekte mij uit, boog me uit m'n venster en greep naar de rozen, die langs den muur in overvloedige pracht bloeiden...

Toen ontwaakte ik *werkelik*, rillend van kou: ik had de dunne deken afgewoeld en lag te bibberen in het smalle, ijzeren ledikant op Kitty's kamer in de Londense verdachte wijk...

Ik heb te veel aan huis gedacht gisteren... Dat is fataal en allerlei vernederende zwakheden heb ik gevoeld... Maar nu is dat voorbij... Het was niet goed van me: na de wijn mòest de kater komen!... Ik zal het niet weer doen. Liever ga ik verder met het relaas van mijn lotgevallen.

Na drie dagen in ijlende koorts gelegen te hebben, werd ik eindelijk weer een weinig helder in m'n hoofd. Maar ik was zwak en elke beweging kostte mij ontzettende inspanning. Toen ik met veel moeite m'n hoofd een weinig opzij gewend had, keek ik in een bezorgd vrouwengelaat, en verrast zei ik, o, als een zucht zo stil:

„Kitty..."

Want ik herkende haar dadelik.

Maar ze lei haar hand op m'n mond en fluisterde:

„St!... de dokter zegt, je mocht niet praten, als je bij kwam..."

Ik werd echter met elk ogenblik helderder en ik verbaasde mij er over hier te zijn. Zodra ik evenwel de lippen bewoog om wat te vragen, lei Kitty opnieuw haar hand op m'n mond en schudde het hoofd. En het duurde zeker niet langer dan vijf minuten, eer ik weer in slaap viel.

Een eigenlike ziekte had ik niet. Alleen was ik totaal uitgeput van ontbering en vermoeienis en de opwinding van die fatale avond in Bens kroeg had me een hevige koorts bezorgd en me helemaal van de been geslagen.

Maar twee dagen nadat ik bij kennis gekomen was, mocht ik al op zitten en bij stukken en brokken heb ik het verdere verloop van de geschiedenis uit Kitty's mond als het ware getrokken. Want ze is niet zo heel mededeelzaam en wou er in 't begin niets van zeggen: ik was daar, zij zou me op de been helpen, en daarmee uit. Over haar zelf liet ze zich eerst helemaal niet uit...

Maar onder schooiers en verworpelingen ontstaat spoedig een ongelofelik grote vertrouwelikheid. Vrij natuurlik overigens: men heeft niets te verliezen en het geeft lucht, z'n verbittering, z'n vernedering, z'n schande

zelfs, onder woorden te brengen en aan te tonen, dat men een beter lot verdiend had... Eergisterenavond, in schemerdonker, toen buiten een scherpe wind langs de straten blies en het in de kamer behagelik warm was, heeft ze me het hele verhaal van haar leven gedaan, in korte, afgebroken zinnen, en ik ben er nog beroerd van... Mijn misère, mijn zo diepe, schrijnend vernederende ellende is daar nog niets bij... Het is alles zo bar, zo ongelofelik ruw en gemeen, dat ik het niet geloven zou, als ik het vond in een boek.

Haar troosteloze jeugd van kind zonder vader, kind van een door en door bedorven moeder, die haar opvoedde met een eind hout en gemene scheldwoorden, opvoedde met de walgelikste bedoelingen van allersmerigste exploitatie... een jeugd zonder een enkele zonnestraal, in een modderig slop van White Chapel, tussen een zo vunze opeenstapeling van de afzichtelikste ellende, de meest stuitende verdorvenheid. O, een jeugd van niets dan honger en slaag, een jeugd van weerzinwekkende haveloosheid en stinkende modder...

Toen ze zestien jaar was kwam ze als naaister in het zaakje van Mister Hunts vader, een vieze ouwe vampyr, die haar tot een slet maakte en toen ze achttien was, kreeg ze een kind van Mister Hunt-junior, die haar wegtrapte met een spottende grijns, toen ze, bijna bezweken van ellende, hem steun vroeg voor *zijn* kind.

Toch ging ze tot nu toe nog telkens met de schoft om. Krankzinnig, wat een toestanden in deze omgeving. Ze haat hem zo fel en woest als alleen een tijgerin haten kan, en toch neemt ze geld van hem aan af en toe, als hij „met haar uit wil"... Ik heb ertegen uitgevaren, maar zij glimlachte droefgeestig en maakte een hopeloos gebaar: „niks an te veranderen..." Zij

blijft, wat ze is... Ze blijft de matrozenmeid van White Chapel, ze vindt er ten slotte zoveel slechts niet in... en o, het zou weerzinwekkend zijn, als het niet *verheven* was... Zeker, er is in het leven van deze vrouw, deze slet, deze matrozenmeid, iets verhevens...

Juist, wat de grootste ramp scheen — het moeder worden, heeft deze vrouw opgeheven tot een hoge menselikheid en heel haar leven vervuld van een helder brandend licht, van een stralende schoonheid... een schoonheid, die mij, grote kerel, heeft doen huilen als een kind, huilen van haat in machteloosheid...

Moeder zijn — er is geen woord, subliem genoeg om uit te drukken, wat dit betekent... er is geen uitdrukking te vinden, in welke taal dan ook, die in de verte zou kunnen aanduiden, de alles overweldigende kracht die het moeder-zijn in de vrouw doet ontstaan... niet een kracht, die verplettert, maar een kracht, die opheft, die schoon maakt wat lelik is, die het laagste kan doen omworden tot verhevenheid...

Met elke minuut, die ik er meer over nadenk, wordt mijn bewondering en mijn — verbazing grooter. Ik kan er niets aan doen... ik zie in deze verloren vrouw alleen meer de moeder... ik begin een geheel nieuwe betekenis te voelen in het woord: heilige... Ziedaar! het absurde wordt het meest natuurlike... Ik heb veel vrouwen gezien, maar nooit een als deze, die zich wentelt om en om in de afschuwelikst denkbare modder, en die niettemin in mijn oog rein blijft als de ongerepte onschuld zelf... Die zich afmartelt, die haar teringachtig lichaam prijs geeft aan de onvermijdelike vernietiging en maar één vrees kent: dat zij bezwijken zal, eer haar kind haar missen kan... *Haar kind dat haar niet kent!...*

Dat haar *niet* kent!

Het is een meisje. Zij heeft het uitbesteed bij eenvoudige mensen in een ander stadskwartier, en zij geeft er kostgeld voor... Het kind zegt „vader en moeder" tegen de vreemden, en weet niet, dat de vrouw, die er af en toe komt en haar verslindt met de ogen, haar bij het heengaan in de armen klemt en haar kust als wilde zij haar verstikken,... „de vreemde tante, die altijd huilt"... haar *moeder* is...

De vrouw, die haar lichaam verkoopt voor geld... die zich het brood uit de mond spaart om shilling bij shilling over te leggen voor later, als zij er niet meer zijn zal... die een jonge dood getroost tegemoet gaat... de diep-verachte matrozenmeid uit White Chapel... Kitty uit Bens kroeg... Ik vind geen woorden... Alle woorden zijn krachteloos, nu ik zeggen wil, hoe zeer ik haar vereer boven u... fatsoenlike vrouwen, die het goed hebt!...

Ik vraag me af, hoe deze vrouw gekomen is aan zo'n ziel, zo fijn van samenstel, om in staat te zijn tot zulke diepe gevoelens van liefde en haat!... Ook van haat! Want hoezeer moet zij de vader van haar kind haten, om mij, die hem zo kwaadaardig sloeg, en oorzaak werd, dat hij door die vreselike bokser bijna vermoord werd — in elk geval voor zijn leven verminkt, daar zijn kaak verbrijzeld is — op te nemen in zo desolate toestand, en mij te verzorgen als was ik haar eigen broer... Dat ze zelfs geld van haar spaarpotje, van haar heilige shillings voor het kind, heeft genomen om een dokter te betalen en wat eieren te kopen... Ze doet zuinig, zeker, maar ik besef levendig, wat elk geldstuk uit die spaarspot waard is — meer dan ik mij durf indenken... Zal ik ooit deze schuld kunnen delgen?...

Ze helpt me voornamelik toch uit dankbaarheid, dat

ik ook háár smaad en háár ellende aan die schoft gewroken heb — zeer gedeeltelik dan, want ik kan me geen straf voorstellen, geraffineerd wreed genoeg, om deze kerel zijn afkeerwekkende bedrijf genoegzaam te doen uitboeten...

Maar hoe is het mogelik, dat *in een samenleving van redelike wezens* dergelijke individuen niet alleen kunnen bestaan, maar geduld worden, door zekere categorieën zelfs geacht en beschermd... dat hun bedrijf tot de denkbaarheden, wat zeg ik: *tot de werkelikheid* behoort? Als dat mogelik *blijft*, zijn de mensen, die er onder lijden, niet beter waard, dan er onder te blijven lijden!...

Vrijdag 13 Nov. Voormiddag.

Buiten schijnt een helder zonnetje, maar in mij is alles zwarte, zwarte duisternis...

De vrouw slaapt weer... Wat een toestand!... Wat een leven!... 's Nachts slaap ik op het bed. Dan is *zij* uit, dan *arbeidt* zij voor... voor alles... (Ik wil het niet meer uitspreken, alleen het bewaren, diep in mij, voor het geval, dat ik eens aan *alles* zou wanhopen, en *alle* schoonheid zou willen ontkennen... Dan zal ik het mij herinneren, en er zal althans iets in mij overblijven, dat mij van algehele wanhoop redden zal, dat mij tenminste nog aan iets doet geloven... Aan iets zeer reëels, iets zeer eenvoudigs, zeer verhevens...)

In den morgen komt zij thuis en maakt vermoeid en afgetobt, een klein ontbijt klaar. Dan wekt ze me (ik slaap als een os) en samen ontbijten we: thee en brood... Daarop gaat zij slapen en ik heb de hele dag voor mij alleen... ik heb al de tijd om me te verdiepen

in de vraagstukken, die mij behagen, plannen te maken voor de toekomst...

De toekomst?...

Vanmorgen heb ik zelf het ontbijt klaar gemaakt: Kitty kwam smoordronken de trap opstrompelen en viel languit over de tafel. Ik werd wakker van het gestommel op het portaal en heb haar dadelik in bed gedragen... een bewijs in ieder geval, dat ik aardig aansterk!...

Hebben ze haar dronken gemaakt, de beesten in de kroegen, of heeft ze het zelf gewild, na de scène van gisterenavond?... Het laatste zou niet ondenkbaar zijn...

Wat een gesprek... Toch, wat heb ik er weer veel uit geleerd en wat zijn veel dingen in hun onderlinge verhouding me duidelik geworden... Ik wil het regelmatig trachten op te schrijven, zoals het zich afspeelde.

Tegen de avond, juist toen Kitty was opgestaan en een stuk brood zat te eten, kwam er een meneer in 't zwart op bezoek: een van die zonderlinge halfgeesteliken, die „de zending" in de verdachte wijken van Londen op zich nemen.

Hij groette, inderdaad heel beleefd, en Kitty lachte: ze had al meer bezoek gehad van voorgangers van hem. Ik stond op en gaf hem een stoel. Kuchend ging hij zitten en trachtte een gesprek aan te knopen, wat noch met mij, noch met de vrouw veel resultaat had, want wij gaven zo kort mogelik antwoord. Nieuwsgierig wachtte ik af, hoe hij zijn taak ten einde zou brengen, een beetje geamuseerd eigenlik. Ineens vroeg de eerwaarde heer op de man af:

„Zijn jullie getrouwd?"

Kitty schoot in een lach en stiet me aan, maar antwoordde niet. Ik kon evenwel niet lachen, en vroeg nijdig:

„Waarom?"

„Omdat zonder huwelik samenleven zondig is," lichtte de man mij in. Toen nam Kitty de leiding van het gesprek over en vroeg op haar beurt:

„Waarom?"

Enigszins verbluft door zo verregaande onwetendheid of brutaliteit zei de zendeling:

„Wijl de Heer het zo gezegd heeft."

„Welke Heer?" vroeg Kitty spottend, en keek de man uitdagend aan.

„De Here God daarboven," antwoordde hij en sloeg de ogen — uit gewoonte, veronderstel ik — naar de zoldering.

„Die ken ik niet," zei de vrouw nu nors.

De avond viel in zwaarder duisternis meer en meer in het vertrek en ik kon de uitdrukking der gezichten niet volgen, maar stelde ze me des te levendiger voor naar aanleiding van de toon der stemmen.

De zendeling zei wat van de Evangeliën en van de Christus, maar de vrouw viel hem spoedig in de rede, en ik alleen begreep de doordringende klemtoon van haar stem, toen ze hem toeduwde:

„Hou je bek maar over je Evangeliën; ik heb mijn eigen evangelie... ik versta de jouwe niet, val me daar niet lastig mee... zo min als ik jou lastig val met het mijne, dat jij niet begrijpen zou..."

„Het Evangelie is voor allen en ook voor allen te verstaan... Alleen, er staat geschreven: „Zij hebben oren en nochtans horen zij niet..." Dat wil zeggen: wie niet horen *wil*, die verstaat het nimmer, maar over die hun best doen, zal het licht ontstoken worden..."

Ik verbaasde mij inwendig over de woordkeus van de vrome man: hoe wil zo iemand de mensen *hier in*

White Chapel bereiken met dergelijke taal. Hier zou iemand moeten zijn, die sprak in de taal van de wijk, desnoods in het wonderlike boeventaaltje, dat ik in Bens kroeg hoorde: eerst onder gelijken spreekt men zonder wantrouwen, zonder vooroordelen en zonder — haat.

„Ik weet het," zei Kitty snel, „schei er maar over uit... Ik *wil* niet horen, omdat ik al *te veel* gehoord heb, ik verdom het om te *zien*, want ik heb al *te veel* gezien... veel te veel! Allemaal dingen, waar jij geen voorstelling van hebt, want jij en je kornuiten, die ons verwijt, dat we ziende blind en horende doof zijn... heus, man, je bent blinder en dover dan wij, en nog stom op den koop toe,... anders zou je hier niet komen om zò met me te praten... Schei d'er maar uit... d'er is hier niks voor je te doen... Ik ken de zwendel van jullie kletspraatjes..."

De zendeling werd niet boos, wat ook zeer onwijsgerig geweest zou zijn voor een zendeling. Zachtmoedig antwoordde hij:

„Ik kom niet om te zwendelen, vrouw, maar om je het goede voor te houden. Je bent op een dwaalweg en ik kom om je voet te richten en je ogen te openen... Ik heb van je levenswandel gehoord en ik wil je oprichten uit de ellende en je redden voor tijd en eeuwigheid..."

„Mij oprichten uit mijn ellende? Dat kun je niet, man!" viel Kitty hem heftig in de rede. „Je praat naar je verstand hebt!... *Ik ben verloren*... en wat er te redden is, zal ik zelf wel redden, daar heb ik jou niet voor nodig, en niemand."

„Er is niemand verloren voor God," viel de ander haar in de rede, „bij Hem is vergeving en redding ten allen tijd."

„Vergeving?" riep de vrouw met van woede over-

slaande stem, „vergeving? Waarvoor dan, hè, waarvoor vergeving?"

„Voor je zondig leven, vrouw... en voor alles!"

„Dan zou ik daar toch zeker schuld aan moeten hebben, niet, als je praat van zondig leven? Kan ik er wat aan doen?"

„De mens heeft een vrije wil."

„Een vrije wil! Mooi gezegd, dominee! Ja zeker, je hebt gelijk! Een vrije wil! Het was mijn eigen vrije wil, dat m'n moeder een slet en een zuipster was en m'n vader een moordenaar... Het was m'n eigen vrije wil, dat ik heel m'n jonge tijd in de modder van ons slob rondscharrelde, en op m'n tiende jaar meer wist van sommige zaken, dan jij ooit te weten zult komen... Het was m'n eigen vrije wil, dat ik op m'n elfde jaar naar een deftige ouwe heer gebracht werd, die z'n eigen op een verdomd fijne manier met me bezig hield, en me veel dingen leerde, waar jij misschien geen eens een flauw vermoeden van hebt, jij met je braaf bakkes... Vrije wil! Wel ja, het was zeker ook m'n vrije wil, dat ik naar dat uitzuigerswinkeltje moest, omdat ik verrekte van de honger en dat die ouwe smeerlap daar me met z'n zoon samen helemaal naar de bliksem geholpen heeft... Ik verzeker je, lieve jongen, al wil je me niet geloven, dat ik nou nog heel goed weet, wat deugd is en wat niet, dat voel ik zo sekuur as de beste, al noem ik misschien deugd, wat jij iets anders vinden zou... Maar as je dat soms nog niet wist zal ik je wel even vertellen, dat je eigen vrije wil al een verdomd klein beetje te maken heeft met of je deugdzaam bent of niet... As je in 't leven zit, vader, dan mot-je mee, nie goedschiks, dan maar kwaadschiks... Je mot bijvoorbeeld toch vreten, hè? ja, dat mot je

nou eenmaal... En je weet misschien niet, wat een lastig ding een maag zijn kan, *nog* lastiger dan een geweten, zie je... zò, dat 'et je tot alles brengen kan, tot *alles*, versta je, tot het allerergste... En dan is er nog iets, waar ik geen eens over praten wil tegen jou, omdat je-n-een kerel ben en omdat je d'r daarom toch geen ziertje van snappen zou, al ben je dan ook duizendmaal een geleerde dominee... Maar dat wil ik je wel vertellen, dat het nog sterker is dan een lastige maag en een lastig geweten samen... Vrije wil... praat me daarvan!..."

Ze had in één adem door gesproken, zo vlug, dat de zendeling geen tijd had, er ook maar een enkel woord tussen te krijgen. In de laatste woorden was haar schelle stem verzacht en er klonk een trotse minachting in door voor alles, wat lag buiten dat ene belangrijke, dat in haar leven was, buiten haar moeder zijn, waarop ze doelde en dat — het werd me met elk woord sterker bewust — al haar denken in beslag neemt, al haar krachten opeist, heel haar wezen vervult met een zekerheid en een moed, die grenzen aan het wonderbaarlike. Als ze spreekt, zij het ook in vage zinspelingen, over haar kind, wordt deze onontwikkelde vrouw, die lezen noch schrijven kan, welsprekend en zegt ze dingen, die iemand als vastnagelen van verbazing en — bij wijlen van ontzetting. Zij is dan tegelijkertijd de verpersoonliking van het zuiver dierlike moederinstinct en van de hoogste menselike redelikheid, die uit diepe gepeinzen sublieme, bewezen waarheden heeft gebracht naar de heldere oppervlakten van het bewustzijn.

De zendeling zweeg een ogenblik, misschien een beetje overdonderd door de rauwe, maar onaanvechtbare logika van Kitty's ellendig verhaal. Toen zei hij — en ik had hem een trap kunnen geven! —

„Je wilt niet werken!..."

Kitty lachte scherp en onaangenaam.

„Zo," schreeuwde ze, „je wilt me in een werkhuis hebben of zo iets, he? Barst met je liefdadigheid! Ik ben er eens geweest... allemaal dames met fijne snoetjes en fijne handjes; o, zo lief... Die waren zo aardig en zo medelijdend!... Maar ze waren vies van me, versta je dat?... Ze waren allemaal zo vies van me as de sallemander en as ze tegen me praatten, deeën ze net of ze lief waren tegen een schurftig beest... dat ze met een tang op een afstand hielden, terwijl ze d'r tegen flikflooiden... bang, dat 'er mooie handjes vuil zouwe worden... Dat mot ik niet, weet je,... dat kon ik niet uithouwe, daar zou ik heelemaal van kapot gegaan zijn... Ik ben weggeloopen... Ik was bang geworden van hun lieverigheidjes en bang ook dat ik er op een dag es een wurgen zou in een bui van woede over d'r gemene braafheid... Toen heb ik werkhuizen gezocht... Maar meestal wouwen ze me niet, omdat ik niemand had, die me wou rikkemederen... En toen ik er had, moest ik werken tot ik er bij neerviel... Daar was ik te uitgemergeld voor en toen ben ik teruggegaan naar hier... Dat was de enige uitweg, geloof me, man van de vrije wil... ik kon niet anders meer... Voor m'n plezier heb ik het heus niet gedaan, maar ik moest... En nou blijf ik hier... Dat is nou eenmaal zo... Ik ben hier bij m'n geboorte ingetrapt en ik zal hier blijven tot ik krepeer... Doe maar geen moeite om me d'r uit te halen, want dat kun *jij* niet en dat kan *niemand*, versta je wel, *niemand!...* Dèr! dat is nou je vrije wil... En ga nou maar weg, man, ga nou maar naar andere, die beter zijn dan ik..."

En de zendeling *gehoorzaamde*. Voor de onuitsprekelike kracht van dit menselike wrak bezweek zijn

wil tot „opheffing", en stilletjes ging hij heen. Ik hoorde hem stommelen op de trap en mijn hart bloedde...

Toen de zendeling goed en wel weg was, viel Kitty met het hoofd voorover op haar armen, die op de tafel rustten en snikte, of haar hart zou breken. Ik wist niet, wat ik zeggen moest om haar te troosten. Ik was zelf zo diep verslagen en ontzet... Haar woedende uitvallen hadden mij uitzichten verleend in een levenssfeer, waar ik voor terughuiverde. Maar m'n God! waar is er dan toch zoiets als rechtvaardigheid hier op de wereld... En ik voelde plots, dat het voor velen inderdaad absoluut noodzakelik is, zich een „hiernamaals" te denken, om te kunnen dragen wat het aardse leven oplegt...

Maar meteen drong zich als een scherpe pijn de overweging aan mij op, dat van deze gedachte aan een hiernamaals misbruik gemaakt wordt om berusting te prediken, zelfs in gevallen, waar men tegen een hond schreeuwen zou: „Bijt toch! Maar bijt dan toch!..."

Ik balde de vuisten te zamen, dat mijn nagels zich tot bloedens toe boorden in mijn handpalm, en een verpletterend besef van machteloosheid zat als een brok woede in mijn keel... Ik keek naar de rug van de vrouw, de smalle, gebroken rug, die zo onzegbaar ellendig schokte onder haar heftige snikken, en die ik juist zien kon tegen de lichtere achtergrond van het raam... En als in een visioen kwam me weer voor de geest de vrouw van de Theemsbrug, die me naliep die regendag, toen ik haar een goudstuk had gegeven: „Mylord... Mylord..." Die was toch ook niet slecht... In háár omstandigheden had ze me nagelopen met de halve souvereign, omdat ze dacht, dat ik me vergiste... Ik besef nu zo goed, wat dit beduidt... Meer dan wanneer een koopman een te veel betaald bedrag van

duizenden zou restituëren... Dat van die vrouw op de Theemsbrug was oneindig veel meer waard uit een zedelik oogpunt... die vrouw was braaf op een wijze, die het veel misbruikte en belachelik geworden woord ineens een diepe en schone betekenis geeft...

En deze, die bij de tafel zat te schreien...

Ik zoek tevergeefs naar woorden, die precies zouden aangeven, wat ik zou willen uitdrukken... Er was zo'n schrille, zo'n verschrikkelik smartelike tegenstelling: dit verachte, verschopte wijf en die nette, eerlike, brave zendeling...

Ik heb ze tegen elkaar gewogen in de weegschaal van mijn gerechtigheid... En ik heb de zendeling te licht bevonden... Deze man, die braaf bleef — in zijn omstandigheden, en deze vrouw, die, voor het uiterlik een slet, voor het zuiver menschelike geweten niets minder is dan een heldin... Ziedaar, het ene theatrale woord volgt op het andere: heilige... heldin!...

Deze man offert zichzelf op... d. w. z. hij doet gedeeltelik afstand van gemak en weelde... Men noemt dat zelfopoffering: hij beweegt zich tussen het uitvaagsel der maatschappij, om zielen te redden... daarom geeft hij zijn gemakkelike stoel prijs, z'n gezellig gesprek met ontwikkelde vrienden, z'n comfortabel ingericht huis... Maar wat duivel! Offert hij daarmee *zichzelf* op?... Ik onderschat zijn moeilikheden niet... Ik erken z'n uitstekende bedoelingen... ik verwerp elke verdenking van huichelarij en materiële baatzucht... Maar ik ontken, dat hij *zichzelf opoffert*... Ik ontken, dat hij *zichzelf* verslijt in dienst van iemand anders... Als het richtig met hem staat, voelt hij zich tevreden met zijn werk... geeft zijn werk hem persoonlik zielsrust, vrede, in 't kort *geluk*... Zo niet, dan is hij gek! Want bereiken kunnen

ze hier niets! Na zo vele lange jaren van zendingsarbeid is White Chapel nog White Chapel, is er nog geen liederlike meid minder... De ellende is nog even afzichtelik... de armoede even beklemmend en walgelik... Hun doel is een hersenschim, een illusie, en het streven naar de verwezenliking van illusies is *een weelde*, die voortkomt uit een — zij het dan ook geestelik — bezit, te veel bezit aan ontwikkeling en beschaving... Er moet dus iets zijn als een persoonlike *winst* aan tevredenheid, gevoel van eigen deugd, wat weet ik veel, maar in ieder geval wordt deze „opoffering" hun ruimschoots vergoed...

En deze vrouw?... Al wat ze doet voor haar reëel doel, voor haar zeker niet minder mooi streven, dat slagen moet en kán, al wat ze doet voor de directe redding van haar kind — door het te plaatsen in omstandigheden, die het verderf van haar mòeten afwenden, is haar persoonlik bitter... Haar levenswijze walgt haar, alles stuit haar, in het diepst van haar wondervolle vrouwenziel schroeit steeds het smartelik besef van haar durend beledigde menschelikheid... En toch, toch gaat ze er mee voort, omdat ze dit het enige middel weet om het kind te redden... Zij verslijt zich, zij offert zich waarachtig op, naar lichaam en ziel... zij verkoopt zich en verteert zich... en zonder winst voor haar zelf... Al haar persoonlik leed voelt ze als onverdiende smaad... Maar gelaten ondergaat ze het... uit liefde...

Bah! weleerwaarde heer, wat is jouw deugd belachelik, bijna zei ik: weerzinwekkend, vergeleken bij haar slechtheid!... Wat is jouw illusie kinderachtig en dom, vergeleken bij haar werkelikheid!... Wat is jouw „opoffering" verbazend nietig, vergeleken bij de hare!... Wat is jouw „liefde" vergeleken bij de hare?... Jouw

strijd bij de hare?... En wat een pover resultaat bereik jij, vergeleken bij het hare?... Niewaar, goeie, inderdaad brave dominee of hulpprediker of wat je ben... de hand op het hart, voelde jij je niet nietig, niet hulpeloos en onbeholpen, toen je daar stond met je beschaving en je idealen tegenover deze verloren, vernietigde prostituée van White Chapel?... Kromp je niet ineen van schaamte, toen ze je haar leven voor de voeten smeet en jij niets wist te zeggen, ondanks al je kennis van bijbel en deugd en hemel en hel?... Wat moet je kapot geweest zijn, toen je zoo duidelik de lafheid en de monsterachtige domheid van je streven zag... Want ten slotte — ik hoop het althans — draaide zij met haar meedogenloos nuchtere redenering, toch een *ideaal* van je de nek om!... Of ben je dadelik van haar weer naar een ander gegaan, om *hetzelfde spelletje* te herhalen?... Dan bewonder ik je moed... ik zou het *nooit* meer kunnen...

Wie geeft me de sleutel om het angstwekkende raadsel van deze maatschappij op te lossen?...

Ik begin te begrijpen, dat er anarchisten van de daad zijn!... Voor sommige dingen lijkt me de enige remedie: een goed toegebrachte stoot... een welgericht schot... Helpt het niet afdoende, het moet tenminste de rust in je gemoed terugbrengen!... Het moet je voor jezelf de voldoening geven, de rechtvaardigheid althans voor één moment *gedwongen* te hebben haar heilig werk te doen...

Toen de vrouw uitgesnikt was, ging ze zonder een woord te zeggen heen, de somber loerende nacht van White Chapel in...

Zaterdag 14 Nov. Namiddag.

De vrouw is vroeger dan gewoonlik thuisgekomen, doodsbleek en gebroken van vermoeienis... Ze hoestte telkens, scherp en pijnlik en opeens spuwde ze een mondje vol bloed in haar zakdoek... Ik ben er erg van geschrokken, maar ze had voor al mijn woorden slechts een vermoeide, hopeloze glimlach. Van een dokter wilde ze niets horen: „'t Gebeurt wel es meer, en d'r is toch niks an te doen... Het zal zo heel lang niet meer duren..."

Ik wou wel iets voor haar doen. Maar wat?

Daar zijn dingen, die ik niet begrijpen kan...

Sinds negentien eeuwen „heerst het Christendom" in onze maatschappij... Sinds negentien eeuwen leert men: „Hebt uw naasten lief gelijk u zelven"... En het resultaat?... Ik zie er *geen*, totaal geen... Met verbijsterende zekerheid moet ik vaststellen, dat men voor de mensen niet meer liefde koestert dan negentien eeuwen geleden... Liefde dan opgevat als *een daad*, niet als theorie... Ik laat enkele edele karakters buiten beschouwing: die waren er even goed in de „woeste, duistere tijden van het heidendom..." Ik konstateer, dat de Christenen, die *„naastenliefde"* prediken sinds meer dan negentienhonderd jaar, al die tijd hun evenmens niet hebben liefgehad, maar hebben uitgebuit, zijn krachten hebben doen verspillen te hunnen voordele, hem naar lichaam en ziel hebben vernietigd en vermoord... Ik konstateer, dat er geen Christendom bestaat dan in theorie... Men spreekt er over in zeer verheven, zeer diepzinnige termen, maar men *doet niets*... Men *heeft* niet lief... *men buit uit!*

Het Christendom is uitgelopen op een mislukking...

Het is bankroet... Wie het anders wil beweren, moet met ontwikkeling en bekwaamheden, met een helder oog en een ontvankelik gemoed, met de vaste wil ook, de waarheid te zien en te zeggen — gaan zwerven in Londen, gaan trachten in de *liefde der Christenen* een kracht te vinden, die hem er bovenop helpt, die hem opheft uit de modder der dierlikheid naar de levenssfeer der *mensen*... Dan zal ik nog eens met hem praten. Tot zolang is alle debat nutteloos...

Maar...

Wat moet er komen, nu het Christendom bankroet is?... Want iets moet er zijn. Zonder dàt zouden de mensen nooit méér zijn, dan elkaar verslindende dieren... En iets zegt me, dat de mens iets anders behoort te zijn, en ten slotte ook *is*... Alleen... er is een schrikkelike verbastering!...

Zondag 15 Nov. Avond.

Daar ben ik ineens verheven tot de waardigheid van liedjeszanger — met een mooi woord: *chansonnier!*... Morgenavond zal ik optreden als Fransman in een soort danshuis-tingel-tangel... Ik zal er Franse liedjes zingen met begeleiding van een oude gitaar, die de eigenaar van het „feestlokaal" me geleend heeft... Ik ben druk aan het repeteren.

Zo komen oude vaardigheden te pas!

Kitty heeft me er aan geholpen. Vanmorgen bracht ze een vent mee, een lang, mager type, met een buitengewoon verlopen uiterlik, de houder van een etablissement, waar gedanst wordt en gezongen door „artiesten uit het buitenland"... Ik ga wel vooruit! Van duvelstoejager aan een smerig variété-theatertje ben ik bevor-

derd tot artiest in een café-concert! De promotie is onloochenbaar! Ik zal misschien vijf shilling per avond verdienen „plus aandeel in de mij gepresenteerde consumptie." Maar daarvoor moet ik Frans spreken en zingen en mijn snor, die aardig aangegroeid is, friseren, evenals mijn haar, dat tussen twee haakjes in de laatste weken onrustbarend begint uit te vallen... Ik kom alzo uit Parijs, zingen voor de „broeders" van de Fransen...

Eerlik gezegd staat het mij tegen, maar ik doe het toch met veel blijmoedigheid: ik zal niet meer behoeven te leven ten koste van Kitty's spaarpot. Misschien zelfs kan ik haar teruggeven, wat ik gekost heb, wellicht nog meer...

Ik repeteer alle oude liedjes van Montmartre, die ik me herinner, en ik tracht ze te zingen met het elegante air van de echte Parijzenaar, met het bizonder accent van Montmartre, tokkelend op mijn guitaar in de nonchalante houding van een echte chansonnier... Het publiek zal er niets van begrijpen, maar het is Frans: dat wordt hun gezegd, en alles, wat Frans is, wordt hier op 't ogenblik verafgood...

Daar juist brengt men mij een rode jas, die ik aan zal hebben, prachtig passend, met een zwart fluwelen kraag!... Het ding is wat oud, wat vettig op de zakken, wat vlekkerig van wijn of whiskey, maar het kleurt fel en zal me nog meer het juiste uiterlik geven...

Ik begin er waarachtig plezier in te krijgen!

Kitty is in de wolken, niet omdat ik haar nu niet meer tot last zal zijn, maar om mezelf: ik had zo dikwels geklaagd, dat ik niets verdienen kon, en haar aangezegd, dat ik gauw vertrekken zou, omdat ik me niet schikken kon in mijn toestand van afhankelikheid... Nu heeft ze dit voor me gevonden en als ik liedjes zing,

zit ze mij vol bewondering aan te staren: dat ik *dit* kan, liederen zingen in het Frans, ik, die een Hollander ben, en ook zo goed Engels spreek... Ja, ik ben wel knap... Zo knap dat ik kan optreden in een Londense kroeg van weinig kies allooi, als Franse chansonnier!...

Maar ik zal in ieder geval mijn brood verdienen! Er komt licht!... En ik heb geen tijd om allerlei weinig bemoedigende gedachten en vermoedens uit te spinnen... Ik ga ijverig repeteren! Morgen: mijn eerste optreden als artiest!...

Maandagnacht, half twee. 16 Nov.

Even moet ik, vóór ik ga slapen, mijn indrukken vastleggen van deze eerste avond. Ze zijn vele en verschillende, en weinig plezierig! Wat een zoodje!... Ik zou me diep schamen, als ik maar in betere omstandigheden was... Nu schaam ik me niet voor mezelf... Misschien voor de mensheid?...

Om acht uur vanavond is de pret begonnen... Er was al vrij wat publiek. En meiden, die zouden dansen. En een verlopen sujet met een paarsachtig opgeblazen gezicht, die op een ellendige rammelkast walsen en tango's en two-steps speelde... En ik, de Franse chansonnier!...

Het was een laag en rokerig lokaal en na enige tijd hing er een onbeschrijfelike lucht van rook, drank en een klamme walm van mensen-uitwasemingen, damp van natte kleren, ik weet niet wat voor geuren, maar een vette walging zat me achter in de keel en meermalen vreesde ik, onpasselik te zullen worden... Maar als men ernstig wil, kan men heel wat verdragen en *ik wil*... ik wou deze eerste avond m'n gewaarwordingen, zowel lichamelike, als morele, de baas blijven, het niet

afleggen... Ik heb nu iets, en ik zal het niet opgeven, eer ik iets beters heb...

En ik had een stormachtig succes! Toen ik begon met de Marseillaise, was het muisstil en bij het refrein:

> Aux armes, citoyens!
> Formez vos bataillons!
> Marchons! Marchons!
> Qu'un sang impur abreuve nos sillons!

was er een gebrul en een gestamp en een gejuich, dat de zaal er van daverde. Alles schreeuwde mee, tot zelfs de patroon toe. Het was een onbeschrijfelik enthousiasme... Hoe komt het, dat ik maar absoluut niets, *niets* voelen kan voor deze oorlog, waarin alle verhoudingen zulke enorme afmetingen hebben aangenomen... Zelfs dit koele, eigenzinnige en nuchtere volk is in z'n geheel dronken geworden en alles wat met die bovenmatig krankzinnige groot-moordenarij in verband staat, doet hen vol belangstelling alles ter zijde werpen... Zelfs in de kroeg, waar men enkel komt om zich te amuseren, denkt men nog aan de oorlog, zelfs daaraan in de allereerste plaats... En ik stel het met verbazing vast: ik voel er niets voor, voor geen enkele der partijen heb ik sympathie... Alleen, wanneer ik af en toe een krant in handen krijg, en lees van de ontzettende aantallen gesneuvelden en verminkten, maakt een machteloze woede, een alles overheersende verbazing ook, zich van mij meester en ik vraag me tevergeefs af, waarom al die soldaten, mannen, vaders en verloofden, zich willig laten ter slachtbank leiden? Ik weet toch zeker, dat er onder deze millioenen, honderdduizenden zijn, die den oorlog verafschuwen, en wier hart ineenkrimpt bij de gedachte aan „thuis" en de achtergeblevenen?

En dan het zonderlinge: terwijl men daar op betrekkelik zo weinige uren afstand elkaar in wanhopige gevechten in stukken schiet of aan de bajonet rijgt, fuift men hier ongestoord, drinkt en danst, en... juicht bij de volksliederen der geallieërden...

Ik moest ook de „Brabançonne" zingen en het „God save the King!" Vooral na de „Brabançonne" scheen er geen einde te komen aan het geschreeuw en gestamp... En zo koud als ijs zag ik glimlachend, de ziel vol minachting, neer op al deze huilende gekken...

Ik kreeg een kolossaal aantal whiskey's en cognacs te drinken... Had ik ze allemaal gedronken, zeker zou ik er aan gestorven zijn. Maar we hebben een regeling getroffen: natuurlik aanvaard ik al de aanbiedingen — ik zeg „natuurlik", om me goed te doordringen van de waarheid, dat ik alle trots en eergevoel ter zijde heb gesteld, op de wijze van Kitty — maar voor een cognac drink ik een glas koude thee, voor whiskey heel erg verdunde thee, en dan krijg ik 50 procent van de voor mij betaalde som; de andere 50 procent zijn voor de patroon. Die moet toch ook wat aan mij verdienen, niet? Toen hij me dit voorstel deed, wou ik eerst vragen, waar hij het recht vandaan haalde om zich die 50 procent toe te eigenen, maar ik bedacht nog juist op tijd, dat hij *de patroon* was, en dat deze positie hem alle rechten geeft, die het hem invalt, zich voor te behouden. Dus zweeg ik en vond het met een onverschillig gezicht goed...

Ik heb vanavond twaalf shilling verdiend! Een reuzenbedrag! Op deze wijze kom ik er boven op. De patroon was zeer tevreden en zei, dat ik heel goed zong en dat het publiek zich in de vleiendste vloeken van bewondering en genegenheid over mij had uitgelaten.

Ik ben moe en ga slapen met het rustige bewustzijn, dat ik m'n slaap eerlik verdiend heb, en dat ik morgen brood zal hebben, van m'n eigen geld betaald... Dat geeft iemand kracht!...

Dinsdagnacht 17 November.

Vanavond om een uur of half elf kwam Kitty met twee matrozen binnenstappen. Dicht bij me ging ze met haar gezelschap zitten en knikte me glimlachend toe. Ze zag er onbeschrijfelik vermoeid uit en ik werd er zoo beroerd van, dat ik niet meer zingen kon.

Ik wenkte haar bij me en vroeg, of ze niet hier blijven wou, en later met mij naar huis gaan. Verwonderd vroeg ze:

„Waarom?"

„Kijk es in de spiegel," zei ik, en ik zag, hoe een smartelike trek de lijnen om haar neus en mond verscherpte en er tranen in haar ogen kwamen, toen ze haar eigen, uitgemergeld en afgetobd lichaam met het bleke gezicht en de blauwomwalde, koortsig schitterende ogen zag in het meedogenloos waarheidlievende glas.

Maar met harde stem zei ze:

„Kan niet: ze hebben me tien shilling beloofd."

Ik keek naar de twee matrozen, jonge, blozende, breedgebouwde kerels en verbaasde me er over, hoe die er behagen in konden scheppen, dit menselike wrak verder te helpen vermoorden. Een van hen wenkte haar lachend en hief z'n glas naar haar op. Ze lachte terug, een lach, die me een steek in de borst gaf. Ik greep haar hand en zei:

„Ik wil het niet, hoor je? Je blijft bij mij... ik zal je vanavond vijftien shilling geven."

Even zag ze me aan, ongelovig, maar ik knikte ernstig van ja, en er kwam een blijde glans in haar ogen. Zonder iets te zeggen, ging ze naar de twee matrozen, praatte wat met hen, dronk haar glas uit en kwam naar me terug. De ene wou blijkbaar herrie maken, hij stond tenminste met een verwoed gezicht op, maar de ander hield hem bij de arm terug en bracht hem lachend tot bedaren.

Even later zwaaiden ze arm in arm de kroeg uit.

Kitty zat dicht bij me en zag me telkens glimlachend aan. Ik zong goed, het publiek applaudisseerde geestdriftig, en ik boog dankbaar en tevreden.

Er was meer publiek deze avond en ik had ruim vijftien shilling verdiend, zodat ik Kitty met het geld van deze avond ineens heb kunnen „betalen". Arm in arm zijn we „naar huis" gewandeld en hebben het geld in de spaarpot gegooid. Kitty was blij en vrolik als een kind... Ze kuste me op beide wangen en ik had waarachtig tranen in m'n ogen!... Die ouwe sentimentaliteit zal me nooit verlaten, vrees ik.

Kitty wou op de grond slapen, maar ik heb dat niet gewild. Ze ligt in het ledikant en slaapt rustig. Ik ga op de vloer liggen en dek me toe met een tafelkleed en een oud stuk tapijt.

Ik zal met haar overleggen om een gemeubileerd kamertje te huren en een klein huishouden op te zetten in een van de naburige straten... Zolang ik zo ruim verdien, wil ik niet, dat ze voortgaat met dit leven... Ze heeft mij uit de nood geholpen: nu is de beurt aan mij, om haar te helpen. Elk z'n beurt!...

Dat dat vervloekte geld toch zo'n kolossaal gewichtige rol speelt in het leven!

Zondagnamiddag 22 November.

Op 't ogenblik voel ik me zeer, zeer behagelik!

Ik ben nu een week verbonden aan het etablissement „The red Horse" van Mr. Jameson, als Frans chansonnier, en de resultaten zijn eenvoudig schitterend!

Ik heb erbij gewonnen:

1e. Een nieuwe overjas, d. w. z. een andere, gekocht bij een uitdrager. De jas is bijna passend en behoudens een paar winkelhaken, die Kitty overigens op geniale wijze weggewerkt heeft, nog in beste staat.

2e. Een paar nieuwe, dichte schoenen, bij dezelfde leverancier gehaald.

3e. Een vrij fatsoenlike, slappe hoed, met kolossale randen, wat bij mijn artistieke werkzaamheden bijna onmisbaar is. (Ik heb me na veel oefening een onnavolgbaar zwierige wijze van afnemen en opzetten eigen gemaakt, die mijn prestige en mijn succes van Parijs' zanger niet weinig ten goede komt!)

4e. Nieuw ondergoed, en

5e. een inderdaad schappelik gemeubileerde kamer, waar ik met Kitty woon.

En nu heb ik nog geld over!

Me dunkt, dat alles me buitengewoon meeloopt. Ik ben toch blijkbaar onder een gelukkig gesternte geboren!...

Glimlachend bedenk ik, wat men in Holland zeggen zou, als men het wist, en — wat ik zelf gezegd zou hebben, als iemand mij een half jaar geleden voorspeld had, dat ik onder deze omstandigheden dit gevoel zou hebben.

Want het is niet te ontkennen, dat ik me bijna „gelukkig" gevoel...

Ik heb altijd wel geweten, dat *geluk* iets zeer betrekkeliks was, maar dat het zò betrekkelik was, had ik toch nooit kunnen denken...

Behagelik schik ik me terecht in m'n leunstoel — waarachtig, ik zit in een echte leunstoel, voor een tafel waar een rood en zwart gebloemd kleed over ligt! — en schrijf langzaam en met plezier in m'n getrouw dagboek, dat zulke donkere, benauwde bladen telt... Maar daaraan wil ik nu niet denken... Ik heb het nu veel te goed daarvoor!... 't Is buiten regen en wind, maar hier is het warm en veilig en ik kan me moeilik meer voorstellen dat ik zo'n honger geleden heb... Ik rook uit een kort Engels pijpje, tabak, die wel wat brandt op m'n tong, maar 't is niettemin een zalige gewaarwording, te kunnen roken... De weelde, geld te kunnen uitgeven voor iets, dat niet tot de noodzakelike levensbehoeften behoort! Ik voel me rijker dan vroeger, toen ik m'n hand maar in de lade van m'n bureau te steken had, om hem vol geld er uit te halen... Maar daar wil ik niet aan denken... *vroeger* is iets, dat voor mij niet meer bestaat, en niet meer bestaan mag!...

De vrouw is naar het kind... Ze is me zo dankbaar als een hond en zou me wel willen vertroetelen de hele dag... Ze loopt me aldoor achterna, om me te vragen, wat ik graag eet, ze borstelt m'n kleren en poetst m'n schoenen, en wil zich dat werk niet uit de handen laten nemen. En gisteren had ze een paar warme vilten pantoffels voor me gekocht, van overgespaard „huishoudgeld"!... Als ik repeteer, Franse liedjes bij m'n guitaar, zit ze me aldoor aan te kijken en te luisteren, glimlachend, en als het lied uit is, zucht ze en zegt: „Mooi" of zo iets. Wat ik zing, komt er

niet op aan, 't is 'r alles even mooi. En als ik nieuwe liedjes leer, kijkt ze met verbazing naar de noten en de vreemde woorden, waar ze geen jota van begrijpt en bewondert m'n knapheid... En 's avonds gaat ze met me mee en zit in de zaal en klapt alsof ze haar handen wil stukslaan... Een paar uur voor het einde gaat ze naar huis en zet thee en snijdt brood... Dan komt ze terug, want voor geen geld van de wereld zou ze zich het buitenkansje willen laten ontgaan, om aan mijn arm naar onze kamer te wandelen, trots op haar vriendschap met de gevierde zanger van White Chapels matrozenkroeg. Thuis vinden we de kamer licht en warm, thee en brood klaar, en het ziet er gezellig en behagelik uit, zindelijk en fris... Dan prijs ik haar, en ze lacht en grijpt in de snaren van de guitaar en zingt allerlei dolle klanken, die Franse liedjes moeten voorstellen... En ik zit haar lachend aan te zien, me verwonderend, dat ze nog zò kinderlik is eigenlik, na zo'n leven... En ik voel me zo licht bij haar blijheid... Ze is zo'n goeie, trouwe meid, zo dankbaar voor een beetje vriendelikheid... Ze had zo'n goeie vrouw kunnen zijn en iemands leven licht en gelukkig kunnen maken met haar in de grond zacht, lief en nobel karakter... En wat heeft men van haar gemaakt?... Voor ik 's morgens opsta, brengt ze thee en wil er niet van horen, het na te laten. Na het ontbijt heb ik heel de dag voor mezelf, en ik loop rond in Londen. Kitty laat me allerlei merkwaardige straatjes en steegjes zien hier in de buurt en wijst me de weg, en is blij als ik laat merken, dat ik het prettig vind...

Ik zou haast van deze vrouw gaan houden...

Ik voel me bijna *gelukkig*...

't Is bijna een idylle!...

Dinsdagmiddag, 24 Nov.

Kitty hoest onrustbarend. Ze heeft bepaald kou gevat, toen ze naar het kind is wezen kijken. En ze kwam nogal zo blij en zo opgewekt terug. Ze had zich zo vrij gevoeld, dat ze zonder tranen bij haar dochtertje vandaan gegaan was... Ze had een mooie pop voor haar meegenomen: van een Franse meneer, had ze gezegd... Opgetogen vertelde ze, hoe blij het kind was, en dat ze de pop Marianne gedoopt hadden...

Maar gisterenmorgen was ze zwaar verkouden en vanmorgen heeft ze weer wat bloed gespuwd, niet veel, maar toch — een onrustbarend verschijnsel. Het was de tweede keer, dat ik het zag en weer heeft het mij sterk aangegrepen: ineens een gulp bloed in de witte zakdoek... het is een akelig gezicht... Ik kan geen bloed zien...

Nu ligt ze te bed en sluimert. Ze haalt snel en onregelmatig adem en haar bleek gezicht draagt twee rooddooraderde roosjes op de jukbeenderen... Ik heb om een dokter gestuurd en ben benieuwd, wat hij zeggen zal...

Ik ben erg onrustig.

Nacht.

Ik had me niet kunnen voorstellen, dat ik zó onrustig, zó gejaagd kon zijn om deze vrouw, en dat het mij zo zwaar te moede was, toen ik alleen naar huis ging... Voor het eerst sedert mijn „engagement"... Haastig ben ik de eenzame, donkere straatjes doorgesneld, met het gevoel, dat ik me inderdaad haasten moest... als kon ik wellicht te laat komen...

Thuis was het licht op, en toen ik binnen kwam, stond een kop thee op de tafel te dampen: ze had me in de straat al aan m'n loop herkend...

Ze was wat beter en alleen m'n streng verbod had haar weerhouden, mij te komen afhalen... Maar ze had alles klaargemaakt, om mij niet in een kouwe, ongezellige kamer te laten komen... Ze zei, dat ze heel veel beter was, maar ze hijgde van de inspanning, die het haar kostte, om op de been te blijven. Ik heb haar gauw naar bed gestuurd en nu ligt ze naar me te kijken met haar helle blauwe ogen, die koortsig glanzen... Als ik opkijk, ontmoet ik haar blik en dan glimlacht ze zachtjes en knikt... Ze vraagt, wat ik schrijf en wil het zien en lacht om de vreemde klanken, die ze bijeenspelt... Weer moet ik mij verbazen over de grote en ongekunstelde kinderlikheid in deze vrouw, die zoveel heeft doorleden, en die ik zulke pijnlike, bittere dingen over het leven heb horen zeggen...

Wat is er toch allemaal in deze verloren meid, dat mij herinnert aan romantiese boeken, die ik vroeger las? Ik heb nog nooit een wezen ontmoet, dat zozeer *vrouw* was in haar manieren, uitingen en karakter... En toch heb ik zoveel vrouwen intiem gekend... Het komt misschien door de tegenstelling van al het afstotend lelike in haar leven en omgeving, dat het mooie en liefelike in haar wezen zich sterker vertoont... Ik weet het niet... Ik weet alleen, dat er iets zeer vreemds is in mijn gevoelens tegenover haar, iets, dat ik niet precies definiëren kan... In de laatste dagen denk ik wel eens, dat het liefde zijn mocht... Maar liefde? Liefde van *mij* tot *Kitty?*... Toch kan ik er niet om lachen met mijn oude, zekere, cyniese lach... Er zijn zoveel dingen, waar ik niet meer om lachen kan, sedert ik hier in

Londen ben... Er zijn zoveel oude „zekerheden" weggezonken in een zwijmel van twijfelingen, zovele ook zijn omgeworden tot hun tegendeel... O, ik ben ganselik de oude niet meer en ik twijfel vaak of ik nog ernstig zou kunnen verlangen de oude te worden...

Evenwel kan ik nog niet geloven aan zoiets als „liefde" voor deze vrouw. Eerder geloof ik een gevoel van genegenheid, ontstaan uit een dooreenmenging van dankbaarheid, medelijden en bewondering... Overigens, we leven samen als goede kameraden, en van tedere ontboezemingen of liefde-scènes is geen sprake.

De dokter heeft gezegd: veel sterk voedsel, veel frisse lucht, veel rust en als 't kan: *naar buiten*... Juist, dokter! Naar buiten!... Dat is het beste geneesmiddel: de open lucht van het vrije land, ver van de smook en de stank en de herrie van White Chapel... We zullen zien. Ik verdien aardig geld en zodra mogelik zal ik iets voor haar zoeken buiten... Als ik enige zekerheid heb, dat het zal blijven duren met geld verdienen...

Kitty is ingeslapen. Het geeft mij een warm gevoel, te denken, dat ik over haar waak en voor haar zorg — met eigen, eerlik verdiend geld!...

Donderdag. Nacht. 26 Nov.

Er waait een snerpende oostenwind, die om de hoeken van de straten giert en kwaadaardig in je neus en oren bijt en in de kraag van je jas blaast, met een nijd, of hij je alle kleren tegelijk van het lijf wil scheuren... Het is niet ver, van de kroeg naar hier, maar ik was tot op het gebeente verkild. De lucht staat hoog en diep blauw-zwart over de huizen, doorsprenkeld met

het ijskoude, voorname geflikker van de duizenden schittervonken der sterren: Het vriest hard en met een rilling denk ik aan een slaapplaats in een „goed beschut" portiek... Er zullen vannacht zeker arme schooiers van zwervers doodvriezen...

Na het avondeten is Kitty gauw naar bed gegaan. Ik heb haar verboden, zoveel te sjouwen om de kamer in orde te houden, maar ze is zo in de wolken over haar „heerlik gemeubileerd" vertrek, dat ze toch telkens ongehoorzaam is en zelf alles opruimt en oppoetst... Arme meid, ze is ziek en ze hoest schrikbarend. Het drankje van de dokter helpt nog niet veel...

Ik heb vanavond een *havanna* gekregen van een bezoeker! Een bezoeker van deze kroeg, die havanna's rookt! Wat komen die lui hier zoeken? Verveling en jacht naar avontuur? Of louter nieuwsgierigheid en — leedvermaak?... Het waren twee echte Engelse *heren:* avondmantel, hoge hoed en rok, lakschoenen en één met de onvermijdelike monocle... Hoe durven die lui zich hier vertonen met hun onbeschaamd air van grote heren, die met de ondenkbaarste minachting afdalen tot het plebs, dat zich amuseert op zijn wijze, in zijn wijk?... Ze maakten me complimentjes over mijn stem, over mijn voordracht, over mijn Frans en praatten over Parijs, d. w. z. over de Boulevard Clichy, de Moulin Rouge, de Folies Bergères en de bar van Maxime... Want dàt is voor hen Parijs... Het Parijs van de schoonheid, de kunstenaars en het bruisende geestelike leven ligt ver buiten hun bevatting en waardering... Ik glimlachte om hun praatjes, met meer minachting in de ziel voor hun beschavingspeil, dan zij konden tonen tegenover de schreeuwerige proleten in de matrozen- en straatslijperskroeg... Een van hen gaf mij een havanna...

Na het avondeten ben ik bij de kachel gaan zitten roken... en nooit heeft een havanna mij zo gesmaakt... nooit heb ik met zo intens genot de geur als van gedroogde bloemen opgesnoven, die uit de heerlike tabak opwolkt... Ik heb m'n dagboek opgeslagen en ben gaan lezen. Verschillende dingen hebben mij getroffen, als las ik ze voor het eerst — van een ander. Bizonder is mij opgevallen, hoe ik voor enige dagen in een woedende bui van smartelike overspanning gesproken heb van „het bankroet van het Christendom". Als ik mij niet sterk vergis, moet Multatuli ergens iets dergelijks hebben gezegd — en zonder het te weten of er aan te denken heb ik het voor mijzelf vastgesteld, in de nijpende nooddwang van de omstandigheden... Een bewijs alweer voor wat ik vroeger in dit dagboek schreef: dat men niets waarlik weet, wat men niet zelf ervaren, aan den lijve ervaren heeft. Dit feit, de mislukking van het stelsel der „geestelike mensenliefde", zoals ik het zou willen noemen, zal nooit meer uit mijn gedachten wijken, noch de overtuiging, dat er iets nieuws te vinden moet zijn, dat het vervangen kan.

Het is al heel laat. De kachel is uitgegaan en de ijzige kou van de winternacht dringt door de slechtsluitende vensters op onaangenaam overtuigende wijze de kamer binnen. Ik ga slapen.

Zondag, 29 Nov. Nacht.

't Is een heerlike, zonnige dag geweest en ik heb vandaag genoten, zo vol en blij, als misschien in heel m'n leven niet.

Kitty is veel beter en gisteravond kwam ze me onverwacht halen. Een schok van blijdschap ging door me

heen, toe ze daar binnenkwam, in haar heldere, grijs wollen mantelpakje, dat ik Vrijdag voor haar gekocht heb bij mijn „leverancier van gemaakte goederen." Een aardig hoedje stond kittig op haar blonde haren en ze had een bijna gezonde kleur van de kou buiten. Ik maakte haar een standje, maar ze lachte me uit en zei, dat ze zích heel wel voelde en sterk en dat ze ook wel eens een pleiziertje wou hebben... En als vóór haar instorten zat ze dicht bij me als ik zong en keek me aan met haar heldere ogen, stralend van bewondering en vreugde... Tegelijkertijd heb ik een nieuwe kwaliteit aan haar ontdekt: ze heeft heel veel van een *dame*... in haar houding, in de manier, waarop ze het hoofd draait, in de gebaren van haar handen... Alleen, als ze praat, doet haar gemeen White Chapel-accent dit alles weer te niet. Maar ze zou beter kunnen leren spreken...

Bij het weggaan riep de patroon mij en vertelde me, in blijkbare angst voor mijn succes, mijn onweersprekelik populair-worden, dat hij mijn vast salaris verhogen zal tot een half pond per avond, onder conditie, dat ik voor drie maanden met hem contracteer... En bij contractbreuk hem honderd pond schadevergoeding zal te betalen hebben. Zegge honderd pond... twaalfhonderd gulden! Ik heb met een onverschillig gezicht geaccepteerd, maar m'n hart was vol blijde liedjes! Tot eind Februari heb ik dus een contract en zal veel geld verdienen!... Er zal genoeg zijn om voor Kitty een verblijf buiten te betalen en dan zal ik nog genoeg overhouden om zelf behoorlik te leven.., Het is àl zonneschijn!...

Vanmorgen zijn we om tien uur de deur uitgegaan,

om ons succes feestelik te vieren. (Vanavond heb ik vrij, want de patroon is op zijn manier godsdienstig en viert den Sabbathdag!)

Het weer was zachter, een zonnige dag dooiweer, en Kitty voelde zich weer heel goed en sterk genoeg om een lange wandeling te maken. Als bewijs van vertrouwen heeft ze me meegenomen naar haar dochtertje. (Niemand in onze omgeving weet, waar ze het heeft uitbesteed.) We kochten bonbons en chocolade en het kind was dolgelukkig en zoende haar moeder zo hartelik mogelik... *Zo hartelik mogelik,* want ik bemerkte wel, dat de warmste kussen niet voor Kitty waren, maar bewaard bleven voor de vreemde vrouw, die voor haar moeder doorgaat... Het is een lief, zacht wezentje, met een paar prachtig blauwe ogen en van een fijne blankheid... een vrolik, gezond, echt Engels meisjeskopje... En scherper en bitterder heb ik de wrangheid gevoeld van dit bijna boven-menselike offer... Men spreekt van „stem des bloeds"... Ik heb er niets van gemerkt! Het kind is een beetje schuw tegen de vreemde tante, die haar zo hartstochtelik omhelst en telkens wendt het zich onwillekeurig in vol vertrouwen tot haar pleegouders... En Kitty, die *alle* rechten heeft, moet zich tevreden stellen met het beetje genegenheid, dat er overschiet... een inderdaad armzalig restje...

Na het bezoek was Kitty gewild vrolik, maar in de pauzen van het gesprek merkte ik wel, hoe ze de tanden op elkaar klemde om haar tranen te weerhouden, die toch telkens weer van haar wimpers drupten... Vandaag had ze het kleine restje nog moeten delen met de goeie „Franse" meneer... Maar het mooie zonnetje en de rustige Zondagsstemming en — ik verbeeld me dat tenminste — mijn kalmerende aanwezig-

heid verdreven ten slotte haar bittere gedachten en na een uurtje wandelen in een der grote, prachtige parken, was de oude blijde stemming teruggekeerd en praatten we vrolik over alles en nog wat...

Ik wou met haar in een restaurant gaan eten, maar daar wilde ze niet van horen: ze had gisteren alles in huis laten halen voor een lekker maaltje, en ik had niets te vertellen. We hebben er een waar feestmaal van gemaakt: soep, vlees, aardappelen en groenten volgens mijn vage aanwijzingen op z'n Hollands klaar gemaakt en pudding na natuurlik, stel je voor: een Engels diner zonder pudding! Met Kerstmis zal ze een reusachtige plumpudding maken en ik begin zin te krijgen er een naar Holland te sturen, een prachtexemplaar, het eerste levensteken, en meteen het bewijs dat ik *niet* met de kous op de kop zal thuiskomen.

Ik glimlach...

Wat ik beklaagd zou worden, als ze me „liedjeszanger in een kroeg van verdacht allooi" wisten... Wat ze een diepe afschuw zouden huichelen voor zo minderwaardige broodwinning... Wat duivel! Ik voel, dat ik tot iets beters in staat ben, maar ik steel toch tenminste niet... Ik ben geen net mens meer... Ik ben niet meer in een toestand om met m'n oude vrienden naar een gedistingeerd diner te gaan... Ik ben geen omgang meer voor mensen-comme-il-faut... Goed... best... veracht me gerust, vrienden en familie in het vaderland... jullie bent immers zo fatsoenlik, zo deftig, zo gezien en geëerd... Maar wat doe je?... Wàt ben je *door jezelf?*... Neen, niet dank zij je geboorte en het fortuin van je ouders, niet dank zij de daaruit voortgevloeide opvoeding... Zie je, dat zal voor mij de maatstaf worden, waarnaar ik de mensen beoordeel:

wat ze door zichzelf geworden zijn, door hun gevoel, door hun werk, afgezien van alle toevalligheden en buitenkansjes en tegenslagen...

En daarom, zie je, hef ik m'n hoofd op en zie neer op negen tiende van jullie fatsoenlike, deftige bende... Ik begin van voren af... Ik heb een dikke, nijdige streep getrokken door heel de berekening van het lot en sta zo goed als naakt tegenover jullie sierlike welgedaanheid... Maar ik zal mij kleden met kleren, die ik *zelf verdiend* heb, met mijn werk verdiend... Er zijn mensen, die liever een dun demietje dragen van eerlik gewonnen geld, dan een pelsjas, gekocht, van wie weet vanwaar gekomen overvloed... Dat wil jullie niet zien en niet geloven, hè?... Jullie stelt je glimlachend boven de algemene wetten van natuur en menselikheid... En je haalt de uitspraak aan van een der grootste „wijsgeren" van je tijd, die zegt: *„Het hoge parasiteert altijd op het lagere"*... en dan proclameer je je superioriteit... omdat je voelt dat je *parasiteert!!!*... Omdat je leeft ten koste van anderer levenskracht meen je boven die anderen te staan... „De wijsgeer heeft het immers gezegd".

Ik erken, dat het, *maatschappelik genomen,* waar is. Maar ik ontken de redelikheid er van, ik ontken de natuurlikheid... Het is alweer de ongelofelike verbastering, de wanstaltige misvorming van de samenleving... (Hoe zal ik het juist zeggen?... Ik zie in een geheel nieuw verschiet... het is waarachtig of me telkens onder het schrijven een nieuwe blinddoek wordt afgenomen en nieuwe uitzichten zich openen, zo wijd en zo klaar van verschijning, dat ik er van duizel en de juiste woorden mij ontbreken om te zeggen, wat ik zie...)

Als het woord van de wijsgeer *meer* was dan *het*

constateren van een feit, moest de waarheid er van door gaan tot in z'n uiterste veralgemening... Het zou iets moeten zijn, waarvan men de sporen terug vond, niet alleen in onze beschaafde maatschappij, maar ook in het rijk van gans de natuur... En is dit woord nu een natuurwet?... Neen, duizendmaal neen! Gelukkig niet!... In de natuur staat steeds het wezen met eigen onderhoudsmiddelen hoger dan zijn parasiet... de mens hoger dan de luis, inderdaad... En zodra *de geest* ter sprake komt zou deze wet zich verkeren in zijn tegendeel? *Misschien in schijn!*

Want o, ik weet het wel, vrienden uit de aanzienlike wereld, jullie verschuilen je grinnekend achter dit woord van de wijsgeer en zegt: „zeker, de geestelik minderwaardige moet zorgen voor de stoffelike welvaart van het geestelik hogere, want, dezelfde wijsgeer voegt aan zijn uitspraak toe: „maar... omgekeerd zou dit lagere niet kunnen bestaan zonder het licht, dat afstraalt van het hogere..."

Maar — waarin bestaat dan wel dat specifiek hogere van jullie? In je ontwikkeling?... Dan is de minderwaardigheid van het zogenaamd lagere niet natuurlik, want velen onder hen zijn geestelik evengoed en beter toegerust dan jullie — met geestelike kwaliteiten meen ik... En als „het lagere" slechts „het lagere" blijven kan door kunstmatige neerduwing van jullie... als bij gelijke kansen wellicht jullie zelf zou moeten fungeren als „het lagere"... Dan — dan is er iets niet in orde met de uitspraak van de wijsgeer, toegepast als algemene waarheid. Dan ook kun jullie — verondersteld, dat de waarheid onloochenbaar was — dan kun jullie haar nog niet aanwenden om je „parasiteren" te rechtvaardigen... Dan blijkt het woord van de grote wijsgeer niet meer

dan het constateren van een toestand, neen, van een wantoestand, en dan blijkt ook de door jullie zo geliefde toevoeging een valsheid, een bijna misdadige leugen, een opzettelike misleiding, die een wijsgeer ten enemale onwaardig is... Want dat licht, zonder welk het lagere niet zou kunnen bestaan, waar is het? en wat is het?...

Ik zie jullie en ik zie de „lageren", liever, de andere mensen, die voor jullie sloven en wroeten... Nu praat ik niet van *geluk*... Ik weet dat rijkdom op zichzelf geen *geluk* geven kan, maar even goed weet ik nu, dat *armoede* op zichzelf al *ongeluk* kan geven... Geluk is iets, dat grotendeels van binnen uitkomt en daar kan jullie evenmin iets aan veranderen als *de lageren*... gelukkig!... Maar ik vraag je: waar is in het leven dier voor jullie ploeterenden nu dat heerlike licht, dat jullie uitstraalt naar hen, als schadeloosstelling voor de materiële voordelen, die zij jullie bieden?... Noem mij *iets*, dat jullie voor hen doet om hun bestaan mooier te maken, om hun leven te overstralen, onbaatzuchtig, met een mooi en helder licht, waar ze wat aan hebben voor hun ogen!... Komaan, wat moet dat dan zijn?... Dat moeten dan toch *idealen* zijn... Maar welke? Welke dan?

Hoe jammer, dat we niet, als vroeger, met een man of tien in gemakkelike zetels bij elkaar geschoven, over dit punt kunnen debatteren, hè?... Hoe eeuwig jammer, dat ik met mijn machteloze stem van over zee naar jullie schreeuwen moet, juist nu ik zoveel te zeggen en te vragen heb!... Maar dit weet ik: al kwam je met z'n allen, met z'n honderden, dan nog zou ik zeggen, dat jullie allemaal liegen, als je de grote wijsgeer na papegaait zijn miserabel woordenspel, z'n holle frase... En mocht die werkelik voor sommigen onder jullie,

die een geweten hebben, een steunpilaar zijn, dan voel ik kracht genoeg om die pilaar te breken, want ik zou je de verpletterende bewijzen bijbrengen uit mijn eigen ervaring, *die nog zeer gering moet zijn* bij al wat werkelik *is*... En wat zou je daar tegenover stellen? Geen frasen, geen uit kamerwijsheid voortgesproten paradoxen asjeblieft, want die zou ik niet aanvaarden... Ik vraag iets reëels voor iets reëels... jullie geeft toe: je ontvangt reëel materieel voordeel, ik vraag: werkelike ideële goederen, die je zou terugschenken... *Ik weet er niet één*...

Het Christendom? Heb jullie deel aan de idee van Christus?... Het enige, wat je er mee doet, is: het lagere wat gedweeër maken, dat het beter voor jullie fungeert als voedingsbodem... Bovendien, het Christendom bestaat immers niet! Er bestaan alleen wat kerkgenootschappen, die zich Christelik noemen, omdat ze het woord van Christus (of wat er voor geldt) lezen en elk naar zijn opvatting uitleggen... Maar dat is het Christendom niet...

En voor jullie? Och kom, wees eerlik! Negentig procent van jullie is atheïst en grinnikt om het Christendom...

Maar wat dan?... Kunst?... Maken jullie kunst om licht te stralen over het lagere?... Durf je deze infame leugen aan?... Want je liegt het: je maakt kunst om jezelf en je gelijken aangenaam te zijn, je tracht zorgvuldig alles te ontwijken, wat die kunst genietbaar zou maken voor het lagere, en hem, wien het 't best gelukt, de schoonheid te hullen in een kleed, dat *jullie alleen* hebt *leren* onderscheiden, noem je de grootste kunstenaar...

Neen, het enige wat je doet is een groot net van

leugens spreiden over hun hoofd en hun leren, dat ze *braaf* moeten zijn, en geduldig moeten lijden in afwachting van een geheimzinnige beloning, waar je zelf om lacht... Want als je geestelik sterk genoeg bent, om deze dingen *bewust* te doen, dan moet je wel in jezelf lachen om de onnozelheid, de door jullie zorgvuldig aangekweekte en onderhouden onnozelheid van „het lagere", de onnozelheid die je alleen in staat stelt te parasiteren!...

Maar beef jullie nooit?... Beef je niet voor het ogenblik, dat „het lagere" zich bewust wordt op de meest onbeschaamde wijze te worden leeggezogen door het zich noemende hogere?... Want dit is het zonderlinge van het feit, dat de grote wijsgeer zo scherpzinnig opmerkte en minder scherpzinnig tot een „zuivere redelikheid" trachtte te veredelen, dat het zogenaamd lagere oneindig veel sterker is dan de parasiet... De mens reinigt zich van zijn parasieten!... Stel je eens voor, dat het lagere energiek aan het werk ging om zich op zijn beurt te reinigen!... Maar jullie zou verpletterd worden als luizen!... En de wijsgeer zou zijn woord moeten herzien, of wellicht neerschrijven, wat „het lagere" hem wenste te dicteren!...

Welnu, ik ben maar een liedjeszanger uit White Chapel en in zekeren zin ook een parasiet dus... Maar ik zal hier uit eigen kracht mij opwerken tot een wezen met *eigen* voedingsmiddelen... En ik ben alvast blij, dat ik niet meer behoor tot die gevaarlike, tot die monsterachtig domme en infame soort van parasieten, die jullie „het hogere" noemt... Want eens moet de onnozelheid van het lagere omworden tot zuiver inzicht van de verhoudingen en dan: wee over jullie!... Want je kunt van het kunstmatig op laag peil gehouden volk

niet verwachten, dat het meer *mens* zal zijn dan jullie en — je sparen zal uit naastenliefde... Je zult verpletterd worden... En ik, die behoor tot het lagere — ik zeg het zonder ironie en zonder smart — ik zal den verdelgingsoorlog tegen de parasieten mee maken, ik verlang heel sterk naar mijn rol als „reiniger"... Alleen, ik weet niet, hoe het gaan zal?...

Een dagboek is een zonderlinge en troostrijke uitvinding!... Men begint met iets op te schrijven over zijn dagverdeling en soms is men na vijf minuten aan het debatteren met niet aanwezige tegenstanders, over de dingen, die je gedachten bezig houden en die je niet kunt uitspreken tegen de mensen uit je omgeving... En het is troostrijk ook... Men stort zijn bitterheid uit en verschaft zich ruimte... Men slaat uit alle kracht om zich heen en het bevredigende gevoel iets geraakt te hebben, de overwinning te hebben behaald doet je veel beroerdheid vergeten... Hoe vreemd: als ik even denk aan mijn vroegere omgeving en vrienden, komt alles in me in opstand, ik mòet mijn gewijzigde inzichten neerschrijven, polemiek voeren tegen de moraal van mijn oude leven... Al mijn meningen en overtuigingen zijn zich aan het wijzigen en allerlei dingen, die ik vroeger maar vermoedde, worden voortdurend bevestigd door mijn dagelikse ervaring... Het is misschien weinig bemoedigend, maar ik kan er niet tegen op: ik wil niet loochenen, wat ik toch duidelik zie en ik wil niet meer gedachteloos nabauwen wat mij m'n leven lang is voorgezegd... Ik leef mij in een nieuwe moraal in en zal daarnaar mijn doen en laten inrichten — als ik kan... Want de vrije wil heeft Kitty's verhaal al te bruut belicht om er nog aan te denken, anders dan aan een

onnozel sprookje, een kinderlik uitvindseltje van „het hogere"...

Kitty heeft na het eten getracht me te zeggen, wat ik voor haar ben... Zo eenvoudig en toch zo roerend van dankbaarheid... Ze heeft zich al zo helemaal in haar nieuwe bestaan ingenesteld en denkt met afschuw aan de mogelikheid, dat ze zou moeten terugkeren tot haar vroeger leven... Ook is me duidelik geworden, waarom ze van mij dit alles aanvaarden wil, en van de haar geboden „liefdadigheid" gruwde: ze beschouwt het als iets doodnatuurliks — omdat ze van me houdt... Ze heeft het niet met zoveel woorden gezegd, maar uit alles klonk de overtuiging: van iemand, die je liefhebt, mag je alles aannemen... 't Is gek: ze heeft me opgenomen als een arme, uitgeputte schooier, te zwak om te staan, en ze ziet in mij: de grote sterke man, de knappe, alles wetende, alles kunnende man, onder wiens machtige bescherming zij rustig neerhurkt, zich geheel toevertrouwende aan zijn voorzienigheid...

Het geeft kracht, te weten, dat er op je vertrouwd wordt...

Dinsdag 1 December. Nacht.

Mr. Hunt is vanavond in de zaal geweest.

Hij zag er ellendig uit: z'n hoofd nog in een verband en z'n mond is scheef geworden, wat te beter in 't oog sprong, daar ze hem in het ziekenhuis z'n snor afgeschoren hebben. Zo mogelik heeft dit zijn tronie nog afschuweliker, nog weerzinwekkender gemaakt.

In het begin deed hij, of hij me niet herkende, en liet me door de bediende een glas whiskey presenteren. Ik weigerde, tot verbazing van de kellner, die het Mr.

Hunt ging vertellen. Deze lachte honend, maar misschien sperde hij daarbij de mond wat te ver open; hij trok tenminste plotseling een buitengewoon onplei-zierig gezicht. Echter verbeet hij z'n pijn en zat me lang achtereen met de grijns van een kwaadaardige aap aan te staren, af en toe slurpend uit een groot glas gin...

Ik werd er zenuwachtig van. De gemene dreiging in z'n zwarte flikkerogen werkte op de duur hypnotiserend en ik had moeite om bij m'n liedjes niet de toon kwijt te raken... Ten slotte brak het zweet mij uit, en er begon zich een vage woede in mij op te woelen, een heimelike lust om voor goed met dit walgelike wezen af te rekenen.

Even voor Kitty kwam, riep hij een paar kerels aan, die halfdronken binnenzwabberden en ging met hen zitten fluisteren, af en toe met de ogen naar mij heen-wijzend. Ze keken mij tersluiks aan en grijnsden met hem mee. Aan hun gebaren merkte ik, dat ze iets afspraken en ik besloot op mijn hoede te zijn.

Kitty kwam binnen en liep vlak langs hen heen, maar zag of herkende hem niet, daar ze van de deur af haar glimlachende blik niet van me afwendde. Toen ze hen gepasseerd was, hoorde ik Mr. Hunts stem luidop zeggen:

„Kitty komt d'r souteneur afhalen."

Hij zei het zo luid, dat het door de hele zaal duidelik verstaanbaar was en hier en daar ging een spottend gelach op. Z'n twee amices schaterden het uit en sloegen zich op de knieën van pret. Kitty werd krijtwit en keerde zich snel naar hem om, als was ze verraderlik in de rug gestoken.

Ik sprong op, greep m'n guitaar en zette plotseling in:

„Vous êtes si jolie,
O mon bel ange blond"...

Het werd stil en Kitty keek naar mij. Ze kent de beteekenis van dit liedje en ik zong het met opzet om haar aandacht te trekken. Ik wenkte haar met de ogen en glimlachte onder het zingen, in spanning, wat er gebeuren zou. Kwam ze, dan was het incident afgelopen; ging ze op de belediging van de schoft in, dan, dit voelde ik, zouden er onvermijdelik ongelukken gebeuren... Kitty keek nog even naar Hunt, die op z'n hatelikste manier zat te grinneken. Toen draaide ze zich langzaam om, en kwam naar me toe, nog bleek, maar alweer glimlachend. Stil ging ze zitten en zag me aan en ik was zo blij over haar houding, dat ik al mijn zekerheid terug kreeg en beter zong dan ik heel de avond gedaan had. Er kwamen levendige toejuichingen en ik boog, spotachtig lachend tegen Hunt, die grauw van woede opstond en wegging met z'n kornuiten, luidruchtig tegen de stoelen schoppend en naar links en rechts beledigingen strooiend.

Kitty beefde van drift en haar handen, die ze me toestak, waren ijskoud. Er was angst ook in de blik, waarmee ze me aanzag en haar stem trilde zenuwachtig, toen ze zei:

„Pas voor 'm op, Bill... die voert wat in zijn schild... Waar die vent z'n eigen vertoont, gebeuren altijd beroerde dingen... Hij heeft de pest an je gezien, je moet 'm in de gaten houwen!"

Ik lachte en antwoordde luchtig:

„Laat die vent lopen... Hij zal zich wel tweemaal bedenken, eer ie 'et waagt nog es met me te beginnen... Ik heb m'n ouwe kracht weer terug en ik voel

me sterk genoeg om 'em met één klap z'n andere kaak ook uit mekaar te slaan..."

Maar Kitty lachte niet. Ze schudde driftig het hoofd en herhaalde: „Je moet oppassen!... Vechten bedoel ik niet, daar is-ie toch te laf voor. Maar je kent hem nog niet. Hij is tot alles in staat en hij is zo slim als de duivel, as-ie iemand uit de weg wil hebben... En hij heeft klaplopers genoeg, die alles voor 'em doen... Pas maar goed op."

Ik veinsde een luchthartigheid, die ik inderdaad niet voelde en praatte haar vrees zoveel mogelik weg. Maar toen we naar huis gingen, nam ik uit het kleedkamertje een eind gasbuis mee, om tegen alle mogelike aanvallen verzekerd te zijn.

Nauweliks waren we de hoek van de straat om, of ik hoorde een grove vloek achter ons en een schorre stem riep:

„Daar gaat die smerige souteneur met z'n slet."

Kitty drukte m'n arm vaster tegen zich aan. Ik voelde het bloed naar m'n hoofd stijgen en m'n gezicht vlamde. Het volgende ogenblik kwamen er nog gemener scheldwoorden los en een dolle drift maakte zich van me meester.

„Hou die guitaar vast," beet ik Kitty toe, maar ze omklemde m'n arm met beide handen en smeekte:

„Doe het niet... ga mee naar huis... ze zullen je vermoorden, de beesten!"

Ik drukte haar het instrument in de handen en rukte me los. Dan vloog ik, blind van woede, de gasbuis als een knods in de vuist geklemd, in de richting, vanwaar de beledigingen gekomen waren, maar ik zag niemand. Ik hoorde dichtbij een deur dichtslaan en een honend gelach drong gedempt tot me door. Het was

ver van een lantaarn en vrij donker, zodat ik op geen drie pas afstand duidelik onderscheiden kon. Kitty was me achterna gelopen en greep weer m'n arm, smeekte me weer, toch mee te gaan. In de straat bleef alles stil en hijgend van drift en overspanning liep ik met haar mee. Achter ons ging kletterend een raam open en een rauwe lach klonk tergend in de stilte ons achterna. Het besef van m'n machteloosheid maakte me dol, maar Kitty trok me aan de hand mee en rustte niet, eer we veilig en wel in onze kamer zaten, waar de kachel lustig snorde en het theewater z'n zangerig liedje zinderde.

De arme meid beefde van het hoofd tot de voeten en bezwoer me met duizend beden, me toch te bedwingen en niets tegen de kerels te ondernemen.

„Laat ze maar razen... wat kan het je schelen, wat die smeerlappen zeggen... O wees toch voorzichtig... ze zullen er nog meer bij halen en als ze je te pakken krijgen, zullen ze je slachten als een varken... Geloof me toch... ik ken de lui beter dan jij: as je d'r één een ongeluk slaat, kan niets je meer redden... ze zullen allemaal op je loeren en ze zullen je doodmaken ook, zonder dat er een haan naar kraait... Je zou de eerste niet zijn..."

Langzamerhand kalmeerde m'n woede en ik begreep, dat ze gelijk had: dat ik bizonder op m'n hoede moet zijn. Die Hunt is niet toevallig naar de kroeg gekomen, hij heeft z'n plannen en de geschiedenis van deze avond is de eerste aanval.

Welnu, we zullen zien, wie de sterkste is. Ik zal me een revolver aanschaffen, want ik voel er weinig voor me te laten „slachten als een varken". Het gaat om m'n positie hier in de wijk, d. w. z. om m'n bestaan. Ik zal me verdedigen met hand en tand...

Kan ik het helpen, dat ik ongerust ben?... Kitty's woorden hebben me huiveringen bezorgd!... Toch geloof ik, geen lafaard te zijn, maar ik ken de lui hier nog zo weinig en er lopen zulke zonderlinge geruchten over White Chapel... Ik zou wel eens 's morgens gevonden kunnen worden met een stuk of wat openingen in m'n huid... in een fantastiese houding tegen de rand van een trottoir...

Woensdag, 2 December. Nacht.

Er is vanavond niets bizonders gebeurd... Hunt is er niet geweest, noch een van z'n satellieten...

Alleen heeft de patroon me op zijn beurt gewaarschuwd tegen de intriges van m'n blijkbaar geduchte tegenstander: „Pas op voor dat heer..."

En het lijkt me toe, dat sommige bezoekers me schuin opnemen, achterdochtig of spottend. Maar 't kan ook verbeelding zijn... Kitty is buitengewoon nerveus...

Donderdag, 3 Dec. Nacht.

Hunt zet de campagne voort... Ik kan nog niet goed achter z'n bedoeling komen, maar hij gaat bepaald volgens een vast plan te werk.

Vroeg in de avond kwam hij zelf, alleen, en ging dicht bij me zitten, aan een tafeltje, waar al enkele „gentlemen" aan het drinken waren. Hij wendde z'n irriterende blikken alleen van me af om van tijd tot tijd iets tegen z'n tafelgenoten te zeggen, dat blijkbaar op mij betrekking had en nogal grappig moet zijn geweest, want de kerels lachten luidkeels... Het is onzegbaar hinderlik, op die manier onderhanden genomen te

worden en ondanks m'n besluit om kalm te blijven, wond ik me meer en meer op... Gelukkig ging hij weg, eer ik uiterlik het minste spoor van opwinding had aan de dag gelegd... Joviaal wuifde hij me toe en schreeuwde met z'n gewone keelstem:

„Kitty gedag!... zeg 'r, da 'k volgende week 'es ankom!..."

Ik vertrok geen spier en zag ijskoud naar de kerels aan het tafeltje, die me nieuwsgierig aangluurden en het uitschreeuwden van de lol bij deze kollossale mop van hun geestige konfrater.

Hunt is niet meer terug geweest, maar zeker een keer of zeven heb ik opmerkingen gehoord, waarin Kitty's en mijn naam in weinig eervol verband genoemd werden... Ik heb goed opgelet en ik weet zeker, dat er niet meer dan drie verschillende lui waren, die dit spelletje speelden... Ze gingen weg en keerden telkens na een uurtje terug, meer aangeschoten, met telkens dikker tong telkens gemener praatjes uitbrakend...

Sommigen onder de bezoekers hebben er plezier in en helpen een handje om de geestige toespelingen amusanter te maken. Maar ik heb opgemerkt, dat dit de toevallige bezoekers zijn, die nergens van weten en dit geval dadelik zonder meer aannemen, als iets buitengewoons, iets waar je je even om vermaakt, maar zonder er verder iets ernstigs mee te bedoelen. De anderen, en dat zijn de habituees, blijven koel en tonen zich gehinderd. Ze geloven het ook niet, omdat ik elke avond hier ben en veel geld moet verdienen... Verder zijn ze van mening, dat je zelfs een souteneur, zolang hij je niet voor de voeten loopt, zijn onguur bedrijf niet kwalik moet nemen: ieder moet weten wat hij doet en wie zich bemoeit met zaken, die 'em niet

aangaan, is een ezel... Over het algemeen is de houding tegenover mij dus niet onaangenamer geworden door de pogingen van Hunt c. s.

Feitelik is het niet slim van Hunt om juist met dit praatje voor de dag te komen. Want volgens de moraal van de wijk kan ook een souteneur een zeer achtenswaardig gentleman zijn.

De laatste herriemaker is door een paar stevige vuisten op zeer indrukwekkende wijze de straat op geholpen, toen hij me het zingen onmogelik trachtte te maken door luide interrupties...

Nee, over het publiek heb ik niet te klagen: ze mogen me wel.

Ik heb Kitty niets verteld van de voortgezette veldtocht. En onderweg is er niets bizonders gebeurd.

Kitty is wat minder zenuwachtig en ongerust. Ik ook: ik heb een degelik vuurwapen met zes scherpe patronen in de buitenzak van m'n jas...

Tevergeefs tracht ik door te dringen in het geheimzinnige probleem: waarom is die Hunt zo'n ontzettende ploert? Waarom is hij met een effen gezicht en zonder van zichzelf te walgen, in staat tot de smerigste gemeenheden en — dit geloof ik nu zeker — tot de zwartste misdaad. Hij moet bepaald iets missen, dat een normaal mens wel heeft: een verborgen zintuig, een soort manometer voor het gemoed, dat het toppunt van zedelike spanning aangeeft, dat men zonder schade voor zichzelf niet mag en kan overschrijden. Wat men met een ouderwets woord noemt *geweten*... Verondersteld, dat hij dit op fatale wijze mist, dan zou men hem niet verantwoordelik kunnen stellen voor z'n afschuwwekkend leven en het alzo niet kunnen straffen in de gewone zin... Maar het is toch redelik, dat een dergelijk individu

onschadelijk gemaakt wordt, desnoods *vernietigd*... in het belang van de velen, die hij zou kunnen schaden... Ik geloof niet, dat ik aarzelen zou, als mij de vraag werd voorgelegd... En niet alleen uit persoonlike wraakzucht...

Zondag 6 Dec., Voormiddag.

Sinds Donderdagnacht heb ik geen zin gehad om mijn aantekeningen bij te houden. Hunt geeft het niet op, ondanks het feit, dat zijn pogingen om mij onmogelik te maken door mij te laten doorgaan voor de souteneur van Kitty, aanvankelik weinig succes hadden, alleen tot hinderlike incidenten aanleiding gaven.

Maar nu heeft hij 't over een anderen boeg gegooid.

Hemzelf zie ik niet meer. Hij stuurt elken avond zijn confraters. En ik moet eerlik bekennen, dat ik niet gerust ben. Zijn nieuwe uitvinding tegen mij is geraffineerd gemeen en zeer gevaarlik: hij tracht mij bij het publiek verdacht te maken: ik zou wel eens een Duitse spion kunnen zijn...

Gisteravond, zowat half elf, kwam de eerste aanval in die richting. Een driekwart dronken straattype zwaaide de zaal in en begon me met blijkbare belangstelling van het hoofd tot de voeten op te nemen. Ik zag hem aan en kon een glimlach niet weerhouden, zo idioot was de manier, waarop hij naar me keek en zijn wanhopige pogingen om zich recht te houden deden hier en daar een schaterend gelach opgaan. Toen dat zo een poosje geduurd had, hief hij de vuist tegen mij op en riep de zaal in:

„Dat een Fransman?... Net zo veel Fransman as ik, hoor!..."

Iemand in zijn buurt lachte luid en riep:

„Ga naar huis, Jimmy, en slaap je roes uit!... In Parijs wonen geen Engelsen, die mossieu François heten..."

„Wat!" schreeuwde de dronken schoft. „Laat jij je bedondere door een naam en een mondjevol rottaal, waar je zelf toch geen lazerij van verstaat?... Ik zeg je, die vent mot vroeger opstaan, as-t-ie mijn d'r tussen wil nemen... Ik ben geen klein kind!... Hou 'em maar in de gaten, de tijën zijn gevaarlik genog... Wie zegt je, dat-ie geen verkapte spion is?..."

Daarop ging hij weg. Ik lachte naar het publiek en *de meesten* lachten mee. Maar niet *allen*. Ik zag duidelik, dat bij sommigen al de gedachte zich gevestigd had, dat de veronderstelling niet *onmogelik* was, dat de zogenaamde Franse zanger een spion *kon* zijn... Er zijn wel wonderliker trucs uitgedacht.

Na enige tijd was de stemming weer gewoon geworden, en niemand scheen meer aan het fatale incident te denken.

Toen Kitty me kwam halen, had ze het al gehoord; ik merkte het aan haar gejaagde manieren. Ze is heel ongerust en zei me onderweg, zonder blikken of blozen:

„Ik zou een lief ding willen missen, as ik je die schoft van een Hunt in een donker, afgelegen straatje alleen in handen kon spelen..."

„Zo," glimlachte ik, „en wat zou ik dan moeten doen?"

Ze zag me van terzijde niet zonder schalksheid aan en zei met een lachje:

„Je hebt toch een revolver in je zak."

Ik knikte en vroeg:

„En dan?"

„Nou," riep ze toen vol overtuiging, „je zou 'em

natuurlik voor z'n raap schieten, wat anders?... Of zou je dat niet doen?" voegde ze er twijfelend achter.

„'k Weet niet," antwoordde ik luchtig. „Ik heb nog nooit een sluipmoord begaan."

„Zo," zei Kitty onstuimig, „noem je dat een gewone sluipmoord?... As je zo'n adder kapot maakt?... die smeerlap heeft al zooveel kwaad gedaan, dat de galg nog te goed voor 'em zijn zou... As ik een middel wist... En dan, as jij 'em niet vóór ben, zal die jou d'r om koud maken; let op wat ik je zeg! Hij heeft z'n mes al ééns tegen je getrokken... En wat ie nòu doet dan? Want ik weet zeker, dat al de vuiligheid van die zuiplappen in de zaak tegen jou van hem uitgaan. En je zou 'et wel es af kunnen leggen... Hij heeft mooie vrindjes in overvloed. En wie heb jij?..."

„Ik heb jou!" zeide ik, lachend om haar gerust te stellen... „En ik heb een contract tot eind Februarie!... En 't is toch immers allemaal onzin! 't Is gewoon belachelik!"

„D'r is geen een gevaar belachelik," riep Kitty half huilend. „O, Bill, ik ben zoo bang voor je... Jij lacht overal maar mee... Dat komt, omdat je de lui hier niet kent, omdat je Hunt en z'n schorem niet kent... Ze zullen net zo lang gemeenheden tegen je op touw zetten, tot ze al de anderen overgehaald hebben. En dan is 't uit met je!..."

„Laat ze maar komen," zei ik grimmig, en ik beet in plotselinge woede de tanden op elkaar. „Opgeven uit vrije wil doe ik het in elk geval nooit! Hoor je wel, Kitty, nooit... Ik zal bij je blijven, tot het niet meer kan... We zullen zien, wie het wint!"

Kitty zag me, glimlachend door haar tranen heen, bewonderend aan en ze zei:

„O, Bill, wat ben je toch een durf-al! ... En je ben bar sterk ... Maar toch ... ik geloof, dat de anderen met z'n allen je de baas zullen zijn."

En haar gezicht verduisterde weer.

Ik kan het niet helpen, maar ik heb ook m'n volle vertrouwen op m'n eerlikheid niet meer ... De tijden zijn zonderling en de mensen niet normaal. Ik ontveins me niet, dat de wending, die Hunt aan de zaak geeft, zeer, zeer gevaarlik is ...

Kitty is alleen naar het kind ... Ik had geen plezier in uitgaan vandaag ...

Maandag, 7 Dec. Nacht.

Kitty ligt in bed te huilen en is niet tot bedaren te brengen.

Vandaag is de aanval voortgezet. En ik vrees, dat ik zal moeten buigen! ...

Vroeg in den avond kwamen er al twee binnen, een gewone sjap en een matroos, en nauweliks zaten ze, of de matroos, die me strak zat aan te kijken, zei luid tegen z'n vriend:

„Is dat die zogenaamde Fransman?... Je kan 'm de valsheid van z'n bakkes scheppen ... Da's nooit geen zuivere koffie!"

„Bè je gek!" schreeuwde de ander grijnzend. „As dat een Fransman is, ben ik d'r ommers ook een ... Boerebedriegerij, hoor, apekool ... Die vent belazert de kluit, wat ik je smoes."

„Ze moesten 'm doodtrappen," vond de matroos. „As 'et ooit uitkomt, dat ie wat met de vijand heeft uit te staan, steek ik 'em de darmen uit z'n donder."

Het woord *vijand* klonk nijdig door de zaal en ineens

werd het stil. Het was alsof dit noodlottige woord een verstijvende uitwerking op de aanwezigen had, en toen ik rond keek, zag ik overal wantrouwen en aankomende haat, slechts hier en daar een spottende glimlach, maar geen enkel absoluut ongelovig gezicht, geen enkele bemoedigende, vriendelike blik... Een huivering liep me ijskoud langs de rug, en ik bedacht niet zonder schrik, dat m'n revolver in de zak van mijn overjas zat.

De stilte duurde voort en werd een pijniging. Ik kon m'n gewone luchtige lach niet vinden en van seconde tot seconde zag ik de ogen, die naar mij keken kouder en dreigender worden. Ik voelde stekende prikkelingen op m'n rug en het zweet brak me uit... Ik was niet precies bang, maar ik voelde me zo ellendig alleen staan tegenover al deze mensen, die *samen* iets hadden en iets waren, waaraan ik geen deel had of hebben kon. Een duif in een haviksnest moet iets dergelijks voelen...

Toen sprong plotseling de patroon op het podium en begon me te verdedigen: Zou *hij* meewerken om een verdacht persoon hier binnen te halen? Kenden ze hem niet als een eerlik Engelsman? Was z'n zoon geen matroos op een onderzeeër en had ie ooit iets gedaan, dat zo'n gemene verdenking rechtvaardigde?

„We hebben 't niet tegen jou," riep de matroos, „iedereen weet, dat jij een gentleman bent, maar we hebben 'et tegen die lange slampamper daar... Jij kan d'r ook in gevlogen zijn..."

„Zo!" riep spottend de patroon, „ja, ik ben daar een zuigeling en laat me door de eerste de beste kwajongen in de luren leggen!... Ik verzeker je, dat ik m'n informaties goed genomen heb en ik sta voor mossieu François in... Hij komt regelrecht uit Parijs

en wie 't anders zegt, is een onbeschofte leugenaar... Jullie moesten je praatjes ergens anders gaan verkopen... En van slampamper gesproken, matroos, kijk jij maar es naar je maat, boy, die zo erg vaderlandslievend is, en vraag 'em, waarom die liever de straten van Londen uitslijt, dan voor z'n vaderland naar 'et front te gaan... Dat zou 'em mooier staan, dan hier op te scheppen over spionnage tegen eerlike mensen... Wat jullie?" wendde hij zich tot het publiek.

Er werd van verschillende kanten gelachen en stemmen riepen:

„Bravo, Mr. Jameson, goed gezegd!"

De matroos en z'n maat scholden en vloekten wat terug, maar ze werden overstemd door gelach en gesis en ik viel plotseling in met de zeer geliefde „Marseillaise". Er brak een storm los van handgeklap en geschreeuw en de twee ruziestokers verdwenen onder algemene vrolikheid. Het hagelde aanbiedingen van glaasjes en langzamerhand werd ik weer wat rustiger in het gevoel van mijn herwonnen populariteit. Mr. Jameson is een ouwe rot en weet, hoe hij zijn volkje moet aanvatten.

Ik zei hem, dat ik er een ogenblik aan gedacht had, te verklaren dat ik Hollander was, maar verschrikt overtuigde hij mij dadelik, dat ik daarmee het wantrouwen slechts voeden zou. Als ik geen Fransman was, waar ik voor doorga, zou ik zeker in hun ogen een spion zijn en dan was het gedaan met alles.

„Hou je maar kalm," zei hij, „en laat mij maar voor dat zaakje zorgen... D'r broeit wat tegen je, dat heb ik wel in de smiezen, maar zolang ze 't niet handiger aanleggen, zal ik ze d'r bek wel stoppen."

Tegen een uur of half twaalf, toen het publiek zo

goed als geheel verwisseld was, begon het spel opnieuw, en het is niet zo goed afgelopen. Er zaten er zeker vier door de zaal verspreid, die elk hun omgeving beïnvloedden door uitroepen en verdachtmakingen.

Een begon:

„Is dat Frans, dat die kerel zingt?... Ik heb jaren op Bretagne gevaren en ik heb nog geen mens daar zulke idiote taal horen uitkramen!"

Uit een andere hoek riep er een:

„De vent is nooit geen Fransman!... 'k Heb 'et altijd gezeid! 't Is een Mof!" En op het algemeen tumelt, dat ontstond, sprong een grote kerel met een prachtig struikroversgezicht op een tafel en brulde:

„Ze willen ons verrajen en verkopen, mannen, zoas ze België hebben verrajen en verkocht... Maar ze zullen toch, goddome, aan ons een kwaje hebben... Liever snij ik ze allemaal aan repen!"

Mr. Jameson kwam er weer tussen en schreeuwde boven de grocstem van de vorige spreker uit:

„Wat mankeert jullie toch, schoeljes! Wil je me m'n goeie naam ontstelen? Wat heb ik jullie gedaan, hè? Blijf uit m'n huis, as 'et je niet bevalt of ik zal je door de politie buiten de deur laten smijten. Ben je helemaal bedonderd, om een eerlik man het brood uit z'n mond te stoten, met allerlei smerige verdachtmakingen...?"

„Politie?" gilde de kerel op de tafel. „Politie? Pas maar op dat we zelf de politie niet in je huis halen! Ze zijn niks mak tegen spionnen en d'r helpers, ouwe jongen, weet jij dat wel?"

„Je ijlt, halve gek!" schreeuwde Jameson, schor van woede, „wie praat er van spionnen?... Bewijs, wat je zegt, dan praten we nog es."

„Bewijzen?" klonk een stem van een tafeltje achter-

aan, „kijk naar 'et smoel van je Fransman... hij ziet zo wit as een laken!... As t-ie zuiver op de graat was, zou die zo niet geschrokken zijn."

Ik voelde, dat de vent gelijk moest hebben, dat ik lijkwit geworden was. Ik beefde van woede en ook van angst, eerlik gezegd, want ik voorzag allerlei mogelikheden en had de guitaar neergelegd, om m'n handen vrij te hebben voor alle gebeurlikheden. Weglopen om m'n revolver te halen was uiterst gevaarlik, want het zou tegen me getuigen als een vlucht en dus bleef ik staan, doodsbleek, maar voor het uiterlik kalm.

Een dreigend gemor ging door de zaal en men begon op te dringen naar het podium. Schijnbaar zonder bedoeling leunde ik met beide handen op een zware stoel, me gereed houdend die zo nodig onmiddellik als wapen te gebruiken. Met alle kracht beheerste ik mijn gevoelens en deed m'n best, onverschillig te lijken, maar m'n handen beefden om de stoelleuning en er was een gonzend geluid in m'n oren, dat met elk ogenblik sterker werd. Een grote behoefte om iets te dòen spande al m'n spieren en een vaag verlangen naar een directe, persoonlike aanval begon in mij op te komen. De patroon scheen iets aan mij te merken, want half naar mij heen gewend fluisterde hij:

„Niets doen... laat uitrazen... komt terecht."

Een van de kerels, die al meer wat gezegd had, riep:

„Wat hoeft ie overal rond te spoken hier in de stad?... De hele dag zwerft ie om en alles loert ie af, de fielt... As dat geen bewijs is!..."

Deze redenering leek mij zo bespottelik, dat ik begon te lachen en zelf terug riep:

„Mag een vreemdeling dan jullie stad niet meer bekijken?"

En deze uitroep was me noodlottig, want dadelik daarop schreeuwde de kerel op het tafeltje triomfantelik:

„Horen jullie het nou?... Nou kent ie ineens weer Engels! En ik vraag je, of een Fransman zò Engels spreekt?"

De massa is een wonderlik ding! Vele van deze lui hadden mij herhaaldelik Engels horen spreken en er plezier in gehad, dat ik het zo zuiver sprak. En nu vonden ze het ineens allemaal een verdacht verschijnsel. Geen van hen allen had wellicht ooit opgemerkt, hoe een Fransman Engels spreekt, maar nu stond het plotseling voor hen vast, dat ik onmogelik een Fransman zijn kon, omdat ik zò Engels sprak.

Een wantrouwige massa is als een zwaar geladen mijn: een vonk, een kleine schok veroorzaakt de ontzettende explosie van het trage, logge ding en de gevolgen zijn van onberekenbare afmetingen.

Er brak een verwoed geschreeuw los. Tafeltjes werden omvergesmeten, stoelen gingen dreigend omhoog en een bierglas vloog rakelings langs mijn gezicht, en rinkkinkte te pletter tegen de muur. Als een brullend beest drong de bende op mij in. Ik trilde van woede en verontwaardiging. Jameson trachtte, bijna stikkend van opwinding de dolle troep met gebaren en uitroepen te bezweren, maar het hielp niets. Op dit kritieke moment week alle angst van mij en met ijskoude bedaardheid berekende ik mijn kansen, in de enkele seconden, die mij nog restten, eer ik omvergelopen zou worden. Bliksemsnel lichtte ik de stoel van den grond en slingerde hem met al m'n kracht tussen de aandringende kerels. Een schreeuw van pijn en woede ging op en in het ogenblik van verwarring, dat volgde, sprong ik tussen de piano door naar de deur van de

kleedkamer, rukte m'n jas en hoed van de kapstok, smeet het raam open en sprong op straat. Lopende trok ik m'n jas aan en greep de kolf van m'n revolver, spande de haan in m'n zak, vast besloten, mij tot het uiterste te verdedigen...

Maar niemand liep mij achterna en zonder enige gevaarlike ontmoeting kwam ik thuis. Kitty stond juist gereed om me te komen halen toen ik hijgend en met een hoofd als 'n pioen de kamer binnenviel. Dadelik sloot ik de deur af en ging zitten, uitgeput van vermoeienis en opwinding. Hortend en stotend, af en toe klappertandend van zenuwachtige woede vertelde ik haar, wat er gebeurd was en elk ogenblik verwachtte ik de bende te horen aankomen op straat. Maar alles bleef rustig.

Kitty was zeer ontdaan en huilde van angst en geen woorden leken haar zwaar genoeg om Hunt en z'n bende te vervloeken...

Jameson is later gekomen en heeft me verteld, dat hij de lui had weten te kalmeren, door hen te herinneren aan de moeilikheid, om zonder goede papieren in Engeland te verblijven. En hoewel ze woedend waren over het feit, dat er één blijkbaar een paar ribben bij het geval verspeeld had en een ander een formidabele buil boven het oog had opgelopen door mijn succesvolle stoelworp, waren ze gauw in zoverre tot kalmte gekomen, dat ze van alle verdere vervolgingen afzagen en alleen de kerels van Hunt waren blijven schreeuwen en wraak zweren. Jameson had hen aangeraden, persoonlik naar mij te gaan zoeken, niet onduidelik zinspelend op mijn ongeëvenaarde bekwaamheid in het revolver-schieten, en ze waren mopperend afgedropen.

Morgenavond zal Jameson m'n papieren vertonen. Ze zullen ze natuurlik niet kunnen lezen, maar de officiële stempels zullen hun de laatste rest wantrouwen ontnemen en hopelik kan ik dan rustig doorgaan met zingen en geld verdienen.

Jameson is weg. Kitty is zeer pessimisties gestemd en heeft lange tijd niets gedaan dan huilen. Nu is ze eindelik sinds een poosje ingeslapen, maar ze snikt af en toe in haar slaap en prevelt afgebroken zinnetjes...

Wat dat worden zal?

Dinsdag, 8 Dec. Avond.

Wat kan er veel gebeuren in den tijd van één dag! M'n kop barst en het is, als wilden m'n ogen uit hun kassen dringen, als benauwde hen de bekrompen ruimte, waarin ze opgesloten zijn. En zo is het met al m'n organen, zo is het met heel m'n lichaam, zo is het ook met heel m'n ziel... Ik heb het benauwd. Ik stik bijna...

Ik kan het niet geloven en toch is het waar... Het is gedaan met alle mooie momenten, met heel de regeneratie, met de warmte en het licht... In zo diep-zware, drukkende duisternis ben ik nog nooit geweest...

Ik kan het niet alles bevatten, niet geloven, niet doordenken...

Kitty, m'n arme Kitty is dood.,.

Ik ben alleen, en nu besef ik eerst, wat het zeggen wil; alleen zijn... Bovendien ben ik zover als vóór ik haar ontmoette: zwerver door Londen, zonder middel van bestaan.

Ik, die me zo sterk waande, zo onaantastbaar sterk in de laatste, zonnige dagen, ik ben verslagen, vernietigd, weggejaagd als een hond, die men z'n laatste beentje ontsteelt, die men z'n rustig plekje in een warmen hoek misgunt, die men wegtrapt, de bange onzekerheid in, de barre eenzaamheid in...

Maar voor mij, voor mij zou ik niet klagen...

Arme, arme, arme meid!... Juist nu het leven je eindelik het laatste restje warmte ging brengen... juist nu je begon te ervaren, dat het leven nog iets anders zijn kon, dan de walgelikste, zwartste ellende, nu hebben ze je neergeslagen, met één zware onbarmhartige mokerslag... Zo, als men een beest velt...

Deze morgen, toen ik uit was, om rust te vinden na een slapeloze nacht, is de politie gekomen, om te onderzoeken, of er een spion was... een inspecteur met twee agenten... Ze vonden alleen een dodelik verschrikte, lijkbleke meid, met bevende lippen en van angst verglaasde ogen... Zonder veel praatjes hebben ze alles door elkaar gehaald, maar niets gevonden dan wat liedjes...

Er was veel volk op straat samengeschoold.

Juist toen ik aankwam, verlieten de agenten het huis.

Iemand wees mij aan en ik moest mee naar het bureau.

Ik weet zeker, dat ik tussen de gordijnen Kitty gezien heb en een schrille schreeuw gehoord...

Op het bureau was ik spoedig klaar: mijn papieren waren duidelik genoeg en volmaakt in orde. Met een verontschuldiging liet men mij gaan.

Maar toen ik thuis kwam, vond ik weer veel publiek voor de deur en de hospita vloog me in het gezicht, zodra ik me tussen de mensen had doorgewerkt en de deur naderde.

Ze schreeuwde me alle mogelike scheldwoorden toe en plots onderscheidde ik:

„Moordenaar!"

Versuft zag ik haar aan, en toen krijste ze het me toe, met een stem, die oversloeg van woede: dat Kitty

een bloedspuwing had gekregen van schrik en dat ze dood was... dat het mijn schuld was, dat ik haar misleid had, ik, vuile spion, en dat ze me de ogen uit m'n kop moest halen. Zonder nog recht te begrijpen zag ik de kring rond: overal ernstige gezichten en dreigende ogen. Het wijf ging de deur in en sloeg die voor m'n neus dicht. Ik wou naar binnen en wierp me met m'n volle gewicht tegen de deur... ze week niet... Met elke seconde drong dieper tot me door de vreselike betekenis van de woorden, die ik gehoord had, en ik sloeg mijn vuisten tegen de deur tot bloedens toe, maar er was geen beweging in te krijgen... Iemand greep me bij de schouder en trok me achteruit... Ik zag om, en keek in het gemene smoel van de matroos van gisterenavond... Ha, het wellustige gevoel van de mogelikheid mijn haat en wraakzucht te kunnen koelen, dat mij geheel doorstroomde... het genot van de zekerheid mijner kracht, die mij in staat stelde een offer te kiezen, om mijn smart en grenzenloze wanhoop te doen betalen door anderer smart en pijn!...

Zonder een ogenblik te bedenken greep ik toe... Met een schorre lach van weelde voelde ik, hoe mijn vingers drongen in het weke vlees van zijn blote nek en als door een bloedige sluier zag ik zijn gezicht vertrekken van benauwdheid, z'n ogen uitpuilen en z'n wangen zwellen... Z'n mond ging open en een rochelende klank reutelde op uit zijn keel, die ik omklemde met al m'n kracht... Zijn handen wrongen zich in machteloze greep om mijn arm en hij wankelde... Toen gaf ik hem een slag met mijn vrije vuist en liet hem los... Zwaar tuimelde hij achteruit en viel schuin tegen de anderen aan, steunend en met gesloten ogen. Ik zag hem op zij ineenzakken en als een vod voor mijn

voeten liggen en een schreeuw van triomf wrong zich uit mijn borst omhoog. Ik richtte mij op uit mijn enigszins gebogen houding en zag rond naar een nieuw offer voor mijn haat... Nooit heb ik mij zozeer beest gevoeld... Er bestond niets meer voor me buiten dat ene: lichamelike wraak te kunnen nemen, te kunnen breken en verpletteren, wat onder mijn bereik was. Schreeuwend schoot ik vooruit en trapte een kerel omver, die mij star van verbazing stond aan te gapen... Wat daarna gebeurde weet ik niet precies meer. Ik sloeg en trapte blind van woede... als ik iets raakte, werd mijn weelderig gevoel groter, als ik miste, schreeuwde ik van teleurstelling. Om mij heen klonk een gegil van vrouwen en geschreeuw van mannen. Talloze armen staken zich naar mij uit en zware vuisten bonkten neer op mijn hoofd en mijn rug. Plotseling sprong er een kerel op mijn nek en greep met beide handen mijn hals beet. Op hetzelfde ogenblik wierp ik mij achterover op den grond... Ik hoorde, hoe z'n hoofd tegen de steenen bonsde, en de gillende schreeuw, die hij gaf, verscheurde mij de oren. Zijn handen lieten mij los en ik sprong op, maar een geweldige slag met iets hards opzij tegen mijn hoofd deed mij duizelen en dat ene ogenblik werd me noodlottig, want met drie, vier tegelijk besprongen ze me en smeten me op den grond, sloegen me, trapten op me...

Toen kwamen de Boby's en ranselden de kerels met de wapenstok van mij af... Suf geslagen en achtervolgd door het wilde wraakgeschreeuw van de teleurgestelde bende sukkelde ik tussen de agenten in naar de politiepost, waar dezelfde inspecteur, die mijn papieren had nagezien, mijn wonden verbond en mij ondervroeg over de oorzaak van de vechtpartij... Ik kon er niet

toe komen, hem te vertellen van Kitty en zei maar wat over het praatje van spionnage. Hij glimlachte en wenste me geluk, dat de agenten juist op tijd waren gekomen: zeker zouden ze me verscheurd hebben, als ze nog een weinigje langer hadden kunnen bezig blijven... En als bewijs wees hij me een snede, die de revers van mijn overjas aan de linkerzijde doormidden gedeeld had, zonder evenwel dieper door te dringen... En hij drukte mij op het hart, toch vooral niet in de buurt terug te gaan: zeker zou ik er niet levend afkomen, vooral omdat verschillende van de troep lelik toegetakeld waren. De politie nam het mij niet kwalik: „Had er maar een stuk of wat dood geslagen, meneer," zei een dikke brigadier, „dat bespaart ons de verdere zorg voor dat tuig." En ze lachten allemaal om die geestigheid... Maar ik kon niet lachen... De opwinding minderde, en een gevoel van eindeloos wee zonk langzaam in mijn bewustzijn neer...

Ineengezakt op de leunstoel van de inspecteur heb ik langen tijd versuft voor mij heen zitten staren. De agenten lieten mij op een wenk van hun chef met rust. Een bracht mij een glas water, maar ik kon de tanden niet vaneen krijgen om te drinken. Toen hoorde ik buiten een gil, ik weet niet waarom of van wie, maar het was dezelfde gil, die ik gehoord heb, toen de politie mij voor het eerst meevoerde... Het was me, alsof er iets brak binnen in mijn borst... ik was ineens weer bij mijn volle bewustzijn en een snik schokte op in mijn keel... Alle droefheid, die zich in mij had opgehoopt, alle haat en alle bitterheid baanden zich op eenmaal een weg en ik snikte het uit, luid en onbedaarlik, de vuisten gebald op de tafel en het hoofd op de armen... Dan hoorde ik grinniken en als onder een

straal ijskoud water verkilde ik, en richtte het hoofd op... Zeker, agent... je had gelijk... het wàs belachelik: een grote vent, die huilt, *omdat ie een pak ransel heeft gekregen*... Zo dacht je immers?...

De inspecteur zond z'n mannen de kamer uit en begon met me te praten, op welwillende toon... hij scheen te begrijpen, dat er nog iets anders zijn moest... Onder de bedarende invloed van z'n goede, gedempte stem kwam ik allengs tot kalmte en het werd mij duidelik, dat ik beter deed, hem alles te vertellen... Wie zou anders zorgen voor de belangen van Kitty en bovenal: van Kitty's dochtertje?... Er was geld in de la van de tafel: de bloedspaarpot van een moeder...

In enkele woorden deed ik hem het triest verhaal van Kitty's leven... Waarschijnlik heeft deze man in zijn betrekking veel ellendigs gezien... en toch stonden zijn ogen vol tranen, slikte hij heftig en kuchte driftig om zijn ontroering, zijn ontsteltenis meester te worden.

Hij heeft ook om Jameson gestuurd, maar die durft mij nu niet meer terugnemen: ik ben voor goed gedoodverfd als „verdacht persoon", iemand, die door de politie gehaald is als spion... Bovendien hebben ze een geweldige rancune tegen me ter oorzake van Kitty's dood... Krankzinnig verschijnsel! Nooit hebben ze naar haar omgekeken, de ploerten, en nu hebben ze opeens een dodelike haat opgevat tegen de man, die „haar dood geweest is"... nu herinneren ze zich, dat Kitty behoorde tot hun wijk en hun klasse-instinct doet hen zich in wilde haat keren tegen mij... die nergens behoor...

Het speet Jameson, maar hij kon niets voor me doen... Hij zou zelf de eerste tijd werk genoeg hebben, om z'n geschokte goede naam terug te krijgen en het vertrouwen van de buurt te herwinnen...

De inspecteur heeft toen twee agenten naar onze kamer gestuurd en ze hebben mijn handkoffer meegebracht, waarin wat linnengoed zat, en mijn dagboek. En voorzichtig droegen ze het kleine, ijzeren kistje, dat de onmeetbare schatten van Kitty's liefde in luttele munten omsloot... Ik heb mij wel gewacht te vertellen, dat er ook nog een vijftig shilling van mij bij was: het is mijn afscheidsgeschenk aan het kleine blonde meisje, dat zonder het te weten, zo zwaar verlies geleden heeft...

Ze zullen voor alles zorgen... en ik denk, dat de mensen, die Kitty's kind opvoedden, het wel verder zullen grootbrengen. Ze hielden er zoveel van en, wie weet, misschien is Kitty's dood een geruststelling voor hen...

Toen we alles geregeld hadden, heb ik met een handdruk van de brave inspecteur afscheid genomen. Hij hield even mijn hand vast en vroeg, met een warme klank in zijn stem:

„Kan ik iets voor u doen?"

Vaster drukte ik zijn hand, maar een ontzettende moeheid woog loodzwaar op mijn hersens en ik vond niets anders te zeggen, dan een toonloos:

„Neen... ik dank u..."

Toen ging ik heen, met hangend hoofd, zo moe, zo moe.

Gedachteloos heb ik gans de dag omgezworven, straat in, straat uit. Mijn moeheid bleef, maar werd niet groter en mechanies gingen mijn voeten als onafhankelik van mijn wil voort, al maar voort... Ik voelde geen honger of dorst, geen kou of regen, ik zag de mensen maar als vage schimmen langs mij heengaan en tweemaal trok iemand mij met een kreet opzij voor

een aanrazend rijtuig, als ik van het trottoir was afgedwaald op de rijweg... Ik had zelfs geen besef om te bedanken en liep wezenloos verder, heel de lange, lange dag...

Tegen den avond kwam ik in de buurt van de Theems, in het westelik deel van Londen en ineens, toen ik opkeek, meende ik een gebouw te herkennen. Met geweld dwong ik mij tot aandacht en ik zag, dat ik voor de politiepost stond, waar ik indertijd — wat is het nog kort geleden en wat schijnt die tijd een eeuwigheid! — het lijk herkende van het verdronken meisje... Ik vluchtte weg van de plaats, die zo zwarte herinneringen wakker riep en mijn gedachten begonnen weer te werken... Ik dacht aan het lieve kantoormeisje, en aan Kitty... Wat gaan er een massa levens verloren... Deze twee zo geheel verschillende vrouwen... beide van aanleg zo goed, die zoveel moois in het leven hadden kunnen doen en zoveel moois en blij's hadden kunnen vinden... die geschapen waren om liefde en warmte te geven en te ontvangen... vrouwen, die als bloemen hadden kunnen zijn, zo mooi, zo zacht en verspreidend zo tedere bekoring... beiden geknakt, verdord, vertrapt... Levens zonder licht, zonder warmte, volkomen, volkomen mislukt... Twee, die ik even zag in de korte tijd, dat ik eigenlik met open ogen rondloop... Hoevelen gaan er dan niet te gronde in wanhoop en mensonterende ellende? Waarom zijn mensenlevens zoveel triester en zoveel minder waard dan die van dieren?... Ach, mijn handen beven en nevels trekken voor mijn ogen voorbij... Wat is het leven kwaadaardig en meedogenloos... en blind... En wij ook... als blinde insecten krielen wij rond over de wereld en weten niet wie we zijn, wat we doen, waar-

heen we gaan... En Vermeijlens woorden over Ahasverus komen mij voor de geest in al hun hopeloosheid, hun grondeloze smartelikheid: „Het leven had hem bij zijnen schabernak vast en duwde hem voort. Waartoe? Naar het einde. Waarom? Dáárom..." Zijn we niet allen wandelende Joden, allen zonder onderscheid?

Ik heb een klein logement gevonden in een stil achterafbuurtje. De straat is nauw en donker en ik weet op geen mijlen na, waar ik ben, maar dat kan me ook niet schelen... Ik heb een klein kamertje en dat kost mij één shilling sixpence per dag, zonder ontbijt of kost... Dat is te duur; mijn hele bezitting bepaalt zich tot één enkel goudstuk, ter waarde van twintig shilling... Ik zal weer werk moeten zoeken... en ik weet zo goed, wat dat beduidt... Evenwel interesseert dit alles mij niet...

Ginds, in White Chapel, ver hier vandaan, ligt tussen vreemde mensen Kitty, koud en bleek... De angst om mij heeft haar gedood... Nooit meer zal ik in haar ogen zien en mij verwonderen over al de aandoeningen die ik er klaar en duidelik in weerspiegelen zag, wisselend van ogenblik tot ogenblik... Ze zijn voor altijd gesloten... Het arme hart, dat met elke slag een golf liefde uitzond... liefde zonder loon... het arme, leeggebloede hart heeft opgehouden te kloppen... En ik, die naast haar leefde als een trouw vriend, zonder andere intimiteit dan die van samen eten en wonen... Ik voel nu, dat ik deze vrouw heb liefgehad, serieus heb liefgehad, met eerbied en grote tederheid... Te laat... Even te laat.

Ah, de gedachte aan het kleine meisje bij de vreemde mensen wil mij maar niet uit het hoofd!... Ze zal horen, dat de goede tante dood is, de tante, die haar

altijd lekkers en speelgoed bracht... Misschien zal ze even schreien om het akelige idee: dood... Maar dan zal ze weer lachend met haar pop gaan spelen, en met haar winkeltje, en nooit wellicht zal ze een flauw vermoeden hebben van al de tranen, van het warme hartebloed, waarmee dit speelgoed is betaald... waarmee heel haar leven is gekocht... waarmee zij is ontwoekerd aan grenzenloos-stuitende ellende... De vrouw, die alles voor haar had mogen, en die slechts een vreemde tante voor haar heeft willen zijn, heeft geen plaats in het onnozele hartje... En het offer is zonder loon gebracht...

Moeder, die mij in koelheid liet heengaan om een kwestie van geringe betekenis — o, nu weet ik eerst van hòe geringe betekenis! — wat is jouw liefde van fijnbeschaafde vrouw armzalig gebleken bij de liefde van deze arme matrozenmeid, moeder!...

Mijn hele lichaam doet me pijn en ik heb naast mijn slaap een blauwzwarte buil, die klopt als zat er een kleine smid in... Ik ben op van vermoeienis en droefheid, maar ik voel, dat ik heel de nacht niet slapen zal en ik ben bang voor de beelden, die aan mijn ogen zullen voorbij trekken, als ik in donker deze lange winternacht doorwaak... Ik ben maar gaan zitten schrijven om mijn ergste gedachten te ontvluchten... Toch heeft het nogmaals doorleven van al de emoties van deze verschrikkelike dag mij nog meer aangegrepen, dan ik dacht, dat mogelik was, en de beweging van het schrijven heeft mij totaal afgemat...

Ik kan niet meer. Sterretjes dansen voor mijn ogen. Ik zal naar bed gaan en de lamp laten branden. Misschien rust ik dan wat uit...

Wat gaat er van mij worden?...

Donderdag, 10 Dec. Avond.

Ik heb deze nacht geslapen... Dat wil zeggen: ik heb geslapen van ongeveer zeven uur tot zowat half negen. Voor het eerst sedert Dinsdagmorgen...

En toen ik wakker werd was er als een bliksemlicht in m'n afgematte geest het idee-fixe, dat al die ellendige gebeurtenissen van Dinsdag niet werkelik gebeurd waren. Dat ik had toegegeven aan een waanvoorstelling en, uit de koers geslagen door de opwinding der laatste dagen, mij dit alles had voorgesteld... Ik had in de droom Kitty gezien, die rondliep door de kamer, voor het eten zorgde en uit het raam keek of ik er niet aankwam... En ik was in de kamer, maar ze zag me niet!... Vreemd!... En juist toen ik me gereed maakte, haar van achteren te naderen en mijn handen op haar ogen te leggen om te vragen: „Wie daar?"... juist, toen ik al bij voorbaat glimlachte om haar blijde schreeuw van verbazing, werd ik wakker...

Met de overtuiging in m'n ziel, dat ik gauw terug moest, eer Kitty zich al te ongerust maakte... Met de vreugdige gewaarwording ook van een zieke, die zich zijn kwaal te boven weet...

Ik voelde me wat flauw, maar uiterst fris. En haastig liep ik de straat op... Langzamerhand toch bekroop mij een vage angst voor *de wijk* en met een ziekelik idee van sluwe voorzorgen te moeten nemen, liep ik een kapperswinkel in, liet m'n haar kort snijden en m'n knevel weer wegscheren. In de spiegel zag ik m'n gladde gezicht en ook, dat ik er slecht uitzag: grauwbleek en stil vermoeid... Maar ik had plezier in m'n gedaanteverandering en trok m'n breedgerande hoed

extra diep over m'n voorhoofd. Een weinig doorgezakt in mijn schouders en met een gevoel of er lood in m'n knieën zat, liep ik snel door. Met elke minuut werd m'n gejaagdheid groter en als werd ik met de zweep voortgejaagd zo rusteloos repte ik mijn zware benen langs de straten. Eindelik ging het mij niet vlug genoeg meer, ik had een gevoel van „je-komt-zeker-te-laat"... ik nam een omnibus en het scheen me, alsof het ding voortkroop... Mijn ongeduld nam voortdurend toe en werd een benauwde spanning... grote zweetdroppels liepen van onder mijn hoed langs m'n gezicht... Eindelik kon ik uitstappen en ik liep zo hard ik kon, tot ik aan 't eind van onze straat hijgend stilstond...

Nog juist bijtijds...

Vóór onze deur stond een zwarte, gesloten koets... Men droeg uit de deur een ruwe kist en stopte die met weinig voorzichtigheid in het doffe, zwarte gevaarte... Toen sprongen twee kerels op de bok en het paard zette aan... Een groepje nieuwsgierigen, dat bijeengekomen was, ging uiteen... En daar reed de sombere wagen... Niemand keek er naar om... niemand liep er achter... De kerels op de bok keken links en rechts en ik zag er een grinnikend wat zeggen tegen de ander... Krakend reed de wagen langs mij heen. Werktuigelik lichtte ik de hoed... Dan sloegen ze de hoek om... Ik hoorde kinderstemmen en een kleine jongen rolde tegen mij aan, lachend en schreeuwend tegen een makkertje...

Het was de begrafenis van Kitty... Niemand heeft me herkend...

Nu ben ik weer „thuis" en ik drink whiskey... Ik heb een volle fles mee naar boven genomen...

Zaterdag 13 Dec. Namiddag.

In een kleine gaarkeuken.

Om mij heen gezoem van etende en pratende mensen. Een weeë etenslucht.

In mijn kop een barstende pijn en een sataniese lust tot zelfkwelling.

En in mijn zak: juist genoeg om m'n vertering te betalen.

Naast mij: een bundeltje goed, in een zwarten doek bijeengeknoopt: gisteren heb ik m'n koffer verpatst aan m'n hotelbaas, voor twee shilling. Daar heb ik vandaag van gegeten en gedronken. Nu is alles op.

Daardoor kom ik wat tot rust. Als ik momenteel de beschikking had over een ton gouds, ik zou niet rusten eer het geheel op was... Ik heb gedronken de laatste dagen, gedronken... Maar ik ben geen drinker en ik zal het helaas nooit worden ook... Het komt bepaald van die ellendig slechte whiskey, dat mijn hersens bezig zijn te verstenen tot een bewegelike, ronde bal, die zwaar in m'n arme kop ligt en telkens van de ene zijde naar de andere rolt, als ik m'n hoofd keer... hij rolt langs m'n haarwortels, ik voel het duidelik, en die doen zo zeer of aan iedere wortel een zweertje zit... als ik m'n hand door m'n haar strijk, zou ik het kunnen uitschreeuwen van pijn... Bah! die smerige drank... Ik wil niet meer drinken... *het helpt mij niet!*... Ik kan ze niet wegdrinken, die gedachten, die beelden, die zwarte, schoreme koets... en de rest... Ook ben ik bang geworden voor de bij elke roes sterker wordende neiging om terug te gaan naar White Chapel en Hunt op te zoeken, niet te rusten eer ik hem onder

mijn handen heb en hem dan koelbloedig af te maken, zooals men een dolle hond neerschiet of een giftig dier vertrapt... Nu al twee keer is de onmogelikheid om zover van huis te gaan met m'n wankelende benen de enige reden geweest, dat ik het niet gedaan heb...

Neen, ik wil niet meer drinken... Bij toeval mocht ik eens een roes hebben in de buurt van „The Red Horse" en Hunt moest me tegen het lijf lopen... Het zou me aan de galg brengen... Ik wil niet meer drinken..

Ik heb er bovendien geen geld meer voor. Ik heb niets meer, niets... En de dag is haast om. 't Wordt gauw donker... En ik ben nog niet helemaal nuchter, vrees ik... Zonder dat ik het wil, voel ik telkens m'n wenkbrauwen zich optrekken... Dat moet een gek gezicht zijn voor wie naar me zit te kijken!...

Ik draal maar...

Wat moet dat nou?... Moet ik in dit koude weer op straat blijven, heel de nacht!... Dat kan toch niet... Ik ben toch een mens. 't Is winter, en het zal gaan sneeuwen... De koeien hebben een stal, de paarden ook... de waakhond heeft een hok op het erf van de boer... De kippen, de ganzen, de varkens hebben een hok...

Ik lach!... Ik lach om mijn dwaas gezwets... Omdat de logika der feiten plots weer in mijn bewustzijn doordringt... (Ik zal wel gauw weer helemaal nuchter zijn.)

Maar natuurlik! De kippen, de varkens en de rest zijn ergens goed voor, geven iemand voordeel... Daarom hebben ze een hok, dáárom geven hun eigenaars in tedere bezorgdheid voor eigen welzijn een onderdak aan de beesten... *Ik* ben nergens goed voor... ik geef niemand voordeel... ik heb geen eigenaar... dáárom heb ik ook geen hok... ik ben maar een mens, helaas... 'k Wou, dat ik iemands eigendom was!...

Men mag de logika der dingen nooit uit het oog verliezen. Dat vertroebelt iemands inzichten... Goed, ik aanvaard... ik klaag niet meer... Ik ga al... Ik neem zo meteen m'n bundeltje op en ga...

God, alweer *nergens heen!*

Ahasverus, de wandelende Jood!...

Het begint zacht te sneeuwen buiten, kleine, witte vlokjes, die in stille tuimel over elkaar dansen en dwarrelend de grond zoeken... kleine, kleine vlokken, zo helder wit... dadelik, over één, twee seconden: een deeltje van de afzichtelik vuile modder, die de straten bedekt... Arme, kleine, witte, weerloze vlokjes... ik vind je te beklagen, omdat je zoveel overeenkomst hebt met talloze mensenlevens...

Ik loop graag in de sneeuw. Verleden jaar nog ging ik met opzet uit in een dolle sneeuwjacht en kwam lachend, half verblind door de wilde tuimel voor mijn ogen, warm van de worsteling met de wind en de vlokken, thuis... Toen was er een bediende, die m'n jas en hoed aannam... Ja... dat was verleden jaar...

Nu is er geen thuis en geen bediende...

Maar er is sneeuw, dat is althans één overeenkomst, en daarom klaag ik alweer niet...

Nu ga ik heus... Benieuwd naar het vervolg...

Maandag, 14 December. Avond.

Wel, het gaat nu weer. Ik schrijf heel langzaam en heel slecht, maar het gaat. M'n handen zijn rood en gezwollen, maar het gaat... Sneeuwscheppershanden zijn niet de beste om te schrijven...

De nacht... Hu, die nacht!...

Ik liep de ene straat in, de andere uit, zocht goed beschutte portieken, maar telkens draaide de wind en joeg het hol vol sneeuw en ijzige tocht... Dan weer verderop. Af en toe een eindje hard lopen om wat warm te blijven. Maar de benen hebben ook een wil en vertikken het, om voor het hele lichaam voortdurend te zorgen... De wind blies fijne jachtsneeuw in m'n oren, in m'n haren, in m'n jaskraag... tussen m'n haar en in m'n hals smolt ze weg en liep in stekendkoude straaltjes langs m'n arme rug. M'n handen tintelden en m'n neus vroor haast af en was niet droog te houden... M'n ogen begonnen hoe langer hoe meer te steken en hele einden liep ik, met stijf opeengeknepen oogleden langs de huizenkant, met een brandend gevoel in de ooghoeken, waar water uitperste, dat aanstonds koud, langs m'n neus naar m'n mond liep... Om een uur of twee kreeg ik bijna onweerstaanbare aandrang om te gaan zitten; een overweldigende moeheid en slaperigheid maakten al m'n leden loom en ik kon me nauweliks meer voortslepen, maar de vrees, de zekerheid, te zullen doodvriezen, hielden mij niettemin in beweging.

Tot ik niet meer kon.

Op een paaltje, dicht bij de havenkant, ging ik zitten, trok m'n hoed zo ver mogelik naar beneden, m'n jaskraag zo ver mogelik omhoog, en met de handen in m'n mouwen weggedoken, m'n armzalig bundeltje op de knieën, gaf ik me over aan de genade of ongenade van het lot... aan de zaligheid ook van de rust... Het suisde zachtjes in m'n oren en het verwijderde geratel van een spoortrein, zware signalen op stoomfluiten, geklots van water, allerlei geluiden drongen vaag en als van zeer ver af tot m'n bewustzijn door, en versmolten zich daar tot het gezellige gezinder van een

ketel water op een kachel, van een theepot op een lichtje... Ik lachte zachtjes in mezelf om m'n vrees van daarstraks... Want ik voelde niets schrikwekkends of verontrustends: ik werd lekker warm en dook dieper in elkaar, een dommelig gevoel in m'n hoofd deed m'n gewaarwordingen al vager en vager, m'n gedachten al trager en trager worden... Even zag ik Kitty's gezicht, glimlachend vanuit een blauwige schemer... Dan kreeg ik een harde stoot tegen m'n schouder en ik hoorde onduidelik een stem, die iets tegen mij riep van o, zo ver af, ik verstond niet, wat.

Toen ik weer tot m'n bewustzijn kwam, zat ik in een leunstoel met leren zitting naast een grote, gele lessenaar en om me heen stonden politie-agenten en een inspecteur. Verbaasd en verschrikt zag ik ze aan. Maar ze lachten. Ze lachten, als tegen een ontwakend kind... Vooral een, die vlak tegenover me stond, voorovergebogen, met de handen op de knieën, met z'n bol en rood gezicht dicht bij het mijne... Ik zag z'n rode hangknevel op en neergaan en z'n kleine, half dichtgeknepen blauwe oogjes lachten mee, en z'n bolle konen en z'n rode oren, alles lachte... Ik zie hem nòg. Zo genoeglik heb ik zelden zien lachen als door deze Bobby, met z'n helm achterover op z'n rossige kop, en het stormbandje tegen z'n onderlip. Eindelik keerde hij zich naar de anderen en zei:

„Hij 's wakker!"

En toen lachten ze weer. En ik lachte mee.

„Nou," zei de inspecteur, „jij bent ook een goeie! Wie gaat er nou godbetere 't, midden in een sneeuwstorm op een paaltje zitten slapen?!... As onze Pat je niet net op tijd gevonden had, was je d'r om koud geweest, vriend."

De bolle agent knikte me lachend toe en zei met een vreemd accent:

„Ja, boy, dat was je net!"

Ik wou opstaan, maar m'n benen deden zo'n pijn.

Toen brachten ze me een warme, sterke cognacgroc en Pat bracht boterhammen... En toen ik gretig dronk en de boterhammen een voor een met ware vraatzucht verslond, lachten ze weer. Pat zag nauwkeurig iedere hap na en toen de laatste kruimel verdwenen was, sloeg hij me krachtig op m'n schouder en riep:

„Jij bent me d'r eentje! Nou!"

En hij schaterde het uit, als had hij een uitmuntende zet gedaan.

Daarop schoven ze me met m'n stoel bij de kachel. De agenten gingen bijna allemaal weg. Alleen de inspecteur bleef met Pat in de kamer.

Na een half uurtje kon ik weer praten en antwoordde gewillig op de vragen, die de inspecteur me deed. Hij haalde de schouders op: gewone geval, werkloos, dakloos... niks bizonders... Niks an te doen ook.

Pat kreeg een idee.

„D'r mot sneeuw geruimd worden," opperde hij. „'t Ligt hier en daar een voet hoog, minstens.. Zal ik 'm straks an een schop helpen, sir?"

„Wel," geeuwde de ander, „daar is niks op tegen, denk ik."

Ze hebben me nog wat eten gegeven en met Pat ben ik er tegen de morgen op uitgestapt naar een gebouw, waar schoppen werden uitgedeeld aan werklozen, die sneeuw wilden scheppen,.. 't Was pijnlik, te zien, hoe naar elke schop twintig handen grepen...

Ik heb met drie anderen een wagen gekregen en afscheid genomen van Pat, die lachte om mijn dank-

betuigingen en goedig met z'n enorme handen zwaaide: al goed, al goed... Ik zal je onthouden, Pat... En als ik es verdrietig ben, zal ik aan je genoegelik gezicht denken, en hoe jij lacht...

't Is zwaar werk, en smerig... M'n lendenen zijn gekraakt, en ik heb blaren aan m'n vingers van respectabele afmetingen. Maar da's niets... 'k Heb drie shilling verdiend...

Nu heb ik eerst een nieuw cahier gekocht en een flesje inkt... 't Nodigste eerst, wat?...

En ik heb een prachtadres om te logeren; voor vijf penny... Een bed, een kop koffie vóór het slapen gaan en een kop thee met twee sneden brood bij het opstaan... Er is een waardin, een onbeschrijfelik slordig, oud wijf, dat vloeken kan als de beste matroos en haar geweldige bezem overal met zich meesjouwt... Het is een grote kamer, maar benauwd warm. In het midden staat de tafel, waaraan ik schrijf... Een olielamp hangt er boven en habituees zitten er omheen, praten, kaarten, vloeken en spuwen op de grond. Tegen de muur liggen matrassen, met een soort hoofdkussen (de vulling is een nog onopgelost probleem) en een deken. Daar slapen we allemaal straks broederlik naast elkaar, wij, werkloze schooiers, bedelaars, uitschot van onze heerlike, beschaafde samenleving... De waardin slaapt in een bedstede, naast de kachel... Het is er vuil... het stinkt hier bepaald en er zullen ongetwijfeld vlooien zijn, zo niet erger... Maar wat wil je?... Vijf penny is niet veel, en dan: avondmaal en ontbijt inbegrepen... Nee, ik heb geboft met deze ontdekking en ik klaag niet... Een van de sneeuwscheppers heeft het me gezegd, hij is hier ook... Er was juist een bed vrij, want een ouwe, blinde bedelaar is gisteren met

een zwarte koets weggehaald... Een bizondere bof!...
't Sneeuwt niet meer. De wind is om en het vriest knapjes...

Ik heb geen slaap, maar ik ben dodelik vermoeid en ga met spoed onder „de wol". M'n bundeltje leg ik onder m'n hoofdkussen. Morgen zal ik nog iets meer dan twee shilling bezitten. Genoeg om de strijd opnieuw te beginnen...

Ik heb deze dag niet aan Kitty kunnen denken door de duizelende drukte van het sneeuwscheppen in het havenkwartier... Als ik maar niet van haar droom... Dat maakt een hele volgende dag tot een kwelling...

Woensdag, 16 Dec. Voormiddag.

Londense mist. De smerige, geel-grijze schemering, die ik zo onbeschrijfelik lelik vind en die zo'n verschrikkelik neerduwende invloed op me heeft. Bah! wat een licht en wat een atmosfeer... Serieus, 't is in de kamer ook mistig. Alles voelt klam aan en een huiverig gevoel ligt op je huid, als was je in aanraking met iets vuil-vochtigs, een te veel gebruikte handdoek b.v. Het is uiterst onbehagelik...

En ik moet weer voort. Ik heb geen geld meer.

Ze zeggen, dat er wel eens wat te verdienen is aan de dokken. Soms mag je helpen een boot te lossen en dan verdien je veel geld. Maar je moet sterk zijn, en de stumpers hier, die er over praatten, zagen met jaloerse ogen naar m'n stevige karkas en m'n veel-belovende lengte... Nou, als 't niet te lang duurt, ben ik sterk genoeg, denk ik. Als ik maar niet te lang achtereen honger moet lijden...

Wat een stel wrakken hier! Wat een stapel schreeu-

wende ellende! Wat een godsgruwelik smerig zoodje!...

Ik ben bang voor de nachten buiten, eerlik gezegd, maar ik ben toch blij dat ik hier vandaan ga... M'n angst voor de kou en de honger hebben me hier gehouden, maar ik voel een stille blijdschap, dat de omstandigheden mij *dwingen*, op te stappen...

Dit hier is erger dan een varkenshok!

Ik word 's nachts wakker van de benauwde stank en — van de pijnlike steken, die het goorste soort parasieten me toebrengen... Wandluizen! Het leeft hier van de wandluizen!... Een van de gasten liet het me zien: hij haalde een houtspaantje door een spleet in de planken van „Moeders" bedstee — en er vielen zeker twee dozijn van die walgelike beesten op de grond... Glimlachend haalde hij zijn blote voet er over en er was een rode vlek, als donker bloed, en een ondragelike lucht drong me in de neus...

En deze lui lachen er om!... Ze maken gekheid en zeggen: „'t Is overal wat... bovendien, alleen slapen is zo ongezellig!"... Toch zijn er verschillende, die er evenals ik, door gebeten worden, die er, evenals ik, bulten van krijgen. Maar ze voelen het niet meer. Ze zijn gekomen tot zo'n hoogte van routine in armoe en vervuiling, dat ze het beschouwen als een kleinigheid. Hun lichaam, verhard tegen alle mogelike aanslagen, reageert niet meer op de beet van die verschrikkelike beesten... Maar ik kan het niet verdragen! Ik walg elk ogenblik, en ik moest mezelf dwingen om vannacht onder de deken te kruipen. Maar de kachel was uit, de lamp was uit... er brandde alleen een klein nachtpitje. Het werd zo koud, en al de gasten ronkten... Bijna huilend van ellende en angst en walging, ben ik wanhopig „naar bed" gegaan... En zodra ik wat

warmer begon te worden, kwamen de duivelse kwelgeesten opdagen... Ik voelde ze krieuwelen met hun kromme schuifelpootjes langs mijn hals... Een viel van de wand midden op m'n mond en ik spuwde verschrikt van me af, net op het gezicht van m'n buurman. Maar die merkte het niet eens. Telkens als ik er een voelde bijten, probeerde ik hem te grijpen, maar die vervloekte dieren laten zich net op het ogenblik, dat je vingers zich zullen sluiten, wegrollen... En àls ik er een greep, ging er een koude schrik langs heel m'n lijf en ik durfde hem haast niet doodknijpen, uit vrees voor het vettige, smerige gevoel aan m'n vingers... Eén knapte er duidelik hoorbaar en de toppen van m'n duim en wijsvinger waren bepaald nat van bloed... Bah! bah! bah! wat een onverdragelike, diep vernederende smerigheid!... Ik zou instaat zijn tot zelfmoord, als ik door die dieren langer mishandeld werd. Dit is het vreselikste, dat ik tot heden heb ondergaan.

Daarom ga ik getroost de straat op... Liever vries ik dood op een paaltje, dan nog langer in dit smerige hol te blijven...

Ik vraag me af, wat de stumpers hier al moeten hebben doorgemaakt, om zich daar zo maar zonder klacht, met een kwinkslag in te kunnen schikken... Wat een eindeloze weg van lijden en ontbering-van-alle-eenvoudigste-gemakken-en-reinheid ze hebben moeten afleggen, om te zijn gekomen tot deze ontaarding in alles... In alles... Want ze hebben noch gevoel van schaamte, noch eergevoel, noch enig ander menselik gevoel, dat hen stempelt tot edeler wezens dan dieren... Het enige, dat je nog bij hen opmerkt, is een zeker gevoel van saamhorigheid, als ze gezamenlik afgeven op wie het beter hebben dan zij... Maar er

is daarbij geen flinkheid, geen durf... ze steken geen hand uit, om zich te verdedigen, of om zich op te trekken... Ze durven er zelfs niet luid over spreken; gluiperig rondziend, fluisteren ze hatelike woorden van laf verbeten woede, klagen huilerig over hun verval en over de gemeenheid van hun verdrukkers... maar een ogenblik later zitten ze elkaar met onzegbaar schorem gegrinnik vieze geschiedenissen te vertellen, of hoe ze hier of daar iemand bestolen of afgezet hebben... En geen een schaamt zich om te bekennen, dat hij bedelen geen schande vindt... dat er best te leven valt zonder werken, as je maar niet te veeleisend bent en je hand durft uitstrekken... Wandluizen!

Er is één uitzondering.

Een kleine, magere man, ongelofelik mager. Uren lang zit hij bij de kachel en kijkt donker voor zich uit, zegt niets, hoort niets en geeft geen antwoord, als men hem wat vraagt. Een warrige baard hangt om zijn geel-bleek gezicht en in zijn diepliggende ogen is alle vuur geblust... Niemand weet iets van hem en hij doet geen de minste poging om iemands vertrouwen te winnen. Soms, als de anderen ondereen zitten te smoezen, kijkt hij minachtend naar het armelike zoodje schooiers en gaat bij het raam staan trommelen met zijn vingers tegen de ruiten, een hele tijd lang. Of hij loopt de straat op en blijft weg tot diep in de avond. De anderen praten veel over hem en haten hem met onbewuste afkeer. Maar „Moeder" heeft hem onder haar bescherming genomen, en in haar bijzijn durft niemand kwaad van hem zeggen... Ik denk onwillekeurig, dat deze man een geschiedenis heeft, een merkwaardige, droeve geschiedenis, die ik graag zou weten... Hij is trots... Maar als hij mijn vertrouwen vroeg, zou

ik het hem weigeren geloof ik, en daarom vraag ik hem niets...

Overigens, als men ieders geschiedenis wou weten!...

Vrijdag, 18 Dec. Namiddag.

Bibliotheek.

De hongerperiode herbegint.

Sinds twee dagen heb ik enkel water in m'n maag gekregen. Nu wreekt m'n maag zich over deze slechte behandeling en zendt me telkens golven water in m'n mond terug. Elk z'n beurt...

Van Woensdag op Donderdag heb ik achter een bordes, dicht in een hoekje geslapen. Gisteren rondgesjouwd aan de dokken, maar er was niets te doen, handen te over en vreemden konden ze missen. Ik ben daar aan de haven blijven scharrelen, en tegen de avond werd m'n honger zo groot, dat ik er over heb lopen denken, deze of gene arbeider onverwachts z'n zakje brood af te nemen en er mee van door te gaan... Maar al had ik het willen doen, ik kon niet, het was te laat: ze hadden hun brood allemaal al op...

Toen de duisternis viel en de lichtjes langs en op het water een voor een ontvonkten, dacht ik aan Holland, aan het gezicht over de Maas in Rotterdam, aan het IJ in Amsterdam... Een haven bij avond heeft een wonderlike en grootse bekoring... De vele lichtjes, verschillend van kleur, geel, groen, rood, die als geheimzinnige ogen uit de duisternis naar je loeren, zo ontelbaar veel... en overal, tot hoog in de lucht in de masten toe... En de bewegelike, aldoor verschuivende glanzen in het water, dat wielt en draait in eeuwige beweging en zonderlinge lichtslangen over z'n wirrelend

oppervlak doet kronkelen... Daartussen de onbestemde vormen van grote schepen met hoge, kolossale schoorstenen en de kleinere sleepbootjes, die onophoudelik aanbruisen en in een lichtkring verschijnen als plots opduikende monstertjes, om dadelik daarop weer in dieper duisternis weg te schieten met driftig gesnuif en geronk... En de talloze geluiden, de zware stoten op de sirene's, het gegil van kleine stoomfluiten, het vredige geplas van riemen in een onzichtbare roeiboot, en de regelmatige, schokkende stoten van de spanen in de dollen... en daarbij, als een wonderlike verrassing telkens mensenstemmen, die met lange uithalen iets roepen of soms ook een eentonig wijsje zingen, dat wegsterft tussen duizenderlei andere geluiden... Of een zin uit een gesprek dringt tot je door, uit de duisternis... je weet niet wie het zegt en waar het op slaat... je hoort maar die ene zin, en heel de avond kan die je in de oren zitten en op 't laatst weet je niet meer, waar je hem gehoord hebt of wanneer... En bovenal hou ik van het rusteloze geklots van het water tegen de kaaimuren. Zonder ze te zien kan ik me de golven denken... Ik zie ze aanspringen achter elkaar en breken of terugslaan tegen de arduinstenen... ik zie ze tegen elkaar oplopen en zich krullend ombuigen naar de kant van de zwakste, met een klein schuimend kuifje, en ik beluister met nieuwsgierige aandacht hun enkele malen herhaald driftig, sissend gebruis, als ze zich opnieuw stoten tegen de muur en door andere aankantelende golfjes neergeduwd worden, wanneer ze zich nog eens trachten op te richten...

Ik hou daar bizonder van en ik kan me bij elk geluid precies de beweging van het water voorstellen... Herinneringen dringen zich aan mij op... Herinneringen

uit een tijd, toen ik nog niets wist van honger en verdriet... Toen heel de wereld mij een paradijs leek en alles zon en blijheid... Ik zie mezelf als jongen, bij mijn vriend de veerman, aan een der Zeeuwse stromen... Hoe ik dagen lang met hem omzwierf in zijn grote zeilboot of in zijn hoogaars en luisterde naar zijn goeie, ouwe, hese stem, die vertelde van z'n vroegere reizen, van zeeën en landen, van mensen en vreemde dieren... Ik lag achterover in de boot en keek naar de blauwe hemel en de drijvende witte wolkjes, naar de blanke meeuwen, die hoog boven ons door de lucht zweefden, en naar het bruine zeil, dat zo ontzaggelik groot leek en dat zo strak stond in de mooie zomerwind, met trillende rimpeltjes in de hoeken. Dan bruiste ook het water zo langs de boorden van de boot en klotste zachtjes, maar grappig driftig tegen de boeg... soms sloeg er een met een nijdige bonk schuin tegen de kop en dan spatte het water ons om de oren en we glimlachten tegen elkaar... En hij vertelde en ik keek af en toe naar zijn bruin verweerd gezicht met de kruivende grijzende ringbaard en de kleine, goedige ogen, die tussen zware huidplooien uitkeken, pienter en plezierig om te zien... Hij pruimde zware tabak, die ik voor hem kocht, en spuwde van tijd tot tijd over boord en vaak had ik er plezier in, het plaatsje in 't oog te houden, waar hij gespuwd had, en dat snel achter onze boot wirrelend wegschoof... 's Nachts, in mijn dromen, was altijd de grote, prachtige zon en het brede, heerlike water met zijn geheimzinnige, welluidende stem en zijn onbeschrijfelik mooie wemeling van licht en kleur... Een enkele keer voeren wij zover weg, dat we eerst laat in de nacht binnenliepen... O, die zomernachten op het water... Elke golftop was een geheimzinnig-vochtige vuurpluim, en

langs de zwaarden van de boot en vlak achter het roer schoten bundels blauwig vuur en glanzende druppels spatten op... Dan zat ik stillekes bij hem op het stuurbankje, in onbewust vertrouwen dicht tegen zijn brede lijf gedrukt en we spraken weinig... En als dan de maan opkwam, met zonderlinge snelheid rijzend uit de eindeloze watervlakte als een groot, rood-gouden gezicht... heel ver weg in de donkere hemel, waar zoveel sterren te flonkeren stonden... Dan werden alle sprookjes waar, en veel te spoedig doken de lantaarns van onze kleine haven op en het grote, rode oog van de vuurbaak op de uiterste uitloper der slikken...

Wat is dat lang geleden... En wat is er sinds die tijd veel onherstelbaars gebeurd! M'n oude vriend is dood; in armoe gestorven, omdat de rivierstoomboten zijn veer opgevreten hebben... En ik ben een man geworden en al m'n dromen zijn één voor één vervlogen... Hulpeloos en in rampzalige eenzaamheid zit ik hongerig in de leeszaal van een bibliotheek, ver van huis, en betreur de gouden dagen, toen ik nog, blind en vol verrukking, de wereld vol schoonheid en vreugde waande... Hongerig naar lichaam en ziel... Ik voel het wel: zomin als het lichaam zonder voedsel kan, zomin kan de ziel zonder idealen... En ik heb geen idealen meer... Het lijkt me, alsof ik niets beters te doen heb, dan in een of andere hoek te kruipen en stil te kreperen, zonder nutteloos geklaag, overgegeven aan de barre noodzakelikheid... Kort geleden leek het, als daagde een nieuw ideaal op... Het ligt bij de andere vertrapt... Kitty hebben ze weggesleept in een smerige, zwarte wagen...

Ik heb zo'n honger, naar lichaam en ziel... En het lijkt me toe, dat ik niet meer de weerstand zal kunnen bieden van mijn eerste hongerperiode...

Ik heb nu al zo'n koortsig gevoel en ik kan de trilling van m'n vingers maar niet meester worden... Na twee dagen honger lijden... Twee dagen is een korte tijd...

Geslapen heb ik goed. Tenminste naar de omstandigheden gerekend: ik vond een lege schuit, een soort praam, die vlak bij de wal, aan een grote paal gemeerd, te dobberen lag. Brutaal ben ik er in gesprongen, half en half in de verwachting een kwaje schipper uit het vooronder te zien opduiken, die me met een eind hout te lijf zou gaan... Maar er verscheen niemand; het schuitje was verlaten. Stilletjes heb ik het luik opgelicht en ben onder de voorplecht gekropen. Er lagen wat lege zakken en die vormden, met m'n bundeltje als hoofdkussen een zeer te waarderen bed... Tegen het houten beschot, dat het vooronder van het open ruim afsluit, stond water, dat nijdig klotsend heen en weer geslingerd werd bij de bewegingen, die de praam maakte op de onrustige golven... Ik lag met m'n hoofd ongeveer tegen de waterlijn en vlak aan m'n oor sprak de korte stem van de brekende golfjes buiten... Langzamerhand ben ik me zeer behagelik gaan voelen... Al de oude herinneringen, die ik straks opschreef, kwamen als een zoete bedwelming in mijn geest naar boven en in de droom zetten zij zich voort... Ik heb goed geslapen en werd eerst wakker, toen het luidruchtige havenbedrijf al lang in volle drukte aan 't woelen was... 'k Was koud en stijf, en toen ik, gelukkig onbemerkt, uit het schuitje, op de wal geklauterd was, viel het lopen mij moeilik... Al m'n gewrichten deden pijn en er was geen enkel deel van m'n lichaam, dat ik niet duidelik voelde... Maar het lopen heeft me weer wat hersteld.

'k Heb hier en daar gevraagd, of ik werken kon, maar 't was overal 't zelfde: een nors: „niet nodig"...

Nu ga ik het nog eens proberen en als 't niet lukt, zoek ik straks m'n praam op, vroeg al, en ga „naar bed"... As je slaapt, heb je 't 'et best...

Zaterdag 19 Dec. Morgen. Op straat.

Het schuitje was weg. Een ander heb ik niet gevonden.
Ik ben doornat.
Ik heb nog niets gegeten.

Middag. Waterloo-bridge.

Ik heb nog niets gegeten...

Avond elf uur. Onder een lantaarn in Hyde-Park.

Ik heb nòg niets gegeten...
Dit is de derde volle dag!...
Het regent, en ik ga slapen op 'n bank.

Eén uur. Portiek van een koetshuis, onder de lantaarn aan de ingang. — Goed beschut.

Slaap heb ik niet meer. 'k Heb honger, en kou en koorts denk ik. Maar misschien beef ik ook enkel van woede en vernedering.
Ik heb eens een arme schooier uit een portiek gesmeten en het zonder meer in bezit genomen. Toen was ik de sterkste.
Ik had dat niet moeten doen. Nu eerst weet ik zeker, dat ik dat niet had moeten doen. Het was een laagheid. En alle laagheid roept de vergelding over zich... Zo staat het immers geschreven?...

Ik had toen een verontschuldiging: de vent wou niet met me delen... Maar dat doet er minder toe... het wàs een laagheid van me, doordat ik die arme, toch al zo diep-vernederde schooier nog dieper griefde, misschien het laatste vonkje gevoel van eigenwaarde in hem doodkneep... Toen besefte ik dat zo niet: ik had het niet zelf ervaren alweer...

En nu wel!...

Een kort en breedgebouwd landloperstype heeft me op dezelfde wijze behandeld...

Toen ik een half uurtje op m'n bank lag, met m'n hoed over de ogen, een beetje opzij gedraaid en m'n handen in de oksels van m'n armen onder m'n jas weggestopt, en bijna in slaap gesukkeld was, ondanks de voortdurend neersiepelende motregen, kwam hij aan en — gaf me een gevoelige schop.

Ik schrok en kwam half overeind... Met de handen in de zakken stond hij voor me, breed, donker, vormloos. Z'n gezicht kon ik niet zien. Hij was alleen een vage schaduw tegen het verwijderde licht van een rossig brandende lantaarn. Toen hoorde ik z'n grove, zware stem:

„Donder op."

Nog maar half wakker en verbaasd, vroeg ik:

„Waarom?"

„'s Mijn bank," grauwde hij me toe, en ongeduldig voegde hij er bij, de handen uit z'n zakken halend: „gauw wat, vort!"

Plotseling overviel me een onberedeneerde angst en als was er op de hele wereld maar één bank, waarop men liggen kon, vroeg ik:

„En ik dan?"

De kerel lachte schor en riep:

„Kan mijn wat verdommen... Vooruit, weg. Mot ik je soms eerst op je bakkes slaan?"

Maar ik wou niet weg. Niet omdat ik meende, sterker te zijn dan hij, want ik voelde me zo slap en ellendig, alsof ik lang ziek geweest was, maar de overtuiging, dat ik recht had op die bank en dat het een groot ongeluk voor me zijn zou, als ik hem moest afstaan, had zich als een idee-fixe in m'n hersens vastgezet en opgewonden schreeuwde ik, me helemaal in zittende houding oprichtend:

„Ik wil niet!"

De kerel vloekte en greep me bij m'n nek. Ik schopte naar hem en klemde me aan de bank vast, en dadelik voelde ik, dat ik niet tegen hem opgewassen zou zijn. Ik raakte hem tegen z'n schenen en hij vloekte nog harder en trok met z'n ene hand aan m'n nek, terwijl hij me met z'n andere op m'n hoofd sloeg. Met de uiterste krachtsinspanning hield ik me vast aan de leuning, maar de slagen bonkten zo zwaar op m'n hoofd, dat ik duizelig werd en m'n handen lieten langzaam los... Ik schreeuwde, maar de sterke kerel sleurde mij van de bank en gaf me een hevige schop in de lendestreek. Toen liet hij me los en languit viel ik voorover in een plas modderig water, dat hoog opspatte om me heen... Toen ik opgekrabbeld was en keek, zag ik hem, lekker in elkaar gekromd, zorgeloos op de bank liggen en in de duisternis zag ik het licht van z'n nat-glinsterende ogen, die me spottende opnamen... ik hoorde hem grinniken en begreep, dat hij zich gereed hield om dadelik opnieuw me aan te vallen, zodra ik naar hem toe kwam...

Maar daar dacht ik niet aan...

Ik raapte m'n hoed en m'n bundeltje op en liep weg... gebogen onder de grijze regen, verslagen...

Het is de eerste keer, dat ik geslagen ben en me niet heb durven of kunnen wreken... De modder aan m'n kleren en op m'n gezicht voel ik als modder op m'n ziel! Als een smerige, onuitwisbare smaad... Ik begrijp nu, wàt ik die vent in dat portiek heb aangedaan... En ik heb er veel berouw van... Waarom zijn de armen zo wreed voor elkaar?... Waarom moest die vent juist mijn bank hebben?... Er waren er toch genoeg? En het regende overal en overal was het koud...

Hij was sterk en hij rook naar jenever... Zeker had hij geen honger...

Ik ben de stad weer ingesukkeld en ik heb dit grote portiek gevonden... Maar ik zal niet slapen vannacht... Deze slagen, deze val in de modder en het spottende gegrinnik van die vent zijn de diepste vernederingen, die ik ooit heb ondergaan... Ik heb een gevoel, of ik van schaamte tegenover mezelf zou kunnen vergaan...

Bah! wat is het leven smerig en taai...

Kitty is wel gelukkig!...

Ik ga in een donkere, luwe hoek van het portiek zitten en ik wil niet meer denken of oordelen... Het walgt me alles.

Maandag 21 Dec. Namiddag.

Weer in een bibliotheek. Dat zijn prachtinrichtingen.

Dit is de vijfde dag.

Maar gisteren heb ik eten gehad. Alleen ik heb het dadelik weer uitgebraakt... Het was van geld, dat ik gekregen had als een aalmoes... Schandegeld...

In het portiek kwam, toen het licht was, een koetsier, een deftige koetsier, met verlakte laarzen en een donkergele livrei, een zware bontmantel over de schouders.

Toen hij de sleutel in het slot stak, zag hij me zitten. Half wezenloos keek ik hem aan en er waren tranen in m'n ogen... tranen van vernedering, van spijt... Ik klappertandde als een idioot, maar kon m'n onderkaak onmogelik tot onbewegelikheid dwingen... Hij keek me aan en scheen een ogenblik van plan, me naar buiten te schoppen... Maar m'n uiterlik boezemde hem blijkbaar medelijden in, want hij stak z'n hand in de zak, mompelend:

„Arme duivel."

„Kom, sta op," zei hij luid, „je kunt hier niet blijven."

Toen gooide hij mij een six-pence toe.

Het zilverstukje sprong op m'n knie terug en danste rinkelend op de tegels voor mijn voeten... het rolde een eindje weg en bleef dan liggen, met het cijfer naar boven: zes stuivers!... Ik stak mijn hand uit om het op te rapen... Maar plots vloog het bloed me naar het hoofd. Met een ruk richtte ik me op en stapte snel op de uitgang toe... Ik wankelde en moest me vasthouden aan de muur... een smartelike kramp doorvlijmde m'n ingewanden... Water liep uit m'n mond en ik sloot de ogen even... De koetsier had het muntje opgeraapt en duwde het mij in de hand.

„Toe nou," gromde z'n stem, „wees niet idioot... Pak an..."

Willoos sloot ik m'n vingers en zonder te bedanken, al m'n kracht inspannende om me overeind te houden strompelde ik weg...

Drie straten verder vond ik een kleine gaarkeuken. Daar was, zo vroeg in de morgen, al erwtensoep te krijgen. Ik kreeg voor m'n six-pence een reusachtige kom vol, met een homp bruin brood er bij. Als een razende viel ik er op aan en naarmate mijn maag gevuld

raakte, keerde m'n kalmte terug en ook een vaag gevoel van kracht... Ik werd warm... Al te warm. Het zweet brak me uit en ineens draaide alles voor m'n ogen in 't rond. Ik sprong op, maar te laat: in heftige krampen gaf m'n maag het al te gulzig ingeslokte voedsel terug...

Consternatie! Alles over de pas geveegde — hoewel weinig zindelike — vloer! De baas van het zaakje vloog vloekend op me af:

„Dronken beest... ben jij gek, om me de boel zo smerig te maken!..."

Maar z'n vrouw hield hem tegen. Ze had een lieve klank in haar stem:

„Jack!... zie je niet, dat die man ziek is!..."

Vrouwen hebben een fijn gevoel en een scherp oog voor die dingen!

De vent grolde nog wat, maar toen hij me eens goed had aangekeken en ik een verontschuldiging stotterde, hield hij z'n mond en verdween in de achterkamer. De vrouw nam me bij de arm en bracht me naar m'n stoel terug. Deelnemend informeerde ze naar wat me scheelde, maar ik kon er niet toe komen, haar alles uit te leggen... Ik mompelde wat van koorts en misselikheid en ze zei, dat het niks was, ik moest me maar niet ongerust maken, 't zou gauw over zijn... maar wat rustig blijven zitten... Zij zou even de vuile boel opruimen en me dan een warme, sterke kop thee brengen... dat zou me opknappen... Braaf mens!...

Voorzichtig, met kleine slokjes heb ik m'n thee geslurpt en na haar bedankt te hebben, ben ik maar weer de straat opgegaan... Hoofdschuddend zag ze me na...

„Stumper!..."

't Was Zondag... De bibliotheken gesloten... Alles is hier 's Zondags zo wat gesloten en 't is stil op straat.

't Weer was zachter en 't regende niet. Af en toe scheen de zon...

De dagen duren lang op straat en de nachten zijn eindeloos...

Dit is de vijfde dag... Een kop thee is een weinig versterkend voedingsmiddel.

De Amerikaanse schrijver Upton Sinclair vertelt, dat hij eens een hongerkuur ondernam en dat het na de derde dag niet hinderlik meer was... Mijn ervaring is anders... Maar misschien komt dat, omdat hij in een goed verwarmd huis leefde en 's nachts op een goed bed sliep... Zich helemaal kon verzorgen... Ik ben al die tijd niet uit de kleren geweest. Ik ben vies van mezelf... Ik heb een gevoel, als zat er een korst vuil over heel m'n lichaam... Ik hield zo van baden!...

En hoe zeker zak ik af!

Nu eerst, nu ik het over zindelikheid heb, voel ik, dat ik in geen week geschoren ben! Vóór dit ogenblik had ik het nog niet eens bemerkt... De eerste tijd voelde ik het al, als ik een dag had overgeslagen. Ik moet straks in een spiegel zien. Een baard van een week maakt iemand ineens tot een wezen van enige graden minder allooi... Maar wat komt dat er tenslotte op aan? Had ik maar wat te eten!

Om me een houding te geven heb ik m'n Londens dagboek doorgelezen. Het is weinig opwekkende lektuur...

De tijd met Kitty is een periode van licht geweest. Nu is ook dat gedoofd.

Een periode van licht! Voor mij, die behoord heb tot „de beste kringen" in Holland. Voor mij, die een tijdlang streefde naar het ideaal, een levenskunstenaar te worden in den geest van Oscar Wilde... Die behagen

schepte in de glinstering van zeldzame juwelen en de wonderlike lijnen van grillig gevormde orchideeën...

Ik wil voor mezelf nagaan, heel die periode van zucht naar raffinement, die ik eertijds beschouwde als de heerlikste tijd van mijn leven en die ik nu wel moet verafschuwen als een periode van de gedrochtelikste ontaarding... omdat ik nu begin te begrijpen, neen, ten volle begrijp, ten koste waarvan die weelde verkregen wordt...

Het was de litteratuur, die mij had bedorven. Of liever, die mij zwaar en diep onder haar wonderlik bedwelmenden invloed hield, als oude wijn doen kan: men ziet nog enkel dromen en de werkelikheid doezelt voor de benevelde blikken weg tot een mistig, vaag verschiet.

De vreselike boeken van de grote pessimisten hadden mijn oordeel overweldigd. Ik was tot de overtuiging gekomen, dat het leven niets was, dan een reeks van de droevigste ontgoochelingen, dat elke verwachting noodzakelik moest leiden tot een nieuwe, telkens vermoeiender, telkens zwaarder te dragen teleurstelling. Ik mat alle levensverhoudingen af aan de levens van de nerveuse hoofdpersonen in de grote litteratuur der laatste vijftig jaren... Ik voelde mij als Frédéric uit Flauberts „l'Education Sentimentale", die slechts leefde om te ervaren, dat vriendschap niet bestaat, dat elk ideaal een prooi wordt voor geslepen intriganten, dat de liefde slechts dient, om de mens tot een voortdurende kwelling te zijn, en bovendien alleen in zuiverheid kan blijven bestaan, wanneer zij ellendig onbevredigd blijft... zij verteert zich onophoudelik in de hitte van haar onvoldane begeerten, maar herrijst tenminste uit haar as als een nieuwe Phoenix... Maar de bevrediging is de

dood!... Troosteloze gedachte!... Ik voelde mij als Octave uit de Mussets „Histoire d'un enfant du siècle", wiens luttele schone dagen van overweldigende verrukking slechts dienden om hem de verpletterende onontkoombaarheid van eeuwig eenzaam te staan te schrikkeliker te doen beseffen... Ik voelde mij ten slotte als Jacobsens „Niels Lyhne", die telkens zijn zwakke energie aanwendde om naar het geluk te grijpen en telkens dieper, telkens smarteliker werd teruggestoten in duldeloze, jammerlike ellende en geestelike vernedering, tot hij eindelik aan een schot in de borst, dat op het zelf gezochte slagveld als een weldaad kwam, in mistroostige overweging van zijn mislukt en nutteloos leven, stierf... En in de slotwoorden, die me altijd bij zullen blijven: „Und endlich starb er dann den Tod, den schweren Tod"... klonk mij iets tegen als een machtige zucht van verlichting... en meer dan eens was ik jaloers op Niels Lyhne — omdat hij al gestorven wàs...

Ik werd, zo jong toch, moe van leven.

Al te zeer hadden deze boeken mij meegesleept in hun verwarrenden tuimel van zucht naar grootheid en twijfel aan eigen persoonlikheid en kunnen. Ik zag nog maar de grote moeilikheid om op te worstelen tegen de vreselike ervaringen, die nog komen moesten. Ik meende, iets uit deze litteratuur geleerd te hebben en mijn streven werd: te leven zonder verlangens, om alle teleurstellingen te ontgaan.

Toen kwam, als een opgaande zon, de vrouw in mijn leven. Ineens was alle zorg en leed en alle weemoed en triestheid vergeten... Ik geloofde weer, ik hoopte weer, ik durfde weer te verlangen! Hoe vol en ruim haalde ik adem!

Dan, na zo weinige maanden, volgde spoedig de

werkelike teleurstelling. Op onbegrijpelike wijze verkoelde de verhouding en werd verbroken... Zij koos een ander, iemand die ik verachtte als een ploert en een botterik... Ik trachtte het raadsel niet op te lossen. Onder mijn ogen bloeide zij als een ontluikende roos open en in haar ogen was een licht, dat ik nimmer had kunnen ontsteken. Maar voor mij was de zon onder... voorgoed...

Een ogenblik heb ik geschreeuwd van smart, teleurstelling en vernedering. Toen mijn hartstochtelike gevoelens neervielen, kwam de berusting, en daarmee de bespiegeling... Ik hervond mijn oude wijsbegeerte, verbaasde mij over mijn dwaze dromen, die ik immers al zo lang nutteloos wist... en al de oude, zware weemoed keerde weer. Dieper en dieper zonk ik weg in het moeras van mistroostigheid en pessimisme, en liet komen wat komen wou, enkel zorgende, mij ver te houden van alles wat op verlangen en hoop geleek...

Toen leerde ik op nieuwe wijze Oscar Wilde's „The Picture of Dorian Gray" kennen en Claude Farrère's „Les Civilisés" en de zwakke Hollandse afspiegeling daarvan, Teirlincks „Ivoren Aapje"... En een nieuw vermoeden werd in mij wakker: dat er misschien nog iets te halen was uit het leven voor wie de moed had, louter aan zichzelf te denken, voor wie met de uiterste brutaliteit alle schoonheid, alle gemak, alle weelde van het aardse leven voor zich opeist, blind voor het onnoemelike kwaad, dat hij doet, slechts denkend aan dat ene, dat alles-overtreffend-belangrijke, dat heerlikste, want enige werkelike aller aardse dingen: *het ik*... Alleen had men te zorgen niet op een onzalig moment door de zwakte der scrupules te worden aangetast. Met mijn plots ontwaakte oude heftigheid wierp ik mij

in deze nieuwe sfeer... Ik omringde mij van schittering en weelde, ik genoot alles, wat ten toppunt gevoerde zelfzucht iemand kan doen eisen, en een zekere bevrediging, gelegen in de hooghartige, uitdagende minachting tegenover allen en alles om mij heen, deed mij een tijdlang geloven, dat ik gevonden had wat ik zocht. Enkele van m'n vrienden, die mij terzijde bleven in deze vermoeiende jacht naar sensatie, ik zag het wel, zochten allen iets, dat het onvindbare vervangen moest. Af en toe voelde ik pijnlik scherp, dat ze allen wrakken waren, die een surrogaat zochten voor wat ze eens bezaten, maar onherroepelik verloren meenden. Ik maakte mijzelf wijs, dat ik als superieure geest boven hen allen stond, en leefde, zoals ik deed, uit de zuivere overtuiging, dat al het andere ter wereld klein, onzinnig en goed voor stumperige dwepers was... Ik streefde er naar, een volmaakte „geciviliseerde" te worden, een koude, hooghartige, geraffineerd wrede levenskunstenaar... Ja wreed... Want soms was er iets, dat ik te voren geweten had, maar dat mij niettemin verontrustte: anderen leden *om* mijn genot... Maar ik wuifde deze nieuwe verontrusting weg met de sofistiese redenering: alle wezens zijn in meerdere of mindere mate ongelukkig; geluk is een vrij geringe graad van ongelukkig zijn; men kan iemand dus alleen gradueel ongelukkig maken; op een beetje meer of minder komt het voor niemand aan; elk heeft voor zichzelf te zorgen en voor zichzelf de graad van ongelukkig-zijn te verminderen ten koste van alles... Ik zie nu in, dat juist dit gevoel en deze spitsvondige zelfbedriegerij mij tekenen hadden moeten zijn van het rampzalig-verkeerde mijner leefwijze: ik was er niet voor geschikt... Maar er waren ogenblikken, dat ik mij voelde zo luchtig, als zweefde ik...

Een met zorg gekweekte en koppig onderhouden hooghartige, bijna waanzinnige minachting voor heel de wereld werd mijn hoogste genot...

Tot ik beu werd van weelde... Tot ik de last van al die zware heerlikheid niet meer dragen kon en na één enkele nacht van miserabel tobben en wanhopige zwakte mij terugtrok uit de schitterende kring van mijn weelde-genoten, naar mijn oude, prettige, eenvoudige studeerkamer met zijn stille schoonheid van zuiver aangebrachte, langzaam ontstane harmonie...

En elke dag, die ik in eenzaamheid en luie gepeinzen verdroomde, deed me zien, dat ik nog niets verder was dan vóór mijn weeldetijd, dat het *in* mij nog even leeg, koud en dor was als voorheen... dat, als er iets veranderd was, ik enkel wat dieper was weggezonken in een trieste, hopeloos mistroostige sfeer van onbestemde weemoed en geestelike verlatenheid. De smartelike woorden van Jacobsen: „Es war das grosze Traurige, dasz eine Seele immer allein ist", waren mij dag en nacht bewust en toch, diep in mij gloeide nog een vonkje hoop, dat het anders zijn mocht, dat „de ziel niet altijd alleen moèt zijn". Maar ik wist niet, hoe het aan te leggen. Eén ding echter had ik begrepen: zoals ik tot heden geleefd had, was ik op een verkeerde weg. Zó gaf alles niets en ik pijnde mijn hersens af, om iets nieuws te bedenken, dat mij uitkomst geven zou, al was het maar door een *poging* om iets te doen... Ik snakte naar iets anders... maar ik vond niets...

Juist toen kwam het geschil met de familie: ik had enkele duizenden meer opgeleefd dan andere jaren... ik had mijn zaken als direkteur van de fabrieken der familie verwaarloosd en was bestolen op inderdaad belachelike manier: er was verlies... Ach, wat betekende

dit alles bij het bezit van die mensen!... Maar zij waren hard en beledigend, ze zeiden dingen, die ik niet horen wilde, *ze dreigden* mij... Jawel! ze *dreigden* mij! En ik, die hen in mijn hoogmoedige gedachten aan mijn voeten had zien krielen als minderwaardig gedierte... die hen verachtte om hun plat en onschoon bedrijf van geld verdienen om het geld zelf... ik, die snakte naar een nieuwe emotie, naar verandering in alle opzichten... ik barstte uit in razende drift en beledigde hen één voor één met woorden, die zoveel zweepslagen waren, en die des te feller wondden, waar zij ze niet verwacht hadden... Ze hadden de woorden van vergeving immers al in de mond voor het geval, dat ik me vernederen zou en berouw tonen!...

En ik ging... Met de kleren, die ik droeg en wat linnengoed, dat ik in een handkoffer smeet; met het geld, dat ik nog in de zak had, trok ik het grote, deftige huis uit en ging naar Engeland, met in mij een stille woede, maar een niet minder groot gevoel van kracht en bevrediging: het nieuwe had zichzelf gewezen en ik kon van voren af beginnen... Was het geen uitkomst?

En bijna onmiddellik heeft mijn stemming zich gekeerd. Beschouwde ik het zoeken naar een eigen bestaan eerst niet als een nieuwe fase van mijn genotzoekend leven, als een aangename sport?... Ik kende immers het leven door en door! Ik kende de maatschappij en haar instellingen! Ze was me zeer vertrouwd, die samenleving, ze had me altijd toegelachen als een meid, die zich verkopen wil en hoe vaak had ik op haar gespuwd?!... Ik zou nu eens *eenvoudig* leven in een bescheiden kring, alleen, met geringe middelen...

Hoe anders is alles uitgekomen!

De verhouding is plotseling omgekeerd. *Nu* spuwt de maatschappij op *mij!* En om mij heen heb ik een andere wereld zien groeien, waar ik vroeger wel eens vaag en uit de verte van gehoord, maar mij nooit om bekommerd had. In weinige dagen van direkte aanschouwing heb ik zo ontzaglik veel wijsheid opgedaan als in heel mijn vorig leven niet... Ik zie nu alles van onder af, en hoe heel anders ziet het er nu uit!... Met scherpe stift heeft het reële leven zijn heftige, bittere woorden in mijn ziel gegrift; als met toverslag ben ik veranderd!... Mijn dorheid is weg, mijn oude, voor zo hoog gehouden, weemoed schijnt mij belachelik en kunstmatig!... Eindelik heeft de machtige hand van het grote, woedende leven met één wilde greep de blinddoeken van mijn ogen gerukt... verbijsterd zie ik om me heen en verbaas me, dat ik dit alles vroeger niet gezien heb! Vroeger! Vroeger, toen ik zo sterk was en zo ontzaglik veel had kunnen doen!...

Ik heb, vagelik, het *geluk* aangevoeld. Op een wijze, als ik mij nooit had kunnen dromen. Er zijn ogenblikken geweest in mijn verhouding tot Kitty, dat een zo groot gevoel van wijde rust in me daalde, dat ik bijna duizelig werd en niets meer te wenschen wist... Zelfs tegenover mijn heimelikste gedachten heb ik toen nog geaarzeld het te bekennen, maar nu weet ik het... nu ook dat voorbij is...

En nu zit ik hier, een ineengedoken zwerver, blij met een warm plaatsje aan een schrijftafel in een publieke bibliotheek... halfdood van honger, gebroken van ellende en angstig voor de komende nacht en toch — toch niet hopeloos! Toch niet zo zonder ideaal en hoop als in de dagen van overvloed en weelde!... Er

is een wonderbaar iets met mij gebeurd... Ik kan het niet omschrijven, maar als ik diep in mezelf schouw, vind ik ook angst voor de dood, niet de redeloze angst voor de dood, niet de redeloze angst van het levende dier bedoel ik, maar iets anders, iets als de vrees van de beeldhouwer, die bedreigd wordt met het verlies van een arm of van z'n ogen... Vroeger had ik me getroost kunnen neerleggen om te sterven, nu wil ik leven, ondanks honger en lijden, ondanks verslagenheid en kommer...

Want nu eerst heb ik het leven gevat!

Ik heb de mensheid gezien!

Ik voel me een mens onder de mensen. En daarom wil ik niet sterven. Daarom zal ik vechten tot de laatste druppel bloed, tot het laatste greintje kracht...

Terugkeren... Ik kan het niet... ik mag het niet...

Als ik dit gevoel van prachtige menselikheid wil bewaren, moet ik mezelf helpen. Door eigen kracht moet ik omhoog en dan kan ik beginnen te leven. Beginnen te leven!... Hoe, en waarvoor precies, kan ik niet nader bepalen. Maar ik voel, dat het mogelik is en wel zo sterk, dat dit gevoel zeker geen bedrog kân zijn...

Alleen, het moet spoedig gebeuren. Ik moet gauw iets vinden, dat mij aan brood helpt, want vele dagen houd ik het niet meer uit.

Zou de maatschappij mij werkelik uitgestoten hebben en mij laten doodhongeren zonder genade? Juist, nu ik opnieuw zou kunnen beginnen en wellicht de jaren goed maken, die ik nutteloos verspilde?...

God, wat heb ik een krampen in mijn ingewanden! 't Is alsof gesmolten lood er in heen en weer vliegt... Het is de wreedste aller pijnen... Het is de ontzettende honger...

En zovelen om me heen hebben duizendmaal meer, dan ze behoeven... Hen iets daarvan te ontnemen is diefstal en wordt gestraft met de gevangenis... Ik werp deze stelling op: „Zolang nog iemand in de samenleving genoeg heeft voor twee, is het een mensonterende schande, dat er één wezen ter wereld *honger lijdt*", en ik daag de grootste filosoof uit, haar te bestrijden... En als hij weet wat honger is, werkelike honger, zoals ik die nu onderga, de dagenlange honger, die als met gloeiende weerhaken in iemands ingewanden omwroet — hij zal zich liever de tong afbijten, dan mij te weerspreken...

Er is nog iets, dat mij verontrust... Ik aarzel om het neer te schrijven, omdat ik het dan niet meer ontkennen kan... Het is onbegrijpelik: ik was gisterenavond ziek van verlangen naar een vrouw... Met schrikaanjagende kracht kwam de begeerte naar een vrouw al mijn gedachten en gewaarwordingen overweldigen, het enkele, verterende verlangen naar warme lippen, die me kussen, naar weke, ronde armen, die mij in wellustige overgave omstrengelen zouden, naar een zacht vrouwenlijf, dat zich tegen mij aan zou drukken, vleiend en onweerstaanbaar... Ik heb gevochten tegen de beestachtige drang om de eerste vrouw de beste aan te grijpen en met bovenmenselike inspanning is het mij gelukt... maar ik ben er niet zeker van, dat niet de angst voor het publiek en de politie mijn sterkste hulp is geweest... Het is gruwzaam, te weten, dat deze drang waanzin is en tot misdaad voeren kan, en toch zichzelf niet tot kalmte te kunnen dwingen... O, het was onzegbaar afschuwelik!... Het zweet brak me aan alle kanten uit en ik had wel kunnen schreeuwen van woede en vernedering, maar zeker zou die schreeuw

geklonken hebben als de kreet van een bronstig beest... Zou dat hysterie zijn?... En hoe komt mijn uitgemergeld en verzwakt karkas aan zulke moordende driften?... Het heeft zich niet herhaald vandaag en ik hoop, dat het voorgoed zal wegblijven... de gedachte, dat het terug kan komen, sterker, ònweerstaanbaar, jaagt mij gruwelike angst aan!...

Daar gaat een bel. Ik moet weg...
't Is koud buiten, guur.
En ik heb *honger!!!*

Dinsdag 22 December.

Ik heb het goud van m'n vulpenhouder verpatst!... Als een nutteloze sierlikheid lagen er gouden figuren, een smakeloos loofwerk, om de schacht... Wat was het eigenlik lelik en onbeschaafd!... Maar ik heb het ding eens met goud en al van een vriend gekregen, die enkele dagen later verongelukte... Daarom zijn er zeker vijf en een halve dag honger lijden nodig geweest om me op het idee te doen komen, de rommel te gelde te maken. In een obscuur zaakje is het gebeurd. De vent keek me achterdochtig aan en grinnikte.

„Goed voor de smeltkroes," zei hij met een oneindig gemene blik van verstandhouding naar z'n wijf, dat in de tussendeur stond.

Handig wipte hij de gouden figuren van het eboniet en betaalde mij een pond sterling! Ik denk, dat het niet veel is, maar hij voegde erbij: „De risico mot jij betalen, baas!..."

Ik heb maar geen antwoord gegeven en ben de straat op gegaan. Het werd tijd, dat ik wat kreeg, want mijn

knieën zakten telkens door en minstens om de vijf minuten kreeg ik zulke lastige duizelingen, dat ik moeite had, op de been te blijven en ieder ogenblik tegen een muur moest leunen. Men trekt gauw de aandacht op die manier, en ik kan belangstellende vragen van voorbijgangers en omstanders niet uitstaan: je voelt je telkens als een vreemdsoortig beest, dat aangegaapt wordt en enkel nog niet betast, omdat het wellicht bijten kan... Ik heb die sensatie de laatste dagen maar al te dikwels ondergaan...

Ik heb toch bof!

Telkens kom ik weer uit de misère.

't Zonnetje schijnt, wel bleek en weinig verwarmend, maar het is licht en opwekkend.

Dat heeft me zeker ook het prachtige idee gegeven! Gelukkig, dat ik er niet vroeger aan gedacht heb, want dan zou ik nu zeker bezweken zijn.

'k Heb het verstandig aangelegd deze keer. Eerst heb ik een paar koppen bouillon geslurpt met een beschuitje, zo'n heerlik bros Engels beschuitje. Toen ben ik naar een barbier gegaan en heb me laten scheren en m'n haar laten knippen en wassen. Dan heb ik me de werkelik overdreven weelde veroorloofd een nieuw boord te kopen (anderhalf nummer kleiner dan in Holland! het is ongelofelik!)... een bewijs alweer, dat ook slechte gewoonten tot een tweede natuur worden! Vervolgens heb ik in een klein, maar net restaurant een bescheiden plat du jour genomen en dat langzaam naar binnen gespeeld (met wat een ontzettende wils-inspanning om het niet in één enkele, gulzige hap te verslinden!), besproeid met een glas fris water.

Nu zit ik aan m'n tafeltje, onder het genot van een kop geurige koffie, te schrijven, dicht bij het invallende

zonlicht en ik heb nog honger. Ik heb bijna onweerstaanbare lust, nog een paar plats du jour te nemen, maar ik durf niet. En de belofte van een behoorlik diner tegen den avond geeft me kracht om vol te houden.

Ik zie er anders weer aardig uit! Tegenover me in een spiegel, zie ik een onooglik uitgemergeld gezicht, met uitstekende kaakbeenderen en ingevallen wangen: de tronie van een lelike teringlijder in een vergevorderd stadium. En mijn handen tonen als met laatdunkende fierheid al hun pezen en boutjes. 't Is niet om aan te zien!... En ik ben zo zwak! Ik kan me haast niet rechtop houden. Maar met een paar dagen goed eten en slapen kom ik er weer veel bovenop, en die heb ik in 't vooruitzicht!

Vannacht ga ik in 't kubiekhuis slapen en morgen waag ik er een groot deel van mijn kapitaal aan om bij een betrekkingbureau mij op te geven voor een of ander baantje, 't kan me niet schelen wat.

Als 't me nu nog een beetje meeloopt, hou ik me boven water. Ik zal toch wel ééns een baantje vinden, waarin ik me kan handhaven?! Vrees voor vijandige gezindheid wegens mijn aristocraties uiterlik behoef ik waarachtig niet meer te koesteren! En ik spreek het Engels van het lagere volk bijna onberispelik, zou ik zo denken. Ik kan massa's krachtwoorden en kernachtige uitdrukkingen in mijn discours te pas brengen, waar ik nooit van gehoord had, en mijn keel heeft een zeldzame geoefendheid gekregen om al de afschuwelike wangeluiden voort te brengen, die het volksaccent eist...

Ik heb gisteren zo'n beetje „m'n biecht" geschreven. Op de wijze van een man, die sterven gaat en te voren z'n hart nog eens wil uitstorten. Hm!... Het sterven

is voorlopig afgewimpeld... de biecht blijft en het is een rustig idee, dit al gedaan te hebben!... Ik hoop alleen maar, dat ik de dingen juist gezien heb en dat mijn oordeel niet vertroebeld zal blijken door het lange vasten en rondschooieren in de kou...

Ook heb ik ontdekt, dat mijn „stelling", wanneer men de perioden er van in omgekeerde volgorde leest, waar blijft, maar veel verder strekkende betekenis krijgt en — een zonderling dreigende klank!

„Zolang nog één wezen in de samenleving honger lijdt, is het een mensonterende schande, dat iemand ter wereld genoeg heeft voor twee."

Het is waar! Maar...

Het is de revolutie!

Want daar zijn er, die genoeg hebben voor tienduizenden en daar zijn er honderdduizenden, die honger lijden... Als men de stelling eens ging onderwijzen aan die honderdduizenden?!...

Het is waarschijnlik wel een gevolg van mijn toestand, dat ik met zo'n zonderling gevoel van bevrediging denk aan de verplettering van die tienduizend-bezitters door de ontzaglike horde der hongerlijders... En toch, waarachtig, het is mij niet te doen in mijn revolutionnaire gedachten om den ondergang dier weinige grootbezitters, maar om het heil van de honderdduizenden, die honger lijden, echte honger, de gesmolten loodhonger, die ik in m'n ingewanden heb voelen branden... Ik ben au fond niet kwaadaardig, moordzuchtig of bloeddorstig, maar — ik geloof, ik geloof bijna vast, dat ik onder zekere omstandigheden een moord zou kunnen begaan...

Ik zie de tijd van het ogenblik bijvoorbeeld zo: de enkelen laten de millioenen tegen elkaar invliegen met

de ellendigste moordmachines gewapend, zij laten toe, dat tienduizenden mensen daags verdelgd worden... Alles voor het welbegrepen belang der enkelen: alle oorlogen zijn immers handelsoorlogen en het is de groothandel, die de rijke vruchten plukt van deze afzichtelike boom — de man, die zich in stukken laat scheuren, of minstens verminken, krijgt een ijzeren kruis of z'n betrekkingen een belachelik hongerpensioen. Als Duitsland verslagen wordt, zullen de Engelse groothandelaars geweldige zaken maken, milliarden verdienen: wordt Engeland verslagen, wat men ondenkbaar noemt, dan stromen de Duitse brandkasten vol. Maar de hongerlijers blijven, die ze zijn: hongerlijers. Ze zijn gebruikt om te moorden en zich te laten moorden. Door de enkelen, de... ach, ja, da's waar, de hogeren, die hen listiglik bij de neus namen met liederlik valse leuzen. De *hogeren!* Jawel!... Dit bloedbad noemt men niet onzedelik...

Maar eilieve, waar is dan de onzedelikheid van een moordpartij, op touw gezet tegen die enkelen door de honderdduizenden? Die zou bij een goede leiding ontzaglik veel nut stichten, ontzaglik veel honger stillen, ontelbare geheime misdaden verhinderen... licht over de wereld brengen.

Ik duizel!... Predik ik de moord?

Neen, ik wil de moord niet prediken. Ik wil enkel de zwaarte van schuld dezer twee soorten van massamoord tegen elkaar opwegen... En de schaal slaat diep over naar de zijde van de oorlogsmoord... Want deze verhoogt enkel de gevaarlike en nutteloze stapels goud zonder enige ellende of verdriet van de mensheid weg te nemen... De andere zou betere resultaten opleveren voor de algemene waardigheid van het geslacht der mensen... en minder offers vragen...

Het ware wellicht mogelik om zonder moord hetzelfde doel te bereiken. Ik heb veel gehoord van de bedoelingen en de werkwijze der socialistiese organisaties... In mijn vroegere afzondering zelfs drongen klanken er van tot mij door. Ik heb er toen met anderen om geglimlacht als om machteloze en dwaze pogingen... Ik weet er weinig van, maar het lijkt me nu, dat er misschien schone mogelikheden in opgesloten zijn... *De idee,* die er in leeft, moet gelijk zijn aan die zich zo onweerstaanbaar en machtig in mij naar boven werkt door de kracht van het leven zelf... van het leven in de grote beweging, in de grote en geduchte kring van de honderdduizenden... Maar het socialisme gaat zo tergend langzaam! Enfin, als ik weer beter ben, zal ik er aan denken en er naar vragen aan mensen, die ik ontmoet en die het weten kunnen.

Avond. In het kubiekhuis.

Tevreden zit ik op de rand van mijn bed en krabbel een paar regels. 'k Heb fijn gegeten en voel me veel, veel sterker al. En heerlik, bijna gezond vermoeid!... Van al de ongemakken, die me hier vroeger uit de slaap hielden zal ik nu geen last hebben. Wat waren die klachten belachelik! Ik zal heerlik slapen. Het is pas half negen en ik mag blijven liggen tot acht uur morgenochtend... Verrukkelik!...

N.B. De histeriese aanval heeft zich niet herhaald! Ik kom er weer bovenop!!

Woensdag 23 Dec. Namiddag.

Het schijnt dus wel besloten te zijn, dat ik kapot

moet! Alle vloeken, die ik ken, zijn niet in staat mijn woede ook maar in de verste verte lucht te geven. Bah! wat een wereld!...

Ik ben bestolen!

Vannacht, terwijl ik, voor het eerst sinds eindeloze dagen, rustig sliep, heeft iemand mijn geld gestolen... Kan iemand de grootte van deze laffe misdaad beseffen? Deze diefstal staat gelijk met de gemeenste sluipmoord... Kon ik het ongure individu tot moes trappen onder mijn voeten!... Ha!...

Stel je dat voor: daar ligt iemand, die dagen in regen en sneeuw en wind omzwierf met een lege maag, met een grenzenloze wanhoop in de ziel, met de dood voor oogen... Verzwakt, ellendig strompelde hij rond, wankelend, de koorts in z'n holle oogen, de dood in z'n hart... Eindelik vond hij uitkomst, voor een ogenblik... De hoop ontwaakte weer, hij durfde weer denken aan de toekomst... Voorzichtig, zuinig, at hij een beetje... uit spaarzaamheid zocht hij het goedkoopste bed, tussen even arme schooiers als hij zelf was... En terwijl hij daar ligt, in een slaap, bijna gelijk aan de dood, sluipt iemand over het rasterwerk en steelt zijn arme geld, d. w. z. steelt hem het brood voor de hongerige mond weg, steelt hem de hoop uit de ziel, steelt hem het leven af... Dan verdwijnt de dief, sluipend, gluipend, grinnikend van ingehouden pret over de welgelukte slag...

Ah, hoe dat mogelik is! Hoe de ene hongerlijder de andere alles kan ontnemen, *alles*... Had hij me nog een paar shilling gelaten, ik was ten minste nog voor een paar dagen gered geweest... Maar niets! Geen farthing!... Met één stoot ben ik teruggeworpen in de vreselikste ellende, in de bitterste honger, die weer

al aan mijn ingewanden vreet met z'n gloeiende tanden...

Ik was het laatst wakker. Bijna iedereen was al weg en toen ik mijn verlies ontdekte, was het natuurlik te laat. De schoft zal wel zo vroeg mogelik de plaat gepoetst hebben. Ik ging te keer als een razende. De politie werd gewaarschuwd. Het speet hen. Maar ik kon niets eisen. Ik kon niet eens bewijzen, dat ik bestolen wàs. Wie verzekerde hen, dat ik niet zonder een cent op zak was gaan slapen?...

Ach God, wat is dat ellendig! Ik heb me nog nooit zò geslagen gevoeld! Zo finaal lam geslagen. De schrik heeft me inderdaad bijna verlamd...

En te denken, dat, terwijl ik hier op een bank, buiten, zit te schrijven, de onzegbaar gemene dief bluf slaat met z'n schone streek en zuipt of smerige meiden in een kroeg trakteert en lacht om z'n stomme slaapsteebuurman... Terwijl ik hier verga van honger en kou en beef van zwakte en dolle onbevredigbare woede... Kon ik me toch aan hem wreken! Kon ik hem de hersens inslaan... Ben ik niet gelijk aan een wild beest, dat men z'n laatste prooi ontnomen heeft?...

En wat moet ik nu beginnen? Ik ben door de opwinding er veel slechter aan toe dan eergisteren. Het weinige eten, dat ik me gisteren veroorloofd heb, heeft m'n honger niet verminderd. Het is geweest als de befaamde druppel water op de gloeiende plaat.

Misschien moet ik onherroepelik doodgaan van de honger! Als het dan maar gauw gebeurt. In ieder geval kan het zo niet lang meer duren. Als ik vannacht buiten moet blijven, zal ik zeker ergens in elkaar zakken en niet meer kunnen opstaan. Als ik dan nog niet gekrepeerd ben, eer ze me vinden, zullen ze me misschien

naar een hospitaal slepen! En dan! Als ze me daar wat opgelapt hebben?...

Avond.

Aan de ingang van dit steegje staat een paaltje. Boven het paaltje is een lantaarn. Op het paaltje zit ik en schrijf. Ik heb nog net kracht genoeg om me rechtop te houden. Maar niet lang meer.

En niettegenstaande dat heeft de weerzinwekkende histeriese begeerte naar een vrouw mij weer besprongen... God God, wat een vreselike, terugstotende historie... Ik zou elk wijf nemen, dat zich aanbood... Ik durf niet meer in drukke straten lopen, waar veel mooie vrouwen zijn... ik zou me zeker vergrijpen... Bah! bah! bah!...

Hier is de pen uit m'n vingers gegleden, ik zie slecht in dit onzekere licht en heb op m'n knieën moeten kruipen met m'n neus vlak bij de grond, in dodeliken angst, dat ik m'n pen niet meer zou kunnen vinden. Dat zou een grote ramp geweest zijn, want ze is bestemd om een laatste poging te doen, die me van de hongerdood moet redden: ik ga mijn vulpenhouder verkopen, ik zal er wel iets voor krijgen, dat een maal eten opbrengt. Dan heb ik niets meer om te verkopen, want heel m'n verder bezit is geen penny waard... Dan ga ik ergens in een hoek liggen, als ik niet meer lopen kan en dan ga ik kapot. 'k Heb dus geen behoefte meer aan een penhouder. Want dit kan gerust het laatste zijn, dat ik schrijf. Ik kan ook niet goed meer schrijven. Ik heb al zoveel woorden doorgeschrapt, die helemaal onleesbaar en zeker verkeerd geschreven waren. Ik geloof, dat ik bezig ben, gek te worden.

Ik kan nergens meer aan denken, dan aan eten... en aan... ach, waanzin!...

Het is hier koud. Een gure wind blaast om de hoek en dringt door m'n te dunne kleren tot op m'n gebeente door. Ik moest hier weggaan, maar ik heb de moed niet, op te staan. Ik zou zeker omver vallen.

Hoe lang is het nu al geleden, dat ik met iemand *gepraat* heb? Werkelik gepraat, een gesprek gevoerd, iets verteld en iets horen vertellen? Niet meer na Kitty's sterfdag geloof ik... En ik heb zo'n behoefte aan een gesprek. Daarom praat ik maar met mezelf, in m'n dagboek en ook wel halfluid, als ik door de straten strompel. Strompel, ja, want lopen kun je dat niet meer noemen. Ik val van het ene been op het andere en geraak toch van het ene stadsgedeelte in het andere. Ik hou me zorgvuldig zo dicht mogelik bij de huizen: als ik daar val, loop ik minder gevaar, overreden te worden...

Ik moet voort.

Ik ken bepaald dit straatje, maar ik kan me niet te binnen brengen wanneer ik het nog eens gezien heb... Toch moet ik er meer geweest zijn...

Gisteren zag de wereld er nog zoo hoopvol uit!... Ik was zoo vol goede moed. Ik had geld en vooruitzichten, die me het beste deden verwachten. Ik kon eten en binnenshuis slapen. Misschien een klein betrekkinkje bemachtigen, waar ik m'n uiterste best gedaan zou hebben, om me te handhaven. M'n vingers had ik aan bloed willen werken.

Weg! Alles in één slag weg!

„'t Kan verkeren", zei Breero... Hij wist het!...

Als ik nu maar gauw een zaakje vind om m'n pen kwijt te raken. Want ik mòet vanavond eten. Anders

haal ik zeker de morgen niet meer. En ik heb mezelf beloofd, tot het laatste greintje kracht te vechten. Ik moet dus het uur van mijn kreperen een paar dagen nog zien te verschuiven.

Vaarwel, pen! vaarwel, dagboek!...

Het laatste stadium treedt in...

2e Kerstdag. Avond.

Even moet ik aan mijn dagboek meedelen, dat ik nog leef. Dat ik m'n pen nog heb, en dat ik voorlopig nog niet doodga...

Ik kan nog amper schrijven, en zit in een wollen deken gewikkeld aan tafel van — „Moeder", in het wandluizenhuis...

't Is Kerstmis... De klokken hebben geluid...

Vrede op aarde...

Dinsdag 29 Dec. Namiddag.

Nu kan ik weer rechtop zitten, en ga regelmatig schrijven, wat me overkomen is.

Eerst dit: ik heb me verkocht. In volle ernst: ik heb me verkocht...

Op die avond, dat ik m'n penhouder wou verkopen, ben ik in het steegje in mekaar gezakt als een lege rijstbaal. Toen ik weer zowat tot m'n bewustzijn kwam en rondkeek, zag ik een bekende omgeving. Langzamerhand drong het tot me door: ik was bij „Moeder"... Vlak voor haar deur was me het ongeluk overkomen. Ze hadden het van binnen uit gezien en me in huis gesleept.

Zachtjes aan zijn ze me gaan voeren, en ik ben aan-

gesterkt. Hoe meer ik aansterkte, hoe beter voedsel ik kreeg. Ik kreeg *vlees!* Waarachtig mals, lekkergebraden vlees!... Het was een droom!

Tot Zondagavond het ontwaken kwam.

Ze sprak lang achtereen, op walgelik vertrouwelike toon, en naarmate ze vorderde zag ik haar steeds meer en meer gaan gelijken op een grote, monsterachtige padde, die mij overweldigde en waartegen ik me niet verzetten kon.

Ze zette het gesprek ongeveer aldus in:

„Kijk es, beste jongen, je bent hier nou van Woensdagavond af en ik geloof, dat je het goed heb bij me, is dat zo niet?... Nou, je snapt ook wel, ik ben een arme vrouw en ik kan je niet voor niks onderhouden. De tijden zijn duur en ik mot ook leven. Je begint nou aardig op te sterken, maar je ben nog te zwak, om de straat op te gaan. Maar heb je d'r al es over gedacht, waarmee je me betalen zult, als je weg gaat?"

Ik moest bekennen, dat ik in schandelike nalatigheid, daar nog niet aan gedacht had. Wel, dat ik me had verbaasd over haar gulle gastvrijheid.

Ze lachte op ontzettend lugubere manier.

„Groentje!" zei ze smalend. „Ja, ik ben daar gek! Ik ga je daar voor niks de kost geven!... Geen kwestie van, jongetje, je zal me nou motten betalen."

Ik haalde de schouders op.

„'k Heb je toch, zodra ik praten kon, verteld, dat ik van honger bijna stierf!... Zou ik honger lijen, zolang ik nog geld had?"

Haar oogjes flikkerden helderder in het rosse lamplicht en ze herhaalde laconies:

„Je zal me motten betalen."

„Pluk veren van een kikvors", zei ik ongeduldig, niet begrijpend, waar ze heen wilde, al begon ik in te zien, dat ze een zekere bedoeling moest hebben.

„O," grinnikte het wijf, „maak je daar niet ongerust over. Als ik geld van je *eis,* kom je d'r zo makkelik niet af. We hebben strenge wetten op schuld maken en jij ben een buitenlander... Ik zou je het land kunnen laten uittrappen."

Hoe wist het wijf, dat ik daar vóór alles bang voor was! Dat ik niet door de politie het land wou worden uitgezet, terug naar Holland, misschien een verwittigde familie aan de boot?

Onthutst keek ik haar aan, en ze lachte, met haar mond wijd open, maar bijna zonder geluid te geven.

„Maak je niet ongerust," zei ze toen en plotseling ernstig wordend, boog ze zich over de tafel naar me toe en vervolgde :

„Je moet voor me werken."

„Werken?" vroeg ik verbaasd. „Graag! Maar wat?"

„O," zei ze luchtig, „geen zwaar werk... Iedereen kan het."

Vol verwachting zag ik haar aan. Ik kon onmogelijk vermoeden, waar ze heen wou.

„Kijk," zei ze. „Toen je de eerste keer hier was, kwam je in de plaats voor de ouwe Jim, die blinde bedelaar, weet je nog?... Z'n hondje hebben we nog altijd hier... Weet je, die ouwe Jim... was niet blind!"

„Was niet blind!" herhaalde ik onnozel.

„Nee, hij hield z'n eigen maar zo! En hij haalde d'r aardig z'n kostje mee op!... God, dat gebeurt zo veel! Van de honderd blinden en lammen zijn er vijf en negentig sterker en gezonder dan jij of ik... Maar ze rekenen op het medelijden van de mensen en dat

komt altijd goed uit... En wat is-t-er tegen? Die wat geeft, kan wat missen, en al die kleinigheden helpen een arm mens an een stuk brood"...

Ik begon te begrijpen, waar ze heen wou en een onbeschrijfelike afschuw kwam in me op. Ik schoof een eindje van de tafel weg en zag haar verbaasd en ontsteld aan. Ze glimlachte weer, met een sluw knipoogje en zei:

„Snap je 't?..."

„Dus... je wou van me?" stamelde ik verschrikt.

„Wel ja, waarom niet? Wat is-t-er tegen!... Heb jij zin om van de honger te verrekken?... Of weet jij een andere manier om aan de kost te komen?"

„Ik wil werken," zei ik dof.

Ze lachte weer, het hatelike wijf, en er was een wrede klank in haar stem toen ze zei:

„Werken!... Best. Maar waar? Heb je het werk maar voor het grijpen?... Werken? Zeker om weer van honger omver te vallen... Nou 't kan mij ook weinig schelen, als ik dan m'n centen maar krijg... Hoe denk je d'r over?"

„'k Heb toch geen geld!"

„De mensen zullen je geld geven!... je bent er nou net een geschikt type voor. Je ziet er manjefiek verarmoeid uit, met je holle kaken en je fletse ogen... Je krijgt het hondje mee en een stok... Een bordje op de borst: „Pity on a poor blindborn man"... een bakje in de handen... En je zal es wat zien... Je zal nooit meer honger hebben!"

M'n afschuw steeg met elk woord... Ik zag het beeld, dat ze beschreef... Ik zag mezelf daar staan, met een bakje in de handen, een bordje voor m'n borst... En ik zag de mensen, die wat in m'n bakje

gooiden... Ik hoorde me een bedankje mompelen!... Ik ben er nou net een geschikt type voor!

Ik rees op en riep heftig:

„Ik wil niet bedelen! ik verdom 'et!"

Toen sprong het wijf ook op, en dreigende bewegingen makend met haar eeuwige bezem, kwam ze op me toe en schreeuwde giftig:

„Smerige hongerlijer!... Je wil niet! Is meneer daar misschien te groos voor! Maar niet te groos, hè, om een arme vrouw nog armer te vreten voor niks! Niet te groos om m'n heerlik vlees op te slokken en op m'n kostelik bed te slapen, hè! Maar wacht, mannetje, dat gaat zoo niet... Je gaat op staande voet de deur uit... En alles van je hou ik hier... Je bundeltje, je smerige overjas en die paperassen en die vulpen... En dan mag je nog van geluk spreken, dat ik je niet bij de politie aangeef... Verrek dan voor mijn part van de honger en de kou... As je toch niet goed gedaan wil zijn..."

Vernietigd viel ik op m'n stoel terug... Dat was de zekere dood! Ik kon nog nauweliks gaan en als ik nu naar buiten moest, in m'n dunne jasje, in de kouwe vriesnacht zonder eten, zonder iets... En „m'n paperassen"!... Een stuk van m'n leven zijn die voor me geworden!... Het wijf had wat rond gelopen en opnieuw hoorde ik haar stem, nu huilerig en temend:

„Waarachtig, Bill, het gaat me aan m'n hart... Ik ben toch ook een vrouw... Ik heb ook een zoon... Alleen om de wille van Jack heb ik jou zoo goed verzorgd, geloof me, maar je ben ondankbaar... Je wil me uitzuigen... En as ik je een mooie broodwinning an de hand doe, zeg je nee... Da's nie netjes tegenover een vrouw, die d'r eigen as een moeder voor je opgeofferd heeft..."

Ik had de keus: dood gaan van honger of bedelen!... Ik was ontzettend bang geworden voor de honger. Doodgaan kon me op dat ogenblik niet veel schelen, maar *die* dood... Dus... bedelen... Ze bemerkte mijn aarzeling en ging door:

„Toe nou, Bill! wees nou een verstandige jongen. Wat helpt 'et nou, of ie je eigen al afbeult? 't Geeft toch niks... Lui as jij gaan hier in Londen naar de bliksem... je mot een beetje lef hebben... 't Zal je best meevallen. As ie d'r eenmaal aan gewend ben, weet je niet beter, of 't hoort zo... En je heb dan toch altijd te eten en een dak boven je hoofd... En je wil mijn toch ook niet bestelen... Ben ik niet goed voor je geweest?... 'k Heb schuld voor je motte maken, waarachtig"...

„Hoeveel ben ik je schuldig?" vroeg ik nijdig.

„Nou, dat zal... es kijken... dat zal niet ver van de twee pond zijn, denk ik, alles en alles"...

Ik schaterde het plotseling uit... Twee pond!

Maar ze bleef uiterst kalm en herhaalde:

„Zeker, twee pond... al dat vlees, en een drankie en soep... en dan inwoning en verzorging..."

„Schei maar uit," riep ik, bijna berstend van woede. „'t Zal wel zo zijn. Ik moet dus twee pond bij elkaar bedelen..."

„En dan heb ie nog niks voor je zelf," rekende ze me voorzichtig voor.

Een ontzettende moeheid had zich allengs van me meester gemaakt. Ik kon niet goed meer nadenken en het enige, wat ik nog wist, was, dat ik bukken moest onder deze loodzware noodzaak. Dat ik niet anders kon. Ik was verslagen over heel de linie. Alles was uit. En ik gaf me gewonnen...

„'t Is goed," zei ik mat. „Zeg me maar, hoe ik doen moet... Ik zal gaan."

„O, da's lief van je," riep het wijf met geheel veranderde stem. „Da's braaf!... Nou, en je hoeft nou direct niet te beginnen, hoor... Rust eerst nog maar een paar dagen uit... tot je wat sterker ben... Dan spreken we dat allemaal wel af..."

Ze slofte naar een kast en keerde terug met eene zwarte fles en twee glazen.

„Kom," zei ze hartelik, „kijk nou niet zo zwart... We zullen samen een glaasje whiskey drinken op de goeie zaken... Hè... Bill?"

„Ik mot geen whiskey," antwoordde ik nors.

„Nou, zooas je wil... Ik wil je nergens toe dwingen, hoor... je ben overal vrij in, natuurlik... Enne... ik wil ook 'et uiterste niet van je, hoor, dat mot je niet denken... Als je gaat bedelen, scheld ik je heel je schuld kwijt."

Verwonderd keek ik op. Ze knikte met haar hoofd en nam een grote slok whiskey. Toen veegde ze haar lippen af met de groezelige rug van haar dikke hand en zei smakkend:

„Ja, gerust... helemaal kwijt... Alleen: je blijft hier bij mijn wonen en 's avonds delen we samen... Dat dee ik met Jim ook... Die heeft hier jaren gewoond. 'k Had hèm ook in 't vak geholpen... Een doodeerlike vent hoor, die Jim, doodeerlik... Zou me nooit een cent te kort doen... Hij had hier vrij kost en inwoning, maar de verdiensten deelden we samen... Was 'et veel, dan viel 'et mee, was 'et weinig, dan was ik ook tevreden en was 'et soms niks, nou, dan was 't ook goed... En as-t-ie dan soms es een dag of wat ziek was of zo, daar heb ik nooit lelik om

gekeken hoor, o nee... een mens mot wat voor z'n naaste over hebben, zeg ik altijd maar, en wat jij nou?... Je heb van die lui, zie je, die zijn d'r altijd maar op uit, om een ander mens uit te zuigen,... maar zoo ben ik niet hoor, o nee... helemaal niet... Ik zeg altijd maar: je mot leven en laten leven... En daar heb ik me altijd best bij bevonden... Ja, zo gaat 'et in de wereld... Ieder voor zich en God voor ons allen... Maar altijd in 't eerlike..."

Ik keek het wijf met verbazing aan. Ze redeneerde met een gemoedelike goedhartigheid, die verbluffend werkte... Ze praatte van eerlikheid en van naastenliefde als waren dat voor haar de meest van zelf sprekende zaken en pas te voren had ze me op de schandelikste manier gedwongen, letterlik gedwongen, om de hatelikste misstap tegen de menselike waardigheid te begaan, die ik me bedenken kan... En ik dacht aan anderen, meer beschaafden, die hetzelfde doen, weliswaar minder plomp, meer geraffineerd en meer in 't groot, maar daarom niet minder weerzinwekkend voor wie de verhoudingen juist ziet...

Ze dronk nog een paar glaasjes whiskey en begon weer over Jim, die zoo eerlik was. Blijkbaar had ze geen al te groot vertrouwen in mijn eerlikheid en wou ze op die manier op m'n eergevoel werken: ik zou toch niet minder willen zijn, dan die ouwe schooier van een Jim?...

„Maar," opperde ik, „as ik je nou es belazere wil, en je veel te weinig geef?"

„Je zal wel wijzer zijn," grinnikte ze, „kan ik toch 's nachts altijd je zakken en je kleren nasnuffelen!... En je mot geen ruzie met me krijgen weet je... As 't mot, kan ik altijd nog de politie naar je standplaats

sturen om es te onderzoeken, hoe blind of je wel ben... hèhèhè!..."

't Liep me ijskoud over de rug!... Ik was daar wel in goeie handen gevallen. De gedachte schoot me door 't hoofd; as ik er uit wou, zou ze me nog de politie achterna kunnen sturen...

Gelukkig werd dit afschuwelik gesprek afgebroken door de komst van een paar kostgangers. Moeder was in een goeie bui en schonk de vrienden een borrel. Ze lachten wat, omdat ik weigerde te drinken en zaten weldra in een hoek met het wijf te fluisteren... 'k Laat me hangen, als ze niet een of andere zaak bedisselden, die 't daglicht niet mag zien...

En nu zijn we afgesproken, dat ik morgen voor 't eerst zal gaan „werken"... Als ik er aan denk komen tranen van spijt me in de oogen!... Van spijt en schaamte! Maar ik kan niet anders... Ik heb geen keus. Ik ben te zwak om welk werk ook te doen, en bovendien heb ik geen werk. Ik kan me niet opnieuw blootstellen aan het gevaar van doodhongeren... Zelfmoord plegen wil ik niet... Dus bedelen!...

Het is afschuwelik, afschuwelik...

En er wordt voor me gezorgd als voor een winstgevende melkkoe! Moeder — ik kan het heilige woord haast niet neerschrijven — loopt me overal mee achterna... Ze heeft warme onderkleren voor me gekocht en een dikke ouwe jas; daar heeft ze, om er het juiste uitzicht aan te geven een paar vreemde lappen boven op genaaid, en een winkelhaak getrokken naast de linkerzak... Mijn uitrusting ligt gereed en morgen begint de campagne...

Ik ben mij duidelik bewust, dat ik in een vreselike toestand ben. Ik loop gevaar, er voor goed onder te

raken... Maar er is *niets* aan te doen, niets, niets, niets...

En als dat ongedierte er maar niet was...

Ik ga nu dus pas goed parasiteren!... Ik ga behoren tot de edelste, hoogste soort van het genre humain: de bedelaar...

Nu ben ik nog Long Bill, de man, die trots kent en eergevoel en gevoel van eigenwaarde... die het idee heeft, een mens te zijn met bekwaamheden en begaafdheden... met behoefte aan geestelike beweging, aan een zekere verfijning, aan... ach, aan zoveel dingen, die cultuur nu eenmaal meebrengt!

Morgen — ben ik een naamloze, blinde bedelaar... een schoft, die met bedriegelike deerniswaardigheid de hand uitstrekt naar de voorbijgangers en leeft van met valse schijn opgewekt medelijden...

Zou het misschien toch maar niet beter zijn, dat ik kalm naar de Theems wandelde en mij verzoop?...

Nog heb ik geen stuk genadebrood gegeten bij m'n volle bewustzijn...

Maar — ik heb me verkocht... ik mag de koopster haar koopwaar niet onthouden... dat heet de moraliteit van onze beproefd-rechtschapen maatschappij „diefstal"... En ik *wil* niet stelen... Ik heb mezelf verpatst, ik zal m'n verplichtingen nakomen...

Woensdag 30 Dec. Avond.

Nog ben ik geen bedelaar...

Vanmorgen had ik koorts — van angst. Waarachtig, van angst!...

Men wou niet hebben, dat ik uitging: misschien ware ik gekrepeerd langs de straat en had al te weinig „honorarium" ingebracht...

Ik ben lekker in m'n hoek blijven liggen en heb soep gekregen en daareven een stuk vlees... Ah, de onderzoekende blik van het wijf, toen ze me de spijs toereikte, met het gebaar van een vent, die z'n zieke trekhond verzorgt, om hem zo gauw mogelik weer onder de zware kar te kunnen spannen... De gehuichelde en baatzuchtige bezorgdheid, waarmee ze om me heen drentelt... Ik mag vandaag nog rusten. Maar morgen moet ik er zeker op uit. Morgen is het oudejaarsdag en men zegt, dat de mensen dan guller in de zak tasten dan anders hun gewoonte is. Ik mag morgen niet verzuimen.

Goed, ik zal gaan. Ziek, zwak of niet, ik zal gaan. Het is toch gedaan met me. Ik heb geen eigen wil meer, geen kracht en geen schaamte... Ik behoor me zelf immers niet meer toe... Een ander beschikt over mijn lijf en over mijn ziel...

Ik ben zo ontzaglik moe. Waar haal ik de kracht vandaan om heel de lange dag in de snerpende kou op een brug te staan?...

's Middags zal ze me een keteltje warm eten laten brengen en dat mag ik dan opeten... op straat... in een hoekje van de brug, uit de wind, weggedoken... als een hond, die aan een gestolen been schranst...

Maar zal er dan niets gebeuren, dat mij *dit* besparen zal?...

De hysterie is geweken... Zelfs daarvoor word ik zeker te minderwaardig!

Oudejaarsavond.

Oudejaarsavond!...

En het is mij niet gespaard gebleven...

Ik ben er onder. Ik heb vandaag ge-be-deld... Ah

bah!... Ik wist toch niet, dat het zo gemeen zijn kon... Zo gemeen en zo zwaar...

Ik wist niet, dat een lichaamsdeel zooveel eigen kracht bezat, als het wenst te weerstreven aan de drijvende wil... Slechts met de uiterste inspanning kon ik mijn hand er toe krijgen zich uit te strekken. Het was als trok een centenaarsgewicht haar onverbiddelik naar beneden...

O, de tocht naar de Waterloo-bridge zal ik nooit vergeten. Het kleine, smerige, goed afgerichte hondje trok me mee, wees me de weg, de hoeken van de straten om, telkens naar me omziend, wachtend, als er te veel drukte was, met aandoenlike bezorgdheid zich tegen mijn benen aandrukkend om mij te beduiden, dat ik moest blijven staan of achteruitgaan... Ik moest zijn zin doen en op een ogenblik, dat ik m'n rol vergat en een drukke straat dwars wou oversteken, sprong het keffend tegen me op en trok met woedende rukjes aan m'n broekspijpen, om mij van m'n roekeloos plan af te brengen... Het is niet meer bij me weg te slaan. Het zit naast me en loopt vlak voor m'n voeten, overal waar ik ga, zelfs hier in de kamer en ik geloof, dat het elke voetstap volgt om te zien of er geen struikelblok ligt in de weg van de arme, blinde stumper, die het onder z'n trouwe hoede genomen heeft... Lief, klein, monsterachtig lelik schepseltje... je herinnert me in je onbewuste zieleschoonheid aan een vrouw, die ik eens kende... lang geleden, toen ik nog een eerlik man was... Je kijkt me aan, Bobby... je bedoelt te zeggen: „wat doet een blinde met zo'n ding in z'n hand," hé? en: „waar is je zwarte bril?" Dat begrijp jij niet, Bobby... jij houdt me voor een arme, stumperige sukkelaar, maar Bobby, ik ben enkel maar

laf en gemeen, hondje... Zie je, dat weet jij zo niet. Maar ik behoorde weg te gaan van hier en liever me dood te laten vriezen en hongeren, dan hier vlees en soep te eten en groc te drinken, zooals ik doe... Maar dat kan ik niet meer, Bobby!... Ik ben ziek en bovenal, ik ben laf... Ik durf niet meer... Je knipt met je ogen tegen me, je gelooft me niet... Je zegt, dat ik wel degelik blind ben en dat ik het me maar niet al te zeer moet aantrekken... dat jij me wel terecht zult brengen op straat en overal. Maar je weet niet, Bobby, dat ik niet meer terecht te brengen bèn... Jij zorgt er voor, dat mijn voeten niet in de modder trappen, maar Bobby, arm, klein monstertje, je weet niet, dat de modder tot boven mijn hoofd is samengeslagen en dat mijn ziel zelfs gans en al met modder is overdekt... Jij helpt me bedelen, en je kwispelstaart tegen de mensen, die me wat geven, maar je weet niet, dat ik zie... Niewaar, Bobby, als je wist, dat ik wèl zag, zou je niet met me meewillen... als je wist, dat ik jou en de mensen bedroog, zou je kwaad op me zijn en je zou me bijten... nietwaar, vies, half kaal hondje, dat zou jij doen?... Maar ik weet dit alles wèl, en, Bobby, ik bedel toch... Zo laf, zo laag, zo gemeen zijn wij, mensen, Bobby, dat we dit bij voortduring doen... Je springt tegen m'n knie op en je wrijft je kleine, harige snuit tegen m'n arm... Is het om me te troosten? Om me te zeggen, dat je het toch niet gelooft?.,. 't Is goed hoor, 't is goed. Ik zal niets meer zeggen... Op jouw onaantastbaar hondenvertrouwen stuiten toch alle bekentenissen af... Gelukkig... want als jij me geloofde, en je liep verdrietig van me weg, Bobby, dan was het baasje helemaal alleen... Ik ga van jou houwen, klein schurftig

mormeltje... Bedenk goed: het is oudejaarsavond, ik heb geen enkele vriend,... geen vrouw... niets!... Ik heb alleen jou en alle restjes liefde, die ik nog in mijn bijna geblust hart kan bijeen schrapen, zal ik aan jou wijden... Zo, kom maar op m'n knie... Ik kan toch wel schrijven... Goed zo, duw je kopje maar onder m'n jas, dicht tegen me aan... juist, dáár, daar, hoor je wel, hoe het daar klopt?... Daar zit m'n hart, Bobby,... luister goed, wat het je vertelt en wat ik niet meer kan schrijven... Hoor je, hoe het langzaam slaat, met zware slagen, met zware... beschaamde slagen?... Het is een mensenhart, Bobby...

Godverdomme!...

Oudejaarsavond...

1915 Nieuwjaar.

Ik zou zeker glimlachen — zo ik nog lachen kon...

Het wijf keek me bezorgd aan, toen ik m'n cahier voor den dag haalde en zei op verwijtende toon:

„Je zult je ogen bederven met dat gekrabbel in slecht licht."

't Is om te schateren: ik, blindgeboren bedelaar, ik word gewaarschuwd op te passen voor m'n ogen!...

Als ik nog lachen kon...

Mijn gezicht verhardt zich als tot strakgespannen perkament. Ik kan het onmogelik plooien tot een andere uitdrukking dan die het nu aangenomen heeft; totale verslagenheid, stompzinnige berusting, overgrote vermoeienis en diepe, diepe schaamte... O, in mij kan het nog wel bruisen en koken, maar mijn gezicht is versteend... Diep en smartelik, soms zelfs ontstuimig voel ik mijn haat en mijn wanhoop opslaan in mijn

bijna vermoord gemoed, maar geen glans voel ik gloeien in mijn vermoeide ogen en geen golf bloed kleurt mijn geelgrauwe wangen rood... 't Is, omdat mijn wil dood is. Ik heb geen wil meer en ik laat mij maar gaan. En och, ik heb toch waarlik lang genoeg gestreden. Ook aan mijn kracht komt toch eens een einde. Ik kan me niet meer verzetten, werkelik, ik kan niet. Ik voel, dat ik met elke aalmoes, die neerklettert in mijn bakje, een nieuwe duw naar beneden krijg. Ik weet, dat ik verachtelik ben, en ik veracht mezelf als een onbegrijpelike lafaard, maar ik kan er niets meer aan veranderen; ik heb te veel geleden, lichamelik en zedelik... mijn wil is als eerste slachtoffer van de toestand gevallen...

Ook ben ik nog zoo zwak, lichamelik. Mijn hoofd doet aldoor zeer en mijn ledematen zijn zwaar als lood. Ik krijg voldoende eten, maar ik heb geen trek. Het is alles als kurk in mijn mond en een weeë walging duwt mijn keel dicht als ik „thuis" kom en de spijzen ruik.

Thuis!

Hoe dikwijls heb ik in dit dagboek nu dit woord al tussen ironiese aanhalingstekens moeten plaatsen!... Ik ben immers nergens meer thuis!... Ik ben als een straathond, die zijn thuis heeft op elk plekje van het plaveisel, waar hij zich gelieft neer te vlijen... En toch heeft de mens een onweerstaanbare behoefte aan een eigen thuis, zegt men... 't Is mogelik. Mijn ervaringen uit de tijd met Kitty wijzen wel enigszins in die richting... Maar niet iedereen kan een eigen thuis hebben.

Ik ben er beroerd aan toe, heb telkens last van duizelingen, al van de dag af, dat ik hier voor de deur in elkaar gezakt ben, haast stervend van honger en

wanhoop... Soms heb ik het gevoel, dat ik nooit weer de oude worden zal en komt er een stil verlangen in me op naar het einde... Als ik nooit meer sterk zal worden, kan ik nooit meer uitkomen boven dit schandelik bestaan, want het eerste is toch: lichaamskracht... Het is bijna komiek, zoo dikwels ik hier in Londen al gebruik van mijn vuisten gemaakt heb! Meer misschien, dan in heel m'n vorig leven te zamen... Het staat wel bijna vast, dat, als ik er bovenop wil komen, ik mij er bovenop moet vechten... En dat zou ik niet meer kunnen nu.

Toch, ik spiegel mij zelf dit voor: langzaam zal ik aansterken; ik zal gelaten deze tijd van zware beproeving doormaken en wat zien te besparen; dan, als het voorjaar komt, ga ik opnieuw werk zoeken...

Maar ik word niet opgewekter door deze voorstellingen: ze zijn zo zwak, zo weinig overtuiging zit er achter, dat ik mij er niet aan kan vastklemmen. En dat zou toch nodig zijn... Maar ik kan het niet. Ik voel maar enkel het schrikkelik zware noodlot, dat van plan schijnt me te verpletteren onder z'n wrede hand... En iets van een stupide gelatenheid slaat al mijn oude energie en al mijn oude lust tot luchtkastelen bouwen neer...

Maandag 4 Januarie. Avond.

Ik zou zo graag willen klagen... Zo zwak ben ik geworden, dat ik zou willen klagen tegen iemand, die vol medelijden naar mij luisterde... En ik heb niemand, dan mijn kleine, onooglike Bobby... die in mij maar ziet: *zijn* blindeman... Hij verstaat me wel, maar hij begrijpt me toch niet geheel en al. Als ik tegen hem

klaag, wrijft hij zijn snuitje tegen mijn hand en ziet me met zijn bruine, vochtige, ronde oogjes aan, en dat betekent: „Klaag maar niet, baasje, wees toch niet ontevreden; je bent nu eenmaal blind, schik je in je lot... ik kan er ook niets aan veranderen, en — ik doe toch, wat ik kan? Ik ben maar zo'n arm, zwak hondje, en ik pas heel de lange dag op je... ik doe maar net of ik nooit moe ben en of het me nooit verveelt... Ik hou veel van je, en ik zorg voor je, zoo goed ik kan... waarom wil je nog meer van me?..."

't Is zo, Bobby, en ik ben je ook heel dankbaar, maar daar zijn dingen, die jouw klein hondenkopje niet bevatten kan. Zo bijvoorbeeld heb ik vandaag nagedacht over de veelgeprezen menselike deugd, die men weldadigheid noemt, en jij zult het nooit begrijpen, hoe ik tot de conclusie ben gekomen, Bobby, dat weldadigheid eigenlik een misdaad is tegen de menselike waardigheid... Zie je, nu kijk je me weer aan met je oude, trouwe oogjes, en je gelooft me niet. Je beschuldigt me van laster en van ondankbaarheid?... En toch, Bobby, ik zweer het je, zo waar ik een mens ben en elke aanslag op mijn menselikheid voel als een schrijnende belediging, als een schroeiende pijn — het is een misdaad. Weldadigheid vermoordt het mooiste, het edelste gevoel in de mens: het gevoel van zijn eigen mensenwaarde...

Zie je Bobby, dat kun jij niet voelen. Jij vindt het edel en lief, als iemand je meester wat in de hand duwt (ik verbaas me over je begrip daarvan, over je kwispelstaarten en over de blik, waarmee je die mensen aankijkt!). Maar jij bekijkt dat uit het oogpunt van je hondenmoraal, die je toestaat, *elk* stuk vlees lekker te vinden: verdiend, gestolen of gekregen. En je hebt

geen vermoeden van de vreselik smartelike weg, die een mens moet afleggen, om deze hondenmoraal te kunnen huldigen...

Ah, als ik bedenk, hoe de klank van elk geldstuk, dat mij toegestopt wordt, mij een slag op het hart geeft... hoe mijn hoofd zich dieper buigt en hoe mijn tong als verlamd in mijn mond ligt, als ik dankwoorden zou moeten prevelen... hoe mijn vuisten zich krampachtig ballen, en hoe een wrede pijn hamert in mijn afgematte hersens, heel de dag, heel de eindeloze, diep-vernederende dag... hoe bij de woorden van medelijden, die langs me heen gezegd worden, mijn hele ziel in opstand komt als bij de zwaarste belediging, hoe mijn bloed dreigt stil te staan en mijn laatste krachten zich tot een machteloze woede samentrekken, en hoe ik neiging krijg, om iedereen in het gezicht te slaan of te spuwen, die mij zijn aalmoes toewerpt...

En als ik dan bedenk, Bobby, hoe er een tijd kan komen, dat ik zonder spijt, zonder schaamte, zonder wroeging, ja, met hondse vreugde misschien, de aalmoezen zou aannemen en klagen, om ze te krijgen... dan voel ik een ogenblik mijn oude heftigheid en mijn oude kracht ontwaken, kleine, trieste vriend, om uit te schreeuwen, dat de weldadigheid een misdaad is, een gruwelike moord, op de menselike waardigheid gepleegd... Elkeen, die zonder woedend verzet, zij het slechts inwendig, weldadigheid accepteert met dankbaarheid, is een zedelik lijk, is afgestompt tot de staat van redeloos en zedeloos dier...

O, er mogen geen aalmoezen gegeven worden!

Ik zou het Christelike voorschrift: „Kus de hand, die u sloeg,'' willen veranderen in het veel menswaardiger gebod: „Sla de hand, die u weldoet.'' 't Is

een bitter woord, maar de waarheid is zo bitter, zo onzegbaar wrang!...

Want weet je, Bobby, die leeft van weldaden is gelijk aan een afzichtelike wandluis op het lichaam van de samenleving... Weldadigheid, Bobby, is een vloek... Omdat een mens *recht* heeft op het leven zonder weldadigheid, leven uit eigen kracht, op eigen middelen. Maar de schuld valt niet op het individu, dat van weldadigheid leeft, Bobby, — ach, dat je toch maar een hondje bent en me niet begrijpen kunt! — maar op de samenleving, die hem zijn bestaansmiddelen ontsteelt eerst en daarna zijn waardigheid vermoordt door hem te laten leven van haar gaven... En o, ze ontsteelt hem zo oneindig veel meer, dan zij hem met huichelachtige goedertierenheid later toestopt!... Het is, Bobby, als nam iemand zijn broer z'n erfdeel af en gaf hem daarna een broodkorst, opdat hij niet van honger zou omkomen... En, Bobby, als de onterfde broer werkelik honger heeft, honger, zoals ik die gekend heb en duizenden met mij — dan neemt hij de broodkorst aan en kust de hand, die ze hem toewierp... Misschien ware het menswaardiger, als hij de dief doodsloeg en daarna zelf van honger krepeerde... Maar honger, Bobby, honger mat zo af...

Je wist niet, dat de mensen zo slecht waren?... Je gelooft me niet?... Zie mij aan, Bobby... ik heb toch willen werken?... Ik ken allerlei dingen, die mij mijn brood waard maken. Ik heb van alles willen doen. Ik heb mij op honderd plaatsen aangeboden voor honderd soorten van arbeid. Maar ze wilden me niet helpen. Ze konden leven zonder mij en daarom gaven ze niets om mijn leven. Dat noemen ze heel eenvoudig: „de kwestie van vraag en aanbod," Bobby. En nu...

nu ik hen vraag om *weldadigheid*, nu zijn ze in eens de goede, medelijdende mensen.

De eerlike, sterke man, die vroeg, te mogen werken voor z'n brood, joegen ze smadelik van hun deur, de ellende en honger tegemoet... En de huichelachtige schooier betonen ze medelijden en helpen hem aan brood, zonder dat hij er iets voor behoeft te doen...

Maar zie je, Bobby, dat weet jij ook weer niet... Je knipt met je ogen, omdat je je verveelt, hè?... Zie je, het gevoel van bevrediging, dat jij kent, als je me veilig naar huis geloodst hebt, dat heerlike gevoel van daadwerkelik goed te zijn geweest, dat is ook ons, mensen aangenaam... En die een aalmoes geeft, komt thuis met datzelfde gevoel als jij hebt... ze menen, een *goede daad* te hebben verricht, en ach, Bobby, het is toch niet waar,... het is een afschuwelik wanbegrip: ze hebben me enkel maar wat dieper naar beneden getrapt... En als ze hoorden, wat ik zeg tegen jou, zouden ze me in diepe verontwaardiging een „ondankbare vlegel" noemen en me nooit meer iets geven. Niet om mij te behoeden voor een totale morele schipbreuk, maar omdat weldadigheid zonder dank geen bevrediging schenkt... „Voor wat hoort wat," zeggen ze...

Ik heb zo'n behoefte om te klagen, Bobby... Ik word zo zwak en zo rampzalig... Maar er is niemand in heel de wijde wereld, tegen wie ik praten kan over deze dingen... Niemand, dan jij... En ik zie wel aan heel je houding, dat ik je verveel...

Dinsdag, 5 Januari. Avond.

Zal ik dit nog lang kunnen dragen?... Het is zo triest, zo onbegrijpelik triest, aldoor verachting te moeten

koesteren voor je zelf... Van 's morgens, als ik gewekt word tot diep in de nacht, als ik na pijnlike gedachten eindelik inslaap, voel ik maar één ding, en dit is: zelfverachting... En daarbij het idee: ik kom er nooit meer uit. Want ik doorzie de toeleg van het smerige wijf. Nog geen farthing heb ik voor me zelf. Ondanks haar toezegging laat ze me voor de onmogelikste dingen grove prijzen betalen. Mijn „uitrusting," mijn blauwe bril en zelfs Bobby... het kost alles fabelachtige sommen... Hoelang zou ik wel moeten bedelen, om dit aan te zuiveren?... Zeker wel zolang, tot de zedelike moord, die langzaam aan mij begaan wordt, volkomen is en ik zover afgestompt ben, dat ik het niet meer als een ongeluk en een laagheid voel...

Nee, dat is een onmogelikheid. Ik weet zeker, dat ik zover nooit zinken zal... Liever — schrijf ik naar Holland en keer terug...

Schrijven naar Holland?... Waartoe?... Als ik er een week ben, zal ik mij veel verlatener voelen dan ooit... Nee, dat in de allerlaatste plaats!...

Eerst wil ik nog beproeven, eerlik mijn eigen weg te breken... Maar het moet spoedig kunnen, want zo houd ik het niet lang meer vol... Ik vervuil naar lichaam en ziel... Ik voel een weeë walging voor mijn lichaam en een verachtelike haat tegen mijn lage lafheid... Bedelaar!...

Van morgen kwam een dame voorbij me met een jongetje naast haar, een vrolik, driftig, blond ventje. Zij haalde haar portemonnaie uit haar tasje en nam er 'n geldstuk uit, om 't mij te geven.

„Waarom geef je hem dat?" vroeg de kleine jongen, en keek nieuwsgierig van zijn moeder naar mij.

„Hij heeft geen ogen," zei zachtjes z'n moeder.

„Wat heeft-ie dan aan dat geld," riep de kleine jongen ontevreden, „geef hem dan liever een paar nieuwe ogen."

Ik zag zijn moeder zachtjes lachen om zijn dwaze uitroep en met verbeten woede zag ik haar na: ze besefte niet, dat die kleine jongen haar een zo diepwijze les gegeven had, dat ze zich had moeten schamen over haar aalmoes...

Inderdaad, mevrouw, geef een blinde nieuwe ogen, maar laat hem niet ineenkrimpen van smart en zelfverachting onder de beledigende last van uw aalmoezen... Ook een blinde kan zich nuttig maken en een eerlik bestaan hebben, vervuld van het krachtige bewustzijn als mens voor zichzelf te zorgen. En de ongelukkigen die zich op geen enkele wijze nuttig kunnen maken, hebben *recht* op levensonderhoud, daar zij zelve het leven niet gevraagd hebben, en in ieder geval zouden zij recht moeten hebben op een verlossende dood... Maar u en uw medelijdende vrienden en vriendinnen geven geld aan wie het u op straat vragen, tonende u hun afzichtelike verminkingen of gebrekkigheden. Weet u, mevrouw, dat dezelfde daad, die u zoveel gevoel van behagelikheid en bevredigde braafheid geeft, die mensen — mensen, hoort u, met een ziel en een geest als u! — maakt tot gelijken van de hond, die *elke* kluif lekker vindt? Dat alzo het begrip *wel*daad zeer nauw verwant is met dat van *mis*daad?

Geef de blinde nieuwe ogen, maar onthoud hem uw aalmoes... Geef hem licht voor zijn ziel, maar vergiftig hem niet door liefdadigheid...

O, een dag als bedelaar!...

Nooit heeft het licht van de zon mij zo vaal, zo kleur-

loos en zo hatelik geschenen... Alles is me een gruwel! De mensen allereerst, die vrank en vrij langs mij heen gaan, pratend over dingen van de wereld, die voor mij gesloten is. Want niets boezemt mij de minste belangstelling meer in... Zij winden zich op, die mensen, ze gesticuleeren driftig, ze lachen, ze hebben een altijd wisselende gelaatsuitdrukking. Ze denken aan allerlei dingen, juist zoals ik vroeger. Ik denk maar alleen aan me zelf en aan mijn schande, die als een walgelike zweer altijd voelbaar is. En mijn gezicht blijft strak in zijn plooi van fatale gelatenheid, alle gevoelens afgestorven. En mijn hoofd hangt droef voorover en de wereld is zo grauw, zo vaal, gezien door een zwarte bril... 't Zijn al schimmen, die zich bewegen om mij heen en alleen hun levendig geluid is mij het bewijs, dat ze tot de levende wereld behoren...

De kleine Bobby zit naast mijn voet, zo grappig-eigenwijs, met zijn kort staartje achteruit en kijkt naar de voorbijgangers en af en toe ook naar mij. Het is koud en soms regent het, of een hagelbui slaat plots kletterend over ons heen. Dan verschuilt Bobby zich achter mijn benen, in de luwte, en hij bibbert zo en drukt zich als angstig tegen mij aan. Af en toe kijkt iemand naar ons en zegt iets tegen de vriend of de vrouw, die naast hem gaat. O... dat medelijden... Er is niets zo ellendigs ter wereld denkbaar dan op straat het meelij op te wekken van de mensen, die je zien... En dat doe ik nu de ganse dag. Maar vragen doe ik niet, nooit, en bedanken evenmin... Zo houd ik voor mezelf nog het idee, dat ik toch eigenlik niet bedel... Maar ik weet wel beter... En hoe ik er uit moet zien: gebroken en versleten... Gisteren zei een dame tegen haar cavalier — beiden in pels —: „Kijk

die arme, ouwe stakker... Geef hem wat, darling!" De „darling" mopperde wat, trok z'n handschoen uit en grabbelde een sixpence uit z'n portemonnaie, die hij met een nijdig gezicht in mijn bakje wierp... Hij keek zo nijdig, toen hij de brandebourgs van z'n pelsjas dichtknoopte, dat de dame lachte... Dan lachte hij ook weer en vrolik stapten zij verder... vrolik om het grappige incident met de oude blinde schooier, die rillend — en niet enkel van kou — op de tochtige brug achterbleef...

'sMiddags komt er een meisje uit de buurt en brengt me een blikken keteltje met eten, Bobby blaft, kwispelstaart en gaat al op voorhand mooi zitten. Schuifelend tussen de mensen door, zoeken we een beschut hoekje en ik hurk neer en eet... Ik eet op straat, neergehurkt op een luw plekje, achter een kiosk of een uitstekende hoek... Maar dat kan ik niet. Ik voel de blikken van de mensen en al gauw kan ik geen brok meer door m'n keel krijgen. Bobby verbaast zich over de ongehoorde hoeveelheden voedsel, die hij te verwerken krijgt, maar zijn schonkig karkasje is zoo allerverschrikkelikst uitgehongerd, dat hij alles verslindt en nog honger heeft als het op is: ligt er hier of daar onderweg iets eetbaars, dan snapt hij het al lopend mee en nog nooit heb ik hem verzadigd gezien... Toch, als het lang mocht duren, onze zwerftochten, loopt Bobby kans, een welgedaan hondje te worden... Hij bewaakt me dankbaar en aan z'n kleine attenties voor mij bemerk ik, hoezeer hij van oordeel is, dat hij een goed baasje getroffen heeft...

Als het lang mocht duren...

Ik hoop van niet... Ik word met de dag zwakker, schijnt het me toe, en die zonderlinge duizeligheid houdt aan...

's Avonds, als de lantaarns ontstoken worden, gaan we naar het hol van het dikke wijf terug en de hele avond lang zitten wij suffend hij het vuur, slaperig van de kou en de wind... Dan schrijf ik nog wat en kruip onder mijn smerige deken, trachtend niet te denken en spoedig in slaap te vallen, om alles te vergeten.

Maar ik droom benauwd. Ik zie al maar toverheksen, magere ouwe megeren, met het kwabbig-vette bakkes van het wijf, hier. Ze dansen op hun bezemstelen rond me heen en gillen en schreeuwen van het lachen om mijn angst en mijn verslagen uiterlik. Tot ik, badend in zweet, wakker schrik...

Ik heb deze week ook van Kitty gedroomd. Ze kwam naar me toe op de brug en bleef voor me staan. Lange tijd zag ze me aan, met een trek van zacht verwijt om de mond en een diep-droeve blik in haar klare kinderogen. Dan lei ze haar handen op mijn schouders en barstte plotseling uit in een zenuwachtig snikken. Ik zag heel haar gelaat van tranen overstroomd en er kwam een floers voor mijn ogen... Op dat ogenblik greep een hand haar bij de schouder, rukte haar bij me vandaan en ontsteld keek ik vlak in de hatelike tronie van Hunt... Met een schreeuw werd ik wakker en mijn wangen waren nat van tranen... Ik had in mijn droom geschreid, zoals ik als kind deed...

Arme, ouwe, blinde bedelaar... is er dan geen licht meer? Geen hoop ter wereld denkbaar?...

Woensdag 6 Januarie. Laat.

De fijne omgeving!

De kameraden zijn met z'n drieën uitgegaan.

De kameraden. *Mijn* kameraden! De mannen, die met mij onder één dak slapen!!... Met mij...

Ze zijn uit inbreken...

Ik had het al vermoed, dat ze van dit beroep waren, maar ik had nog nooit gewaagd, dit vermoeden uit te spreken. Voornamelik om mezelf te sparen, had ik het gelaten... De mens is nu eenmaal van nature geneigd tot struisvogelpolitiek...

Toen ik vanavond thuiskwam, doodmoe, hoestend, want ik heb gisteren een lelike kou gevat op die vervloekte brug — zaten ze met z'n drieën te fluisteren en het wijf stond er bij en zei af en toe ook iets op gedempte toon.

Ik ging bij de kachel zitten, na m'n jas, m'n hoed en m'n stok in een hoek gegooid te hebben, en ik riep het wijf om haar het geld te geven. Ze deê poeslief en verzekerde mij, dat ik met een paar weken uit de schuld zou zijn... Ik gaf geen antwoord, zei alleen, dat ik niets eten wou, omdat ik me ziek voelde. Ze zei nog wat om me te troosten, maar ik wendde me van haar af en ging met de ellebogen op de knieën voorover leunen, m'n zwaar hoofd stuttend in de kom van m'n handen. Daarop ging ze terug naar haar gezelschap en spoedig viel ik half in slaap, suffig door de lauwe atmosfeer, die in het rokerige vertrek heerste.

Maar langzamerhand begonnen de mannen luider te praten en de brommende basstem van een hunner deed me telkens opkijken. Zij ook keken in mijn richting en de man met de bas wees met het hoofd naar me heen. Het wijf scheen hem iets te ontraden, maar hij hield aan en eindelik ging ze van hen weg zeggend:

„Nou, probeer het dan zelf..."

De kerel stond op en kwam naar me toe. Hij was

bijna zo groot als ik, maar veel breder. Hij scheen te denken, dat ik sliep, want hij sloeg me krachtig op de schouder en riep:

„Allo! blinde, wor' es wakker."

Ik keek hem ontstemd aan en vroeg nors: „Nou?"

„We motte jou es spreken... Kom es hier bij ons zitten, dan kunnen we beter praten."

Nieuwsgierig schoof ik m'n stoel bij de tafel en stak m'n hoofd mee vooruit in het kleine kringetje. Wat een tronie's, als je ze zo van vlak bij zag!

„Zie je," begon dezelfde kerel, die als leider scheen te fungeren, „zie je, ouwe Bill, we hebben een lief zaakje op 't oog, maar we zouwe d'r nog één bij motte hebben. En nou wouwe we jou vragen... Hè je d'r zin an?"

Een vaag vermoeden, dat het lieve zaakje niet veel edels zijn zou, kwam in me op en kalm vroeg ik:

„Wat voor een zaakje?"

„Nou ja, nogal wiedes, niet?... ook een vraag!... Haha! Hoor-ie die, jonges? Die vraagt; wat voor zaakje!..."

En alle drie lachten ze binnensmonds om die bespottelike vraag.

„Kom," zei de woordvoerder, „hou je niet van de domme, hè... d'r is wat te ratsen... Wil je meedoen voor een vierde part?"

Ik schoof m'n stoel achteruit en zei kortaf: „Nee."

Ze zagen me een ogenblik verbluft aan: ook wat, een vierde part aangeboden van een rats-partijtje en dan gewoonweg nee zeggen. Ze hadden even tijd nodig, blijkbaar, om die onwaarschijnlikheid te doordenken. Dan begon de kerel opnieuw:

„Wees nou niet krankjorem!... D'r is een lieve

duit te halen, meer dan je anders in drie maanden bij elkaar schooieren kan... En je heb je poten maar uit te steken om 'et an te pakken... Gevaar is-t-er nie..."

„Nee," herhaalde ik, zacht, maar vastbesloten.

„Wat bliksem, geeft dat nou?... je mot enkel maar uitkijken en door 'et venster anpakken... Met een paar uren zijn we weer goed en wel hier. Dan hebben we de aap binnen..."

„Ik wil niet stelen," zei ik en draaide me om.

„Aha..." smaalde de vent, „aha... dominees-bezwaren... ja, da's nodig... Brave jongen! Wacht maar, dat gaat wel over. Ik heb er ook wel es zo over gedacht, toen ik zo'n aap van een jongen was. Maar een kerel op jouw leeftijd!"

Ik zag in, dat een kerel van mijn leeftijd al lang over dergelijke bezwaren heen moest zijn, maar niettemin bleef ik bij mijn besluit en zei:

„Ik zal nòòit stelen!"

„Hoho!" lachtte de ander, die er plezier in scheen te hebben, mij allerlei levenswijsheden te doceren, „Hoho, baasje, je mot geen hei roepen eer je over de brug bent!... Ik heb dat voornemen ook wel es gehad. Maar denk je, *dat je 't altijd zo plezierig zult houwe?* Op een goeie dag krijgt de politie de lucht van je blindheid en je draait er achter... As je d'r dan uitkomt, mot je-n-es proberen, an de kost te komme! Verrekke late ze je, doodhongeren. En as je dan zowat gekrepeerd bent, en je hand vindt ineens iets om mee te kaaien, nou, dan pak je 't. Nog al glad. Dat heeft met braafheid niks te maken. Eerst is 't een rottig gevoel, hoor, maar dat went gauw. D'r is geen mens op de wereld, die d'r z'n eige wat van antrekt of je-n-as een bráve schooier van den honger doodvalt, ge-

loof dat maar nie. En je mot toch vrete! Nou, as ze 't je dan nie geven willen, dan neem je 't. En daar wen je-n-an, man. Je krijgt er wat gauwigheid in en, verdomd zà'k wezen, as 't nie waar is, op 't laast krijg je d'r lol in ook. Je denkt: laat de stommeriken werken, dat d'r nagels barsten voor een paar ongelukkige spieën, ik kom d'r beter an. Af en toe loop je-n-es tege de lamp, maar wat doet dat er toe? In de bajes is 'et bedonderd genog, maar as je weer vrij komt, waardeer je de buitenlucht zooveel te meer... En dan begin je weer, eerst heel voorzichtig, dan wat groter slag en verdomd, ouwe jongen, je zou op 't laast voor je plezier gaan werken..."

„Ik wil toch niet stelen," hield ik vol.

„Ach, laat die vent toch doodvallen," riep een van de anderen. „Die denkt dat blindemannetje spelen eerlikheid is... Wat een idioot!"

„Nee," zei ik, pijnlijk getroffen, „dat denk ik niet... Maar kan ik anders? Ik wil graag werken, maar ze hebben me overal afgewezen. Jullie weten zelf, hoe ik hier bijna kapot van de honger voor de deur in mekaar gezakt ben... Ik heb schuld... Ik kan niks verdienen... Nou bedel ik... Maar liever werkte ik, tot ik er bij neerviel."

„Natuurlik," zei de man met de basstem weer, „in 't eerst doe je dat met tegenzin, zo goed als 't werk van ons vak. Maar zie je, baasje, ten slotte ben je toch geen blok hout en geen hond ook. Verdomme nog toe, je ben toch een mens en je mot toch vrete! En as-t-er nou zoveel zijn die veels te veel hebben, die 'et met honderd families niet op zouwe kunnen, waarom zou ik er dan niks van nemen, as ik nog nie genog heb voor mezelf alleen?"

Ik schrok, toen ik hem zo ruw weg de gedachte hoorde uitspreken, die ik onlangs in mijn dagboek heb uitgewerkt en ik zweeg. Hij wond zich op en liep met driftige stappen voor de tafel heen en weer, als een groot beest in een te klein hokje. De handen had hij in de zakken, en af en toe keerde hij zijn duister gezicht met de somber-dreigende ogen naar me toe en ik merkte op, dat hij er heel schrander uitzag, al had zijn kop meer van die van een ruige wolf, dan van een mens.

„Mooie beweging," gromde hij voort, „'k heb ook gewerkt vroeger. Op de fabriek was een Rus, waar ik veel mee op en neer ging, een pientere bliksem. Hij rekende me voor, wat we samen voor de patroon verdienden en wat wij d'r van kregen, nog geen achtste deel. En wij werkten er ons toch rot voor en hij had er enkel wat geld ingestoken, dat-ie geërfd had. M'n Rus en ik wonden ons op en eens zijn we naar 'em toegegaan met onze berekening — we waren nog amper twintig mot je rekenen! — en we vroegen 'em, of dat zo uitkwam en of dat eerlik was. De vent lachte en gaf ons als enig antwoord ontslag... Ik geef toe, dat we-n-een rare streek hadden uitgehaald, maar hij zond ons een briefie vooruit en we kregen nergens werk. Toen zijn we op een avond, dat we sinds twee dagen onze laatste penny verteerd hadden, in z'n kantoor ingebroken en hebben d'r wat meegenomen, god, zo'n beetje, want de brandkast, daar hadden we geen kaas van gegeten... Maar ze hadden ons dadelik te pakken. We kregen anderhalf jaar, omdat 'et de eerste keer was... M'n Rus is in de doos kapot gegaan en ik ben d'r uit gekomme as een oud mannetje, bleek en zo mager as een panlat... Maar onze patroon was

de ouwe gebleven, en 't verwondert me nog, dà 'k 'em niet doodgestoken heb, toen ik 'em de eerste week van me vrijheid al tege ze lijf liep... Ik kon geen werk vinden, ze hadden me direct in de gaten: gevangenisvogel... Ik moes toch vreten! Je laat je eige toch op je drie en twintigste jaar niet doodhongeren? Nou, toen heb ik 'et maar weer genomen... genómen, hoor je, brave Bill, niet gestólen, want ik had recht op leven, net zo goed as de cityman, die ik z'n laai lichtte. En zonder nemen zou ik kapot gegaan zijn. Toen voelde-n-ik me nog veel rotter as de eerste keer. De angst, dà 'k weer opgeborgen zou worden... Maar 't liep goed af... Ze zochten de dief, maar ze vonden 'em niet. Dat noemen ze nou een dief, zie je, iemand, die een paar guinea's neemt om niet van de honger te kreperen, en iemand, die een arme donder ik weet niet hoeveel in z'n loon te kort doet, dat noemen ze — een fabrikant,... ik zie geen onderscheid, en ik hoor me liever dief noemen, dan fabrikant..."

„John is op z'n stokpaardje," grinnikte een van de twee, en de ander zei:

„Schei d'r nou maar uit, John, anders boom je morgenochtend nog... Wat schiet je daar nou mee op, met die flauwe kul."

„Hou je smoel, tuig!" beet John driftig terug. „'k Zal praten, as ik wil. En ik wil nou praten, om die gek, daar, es an z'n verstand te brengen, wat stelen nou eigelik is... Wat weten jullie daarvan?... Jullie hebben van de wieg af nooit anders gedaan dan snaaien... Hou je bekken d'r buiten."

Hij scheen een bizondere invloed op de anderen te hebben, want ze zwegen. Ze haalden de schouders eens tegen elkaar op, maar waagden het niet, verder

tegen te spreken. Jan liep rond en stond af en toe stil, als om na te denken. Plotseling begon hij weer:

„Die Rus hebben ze vermoord. Ze wisten, dat ie kapot zou gaan, as ze-n-em in de gevangenis hielden, maar ze lieten 'm toch nie vrij. En wat een nobele jonge dat was. Zou z'n eigen kompleet uitgekleed hebben, om een arme kameraad uit de brand te helpen. Maar hij had z'n vingers uitgestoken om een klein beetje terug te nemen, van wat een ander hèm ontstolen had. Toen was-t-ie ineens een dief en nie beter waard dan om in de bajes te kreperen... Maar dat nòemen ze geen moord!... Moord zou geweest zijn as ik, om m'n gemoed te koelen over m'n eigen gevangenistijd en over de dood van m'n vrind, die schoft overhoop gestoken had, die d'r de oorzaak van was. Dan hadden ze me gedeporteerd of me opgehangen, al naar de aanzienlikheid van m'n slachtoffer of de handigheid van de advocaten... 't Zijn allemaal kleine verschilletjes, Bil... maar ze wegen zwaar voor ons soort mensen: ze kunnen je de kop kosten..."

Zwaar liet hij zich op een stoel bij de kachel neervallen, en er werd lange tijd niets gesproken. Elk was met z'n eigen gedachten bezig. Van buiten drong het avondlik straatrumoer zwak tot ons door, en deed de stilte in de flauwverlichte kamer dieper suizen. Ik keek naar John, die met het hoofd in de handen somber op één punt zat te staren, en ik trachtte orde te brengen in mijn verwarde gedachten. Hij had zoveel dingen gezegd, die ik niet weerspreken kon en die ik toch voelde als monsterachtigheden. En allerlei dingen, die ik enige tijd geleden heb opgeschreven, kwamen mij opnieuw voor de geest, in een scheller licht, met rauwer kleuren en afschuweliker voorkomen... Wel diep ben

ik afgezakt. Van laag tot laag ben ik gezonken en elke diepere laag heeft me iets genomen van m'n vroegere levens- of liever maatschappij-beschouwing ... Maar bij alles, wat me genomen werd, kreeg ik telkens iets nieuws en — iets beters terug ... Alle welvaart en alle vertrouwen is heen, maar er is niets zo laags op de wereld nu, of ik kan het liefhebben, liefhebben zoals men zichzelf liefheeft... Het is maar een kwestie van zich-gelijkvoelen! ... Ik ben dieper en dieper gezonken, maar ik heb niet het idee gekregen, dat ik boven die diepere lagen uit zou staan in wezen ... Want ik heb overal mensen gevonden en ik weet nu eerst goed, wat dat betekent: mens te zijn, en bovenal: wat dat betekenen kan, welke gevolgen dat hebben kan, welke consequenties daaruit voortvloeien mòeten! ... En ik weet nu ook — wat weinig idealisties klinken mag — dat eerst uit waarachtig en diep verantwoord zelfmedelijden geboren kan worden dat grote gevoel van hartstochtelik mededogen tot gans de mensheid, dat in staat stelt tot de verhevenste zelfopoffering, tot het smartelikste martelaarschap, — tot de meest grootse misdaad ook ... Ik voel de grootheid en de heerlikheid van de Jezusfiguur eerst nu in al z'n onbegrijpelik stralende schoonheid en — wonderlik idee — ik ben er zeker van, dat Jezus, waren de omstandigheden anders geweest, de kracht zou gevonden hebben tot een sublieme misdaad, uit dezelfde bron, waaruit hij genoeg standvastigheid putte om de schrikkelike kruisweg tot het einde te volbrengen ... Ranselde hij niet in extatiese woede de menselike hyena's van zijn tijd de tempel uit? ...

Een weke ontroering maakte zich van mij meester en vol medelijden zag ik naar mijn drie kamergenoten, waarvan er twee krachtens hun geboorte onder het uitvaagsel

van de maatschappij — is het uitvaagsel verantwoordelik voor zijn walgelike verwording? — behoorden, tot het ignobele gilde der vingervlugge broederen en de derde bewust dit „vak" had aangegrepen uit dolle overmoed, en in het élan van een jeugd, die de consequenties van z'n stellingen aandurft... John richtte zich op en schudde zich, alsof hij iets van zich wilde werpen, dat hem hinderde. Hij zag me met iets droefgeestigs in z'n felle ogen aan en sloeg me op de schouder.

„Wel," zei hij schor, „laat het dan nog!... Je moet die dingen nooit te vroeg beginnen, want dan loopt het toch verkeerd af. Maar één ding zal ik je zeggen, Bill, onthou' dat: vandaag of morgen begin je er toch aan en as je maar eens je eerste bittere maandjes heb uitgezeten, dan komt de rest vanzelf... As je niet al te stom ben, dan doe je het met plezier, al was 'et alleen maar om je te verzetten tegen alles en allemaal, die je uitzuigen en je as een smerige trekhond trappen...

„Ik ben ook eens een jongen geweest, zoals ieder ander... 'k Heb ook een moeder gehad, hè, en een, die gek op me was... gelukkig, dat ze dood gegaan is vóór dat eerste geval!... Ik heb ook me mond vol gehad over koning en vaderland, en deugd en onderwerping aan het wettig gezag... Naar de hel met al die vergiftige woordenpatserij... Ik ken geen vaderland, want het laat me wegrotten als een zwerende vinger en daar hoef ik geen dankie voor te zeggen... en deugd is er niet, as je verrekt van honger en armoe... en z'n eigen onderwerpen as-t-ie getrapt wordt, doet alleen een buitengewoon miserabel soort lamgeslagen honden... Maar ik ben een mens en geen hond, en ik laat me niet trappen en in een hoek stoppen, om kapot te gaan. Ik zal vechten om me d'r boven op te

houwen, zolang ik kan, en daar heb ik nou zo m'n eigen manier voor. De manier lijkt de meesten wat rauw en onbehoorlik, maar daar veeg ik m'n laarzen an af... Ze kunnen allemaal doodvallen, maar ik zal net zolang overeind blijven, tot ze me met d'r overmacht tegen de vlakte slaan. Wat er dan gebeurt, kan me nie verdommen, dan motte ze maar doen, wat ze nie laten kunnen; maar zolang ik nog sta, zal ik van me afslaan en nemen wat ik krijgen kan... Bah! de hele wereld is een stinkende rotzooi en de mensen zijn net as de wilde beesten: ze vrete mekaar op zo hard as ze maar kunnen... Maak jij je maar druk over stelen en eerlikheid... ik ga m'n gang..."

Hij sjorde z'n broek wat hoger op en knoopte z'n jas dicht. Met een onaangename lach keerde hij zich naar z'n makkers en zei:

„Kom jonges, 't is tijd."

„Gelukkig," bromde de een, „ik doch al, dat je nooit meer uitgeklest kwam. As jij eenmaal met je filesefie begint, is 'et end zoek..."

John gromde wat binnensmonds, maar liep zonder iets meer te zeggen de deur uit, gevolgd door z'n kornuiten. Op de drempel keerde nummer drie zich om en zei:

„Bek houwe, Bill, denk er om, want je komt niet levend onder m'n handen uit, as je lult."

Ik stelde hem met een handbeweging gerust en het volgende ogenblik sloeg de deur achter hem dicht. Het gebarsten spiegeltje aan de muur rinkelde en walmend sloeg de vlam van de lamp boven het glas uit. Dan keerde de stilte terug en ik luisterde naar het suizen van het petroleumlicht op de tafel en naar de luide voetstappen van late voorbijgangers in de steeds stiller wordende straat...

Nu is al lang alles stil. Het wijf slaapt en de een na de ander, zijn de habituees thuisgekomen en ook onder de wol gekropen. Ik ben de enige, die nog waakt en ik schrijf maar wat in m'n dagboek, wachtend op de terugkomst van de drie mannen, die zijn uitgegaan om te stelen... Als ze eens niet terugkwamen?...

Stelen!...

Ik huiver, als ik er aan denk, dat de voorspellende woorden van John zouden kunnen uitkomen. En ik voel, dat die mogelikheid niet is buitengesloten... Want ik kan voor deze inbrekers niet meer m'n oude en sterke minachting voelen! Ik heb enkel medelijden met hen, en dat is in dit geval een gevaarlik gevoel: want het sluit alle haat en afkeer uit...

Ik zou er dus toe kunnen komen, te stelen?... Inbreker te worden?...

Ben ik dan nog niet diep genoeg gezonken? Is mijn zelfverachting nog niet diep en bitter genoeg?... Voel ik mij nog niet genoeg als eerloos tegenover — ja, tegenover wie of wat?... Tegenover m'n verleden? Ik weet nu toch wel, hoe weinig eervol dat in wezen was! hoe leeg van elke *verdienste!*... Die het goed heeft, kan het zich niet tot verdienste aanrekenen, als hij niet bedelt, of steelt... Tegenover de maatschappij? Maar zij kweekt bedelaars en dieven door haar monsterachtige organisatie, door haar eerloos systeem...

Nee, ik voel me alleen tegenover mijzelf als besmet door een duldeloos pijnlike schandvlek... John zegt: „Ik ben een mens en daarom heb ik het recht te stelen, als ik iets behoef, dat men mij niet wil laten verdienen op eerlike wijze..." Ik, die helaas zwakker ben, zeg: „Ik ben een mens, en daarom *wil* ik niet bedelen of stelen, al zou ik dan ook ondergaan..."

Maar...

Ik bedel toch!... Op het ogenblik kan ik me weer niet voorstellen, dat het waar is en hoe ter wereld ik er toe heb kunnen besluiten... En niettemin is het de afschuwelike waarheid. Er zijn dus dingen, sterker dan onze diepste wil?...

Dan is het ook niet buitengesloten, dat ik eenmaal een dief zal zijn... Morgen of over een maand, of over een jaar kan er iets gebeuren, dat mij de loper in de hand duwt en mij op het dievenpad dwingt... Waarom zou ik, die de kracht gemist heb, liever van honger om te komen dan te bedelen, waarom zou ik sterk genoeg zijn om *niet* te stelen?...

Ik durf er niet over denken en ik wil ook niet aan die mogelikheid geloven. Maar een martelende twijfel blijft als een knagende pijn in mijn borst...

Voorlopig kan het nog niet, omdat ik gelukkig te zwak van lichaam ben. Ik heb pijn in m'n rug en duizelingen... Als ik eens zwaar ziek werd in dit hol?... Het is half drie in de nacht en „de kameraden" zijn nog niet weergekeerd...

Zondag 30 Januarie. Voormiddag.

Ik had niet gedacht inderdaad, dat ik nog eenmaal de pen zou opnemen om in mijn getrouw dagboek mijn trieste avonturen op te tekenen.

Ik meende zo zeker, dat alles voorbij was... Maar ik sterk, wonder boven wonder, weer aan... Toch, ik kan het gevoel niet van mij afzetten, dat dit aansterken maar schijn is, dat ik opgeschreven ben...

In ieder geval ben ik momenteel weer zo sterk, dat

ik half overeind in bed zit, met een schrijfplank tegen m'n knieën en schrijven mag.

Nu ga ik de verloren tijd inhalen en mijn zonderlinge roman bijwerken.

Het is meer dan drie weken geleden, dat ik voor het laatst schreef. Er is veel gebeurd in die korte tijd. Veel — of weinig eigenlik.

John en z'n makkers zijn niet thuis gekomen en tegen drie uur ben ik, op van vermoeienis en onrust, op m'n stoel in slaap gevallen. Kwade dromen kwelden mij: ik deed mee aan de inbraak in een groot huis en moest de wacht houden in een zijkamertje. Telkens ging een luik in de muur open, dan verscheen een grijnzende boeventronie en een ogenblik later werd mij een zwaar pak op de rug geworpen, onder de mededeling, met luide, scherpe stem uitgeschreeuwd:

„Wachten, d'r komt nog meer."

De last werd zwaarder en zwaarder en ten slotte ondragelik. Plotseling, toen ik, voorovergebogen onder een ware berg van pakken, in hijgende benauwenis een ongelofelike tijd had staan wachten, kijkend naar het luik, dat maar al gesloten bleef, hoorde ik zware, bonzende slagen op de deur en sterke stemmen, die op dreigende toon eisten, dat ik zou open doen. Ik werd ijskoud van schrik en zakte op de knieën; ik voelde angstzweet parelen aan mijn slapen en de verschrikkelike last duwde mijn schouders dichter en dichter naar de grond. De slagen hielden aan, onbarmhartig en het begon mij te lijken, of ze alle neerkwamen op mijn gebogen hoofd, zo zwaar, zo duldeloos zwaar... Ik wist, dat daar de ondergang naderde en ik kon mij niet bewegen: de last hield mij als met ijzeren ketenen

aan de grond geklonken... De spanning nam toe en werd een onduldbare benauwdheid... Toen weerklonk een slag, die galmde door het hele gebouw en ik schrok wakker... Ik vond mezelf op de knieën voor de tafel liggen, met de handen op de grond gesteund...

Maar de slagen dreunden voort en vol schrik sprong ik op. Er werd werkelik op de deur gebonsd en in het flauwe licht van de uitgaande lamp, die een ondragelike stankwalm verspreidde, zag ik het wijf door de kamer sluipen, jammerend op halfluide toon. Stemmen buiten riepen: „Doe open of we slaan de deur in!" En eindelik besloten, liep het wijf naar de deur en draaide de sleutel om. De deur vloog open en vijf politieagenten met een inspecteur sprongen in de kamer...

John en z'n makkers waren geknipt. Ze kwamen zoeken en namen nog twee kerels en het wijf zelf in arrest... Na een kwartier waren ze weer verdwenen en de niet gearresteerden stonden in een groepje rond de koude kachel huiverend de vreselike geschiedenis te bespreken. Ik was als versuft en zat bij de tafel de snelle loop der gebeurtenissen te overdenken.

Spoedig had ik mijn besluit genomen. Ik pakte mijn armzalige eigendommetjes bij elkaar, trok mijn jas aan en ging zonder groeten de deur uit. Niemand vroeg mij iets, niemand zei me vaarwel. Hier leeft iedereen uitsluitend voor zichzelf.

De morgen grauwde bleek in de nog verlaten straten en de weinige voorbijgangers liepen haastig, in de kraag van hun overjas gedoken. Plots voelde ik iets langs mijn been schuiven. Het was Bobby, mijn kleine trouwe kameraad, die me achterna gelopen was en die als naar gewoonte op me paste. Onrustig liep hij te snuffelen en keek me telkens met vragende oogjes aan: waarom

hij niet aan het touwtje liep en waar mijn zwarte bril, het bordje en het bakje waren? Ik bukte mij en streelde hem. Tevreden wreef hij zijn onooglik kopje tegen mijn hand en likte mijn gezicht. Zachtjes sprak ik hem toe:

„Nee, Bobby, we gaan niet naar de brug... nooit meer. Het baasje heeft z'n ogen terug en zal niet meer bedelen..."

Want mijn besluit stond onherroepelik vast; het mocht gaan zoals het wilde, bedelen zou ik niet meer. Ik mocht van honger doodgaan, ik zou mij niet meer vernederen. Te diep had ik geschouwd in de mogelikheden, nee, in de waarschijnlikheden, die volgen moesten na deze eerste schrede op de weg der menselike wandluizen en verder kon ik niet gaan. Aan alles komt een einde, en ik was aan het einde gekomen van mijn krachten tot verval...

Er was iets als een heimelike vreugde in me, dat ik er nog zo was afgekomen en dat ik tenminste niet dieper meer zinken kon...

Toen begon het te regenen.

Ik had geen penny op zak en liep door de neersuizende regen met mijn hoofd diep tussen de schouders weggetrokken, straat in straat uit, de oude geschiedenis: nergens heen. Vlak naast mijn been dribbelde Bobby, oren in de nek, de staart tussen de benen geknepen met me mee, af en toe naar me opziende of waarschuwend voor mijn voeten lopend als ik de straat wou oversteken. Maar ik stoorde me niet aan hem en verbaasd bleef hij soms staan om dan jankend achter mij aan te hollen, niets begrijpend van deze zonderlinge situatie.

Ik hoestte veel en mijn borst deed hevige pijn.

Al gauw werd ik moe en een wee gevoel van

flauwheid en honger gaf mij een gewaarwording van grote zwakte. Dan was ik telkens weer geheel in de war bij de herinnering aan de gebeurtenissen van deze nacht en een eindeloos mistroostige stemming daalde in me neer. Ook had ik veel last van duizelingen en minutenlang moest ik soms stilstaan, geleund tegen een lantaarnpaal of een muur, omdat ik alles als door een dikke mist zag en mijn benen onder me voelde beven. De vraag: „waarheen?" en „wat nu?" kwam telkens als een pijnigende onrust in mijn bewustzijn en dieper en dieper zonk een eindeloze wanhoop traagzaam naar de bodem van mijn moede ziel. Ik zag nergens hoop, nergens zon, geen de minste kans op redding...

Ik weet niet, hoelang ik gelopen heb.

Ik weet ook niet meer, wat ik al zo bepeinsd en overwogen heb... Ik heb alleen het idee, dat het laat in de namiddag was, toen ik aan de rivier kwam en dat ik daar onmogelik meer verder kon. Ik was zo uitgeput, dat ik mijn beenen niet meer voort kon krijgen en bij de waterkant ging ik staan leunen tegen zo'n zware paal, waaraan ze de rivierboten meren. Ik keek in het wielende water, dat klotsend tegen de kaaimuur sloeg en waarin allerlei vuil dreef en groezelig schuim. Ik heb daar lang gestaan. Bobby trok mij telkens aan m'n broekspijp om me te waarschuwen, dat dit geen plaats was voor een blindeman om te gaan rusten, maar eindelik gaf hij de moed op en ging zitten, zorgend, mij geen seconde uit het oog te verliezen. Het regende nog altijd en ik was tot op de huid toe nat, tot op het gebeente verkild... Als ik hoestte, had ik een scheurende pijn in de borst en in de keel, ieder ogenblik moest ik geeuwen en dan kwam water in mijn mond en herhaaldelik had ik aan-

vallen van duizeligheid. Om mij heen rumoerde de ratelende drukte van het havenbedrijf, maar ik onderscheidde alles maar vaag, als een verwarde herrie van rammelend ijzer. Aan mijn voeten zat Bobby en zag mij aan met zijn goeie, ouwe oogjes, die vochtig glansden. De haren kleefden hem om het magere lijfje en hij bibberde zo meelijwekkend, dat ik me eindelik vooroverboog om hem op te pakken.... Toen is het gebeurd.

Of ik duizelig werd, of ik uitgleed, ik weet het niet, maar ik wankelde en tuimelde naar de kant van het water omver. Ik had niet de bedoeling zelfmoord te plegen, dit weet ik zeker, maar als een bliksemstraal drong het besef in me door, dat de verlossing zò komen kon. Ik wilde mezelf niet doden, ik miste alleen de moed, mijn armen uit te slaan om de paal te grijpen, waarlangs ik heenviel. Ik heb me niet opzettelik in het water laten vallen, ik heb alleen verzuimd, mij overeind te houden, toen ik de kans nog had. Duizenderlei gedachten zijn me door het hoofd geschoten op dit ene ogenblik, op dit korte moment, dat verliep tussen mijn eerste wankeling en mijn val. Maar bovenal herinner ik mij de wonderbare rust, die al mijn lijden en wanhoop heen dreef, toen ik voelde, dat ik geen grond meer onder de voeten had en vrij in de lucht zweefde,.. Dat kan nauweliks een seconde geduurd hebben, maar het lijkt mij een eeuwigheid, nu ik er aan terugdenk. Ik zag als beelden in een ver verschiet allerlei oude herinneringen: Holland, mijn kamer en vele gezichten, vrienden, vrouwen en beelden zonder tal... Dan voelde ik een zware slag in de zijde, ik hoorde een sterk gebruis vlak bij mijn oren... en het was voorbij...

Ach, men heeft mij gered... Het was zo schoon en rustig beëindigd en men heeft mij gered...

Toen ik bijkwam lag ik in een helder bed en een pleegzuster zat naast me en lei vriendelik haar hand op mijn voorhoofd, als ik me wou oprichten. Ik was in een ziekenhuis... Ik was weer teruggeslingerd in het ellendige leven, waaraan ik dacht zo heerlik ontkomen te zijn.

Langzaam aan heeft ze me alles verteld: hoe een voorbijkomend werkman mij nagesprongen is en mij heeft gered... en — hoe het kleine hondje, dat mij ook nasprong, dadelik in het woelige water verdween en niet meer is teruggezien... Is het erg kinderachtig, dat ik heb liggen huilen, lange tijd, zo verdrietig, zo diep smartelik, als schreide ik om Kitty?... Arme Bobby... Ook dit kleine, trouwe, argeloze hartje, het enige ter wereld, dat in onbevangen liefde voor mij sloeg, heeft opgehouden te kloppen... Naar zee gedreven als een walgelik kreng... Het schijnt wel, dat ik alles, wat mij lief is en mij lief heeft, ongeluk aanbreng... Kitty, Bobby, nu ben ik nog maar alleen... Ik heb veel geschreid en de zuster heeft me zachtjes beknord... men mag niet zo bedroefd zijn — om een hond...

Ze zijn hier heel goed voor me en ik word trouw verzorgd en elken dag komt de dokter en onderzoekt me en spreekt me moed in. Ik ben zwaar gekneusd, ik viel tegen een balk aan, die even boven water langs de muur liep en ik heb heftige pijn geleden. Dat is nu over, maar ik kan niet geloven, dat ik er nog eens uit zal komen. Ik schrijf en dat is zeker een bewijs, dat ik sterker word, maar diep in me is een zékere overtuiging, dat ik niet meer van mijn

bed zal opstaan... Er is iets in mijn borst als een grote leegte, die nimmer meer te vullen zal zijn en die mij te leven onmogelik maakt... Waarom heeft men mij gered, als ik toch sterven moet?... En ik verlang ook niet meer te herstellen. Niet zonder bitterheid denk ik er aan, dat aan alle lijden en aan alle smartelike overpeinzingen een eind gekomen was en dat ik nu nog niet verlost ben... Het is zelfs met schrik, dat ik soms de mogelikheid overweeg, dat ik toch herstellen mocht. Wat dan!... Weer gaan zwerven? Weer gaan hongeren tot ik er bij neerval?... Ik wil niet herstellen!

Mijn redder komt mij dikwels bezoeken. Hij heet Tom. 't Is een kleine maar sterk gebouwde man met een trouwhartig gezicht, hoekig en vast van lijnen, een paar klare, grijze ogen en een grote hangsnor.

Hij praat tegen me als tegen een kind en glimlacht, als ik hem vraag, nog eens alles te vertellen. Hij is meesterknecht in een grote ijzergieterij en kwam juist van zijn werk, toen hij me zag tuimelen... Hij heeft me nog niets gevraagd, en ik heb hem nog niets verteld.

Er liggen hier ook enkele gewonde soldaten op de zaal. In de buurt van Yperen zijn ze allemaal verminkt. Een is er, die een arm en een been mist, en een ander is blind geschoten. Ik had de laatste weken helemaal niet meer aan de oorlog gedacht, zozeer neemt persoonlike ellende iemands gedachten in beslag... Oorlog! Bah! Die mensenslachterij op grote schaal, met wapens en moordmachines!... Gaan er nog niet genoeg mensenlevens te loor in vredestijd?...

Ah! Vredestijd!... Is er vrede hier op de wereld? Heb ik niet leren zien, dat de overgrote meerderheid der mensen aldoor gewikkeld is in een bittere, onmee-

dogende krijg tegen alles om hen heen! Dat het leven van duizenderlei gruwelike bedreigingen omringd is en dat er dageliks talloze slachtoffers vallen? Deze lichamelik verminkte strijders, is hun lot zwaarder dan dat van hen, die geestelijk en moreel verminkt, hun ellendig leven voortslepen, smakken naar het einde, dat wreedaardiglik telkens en telkens achteruitwijkt voor hun in hijgend verlangen uitgestoken armen?...

Oorlog... Vrede... Het zijn namen, woorden... Er is maar enkel het leven, het wrede, smadelike leven, dat wonden slaat en doodt op honderd en duizend verschillende wijzen en dat een maatschappij geschapen heeft, die als een monstergodheid eigen kinderen verslindt, verminkt en verplettert... Ik haat het leven, en ik verwacht enkel nog heil van de zaligende vergetelheid in een diepe, droomloze slaap... Moge hij spoedig komen...

Zondag 31 Januarie. Avond.

Ik ben moe en het is maar ternauwernood, dat de zuster mij toestaat, een klein kwartiertje te schrijven.

Tom — mijn redder — is heel de middag hier geweest. Als uitzondering mag hij zo vaak komen en zo lang blijven, als hij wil.

We hebben veel gepraat ditmaal, en langzaam aan heb ik hem mijn hart geopend en hem alles verteld... Het heeft me zeer opgelucht.

Met levendige belangstelling heeft hij me aangehoord en zijn gezicht verduisterde meer en meer. Op 't laatst zat hij met saamgetrokken wenkbrauwen, de tanden op elkaar gebeten en een duister vuur gloeide in z'n grijze ogen. Meer dan eens zag ik de punten van z'n snor

nerveus trillen en af en toe slikte hij haastig enkele keren achter elkaar.

Toen ik uitverteld was, greep hij m'n hand en drukte die, dat de gewrichten van m'n vingers kraakten.

Hij heeft veel gezegd, eenvoudige woorden, zonder enige aanstellerij, en hij heeft me diep ontroerd. Hij sprak me toe van uit een gevoelssfeer, die ik mij zeer nauw verwant en toch veraf voelde.

Toen hij heenging keek ik hem na, zoals men z'n oudere broer nakijkt, die je verlaat, juist als je op z'n arm zou willen leunen om een moeilike hoogte te beklimmen... Ik had hem nog zo veel te vragen! Maar het was tijd. Bij de deur keerde hij zich nog even om en knikte me toe met een bemoedigende glimlach.

Morgenavond mag hij weer komen...

Het heeft me onzegbaar vermoeid, en ik kan m'n ogen haast niet meer open houden.

Dinsdag 2 Febr. Voormiddag.

Het is rustig op de ziekenzaal. De zon schijnt door de hoge ramen juist tegen mijn rug. Het is zeer behagelik.

Vannacht is een der gewonden gestorven en daarjuist hebben ze het lijk weggedragen... Een jonge, sterke kerel van even twintig... Een half jaar geleden dacht hij niet aan dood of sterven, zong, werkte, was lustig als een jonge vogel heel de dag... Weg!... een van de tien-, honderdduizenden!...

Maar de zon schijnt. Weldra zal het lente zijn en de zoele winden uit het zuiden zullen de heerlike bloemen wakker strelen en uit de zwarte knoppen zal in onweerstaanbare drang het nieuwe leven met teugelloze kracht uitbarsten tot onbeschrijfelik schone, bloesemende

jeugd... De weergekeerde vogels zullen jubelen over de feestelike wereld... Over bloedige slagvelden en onafzienbare, kwalik-riekende kerkhoven zullen ze komen aansnellen hoog door de klare lucht, waar witte wolken drijven... en ze zullen met blijde kreten hun juichende ontroering de trieste mensheid in de oren tateren en zingen van de weelden der liefde in de glanzende zonneschijn... Waarom noemt de mens zich toch superieur aan het redeloze gedierte des velds in zotte opgeblazenheid?...

Gisteravond is Tom er geweest, en we hebben lang en ernstig gesproken.

Heel veel dingen heeft hij me verklaard, en heel veel dingen, die ik intuïtief reeds lang wist, heeft hij duidelik uitgesproken als erkende waarheden.

Hij heeft me verteld van de wereld der verstotenen, waartoe ik ook ben gaan behoren. Hij heeft me verteld, hoe in deze wereld het besef ontwaakt is, verstotenen te zijn, en hoe hen daaruit de kracht geworden is, zich te verheffen. Hoe in hun wereld de nutteloze smartkreten hebben plaats gemaakt voor een machtige beweging naar omhoog, voor een met zware stem geweldig uitgesproken *eis*... Geen smeekbede meer, geen vraag — een eis. En hoe ze staan, de lang verschovenen, schouder aan schouder, hoe ze voortdringen door de onweerstaanbare kracht van hun samenstrijden, stap voor stap, langzaam, o, zo langzaam, onder vallen en opstaan, onder alle afwisselende kansen van een onverbiddelike oorlog, maar hoe ze na elke nederlaag het hoofd opheffen, en met onverwoestbaar idealisme opnieuw beginnen...

Onder het spreken raakte Tom allengs in vuur. Met blinkende ogen zag hij mij aan en zijn zware hand

omklemde de leuning van de stoel, waarnaast hij was gaan staan, als de greep van een zwaard... Zijn stem trilde van ingehouden ontroering en ik werd meegesleept door het élan van zijn hecht geloof, door de diepe ernst van zijn grote en trouwe overtuiging. Ik begon de mogelikheid te beseffen van mee te staan in het geduchte, ontzaglike leger der verdrukten, opgenomen te worden in deze immense broederschap der ellendigen en mee op te gaan in de heilige oorlog voor menselikheid en rede... Ha, hoe de strijdlust van Tom mij aanstak met een koortsachtig vuur, met een onbedwingbaar verlangen om iets te doen, om dadelik mij te kunnen werpen in het volste gewoel van de strijd...

De toon, waarop hij sprak van „de kameraden", was mij ook geheel nieuw en vreemd... Het vertrouwen en de vriendschap, die in dit woord liggen opgesloten zijn mij nu eerst goed bewust geworden... Het moet een heerlik gevoel zijn, in een grote menigte te staan en iemand je te horen toespreken als „kameraden..." Te voelen, hoe er op je vertrouwd wordt, hoe je wordt aangezien als een broeder, die z'n broeder niet verlaat in zorg en kommer... Te voelen ook, hoe je op hen vertrouwen kunt, hoe je nooit alleen staat en hoe ze je zullen helpen, als je hen behoeft... Je te voelen opgelost in een groot organies geheel, dat bezield met de grootse idealen van mensenvrijheid en mensenvreugd, je meesleept naar zijn schone doeleinden, je kracht vraagt en desnoods je geluk en je leven voor iets, dat hoger is dan eigen individueel bestaan, voor iets, dat je zelf niet bereiken zult voor eigen geluk en welzijn, maar dat je wilt afdwingen met onweerstaanbaar geweld voor die later komen, voor de armen en verdrukten, voor de verdoolden en de ellendigen

— voor de mensheid in haar geheel ten slotte...
Hij zei het zo eenvoudig met zijn trouwhartige stem:
„Zie je, Bill, je weet zo goed, dat het niet voor je zelf is, dat je vecht... Eer de toestanden noemenswaard verbeterd zijn, hebben ze ons al lang opgeborgen in ons laatste kamertje... ons en onze kinderen — en onze kleinkinderen misschien ook... maar elk geslacht zal *iets* doen, en elk volgend geslacht zal het iets beter hebben dan wie vóór hen waren... en eenmaal zal de tijd komen, dat er geen mens meer zal hongeren langs de straat, als een schurftige hond buiten getrapt... dat er geen mens meer zal sterven van de kou, omdat hij geen dak heeft boven zijn hoofd en geen kleren voor zijn arm lijf... Eenmaal zal het een onmogelikheid zijn, dat een mens een mens gebruikt als lastdier en zich tot barstens toe verzadigt aan buitensporige weelde ten koste van het bloed en het zweet van vrouwen en kinderen... Dan zal men over deze tijden spreken als over een periode van monsterachtige barbaarsheid, toen de mensen nog leefden in onbegrijpelik wrede verhoudingen, te wreder, omdat de geest er een raffinement aan had bijgebracht, dat de natuur vreemd was... Wij zullen deze tijden niet zien, maar men mag toch in de nacht wel naar de zon verlangen en eenmaal moet ze toch opgaan?... Het is niet voor onze personen, dat wij strijden tot we niet meer kunnen, maar wij strijden voor heel de mensheid, tegen het monster, dat zelfs de natuur uit haar voegen wist te wringen en het leven voor negen tiende der mensen tot een hel maakte..."

Hij heeft me verteld van de machtige organisaties, van het leven onder de arbeiders en hoe ze vooruitgaan, materieel en geestelik, en hoe ze ondanks de

enorme tegenstand van hun monsterlik sterke vijanden, terrein winnen, beetje voor beetje, elke kans waarnemend, met koel overleg elke aanval te voren overwegen en op het juiste moment handelen, toeslaan...

En ik heb er mij midden in gevoeld!... Ik wist er wel iets van, maar ik had het steeds maar uit de verte gezien, onverschillig vroeger, in het bewustzijn van eigen kracht en superioriteit, met vaag verlangen later, toen ik voelde, dat dáár wellicht een bevredigende oplossing lag...

Een nieuw Christendom!... Dat is het inderdaad: een aards Christendom... De zuivere leer van aardse mensenliefde, van eene ideale broederschap, die alle lijden vermindert, die alle noden van het leven lenigt, die de mensen leert, hier op aarde goed te zijn voor elkaar, niet om een mystieke hemel te bereiken, maar om het directe leven te verheffen tot vredige schoonheid, waar geween zal zijn noch knersinge der tanden...

Ah, het is wel schoon!...

En het mòet te bereiken zijn... Tom heeft het mij doen voelen en er stroomt een gans nieuwe tinteling door mijn bloed... Ik zou haast wensen, te mogen blijven leven... Het zou nu werkelik de moeite waard kunnen worden...

Maar ik voel me zwakker en zwakker worden... Ik verzet er mij nu tegen, maar het is niet te loochenen... Ik ben zo moe, dat ik moet eindigen met schrijven...

Donderdag 4 Februarie.

Tom is daar straks gekomen, stralende van blijdschap: het was bijna zeker, dat hij een betrekking voor me had op het kantoor van zijn fabriek, hij had

de bureauchef over mij gesproken en die had hem bijna vast beloofd, dat hij een baantje voor mij zou vrijhouden.

Zodra ik beter ben, zal ik aan 't werk kunnen.

Zodra ik beter ben... Ik heb flauwtjes geglimlacht... Tom ziet niet, hoe ik elke dag afneem...

Mijn handen zijn bijna doorzichtig, en elke morgen als ik in de spiegel kijk om mijn haar te kammen, ben ik bleker en zijn mijn ogen dieper weggezonken in mijn hoofd... Ik ben schrikbarend mager en het liggen doet me pijn.

En ik voel me zo ondragelik moe...

Tom heeft het in zijn opgetogenheid niet gemerkt en ik heb gelachen tegen zijn enthousiasme en hem beloofd, bij hem te komen wonen, als ik op het kantoor werk... Zodra ik beter zal zijn...

Zondag 7 Febr. Voormiddag.

Het is alzo beslist. Het staat onherroepelik vast... Ik ga sterven.

Sterven?... Wat betekent dit vreemde woord?... Het heeft een snerpende klank,... maar als men het zachtjes zegt, klinkt het weer zo stil... zo fluisterstil... sterven... Ik heb nooit geweten dat het mij eens zo raadselachtig in de oren zou klinken... Het is zwaar van ondoorgrondelike geheimen en het verschrikt en trekt aan tegelijkertijd... Ik zal nu spoedig weten, wat het inhoudt...

Vannacht kwam de dokter op de zaal en praatte met de zuster, vlak bij mijn bed. Ze dachten, dat ik sliep en spraken zachtjes over de zieken. De dokter stond met de rug naar me toe en ik zag z'n brede gestalte tegen het rode nachtlicht fantasties afgetekend.

Op een ogenblik wees hij met het hoofd in mijn richting en zei medelijdend:

„Arme kerel... daar is ook niets aan te doen."

„Denkt u?" vroeg de zuster. „Hij knapte enkele dagen zo mooi op."

„Schijn," antwoordde de dokter schouderophalend. „Nee, dat loopt af. Totaal uitgeput en dan die gevaarlike kneuzing en die langdurige bewusteloosheid... Een verwoest gestel."

„Zal het lang duren?"

„Nee, denkelik niet... Een dag of wat. Een week hoogstens..."

Toen praatten ze nog even over wat anders en de dokter ging weg...

Een week hoogstens...

Ik heb de hele nacht niet meer geslapen.

Het is een vreemde gewaarwording, te weten, dat men over een week er niet meer zijn zal... Het is iets buitengewoon droefgeestigs... Ook al hecht men niet meer aan het leven...

Ik bekijk mijzelf met wonderbare verbazing. Ik bedenk, dat deze witte hand, die langzaam lettertjes tekent, spoedig zal stil liggen voorgoed, onbewegelik, zonder mogelikheid van beweging... Ik bedenk, hoe mijn ogen gesloten zullen zijn en in eeuwige donkerheid vergaan... Hoe heel het samengestelde raderwerk zal stilstaan en — hoe mijn gedachten zullen eindigen... Kan dat? Kan er een toestand zijn, waarin men niet meer denken kan? Waarin de gedachte zich oplost in een grondeloze stilte... Kunnen gedachten, kan de geest ook sterven? Ik zal het spoedig ervaren... Het is onmogelik, zich dit voor te stellen: gestorven te zijn... Alles gaat voort... De gewonden kreunen en ijlen... De zusters

lopen geruisloos door de zaal... Men eet, men drinkt... Buiten raast het woelige leven en de bomen gaan spoedig uitbotten... De zon schijnt... En men is daar niet meer bij. Men is niets meer deelachtig van alles wat leven heet... Men ligt neer, stil, koud, bewegingloos... Men is gestorven...

Het is ondenkbaar, en evenwel — er is niets in, dat mij verontrust. Alleen voel ik een weke stemming, als op een late, droefgeestige herfstdag...

Het is de laatste maal, dat ik in mijn dagboek schrijf. Nu alles zich bepaalt tot een langzaam verzwakken en uitdoven, heeft het geen zin meer, m'n inzichten neer te schrijven. „Inzichten zijn goed voor de levenden", zegt Jacobsen ergens, „zij, die sterven moeten, hebben geen inzichten"... Nee, ik zal na deze keer in mijn dagboek niet meer schrijven... Als ik het straks sluit, zal ik de zuster verzoeken, het op te sturen naar Holland, wanneer ik zal gestorven zijn. Ik wil, dat ze thuis weten, wat mij overkomen is, en dat ik voorgoed ben heengegaan... zonder haat, zonder bitterheid...

Zonder bitterheid.

Nu het al voorbij is en ik terug zie op mijn leven, verschijnt alles onder een ander licht. Ik heb veel gemord, veel gevloekt en veel geklaagd — omdat ik veel geleden heb. Maar nu ben ik niet boos meer en niet ontmoedigd. Ik voel me in de stille, rustige stemming van iemand, die na een dag van zwaren arbeid eindelik gaat inslapen: de afmatting lijkt hem vriendelik en de arbeid is in zijn geheugen als iets noodzakeliks, waartegen men niet moet morren... Misschien ben ik enkel maar te moe om nog te haten...

Het leven heeft mij niet veel blijheid of schoonheid gebracht... Of, misschien ook, heb ik het niet goed gezien...

Ik denk aan het gewone: als ik eens van voren af kon beginnen? En ik denk, dat heel veel dan anders gaan zou. Maar ik ben er niet zeker van. Heb ik de laatste maanden niet maar al te duidelik ondervonden, dat de omstandigheden dè grote machten zijn?...

Ik ben eenzaam door het leven gegaan. Thuis waren ze mij de allervreemdsten. Maar enkelen hebben mij liefgehad met een onbaatzuchtige, wonderlike liefde: mijn zusje, dat gestorven is, toen ze veertien jaar was... het kleine koorddanseresje, dat de hals gebroken heeft, toen ze me haar laatste kushandje toewierp... Kitty... en Bobby... Het is misschien alles bijeengenomen meer liefde dan een mens verdragen kan... Maar het heeft me toch niet het geluk gebracht, het grote, stralende, het onvergetelike, ter wille waarvan men in volle blijheid de dood zou willen ingaan... dat, waar ik zo onzegbaar naar verlangde in vroeger dagen... Dwaasheid...

Alles, wat mij waarachtig heeft liefgehad, is dood... Het is mij voorgegaan naar het wondere, zwijgende land, vanwaar nooit iemand weerkwam... Wie weet... misschien vind ik hen daar terug?... Weet iemand, welke mogelikheden de dood ons opent?... Er is dus niets verschrikkends in, ook te sterven.

Maar Tom? En „de kameraden"?

De kameraden? Ja... ik heb veel aan hen gedacht in de laatste, betekenisvolle uren... Inderdaad, ik had het graag beproefd. Misschien had ik daar gevonden, wat ik zo vol verlangen en zo hopeloos vergeefs overal elders zocht...

Maar het kan niet. En ik klaag niet... Ik vind hun taak schoon en edel, en ik zou er wel graag aan meegewerkt hebben, maar ik klaag toch niet, nu het onmogelik is... Ik ben te moe. En zij hebben krachtige

armen nodig en klare, heldere koppen met maar één enkele gedachte: die aan het ideaal... Misschien was ik onder hen gelukkig geworden... Ik voel nu al zo veel en zo diep voor hen... Maar wellicht ware ik ook daar teleurgesteld... Ik weet het niet. Ik wens hun veel geluk en de allerbeste kansen... Ik... ben ten einde gestreden...

Nog enkele dagen. Ze zullen lang duren, denk ik. De tijd valt altoos lang, wanneer men wacht... Ik wacht... op de zwarte koets...

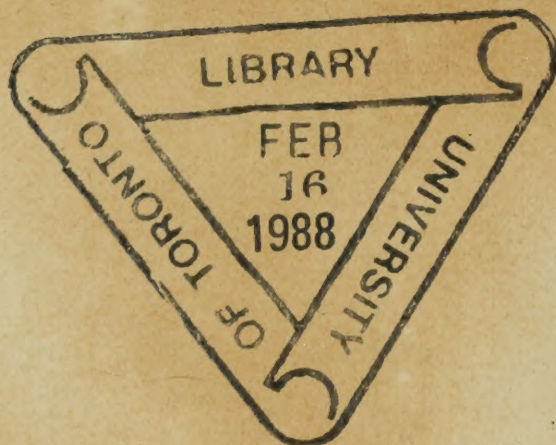
Ik kan mij maar niet doordringen van de overtuiging, dat ik werkelik *sterven* ga... Dat dit de laatste maal is, dat ik in mijn dagboek schrijf... En toch moet het zo zijn. De dokter die het weet, heeft het gezegd, en ik zelf, ik heb het gevoeld, zolang ik weer bij zinnen was na het voorval aan de kade...

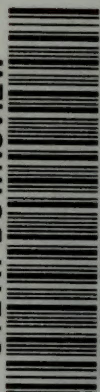
Het is toch wel rustig. Het leven is vreselik. Ik verlang er niet naar, er in terug te keren...

De pen valt mij bijna uit de krachteloze vingers. Ik moet er mee eindigen... In zekeren zin behoor ik tot de begenadigden: het is niet iedereen gegeven, met een hand, die niet beeft, tenzij dan van lichamelike zwakte, onder zijn eigen leven te schrijven:

EINDE.

Lente 1915.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 28 06 08 012 0